

22/2000

**SUKUPOLVET KOHTAAVAT - TAPAUSTUTKIMUS LASTEN
JA VANHUSTEN YHTEISESTÄ PALVELUTALOSTA**

Tuula Anneli Dahlblom

**Pro gradu-tutkielma
Kevät 2000
Varhaiskasvatuksen laitos
Jyväskylän yliopisto**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

VARHAIS-
KASVATUKSEN
LAITOS

Kasvatustieteiden tiedekunnalle

Määrättyinä tarkastajina esitämme Tuula Dahlblomin pro gradu -tutkielmaksi tarkoittamasta työstä "Sukupolvet kohtaavat - tapaustutkimus lasten ja vanhusten yhteisestä palvelutalosta" seuraavaa.

Tutkielman aiheena on lasten ja vanhusten yhteinen palvelutalo Metsätähti". Tavoitteena oli selvittää laadullisen tutkimuksen (lähinnä etnografisen tutkimusote) keinoin millaista on lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus ja miten henkilökunta tulkitsee toiminnan luonteen. Tutkimustehtävä on tärkeä ja ajankohtainen. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta tutkimus tuottaa kiinnostavaa kuvailevaa tietoa uudesta ratkaisusta, jossa lapset ja vanhuksat ovat päivittäin samassa palveluyksikössä.

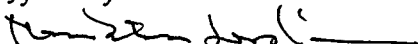
Tutkielman taustaosuudessa kuvataan verrattain monipuolisesti ekologista näkökulmaa lapsen kehityksen jäsentämisessä ja sosiaalipalvelujen (päivähoito, vanhustyö) tilannetta tällä hetkellä. Esitys on looginen kokonaisuus, mutta hieman liikaa painottunut alan suomalaisiin perusteoksiin. Tutkija on kuitenkin perehtynyt aiheeseensa laaja-alaisesti, mutta alkuperäiskirjallisuuteen ja tutkimuksiin olisi voinut perehtyä enemmänkin.

Tutkimuksen empiirinen aineisto sisältää dokumentteja, henkilöstön haastatteluja ja havainnointia. Pääaineistona olivat henkilökunnan haastattelut. Aineiston keruu on kuvattu yksityiskohtaisesti ja tarkasti. Myös aineiston analyysi on kuvattu esimerkillisen tarkasti ja välittää lukijalle kuvan huolellisesta työskentelystä. Osuus olisi ehkä tullut luettavammaksi, jos tarkimpia yksityiskohtia olisi esitetty liitteinä. Etnografisen tutkimuksen näkökulmasta aineisto on hieman niukka, mutta toisaalta pinnäytetyöhön riittävä.

Tutkija on työstänyt aineistostaan kokonaisuuden, joka on looginen ja kiinnosta kertomus Metsätähden toiminnasta. Tutkimuksen tavoitteissa luvataan hieman liikaa ("... määritellä, mitä lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus on ...") ja annetaan ymmärtää, että tutkimuksella saadaan selville mikä merkitys vuorovaikutuksella on lapsille ja vanhuksille. Tähän tutkimus ei kuitenkaan yllä, koska lapsilta ja vanhuksilta ei kysytty merkityksiä riittävän syvällisesti tai niistä olisi tehty tulkinta havainnoimalla. Löydösten sävy olisi siis voinut olla hieman varovaisempi huomioiden paremmin aineiston luonne ja painotus henkilökunnan kertomaan. Löydösten tarkastelu on kiinnostavaa, mutta tukeutuu pääasiassa suomalaisiin perusteoksiin. Samoin jotkut tutkijan tekemät tulkinnat ovat melko rohkeita eikä niiden yhteydestä aineistoon tai kirjallisuuteen kaikin kohdin vakuutu. Paikoin rikas kuvailu on ehkä jo liiankin rikasta eli kaikilla pienillä yksityiskohdilla ei ehkä ollut merkitystä tutkimustehtävään vastaamisen näkökulmasta. Sisällyksen sivunumerointi ja lähteiden merkinnät olivat häiritsevästi väärin tai puutteelliset.

Esitetystä kritiikistä huolimatta tutkielma täyttää erittäin hyvin pro gradu -tutkielmalle asetetut vaatimukset. Valittu tutkimustehtävä oli metodologisesti hyvin haastava, mutta tutkija on onnistunut tutkimuksessaan hyvin ja laatinut kiinnostavan tapauskertomuksen. Esitämme tutkielman hyväksymistä arvosanalla *magna cum laude approbatur*.

Jyväskylässä 10.4.2000

Markku Leskinen
ma professori

Maritta Hännikäinen
professori

Postiosoite:
PL 35
40351 Jyväskylä
Käyntiosoite:
Yliopistonkatu 9

Puhelin:
*(014) 260 1211
Toimisto:
(014) 260 1760
(014) 260 1762
(014) 260 1735
Telefax:
(014) 260 1761

Tiivistelmä

Tutkimustehtäväni oli kuvata ja analysoida lasten ja vanhusten yhteistä Metsätähden palvelutaltoa ja sen kulttuurista ympäristöä kokonaisuudessaan. Tarkastelin, miten työntekijät kokevat työskentelynsä Metsätähdessä ja millaisen ympäristön he luovat lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kiinnitin erityisesti huomioni lasten ja vanhusten väliseen vuorovaikutukseen. Tutkimuksessani kartoitin tilanteet, joissa lapsilla ja vanhuksilla on mahdollisuus kohdata. Tavoitteeni oli määritellä, mitä lasten ja vanhusten vuorovaikutus on Metsätähdessä ja mitä merkitystä sukupolvien kohtaamisella voi olla sekä yksilöille itselleen että laajemmin yhteiskunnassa.

Tutkimusotteeni oli laadullinen tapaustutkimus. Haastattelin etnografisen teemahaastattelun metodein talon moniammatillista henkilökuntaa. Triangulaation avulla varmistin tutkimuksen luotettavuutta käyttämällä aineistona paitsi haastatteluja, myös havainnointia ja kirjallista dokumenttiaineistoa. Viitekehyksenä tutkimuksessani oli ekologinen malli, jossa lapsen ympäristö nähdään koostuvan monesta eri tasosta ja jossa lapsi itse nähdään aktiivisena vaikuttajana.

Toiminnan arkeen Metsätähdessä vaikutti laajasti kaikki ympärillä oleva, yhtenä merkittävänä työntekijöistä koostuva moniammatillinen yhteisö ja sen luoma toimintakulttuuri. Vanhusten ja lasten toimiminen samassa talossa rikastutti kaikkien Metsätähdessä olevien elämää. Riippui paljon vanhuksista, millaiseksi vuorovaikutus muodostui. Yhteinen toiminta lasten kanssa perustui täydelliseen vapaaehtoisuuteen ja vanhuksilla oli aina vaihtoehtona olla kaikessa rauhassa omissa oloissaan tai tehdä jotain muuta. Vanhuksen terveydentila, kuulo, persoonallisuus, elämäntilanne ja elämäkokemukset vaikuttivat siihen, kuinka paljon hän osallistui yhteiseen toimintaan tai yleensä samoissa tiloissa olemiseen lasten kanssa. Paitsi vanhuksista, vuorovaikutus oli riippuvainen myös siitä, miten tärkeänä työntekijät pitivät eri sukupolvien kohtaamista ja millaiset resurssit työntekijöillä on käytössään. Lapset olivat tottuneet siihen, että vanhukset kuuluvat taloon ja suhtautuivat heihin luonnollisesti. Lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus oli sekä spontaania arjen toimissa tapahtuvaa, että työntekijöiden taholta erikseen järjestettyä.

Ekologisella lähestymistavalla tavoitin Metsätähden monitasoista kulttuuria. Syvensin ymmärrystäni siitä, miten tärkeää lapselle on kokonaisvaltaisesti se ympäristö, jossa hän elää. Aidossa vuorovaikutuksessa erilaisten ja eri ikäisten ihmisten kanssa Metsätähdessä lapset saivat todellisia elämäkokemuksia eikä vain toisen käden tietoa elämästä. Se vahvisti heidän kiinnittymistään omaan kulttuuriinsa sekä kasvua kohti tulevaisuuden monikulttuurista yhteiskuntaa.

Avainsanat: laadullinen tapaustutkimus, ekologinen malli, vanhukset, lasten päivähoido, varhaiskasvatus.

Sukupolvet kohtaavat. Tapaustutkimus lasten ja vanhusten yhteisestä palvelutalosta.
Dahlblom Tuula Anneli, Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatuksen laitos, kevät 2000

128 sivua + liitteet (5)

SISÄLLYS

1 Johdanto	6
1.1 Metsätähden palvelutalo tutkimuksen kohteena	6
1.2 Eri sukupolvet sosiaalisessa verkostossa	7
1.3 Esiymmärryksen tutkittavaan ilmiöön	8
1.4 Tutkimusraportin rakenne	10
2 Kohti ekologista näkökulmaa kehityksen tutkimuksessa	12
2.1 Kehitysteorioiden vaiheita	12
2.2 Näkökulmia lapsuustutkimukseen	14
2.3 Ekologinen lähestymistapa	16
2.4 Bronfenbrennerin malli	19
2.4.1 Mikrotaso	20
2.4.2 Mesotaso	21
2.4.3 Eksotaso	23
2.4.4 Makrotaso	23
2.4.5 Keskustelua Bronfenbrennerin ekologisesta mallista	24
3 Sosiaalipalvelut muutoksessa - makrotason näkökulmia	26
3.1 Muuttuva yhteiskunta sosiaalipalvelujen näkökulmasta	26
3.2 Uusi moniammatillinen työnkuva	28
3.3 Tulevaisuuden tarpeet	29
3.4 Päivähoito	30
3.5 Vanhustyö	31
4 Lapsen kehityksen konteksteja	33
4.1 Koti	33
4.2 Isovanhemmat	34
4.3 Varhaiskasvatus päivähoitossa	36
4.4 Lapsen oppimisympäristöt	37
4.4.1 Oppiminen vuorovaikutuksessa	39
4.4.2 Esiopetus - opettamista vai oppimista	41
5 Tutkimuksen toteutus	43
5.1 Yhteenveto tutkimuksen teoreettisesta taustasta	44
5.2 Tutkimustehtävä	45
5.3 Haastattelututkimus	50
5.4 Analyysi	58
5.5 Uskottavuus	58
5.6 Eettisiä kysymyksiä	60

6 Metsätähti toimintaympäristönä	62
6.1. Kuin pieni kylä teineen ja kotitiloineen	62
6.2. Eri-ikäiset ihmiset saman katon alla	64
6.3. Yhteistä toimintaa ja yhteisvastuuta	65
6.3.1. Vapaaehtoisuus periaatteena, elämän rikkaus tavoitteena	65
6.3.2. Mukana yhteiskunnan haasteissa	66
6.3.3. Toiminta päiväkodin puolella	66
7 Työskentelyä ja vuorovaikutusta	69
7.1. Työntekijänä Metsätähdessä	69
7.1.1. Rajojen rikkominen arkipäivää	69
7.1.2. Koulutus Metsätähdessä työskentelyyn	71
7.1.3. Itse luotu toimintakulttuuri	73
7.1.4. Moniammatillinen tiimityöskentely	75
7.1.5. Kiire rasittaa	79
7.1.6. Vanhusten hyvinvointi kaikkien työntekijöiden tavoitteena	82
7.1.7. Arviointia Metsätähdessä työskentelystä	83
7.2. Lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus	88
7.2.1. Arkipäivän kohtaamiset	88
7.2.1.1. Aamupalalla lapset sekä muutamia vanhuksia	88
7.2.1.2. Lounas - tärkeä yhteinen hetki	88
7.2.1.3. Vapaa toiminta ja leikki	89
7.2.2. Erityiset tilaisuudet	91
7.2.2.1. Viikoittaiset toimintatuokiot	92
7.2.2.2. Yhteiset retket	92
7.2.2.3. Yhteiset juhlat	92
7.2.2.4. Poisnukkuneen muistaminen	93
7.2.3. Osallistuminen vuorovaikutustilanteisiin	91
7.2.3.1. Lapset	94
7.2.3.2. Vanhukset	95
7.2.4. Merkitys lapselle	98
7.2.4.1. Kokee itsensä tärkeäksi	98
7.2.4.2. Kiinnittyy kulttuuriinsa	99
7.2.5. Merkitys vanhukselle	103
7.2.6. Arviointia vuorovaikutuksesta	104
7.3. Yhteistyö muun ympäristön kanssa	107
7.3.1. Lasten vanhemmat	107
7.3.2. Lasten isovanhemmat	109
7.3.3. Vanhusten omaiset ja ystävät	110
7.3.4. Muut yhteistyökumppanit	110
7.3.5. Arviointia yhteistyöstä	111

	5
7.4 Toiveita toiminnan kehittämiseksi	113
7.5 Yhteenvedo tutkimustuloksista	115
8 Pohdinta	119
LÄHTEET	124
LIITE 1: Tutkimuslupa-anomus	129
LIITE 2: Pohjapiirustus Metsätähdestä	130
LIITE 3: Aineistonkeruun vaiheet	131
LIITE 4: Päiväkodin päiväjärjestys	132
LIITE 5: Käsitekartta työskentelystä Metsätähdessä	133

1 JOHDANTO

1.1 Metsätähden palvelutalo tutkimuksen kohteena

Tutkimuksellani avasin oven Metsätähden palvelutaloon, jossa lapset ja vanhukset toimivat päivittäin saman katon alla. Pyrin etnografisesti kuvaamaan talon elämää juuri niin kuin se on. Tarkastelin Metsätähteä toimintaympäristönä, jossa ekologisen lähestymistavan mukaan näin ympäristössä toimivien itse vaikuttavan aktiivisesti ympäristöönsä samalla kun ympäristö vaikuttaa heihin. (Bronfenbrenner 1979, 22.) Bronfenbrenner (1979, 24 - 25) toteaa, että lapsen käyttäytymistä on mahdotonta ymmärtää tuntematta sitä ympäristöä, jossa hän toimii. Tavoitteenani on tavoittaa etnografialla kontekstuaalisesti koko lasta ympäröivä kulttuuri (Patton 1990, 40 - 41). Laadullisella tapaustutkimuksella halusin lähestyä Metsätähden palvelutalon arkea kokonaisvaltaisesti (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 10 - 11). Metsätähdessä toimivat työntekijät muodostavat yhteisön, moniammatillisen tiimin, joka on vuosien yhdessä työskentelyllä ja vuorovaikutuksella ympäristöönsä luonut omanlaisensa toimintakulttuurin. Tarkastelin, millainen on työntekijöiden käsitys eri sukupolvet yhdistävästä Metsätähdestä ja mitä merkityksiä he ovat ympäristöstään luoneet (Syrjälä ym 1995, 10 - 14). Tavoitteeni oli myös määritellä, mitä lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus on Metsätähdessä. Halusin tietää, missä tilanteissa lapset ja vanhukset kohtaavat, mitä silloin tapahtuu ja miten vanhemman sukupolven kohtaaminen vaikuttaa lapseen ja vanhukseen. Tarkastelin eri sukupolvien kohtaamisen merkitystä myös laajemmin yhteiskunnallisella makrotasolla.

Weisner (1996) toteaa, että tärkeintä, mitä voimme lapselle tarjota, on ympäröivä kulttuuri. Itsetunnon kehittyminen on hänen mukaansa tärkeää, mutta sekin kehittyy, jos lapsella on ympäristö, jossa voi sosiaalisen lähiyhteisönsä tukemana kiinnittyä kulttuuriinsa.

Huttusen (1989) mukaan kehittäessämme lapsen kasvuympäristöä ja kasvatusta meidän on ensin kiinnitettävä huomiota kasvattajaan ja hänen omaan kasvuunsa. Huttusen mukaan lapsen kanssa toimiva aikuinen on kasvatustilanteen tärkein voimavara. Seuraavana tulee ympäristö, jossa lasta ympäröivät aikuiset muodostavat sosiaalisen yhteisön. Huttunen toteaa, että kasvatusta, joka perustuu välittömään vuorovaikutukseen todellisen elämän kanssa - erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa - antaa todellisia elämäkokemuksia, eikä toisen käden tietoa elämästä. (Huttunen 1989, 14 - 17.)

Haastattelin tutkimuksessani Metsätähden työntekijöitä Spradleyn (1979) etnografisen haastattelun metodilla. Aikuisten näkökulma lasten kasvuympäristön tarkastelussa on tärkeä, koska aikuisilla on valtaa luoda puitteet lapsen hyvälle elämälle. Kankaanranta (1998) toteaa, että lapsen kanssa toimivat aikuiset ovat portinvartijoita toimimissaan mikrosysteemeissä. Heidän on tehtävä päätöksiä siitä, millaista tietoa ja resursseja tulee tai poistuu ympäristöstä toiseen. Kankaanrannan mukaan lasten kanssa toimivien aikuisten on otettava huomioon laajempien systeemitasojen ehdot ja odotukset. (Kankaanranta 1998, 24.) Koti on tärkein lapsen kasvuympäristö, mutta muu lähiympäristö, kuten Metsätähti, voi tukea kotia tärkeässä tehtävässä lapsen kasvun ja kehityksen alueella. Lapsi saattaa olla päivähoitossa suurimman osan valvellaoloajastaan ja useita vuosia ennen koulun aloittamista. Päivähoidon rooli kodin kasvatustyön tukijana voi olla hyvin merkityksellinen.

Yhteiskunnan muutokset ovat heijastuneet lapsen elämään niin kodissa, päivähoitossa kuin kaikkialla muuallakin lapsen ympäristössä. Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski ja Nivala (1998, 10, 27) toteavat, että tämän päivän varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden haasteena on lapsilähtöisyyden ja kasvuympäristön merkityksen ymmärtäminen. Olen samaa mieltä Hujalan ym. sekä Kankaanrannan kanssa siitä, että oppiminen on hyvin kokonaisvaltaista ja sidoksissa lapsen kokemukseen ympäristöstään ja siihen, miten aikuinen luo hänelle mahdollisuuden olla lapsi ja toimia omilla ehdoillaan - leikkien ja eläen vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Ekologisen lähestymistavan mukaisesti ymmärrän tämän päivän toimintamme merkityksen laajasti. Paitsi, että ymmärryksemme toimia viisaasti vaikuttaa lapsen elämään nyt, toimintamme vaikuttaa myös lastemme elämään aikuisina globaalissa maailmassa. Se vaikuttaa myös tulevaisuuden lasten mahdollisuuksiin hyvään elämään.

1.2 Eri sukupolvet sosiaalisessa verkostossa

Elämäntutkija Lievegoed (1979) mukaan vanhoja ihmisiä pitäisi kannustaa luovuuteen. Heidän asuinpaikoistaan olisi luotava kulttuurikeskuksia, joissa on luentoja, musiikki-iltoja ja luovia kursseja yhdessä muiden eri-ikäisten kanssa. Hänen mukaansa olisi tärkeää, että myös nuorempien toimintapaikkoihin olisivat vanhemmat ihmiset tervetulleita. Jos vanhuksilla on ylläpitäviä kontakteja maailmaan, heillä on parempi terveys kuin joutilailla ja aina television ääressä olevilla. Lievegoed muistuttaa, että monet suuret taiteilijat luovat parhaat teoksensa seitsemänkymmenen ikävuoden jälkeen. (Lievegoed 1979; Lehtovirta, Huusari, Peltola & Tattari 1997, 192.)

Sosiaaliset verkostot voivat luoda vanhuuteen merkittävää tukea, mikä vaikuttaa terveyteen, ennenkaikkea mielenterveyteen. Lapsille sosiaaliset verkostot ovat samoin merkittäviä ja sukupolvien välisellä vuorovaikutuksella voi olla suuri merkitys lapselle. Määrittellessämme vanhempaa sukupolvea on syytä muistaa, että lapselle tärkeät omat isovanhemmat ovat usein vielä melko nuoria ja mukana työelämässä. Keskuudessamme elää myös vielä vanhemman sukupolven edustajia, mahdollisesti isovanhempienkin vanhempia. Tämän ikäpolven edustajia kutsuin tässä tutkimuksessani vanhuksiksi. Metsätähdessä asuvilla vanhuksilla on kiireisin elämänvaihe ohitettu. Vanhat ihmiset ovat yksilöitä persoonallisuuksineen, elämänhistorioineen ja fyysisine kuntoineen. Tämä kaikki, vaikuttaa siihen, miten he kokevat elämänsä ja miten ovat vuorovaikutuksessa ympäristöönsä. Vanhusten vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa luomat kulttuuriset merkitykset ovat yhteydessä muiden samassa ympäristössä toimivien henkilökohtaisiin merkityksiin. Syntyy Valsinerin ja Benignin (1986, 216) teorian mukaan uusia merkityksiä, jotka muuttuvat, ilmenevät, kehittyvät ja häviävät dynaamisesti.

Sukupolvien välistä vuorovaikutusta on Suomessa tutkittu vähän. Lehtovirta ym.(1997) pitävät tähän yhtenä syynä sen, että perhe nähdään tänä päivänä suppeana ydinperheenä ilman edellistä sukupolvea. Isovanhemmat eivät enää useinkaan kuulu suomalaiseen moderniin ydinperheeseen, niin kuin maaseutuyhteiskunnan aikaan. Toisena syynä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen vähäiseen tutkimiseen Lehtovirta ym. näkevät ilmiön vierauden. Ei ole totuttu näkemään toisistaan eriytyneitä, eri sukupolville suunnattuja instituutioita vuorovaikutuksessa keskenään. (Lehtovirta ym. 1997, 200.)

1.3 Esiymmärrykseni tutkittavasta ilmiöstä

Olen saanut olla mukana päivähoiton kehittämisessä lähes kaksikymmentä vuotta. Tuona aikana on sosiaalipalveluissa tapahtunut paljon muutoksia. 1980-luvun loppupuolella suomalaisen yhteiskunnan edellinen nousukausi alkoi kääntyä laskuun. Huomattiin, että kuntien tulokertymä ei jatkossa enää kattaisi sen aikaista palvelutarjontaa. Omassa kunnassani alettiin myös pohtia järjestelyjä tärkeimpien palvelujen takaamiseksi kuntalaisille edelleenkin. Keskusteltiin arvoista ja palvelujen tärkeysjärjestyksestä. Hellsten (1993) määrittelee arvot käsityksiksi hyvästä elämästä, hyvästä yhteiskunnasta, hyvästä maailmasta sekä hyväksytyistä toimintatavoista. Arvojen katsotaan Hellstenin mukaan edellyttävän sitoutumista ja ne voivat myös muuttua olosuhteiden, kulttuurivaikutusten ja tarpeiden mukaan. Yhteiskunta koostuu ihmisistä, joilla jokaisella on omakohtainen käsitys siitä, mitä hyvä elämä on. (Hellsten 1993, 131 - 132.) Täyttääkseen mahdollisimman hyvin ihmisten toiveet, palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitava kaikkien osapuolten näkökulma asiaan. Lopputulos on aina jonkinlainen kompromissi. Jos nyt koetaan ongelmia järjestää laadukasta, hyvää elämää tukevaa palvelua tasapuolisesti, ei tehtävä tule olemaan tulevaisuudessa suinkaan helpompi. Sosiaali- ja terveyssektorin tulevaisuuden kysymykset liittyvät mm. vanhusten määrän lisääntymiseen kaksinkertaiseksi seuraavien vuosikymmenien aikana. Herää kysymys, miten yhteiskunnassamme voidaan samaan aikaan lisätä vanhusten palveluita ja säilyttää tämänhetkinen taso sosiaali-

sivistys- ja terveystalvelujen sektoreilla, kun kuntien tulokertymä yhtä aikaa pienenee. Heikkinen (1998) arvioi, että haasteet tulevat olemaan erittäin suuria ja tulevaisuuden innovaatiot tulevat murtamaan perinteisiä instituutioita.

Päivähoito on osa sosiaalipalveluja. Viimeaikainen kehityssuunta, jossa pyritään pois tiukasta sektorikeskeisyydestä, vaikuttaa oikealta. Paitsi palvelusektorien välillä, myös niiden sisällä voi löytyä uusia mahdollisuuksia. 1980-luvun puolivälissä kehitimme koululaisten päiväkodin yhteyteen aamupäivisin toimivan avoimen päiväkodin, jonka toiminnasta ja suunnittelusta oma työyhteisöni vastasi. Avoim päiväkotia saavutti suuren suosion ja yhdessä asiakkaiden kanssa toimintaa kehittäessani sain todeta, että juuri tällaiselle tukimuodolle oli paikkakunnallamme tarvetta. Avoimessa päiväkodissa äidit loivat sosiaalisia suhteita ja kokivat saavansa tarpeellista vaihtelua ja tukea normaaliin arkeen. Koululaisten päiväkodin ja avoimen päiväkodin toimintaympäristönä oli monitoimitalo, jonka tilat täyttyivät säännöllisesti myös eläkeläisistä ja eri ikäisistä koululaisista. Hoidossamme olevat pienet koululaiset saivat seurata vanhempien lasten ja nuorten tapaa toimia heidän täyttäessään pelisalin koulupäivän jälkeen tai "hyppytunneilla". Lapset saivat olla myös monin tavoin vuorovaikutuksessa eläkeikäisten ihmisten kanssa. Jokainen päivä oli erilainen. Tärkeimmältä tuntui normaali arki, että kohtasimme toinen toisiamme ja mahdollisuuksia vuorovaikutukselle oli olemassa. Pienistä asioista koostui toimintaympäristömme kulttuuri, jonka luomisessa jokainen meistä oli mukana.

Työskentely monien sukupolvien talossa ei ollut, ainakaan tietoisesti, motiivina lähteä tekemään tutkimusta eri sukupolvien yhteisestä palvelutalosta, joskin mukavat muistot siltä ajalta varmasti suuntasivat ajatuksiani. Sen sijaan motiivina oli työkunnassani virinnyt suunnitelma rakentaa yhteinen rakennus lasten päiväkodille ja vanhusten palvelutalolle. Sellaisessa haluaisin itsekkin työskennellä, miksen siis perehtyisi aiheeseen myös oman tutkimuksen kautta. Olin käynyt työmatkalla vuosia sitten tutustumiskäynnillä Metsätähdessä. Talosta ja sen toiminnasta oli jäänyt hyvät muistot. Minulla ja muillakin retkelle osallistuneista jäi kytämään haave kehittää omassakin kunnassa jotain Metsätähden kaltaista toimintaa. Toinen motiivi tehdä tutkimusta lasten ja vanhusten välisestä vuorovaikutuksesta liittyy yhteiskunnan muutoksiin. Ne muutokset, joissa olen saanut olla tähän mennessä mukana, ovat pieniä siihen nähden, mitä on tulossa seuraavien vuosien aikana.

Esiymmärrykseeni tutkittavasta ilmiöstä vaikutti myös ekologisesta näkökulmasta kokonaisvaltaisesti koko ympärilläni oleva kulttuuri, joka koostuu Weisnerin (1996) mukaan arvoista, uskomuksista, ihmissuhdeverkostoista, fyysisistä olosuhteista sekä ajattelu- ja toimintamalleista. Weisnerin lailla ymmärrän, että vasta tiedostamalla, että kaikki ympärilläni ja minussa itsessäni oleva on tulosta myös aikaisempien sukupolvien monikerroksisesta kokonaisuudesta, voim saavuttaa syvempää tietoa. Jatkan ajatusta toteamalla, että vaikka tutkimuksessani siteeraamani teoreetikot käsittelevät nimenomaan lapsen kasvua ja kehitystä, olen laajentanut tutkimuksessani kehityksen käsitteen kattamaan koko ihmisen elämänkaaren. Tiedostan myös, että niin kuin tämä hetki koostuu aikaisempien sukupolvien kokemuksista ja toiminnasta, myös oma toimintani tänään vaikuttaa osaltaan tulevien sukupolvien elämään.

1.4 Tutkimusraportin rakenne

Tutkimusraporttini on narratiivi eli kertomus, jossa lukija voi induktiivisen periaatteen mukaan seurata tutkijan työskentelyä ja edetä vähitellen kohti ratkaisuja ja johtopäätöksiä. Johdonmukaisuudella ja yksityiskohtaisella kuvauksella tutkimuksen eri vaiheista lukija voi edetä tutkimusraporttini parissa. (Alasuutari 1994.)

Johdannon jälkeen käsittelen lapsen kehityksen tutkimuksen vaiheita kohti ekologista näkökulmaa. Tarkemman huomion saa tutkimukseni viitekehystenä toimiva Bronfenbrennerin (1979) malli, joka on merkittävästi vaikuttanut ekologisen lähestymistavan kehittymiseen lapsen elämän tutkimuksessa. Kehitysteoreettisen osuuden jälkeen otan tarkasteluun makrotason keskustelun kunnallisista palveluista. Makrotaso vaikuttaa niin lapsen kuin meidän kaikkien elämään enemmän, kuin usein ymmärrämme.

Lapsen kehityksen konteksteja-luvussa tarkastelen ensin lapsen tärkeimmän kasvuympäristön, kodin merkitystä lapselle. Lapsen kehityksen kontekstiin liittyy myös muu lapsen lähipiiri kuten isovanhemmat ja päivähoito. Tarkastelen tässä luvussa varhaiskasvatusta päivähoitossa tämän päivän tutkimustiedon valossa. Käsittelen myös oppimista vuorovaikutusprosessina sekä ajankohtaista keskustelua esiopetuksesta. Tutkimuksen toteutusluvun alussa selvitän lukijalle tutkimustehtävän ja tutkimusotteen. Päästäkseni raportissani tieteellisesti relevanttiin tulokseen tarkastelen tutkittavaa ilmiötä eri näkökulmista. Puhtaasti etnografista tutkimusta en saavuta, koska se olisi vaatinut pidempää aikoja tutkimuskohteessa (Spradley 1979). Analyysiprosessia selvitän huolellisesti, koska se selvittää lukijalle ne tutkimusvaiheet, joita olen käynyt läpi. Esittelen lukijalle myös luotettavuuden ja eettisten normien toteutumista tutkimuksessani. Mikäli kyseiset normit eivät täytyisi, en näkisi tutkimuksen raportoinnillekaan olevan edellytyksiä.

Luvussa 6 esittelen lukijalle Metsätähden palvelutalon fyysistä, sosiaalista ja toiminnallista ympäristöä. Tämän jälkeen jatkan raportointia esittelemällä työskentelyä ja vuorovaikutusta Metsätähdessä. Liitän mukaan kuhunkin aiheeseen liittyvää teorialtetta ekologisen lähestymistavan mukaisesti kaikki vaikuttamassa olevat ympäristön tasot. Yhteenvedossa tarkastelen Metsätähden työntekijöiden muodostamaa moniammatillista tiimiä lapsen ympäristönä. Kerron myös lukijalle, mihin päädyin määrittellessäni lasten ja vanhusten välistä vuorovaikutusta Metsätähdessä.

Tutkimusraportin päättää pohdintaosuus. Siinä esittelen tutkimukseni pohjalta ajatuksia herättäneitä makrotason ilmiöitä lapsen elämässä nyt ja tulevaisuudessa. Makrotasoa ei voi erottaa ekologisen kasvuympäristön muista tasoista, mukana on myös lapsen ympäristön ekso-, meso- ja mikrotaso. Tarkastelen, miten varhaiskasvatuksen toimikenttää ja yhteiskuntaa laajemminkin tulisi kehittää, jotta lapsillamme olisi paremmat edellytykset kohdata aikuisuutensa muutosten yhteiskunnassa. Liikasen (1993) lailla näen, että edelleen suomalaisessa kasvatuksessa ja opetuksessa korostetaan liikaa vuosien myötä unohtuvaa tietoa sen sijaan, että korostettaisiin lasten identiteetin ja itsetunnon vahvistamista. Lapset eivät saa riittävästi kokemuksia siitä, että olemme riippuvaisia maailmanlaajuisesti toinen toisistamme ja että ihmisoikeudet olisi jokaisen meistä sisäistettävä myös

yksilötasolla. Tulevaisuuden monikulttuuriseen yhteiskuntaan kasvaminen vaatii kokeuksia ja harjoittelua, joiden avulla voimme luopua stereotyyppioista ja etnosentrisestä ajattelusta. (Liikanen 1993, 145 - 150.) Pohdintaosuudessa arvioin tutkimustani tavoitteiden toteutumisen ja menetelmällisten ratkaisujen suhteen. Esittelen myös ajatuksia herättäneitä jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Tutkimusraportissa olen jättänyt kaikki haastateltavien nimet pois. En ole käyttänyt myöskään peitenimiä. Haastattelulainauksen jälkeen en ole kertonut edes haastateltavan ammattia, ellei se ole tutkimuksen kannalta oleellista. Näin olen halunnut suojata haastateltaviani. Raportissa esiintyy nimellä joitakin vanhuksia. Nämä nimet ovat peitenimiä. Metsätähden sijaintikuntaa en jätä tutkimuksessa salaisuudeksi. Vaikka lukija voikin tunnistaa Metsätähden palvelutalon, eivät esille tulevat asiat ole sen laatuksia, että peitenimen käyttö olisi tarpeellista. Samaa mieltä on myös tutkimukseen osallistunut päiväkodin johtaja. Haastateltavilla on ollut myös itsellään mahdollisuus tarkastaa asia ennen raportin julkaisua. Epäkohdat, joita haastateltavat toivat esiin, liittyivät selkeästi työhön ja sen kehittämiseen.

2 KOHTI EKOLOGISTA NÄKÖKULMAA KEHITYKSEN TUTKIMUKSESSA

2.1 Kehitysteorioiden vaiheita

Ihmislapsi on syntyessään avuton ja kauan täysin riippuvainen aikuisen hoivasta. McGurk (1982) arvelee tämän olevan syynä siihen, että historiassa löytyy pitkältä ajalta tutkimuksia, joissa lasta on pidetty omassa kehityksessään passiivisena osapuolena. Vallalla on ollut McGurkin mukaan kaksi ristiriitaista tulkintaa lapsen psykologisesta kehityksestä. Toinen korosti kehitysvaiheiden säännöllisyyttä, yhdenmukaisuutta ja biologisesti ohjelmoitua kypsymisprosessia jossa sosiaaliset käyttäytymismallit nousevat esiin kypsymisen mukaisina jaksoina ja juuri tietyn ympäristön vaatimuksen mukaisesti. Tätä mallia McGurk kutsuu “sisältä ulos”-prosessiksi. (McGurk 1982.)

Thomas (1992) ottaa esimerkiksi “sisältä ulos”- lähestymistavasta sveitsiläisen Piagetin. Hän keräsi Thomasin mukaan yli 50 vuotta faktoja siitä, kuinka eri ikäiset lapset ratkaisivat ongelmia, toteuttivat toiveitaan ja tekivät moraalisia ratkaisuja. Piaget tuli johtopäätökseen, että lapsen kehityksessä on sarja tasoja, jotka jokainen lapsi käy kehityksensä aikana läpi kaikissa kulttuureissa. Hän ei pitänyt tärkeänä kiinnittää huomiota lapsen persoonallisuuteen, ympäristötekijöihin tai sosiaaliseen kehitykseen. Thomas kuvaa myös merkittävän kehityspsykologi Sigmund Freudin aikanaan ajatelleen, että lapset kasvavat säännönmukaisesti tiettyjen vaiheiden kautta. Hänen kiinnostuksen kohteensa oli kuitenkin lapsen seksuaalisten tarpeiden tyydyttymisen kautta tapahtuva kehitys. (Thomas 1992, 5.)

McGurkin (1982) mukaan toinen vaihe lapsen kehityksen tutkimuksessa oli “ulkoa sisään”-prosessi. Siinä lasta pidettiin edelleen passiivisena, mutta mukaan otettiin ympäris-

tön vaikutus vanhempien kasvatustapojen, mallivaikutusten sekä oppimiskokemusten muodossa. Thomasin (1992) esimerkki tämän lähestymistavan tutkimussuunnasta on amerikkalainen B. F. Skinner. Hän edusti radikaalisen behaviorismin koulukuntaa. Thomasin mukaan Skinner uskoi, että on hyödyllisempää havainnoida erilaisia ulkoisia toimintoja lapsen elämässä kuin spekuloida, mikä on ihmisen persoonallisuus tai mitä hänen mielessään liikkuu. Skinnerin ajatusmalli oli yksinkertainen: aina, kun ihmisellä tapahtuu toimintaa, se on seurausta ulkoisista olosuhteista syntyneistä merkityksistä. Jos olosuhteet ovat miellyttävät ja kokemus palkitseva, ihminen Skinnerin mukaan todennäköisesti toimii samoin myös seuraavalla kerralla samanlaisessa tilanteessa. Jos kokemus on ei-palkitseva, ihminen toimii seuraavalla kerralla vastaavassa tilanteessa toisin. Kun Piaget ja Freud korostivat ihmisen sisäisiä tarpeita, behavioristit pitivät ympäristön stimulaatioita merkityksellisimpinä. Vuorovaikutuksellista näkökulmaa lapsen ympäristön tarkastelussa ei vielä huomattu tärkeäksi. (Thomas 1992, 8 - 9, 48.)

Myöhemmin nousi Thomasin (1992) mukaan tutkijoiden keskuudessa suosioon humanistinen näkemys, joka on vastakkainen behaviorismille. Humanistisen lähestymistavan mukaan lapsen kehitys nähdään aina ainutlaatuisena ja kokonaisvaltaisena. Tärkeää on huomata, että lapsi on tunteva ja kokeva yksilö, eikä tieteellisessä tutkimuksessakaan pelkkä objekti. Lapsen tutkimuksessa ei voitu pitää tärkeänä enää pelkästään sitä, mikä on ulkopuoliselle havaittavaa. Mielenkiinnon kohteena humanistisessa näkemyksessä on ihmisen käsitys itsestään ja siitä mitä hänelle tapahtuu. (Thomas 1992, 9.)

Vasta parin viime vuosikymmenen aikana on alettu McGurkin (1982) mukaan voimakkaammin korostaa lapsen aktiivista roolia omassa kehityksessään ja on alettu ymmärtää biologian ja ympäristöntekijöiden välttämätön yhteisvaikutus. Useimmissa nykyisissä lapsen sosiaalisen kehityksen tutkimuksissa heijastuu vuorovaikutuksellinen näkökulma. Lapsen roolia korostetaan, ei vain aiheuttamassa reaktioita ympäristössään, vaan myös muuttamassa sitä ja muuttumassa itse ympäristönsä vaikutuksesta. (McGurk 1982.)

Eskola ja Suoranta (1998) tuovat esiin paradigman käsitteen tämän päivän tutkimuksessa. Luonnontieteissä toimiva malli, jossa normaalitieteen vaiheesta siirryttiin anomalioiden kautta uuteen normaalitieteen vaiheeseen, jolloin vanha paradigma kumoutui uudella, ei välttämättä toteudu Eskolan ja Suorannan mukaan kasvatustieteiden 1900 - luvun kehityksessä. Kasvatustiede näyttää heidän mukaansa kehittyneen, ei niinkään paradigman vaihdoksina, vaan sekä teoreettisten että metodisten mahdollisuuksien monipuolistumisena. 1970-luvulta lähtien on yhä enemmän alettu Eskolan ja Suorannan mukaan kiinnittää huomiota tutkimuksen perimmäisiin kysymyksiin. Heidän mukaansa empiirisen ihmistutkimuksen metodologinen pohdinta on tullut jäädäkseen. Sen he näkevät edellyttävän tutkijalta yhä parempaa omien todellisuus- ja ihmiskäsitysten sekä menetelmien ja tutkimuskohteen luonteen ymmärtämistä. Tutkijan on parempi tuoda esiin tutkimuksessaan omia esioletuksiaan mieluummin kuin antaa niiden paljastua ja vaikuttaa piilevästi tutkimuksen aikana. (Eskola & Suoranta 1998, 26 - 29.)

2.2 Näkökulmia lapsuustutkimukseen

Prout, James ja Jenks (1998) ovat luokitelleet erilaisia tutkimuksellisia suuntia, miten lapsuutta käsitellään tämän päivän yhteiskunnassa:

1. Sosiaalisesti konstruoitu lapsi (socially constructed child). Lapsen käsite suhteellinen.
2. Sosiaalis-rakenteellinen lapsi (social structured child). Lapsi nähdään globaalina, pysyvänä muotona, joka ei koskaan häviä ja joka on vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.
3. Heimolapsi (tribal child) on empiirinen ja poliittinen näkemys sosiaalisesti konstruoituneesta lapsesta. Lapsi otetaan vakavasti. Nähdään lapsen sosiaalinen toiminta, kuten merkkijärjestelmä rituaaleineen tärkeänä, mutta samalla vieraana aikuiselle. Tutkimuksen avulla lapsen maailmaan on mahdollista tutustua.
4. Vähemmistöryhmän lapsi (minority group child). Otetaan vakavasti kantaa lapsen asemaan yhteiskunnassa. Erittäin kriittinen sosiaaliin rakenteisiin, koska ne myötäilevät vallitsevaa ideologiaa ja jossa lapset ovat vallankäytön kohteina. (Prout, James & Jenks 1998, 206.)

Miettinen ja Väänänen (1998) korostavat, että lapsuuden tutkijoita ei voi yleensä sijoittaa selvästi mihinkään näistä kategorioista, koska luokittelu ei voi olla selvärajaista. Kuitenkin heidän mielestään luokittelut auttavat erilaisten tutkimusasetelmien ja tutkimusintressien pohdinnassa. Miettisen ja Väänänen mukaan lapsuustutkimus on muuttunut 1990-luvulla yhä monitieteellisemmäksi ja ulottaa otettaan aina taloustieteestä historialliseen tutkimukseen.

Alanen ja Bardy (1990) toteavat, että yhteiskunnassamme erotetaan lapsuus ja aikuisuus toisistaan. Lapsen edusta puhutaan paljon, mutta lasta koskevat asiat nähdään pääasiassa aikuisen perspektiivistä. Alasen ja Bardyn mukaan lapsuudelle on määritelty yhteiskunnassa vakituinen paikkansa, sen jäsenet vain vaihtuvat. Määritelty asema raamittaa heidän mukaansa erilaisten ja erilaisissa oloissa elävien lasten kokemusmaailmoja ja toimintamahdollisuuksia. (Alanen & Bardy 1990, 9.)

Miettinen ja Väänänen (1998) yhtyvät Alasen ja Bardyn (1990, 11 - 12) näkemykseen lapsuuden paikasta yhteiskunnassa. Samalla kun lapsuuden erityistä laatua halutaan suojella, lapsiryhmät suljetaan heidän mukaansa "oikean" yhteiskunnan ulkopuolelle, ikään kuin odotushuoneeseen. Miettinen ja Väänänen (1998) toteavat, että edelleenkin ei saatavilla riittävästi tietoa lapsen todellisesta elämästä, omista kokemuksista, lasten itse asioille antamista merkityksistä ja heidän tavoistaan toimia. Lapset ovat todellisia ja lasten leikki on heidän todellisuuttaan. Miten lapsen kypsymättömyys nähdään ja mitä tekijöitä siihen liitetään, tuotetaan kulttuurisesti. (Miettinen & Väänänen 1998.) Strandell (1995b) korostaa, että lapsen toimintaa ja kokemusta olisi muistettava arvostaa myös ilman, että se välittömästi suhteutetaan kehitykseen. Lapsuus olisi nähtävä itseisarvona ilman jatkuvaa suorittamisen ja kehittämisen näkökulmaa.

Kansainvälinen tutkimus on alkanut Alasen ja Bardyn (1990) mukaan selvittää tarkemmin lapsuutta yhteiskunnallisena ilmiönä. Tavoitteena on paikantaa lapsuus ja lasten toiminta

yhteiskunnassa, sen työnjaossa ja elämän järjestyksessä. Aineistoa jäsennetään Alasen ja Bardyn mukaan kolmen metodologisen johtolangan mukaan:

1. tiedon yksikkönä lapset
2. lasten piirteet; mikä yhteistä ja mikä erottaa muista väestöryhmistä
3. koko yhteiskunnan tasolla lasten paikka on tulosta monista materiaalisista ja ideologisista prosesseista, joiden takana on erilaisia yhteiskunnallisia toimijoita. Nähdään, että lapsuus on yhteiskunnassa konstruoitu. (Alanen & Bardy 1990, 11 - 12.)

Miettinen ja Väänänen (1998) toteavat, että mikäli lapsuus ymmärretään sosiaalisesti konstruktioiksi, myös lapsuustutkimus on ymmärrettävä lapsuutta rakentavana. On tärkeää pohtia lapsista saadun tieteellisen tiedon luonnetta; millaisia tulkintoja asioille annetaan ja miten niitä käytetään. Lapsista saadun tiedon tulisi näiden tutkijoiden mukaan olla lasten elinoloja parantavaa ja muutokseen tähtäävää.

Weisnerin (1996) mielestä etnografia on paras tapa tutkia kulttuuria ja yksilön sijoittumista siihen kulttuuriin, jossa elää. Weisner korostaa, että lapsen kehityksen tutkimuksessa ei voi ottaa kohteeksi vain yhtä tärkeää asiaa, vaan tutkijan on aina pyrittävä ymmärtämään kokonaisvaltaisesti lasta ympäröivän kulttuurin konteksti. Hän toteaa, että etnografian ansiosta tutkijan huomion keskipisteeksi saadaan koko kulttuurinen sijainti. Tutkija ei lähde kentälle ennako-odotuksin, vaan lähtee katsomaan, mitä sieltä löytyy. Etnografisen tutkija ihmettelee itsestäänselvyksiäkin ja pyrkii selvittämään ilmiöiden taustaa ja motiiveja.

Weisner (1996) määrittelee etnografisen tutkimusotteen tärkeimpiä elementtejä:

1. Etnografinen kenttätyö "heittää" tutkijan lasten ja perheiden kulttuurin pariin. Etnografista tutkimusta on mahdollisuus tehdä monin eri tavoin.
2. Mitään tärkeää kysymystä ei voi tutkia pelkästään yhden menetelmän varassa. Etnografia voi ja sen pitääkin olla vuorovaikutuksessa muiden metodien kanssa. Etnografisen tutkija perehtyy laajasti eri tutkijoiden menetelmiin ja teorioihin, joita vastaan testaa saamaansa tietoa. Tutkija sitoutuu yleensä etnografiseen tutkimukseen pitkäksi aikaa ja tulee näin osallistujaksi tutkimuksessaan. Asioiden taustalta voi löytyä paljon enemmän, kuin mitä pintapuolisesti luulisimme löytävämme.
3. Etnografia ei ole rajoittunut vain varhaisten löydösten tasolle ja kuvaamaan paikallisia merkityksiä. Etnografian avulla saadaan merkittävää todistusaineistoa jonka varassa voi testata laajemmin tutkimusmalleja.
4. Etnografia ja kehitystä tutkivat tieteet kuuluvat läheisesti yhteen.
5. Etnografisen kenttätyön tulisi kuulua kaikkien ihmiskehityksen tutkijoiden harjoitteluun. Siitä olisi hyötyä myös niille ympäristöille, joissa tutkimuksia tehdään. (Weisner 1996.)

Super ja Harkness (1986) sijoittavat lapsen kehityksen kulttuurissaan eräänlaiseen lokeroon (the developmental niche) jossa on koko ajan vaikuttamassa fyysinen ja sosiaalinen asetelma, hoidon ja kasvatuksen tavat sekä hoitajat. Super ja Harkness toteavat, että näitä yrittää pitää yllä homeostaattinen mekanismi. Lokerossa vaikuttavien tekijöiden suhde

toisiinsa, jatkuvuus sekä suhteet laajemmin muuhun ympäristöön tarjoavat lapselle materiaalia kehitykseensä. Hän tekee yhteenvetoja niistä säännöistä, joita hänen ympärillään olevassa kulttuurissa on. Näitä on esim. sosiaaliset-, kiintymyksen- ja kognitiiviset kulttuurin säännöt. Kehityksellisen lokeron suhteet muuhun ympäristöön ei ole suoraviivaista, vaan voi olla hyvinkin monimutkaista. Mikäli tasapaino järkkyy tässä lokerossa, se on uhkana lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. (Super & Harkness 1986.)

Super ja Harkness (1986) jakavat lapsen kehityksen tutkimuksen kahteen osaan. Ensimmäinen tutkii yksilöä tarkasti kontrolloiduissa asetelmissa. Silloin voidaan kysyä, kuinka ihminen havaitsee, ajattelee ja reagoi. Voidaan myös kysyä, mikä on älyllisten kykyjen tai tunne-elämän struktuuri ja kuinka ne vaihtelevat yksilöstä toiseen. Toinen tapa on Superin ja Harknessin mukaan tutkia ihmisen suhdetta ympäristöönsä. Ihminen käyttäytyy heidän mukaansa tietyllä tavalla tietyssä asetelmassa ja kulttuurissa. Tarkastelun kohteena on, miksi ihminen toimii näin ja kuinka hän oppii toimimaan näin. Heitä kiinnostaa edelleen, kuinka käytös sopii kulttuuriin ja mitä merkitystä sillä on yksilölle. (Super & Harkness 1986.)

2.3 Ekologinen lähestymistapa

Valsinerin ja Benignin (1986) historiallisen analyysin mukaan ekologisen käsitteen käyttö levisi evoluutioteoriasta ensin 1920-luvulla sosiologiaan ja 1930-luvulla psykologiaan. Sosiologisessa ekologiassa kiinnostuksen kohteena olivat yksilöistä koostuvien ryhmien ja ympäristön osien väliset vuorovaikutussuhteet, kun taas psykologisessa ekologiassa korostettiin yksilön vuorovaikutusta ympäristönsä kanssa. (Kankaanranta 1998, 8; Valsiner & Benigni 1986.)

Thomasin (1992) mukaan tämän päivän tunnettu ekologinen psykologia pohjautuu Kurt Lewinin (1890-1947) ja hänen kollegoidensa työhön. He ottivat käyttöön käsitteen topologinen psykologia. Topologinen tarkoittaa matematiikassa suhteita tilojen välillä; erityisesti matkaa kahden tilan välillä ja mahdollisia esteitä. Thomasin mukaan Lewin liitti termin *life space* kaikille asioille, jotka vaikuttavat lapsen käytökseen ja ajatteluun annetun ajan sisällä. Vaikuttavat tekijät eivät ole aina objektiivisesti havaittuja, vaan vaikuttamassa voivat olla hyvin moninaiset elementit lapsen psykologisessa ympäristössä. Ne voivat olla sisäisiä voimia joista lapsi ei ole tietoinen, kuin myös niitä, jotka hän hyväksyy totena. (Thomas 1992, 436 - 437.)

Lewinin kuoltua 1947 hänen kaksi tutkijakumppaniaan, R. W. Barker ja H. F. Wright saivat akateemisen nimityksen Kansasin yliopistossa. Thomas (1992) kuvailee, kuinka heidän pitkäaikaiset tutkimuksensa saivat arvostusta ja ympäristötekijöiden vaikuttava rooli lapsen kehityksessä hyväksyttiin laajemmin. Barker ja Wright ottivat käyttöön *ekologia*-termin biologiasta, jossa se tarkoittaa vuorovaikutussuhdetta kasvien, eläinten ja niiden elinpiirien välillä. Ekologia-termi kuvasi heidän mielestään hyvin myös heidän tapaansa tutkia lapsen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä, nimenomaan kuinka lapsen ympäristöllä voi olla suuri merkitys hänen kehitykselleen. (Thomas 1992, 436 - 437.)

Kankaanranta (1998) toteaa, että ekologinen psykologia on 1960-luvulta lähtien ollut psykologian erillinen osa-alue. Lapsen kehityksen selittäminen oppimisen näkökulmasta alkoi vaatia Kankaanrannan mukaan ympäristön olosuhteiden mukaan ottamista lapsen kehityksen tarkastelussa. Ekologinen tarkastelukulma on hänen mukaansa vuosi vuodelta lisännyt suosiotaan tutkijoiden keskuudessa. (Kankaanranta 1998, 8.) Ekologisen viitekehyksen lisääntymisen lapsen kehityksen tutkimuksessa toteaa myös Strandell (1995b) kirjoittaessaan, että lapsi on alettu ottaa yhä useammin huomioon itse aktiivisena osallistujana ja vaikuttajana omassa ympäristössään. Hujala ym. (1998) toteavat, että ekologisen suuntauksen lisääntyminen kasvun ja kehityksen viitekehyksenä on myös varhaiskasvatukselle erittäin merkittävää. Se on tuonut Hujalan ym. mukaan varhaiskasvatukseen sen kaipaamaa laajempaa otetta. Enää ei korosteta lapsen yksilöpsykologista perustaa, vaan lapsen kehitysprosessia tarkastellaan suhteessa siihen ympäristöön, jossa lapsi toimii. (Hujala 1998, 10.)

Kankaanrannan (1998) mukaan lapsen on saatava itse vaikuttaa ja osallistua omien ympäristöjensä rakentamiseen, kokemustensa luomiseen ja niistä kertomiseen. Kankaanranta yhtyy Valsinerin ja Benignin (1986) näkemykseen, että kaikki biologiset organismit, kuten lapsen kehitys ja olemassaolo, ovat avoimia systeemejä, jotka ovat riippuvaisia "vaihdosta" eli vuorovaikutuksesta ympäristönsä kanssa. Kehityksellisten ilmiöiden avoin systeeminen luonne vaikeuttaa niiden tulevien suuntien ennakoimista ja tekee ne riippuvaisiksi yksilön ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. (Kankaanranta 1998, 16 - 24.) Kankaanrannan (1998, 8) mukaan ekologinen lähestymistapa tarjoaa lapsen ja hänen elinpiirinsä tutkimiselle viitekehyksen, joka ottaa huomioon lapsen ja hänen kokemuksensa vuorovaikutuksessa eri laajuisiin, monikerroksisiin ympäristötasoihin. Vuorovaikutuksen nähdään olevan molemminpuolista ja muuntuva. Tätä näkökulmaa puoltaa myös Huttunen (1990, 11) mainitessaan, että kouluvalmiuksia pohdittaessa tulisi muuttaa sekä koulua että lapsen reaktiota kouluun siten, että se vastaisi paremmin lapsen kasvatuksellisia tarpeita.

Thomasin (1992) mukaan Barker ja hänen kollegansa päätyivät teoriaan, että käyttäytyminen koostuu kahdesta pääelementistä, joista ensimmäinen on ihmisen tyypillinen käyttäytyminen i. käyttäytymismallit. Toinen on miljö, joka puolestaan koostuu sekä aikarajoista että fyysisistä tekijöistä. Vasta nämä tekijät huomioon ottamalla voidaan tämän näkemyksen mukaan ymmärtää ihmisen toimintaa. Esimerkiksi kun Metsätähden lapset ovat ruokailemassa vanhusten kanssa, he käyttäytyvät hillitymmin kuin ollessaan keskenään päiväkodin tiloissa. Lasten käyttäytymiseen vaikuttaa sekä miljö, jossa lapset ovat, että myös opitut käyttäytymismallit. Thomas ottaa esimerkiksi tyypillisen teini-ikäisen nuoren. Ollessaan kirkossa, hän ei huuda ja häiritse siellä, mutta sen sijaan katsoessaan koripallo-ottelua hän huutaa kovaa ja kauan. Nuoren käyttäytymistä voi ymmärtää ottamalla selvää siitä ympäristöstä, jossa hän milloinkin toimii. (Thomas 1992, 437 - 438.)

Sameroff ja Emde (1989) huomioivat tutkimuksissaan ekologisen mallin ohjaamana kontekstuaalisuuden merkityksen. He eivät erota yksilöä kontekstistaan. He tarkastelevat lapsen kehitystä kahdesta perspektiivistä, sekä sisäisestä että ulkoisesta. Sisäiseksi ajatellaan biologinen kasvu, joka on luonnollisesti vaikuttumassa ja luomassa pohjaa

myös muulle ihmisen kehitykselle. Ulkoisena tekijänä Sameroff ja Emde mainitsevat ympäristötekijät, kuten perhe ja vanhempana olemisen malli (vrt. Thomas 1992). Ne tarjoavat kehyksen, suunnan ja järjestyksen lapsen persoonallisuudelle. Sameroffin ja Emden mukaan läheisten ihmissuhteiden kautta lapsen kehitys voi kulkea eteenpäin ja suhteiden monimuotoisuus voi rikastuttaa lasta sosiaalisen ja tunne-elämän kehityksensä. He korostavat, kuinka lapsen kehitykselle on välttämätöntä kohdata haasteita ja ratkaista ongelmia. Jokainen lapsi joutuu käymään läpi samanlaisia vaiheita opetellessaan esim. kävelemään ja puhumaan. Miten lasta näissä tilanteissa huomioidaan, millaista palautetta hän saa, vaikuttaa Sameroffin ja Emden mukaan siihen, miten lapsi kokee onnistuvansa ja rohkaistuu uusiin haasteisiin. Tärkeiden kehityksen virstanpylväiden tapahtumat näkyvät lapsessa ja hänen käyttäytymisessään. (Sameroff & Emde 1989.)

Sameroff (1989) toteaa, että systeemien tasoilla ovat määrittäviä tekijöiksi kulttuuriset koodit ja perheen koodit. Kulttuuriset koodit ovat hänen mukaansa joukko sosiaalisia kontroleja ja sosiaalisia tukia, jotka perustuvat uskomuksiin ja eroavat yhteisöittäin. Esimerkkinä Sameroff ottaa kahden eteläafrikkalaisen heimon kulttuurien erot suhtautumisessa lapsen oppimisikään. Digo-heimossa pidetään lasta kykenevänä oppimaan jo muutaman kuukauden iässä. Toisessa Kikuyu-heimossa taas lapsen nähdään oppivan vasta vuoden täytettyään. Nämä kulttuuristen koodien erot vaikuttavat Sameroffin mukaan ratkaisevasti siihen, miten ympäristö suhtautuu lapseen ja luo näin edellytyksiä lapsen kehitykselle. Kun kulttuurinen koodi vaikuttaa siihen, miten lapsi kiinnittyy kulttuuriinsa ja miten ympäröivä kulttuuri suhtautuu häneen, perhekoodin vaikutus näkyy Sameroffin mukaan perheen sisällä. Se sallii yksilöiden muodostavan tietynlaisia suhteita perheen sisällä: vanhempien keskinäiset suhteet, vanhemman ja lapsen suhde sekä suhde omaisiin. Kulttuurinen koodi yhdistyy perheen koodiin perheen jäsenten suhtautumisessa perheen ulkopuolisiin ilmiöihin. (Sameroff 1989.)

Ekologisessa lähestymistavassa tutkimuksen kohteena on ilmiön ja kontekstin vastavuoroinen vaikutus, jolloin tarkastellaan sekä lapsen toiminnan luonnetta että ympäristön palautetta lapselle. Tätä palautetta lapsi hyödyntää toiminnassaan. Sekä ympäristö että yksilö muuttuvat tämän vuorovaikutuksen seurauksena. (Kankaanranta 1998, 23 - 24.) Esimerkki vuorovaikutuksen merkityksestä lapsen kehitykselle on Kankaanrannan (1998) esiin tuoma Gravesin ja Gravesin (1985) tutkimus, jossa nämä vuorovaikutuksen merkitystä yhteistoiminnallisen oppimisen kautta lähestyvät tutkijat vertailivat lasten varttumista perinteisissä ja moderneissa länsimaisissa kasvuympäristöissä. Kankaanrannan mukaan Graves ja Graves löysivät selkeitä eroja lasten sosiaalisessa käyttäytymisessä. Moderneissa ydinperheissä kasvaneet lapset olivat itsekeskeisempiä ja individualistisempia kuin perinteisissä, laajoja sukulaissuhteita sisältävissä perheissä. Perinteisissä yhteisöissä kasvaneet lapset osoittautuivat tutkimuksissa jo alle kouluikäisinä sosiaalisesti suuntautuneiksi, epäitsekäiksi, yhteistoiminnallisiksi ja sosiaalisesti vastuullisiksi, päinvastoin kuin modernissa ydinperheessä kasvaneet lapset. Kankaanranta toteaa, että kehitys ja oppiminen ovat yhteydessä koko siihen sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöön, jossa lapsi elää. (Kankaanranta 1998, 23 - 24.)

Weisner (1996) toteaa, mitä on olla vanhempi tai lapsi erilaisissa kulttuureissa. Voit löytää hänen mukaansa yhteneväisyyksiä yhden kulttuuripiirin alueelta. Jos lähdet toisenlaiseen

kulttuuriympäristöön, huomaat, miten paljon käsitykset lapsena olemisesta tai vanhemmuudesta voivat erota toisistaan - eikä mikään ole välttämättä oikea tai väärä. Weisnerin mukaan kaikista merkityksellisintä lapselle on kokonaisvaltaisesti se kulttuuri, joka häntä ympäröi arvoineen, uskomuksineen, fyysisine olosuhteineen ja ihmissuhdeverkostoineen. Miten me ajattelemme tai toimimme, on Weisnerin mukaan tulosta myös aikaisempien sukupolvien ja yhteiskunnallisten rakenteiden monimutkaisesta verkostosta. (Weisner 1996.)

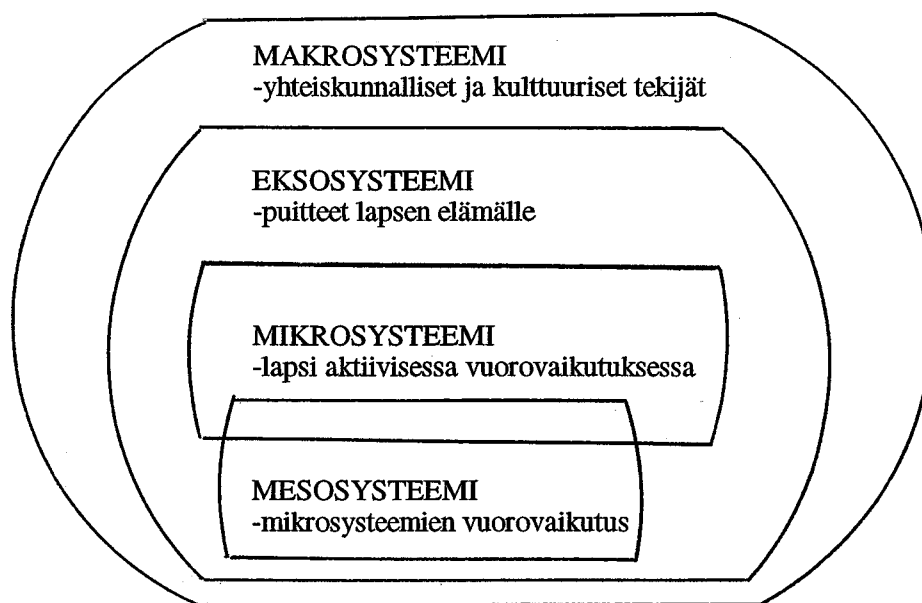
Gallimore, Weisner, Kaufman ja Bernheimer (1989) ovat päätyneet ekokulttuuriseen teoriaan, jonka mukaan lapsen lähiympäristön arkielämä muovautuu akkomodaatioprosessin kautta. Lapsen lähiympäristössä sekä yhteiskunnassa on heidän mukaansa voimia, jotka voivat olla sekä rajoituksia että voimavaroja. Näiden aiheuttama ristiriita lähiympäristön tärkeisiin teemoihin nähden saa aikaan mukautumis- eli akkomodaatioprosessin, jonka tuloksena syntyy arkielämä valintoineen ja toimintatapoineen. Lähiympäristön säännöllinen arkielämä on Gallimoren ym. mukaan lapselle merkityksellisempää kuin harvemmin toistuvat aktiviteetit. Metsätähden palvelutalossa työntekijöiden, lasten ja vanhusten spontaani vuorovaikutus päivittäisessä arkielämässä on Gallimoren ym. teoriaa soveltaen merkityksellisempää kuin erikseen järjestettävät tilaisuudet. Kun perheen arkea ohjaava teema voi olla hyvän lapsuuden tarjoaminen jälkeläiselle, Metsätähdessä se voi olla rikkaan vuorovaikutuskulttuurin tarjoaminen talossa toimiville. Akkomodaatio- eli mukautumisprosessin kautta voi syntyä uudenlaisia ratkaisuja jotka myötäilevät tärkeiksi koettuja teemoja. Asioiden tärkeysjärjestystä voidaan joutua tarkistamaan arjen ja teemojen kohdatessa. (Gallimore ym. 1989.) (ks. kuva 4, s. 85)

2.4 Bronfenbrennerin malli

Urie Bronfenbrenner on yksi tunnetuimpia systeemiteorian soveltajia ja ekologisen lähestymistavan kehittäjiä. Thomas (1992) kuvaa hänen tieteellisen työnsä vaiheita. Bronfenbrenner syntyi v. 1917. Hänen isänsä oli eläintieteilijä ja Urie Bronfenbrenner pääsi jo varhain kehittämään havaitsemiskykyään rikkaassa biologisessa ja sosiaalisessa ympäristössä. Hän oppi jo nuorena, kuinka kasvien ja eläinten ympäristöt kokonaisuutena vaikuttivat niiden kasvuun. Bronfenbrenner huomasi ihmistä tutkiessaan jo varhain, kuinka sosiaalinen käyttäytyminen, persoonallisuus ja ihmisen testattu älykkyys saattoi vaihdella suhteessa kulloiseenkin sosiaaliseen tilanteeseen. Tällä havainnolla oli Thomasin (1992) mukaan suuri merkitys, niin kuin koko hänen varhaisimmilla johtopäätöksillään, hänen uralleen kehityspsykologina Cornellin yliopistossa. Bronfenbrenner teki uransa aikana paljon kulttuureja ylittävää tutkimusta Nova Scotiassa, Neuvostoliitossa, Kiinassa. Itä- ja Länsi-Euroopassa, Israelissa sekä Amerikassa. (Thomas 1992, 439 - 443.) Bronfenbrenner (1979) toteaa:

Erilaisissa konteksteissa nähtynä ihmisluonto tuli esiin hyvin moninaisena ja moniulotteisena. Erilaiset ympäristöt tuottavat eroavuutta ei vain kulttuurien yli, vaan kulttuurien sisällä, luonteessa, temperamentissa, ihmissuhteissa ja erilaisissa tavoissa, joissa kulttuuri tai alakulttuuri tuodaan seuraavalle sukupolvelle. (1979, p. xiii.)

Bronfenbrenner (1979) katsoo näkemystensä perustuvan Lewinin sosiaalipsykologiseen kenttäteoriaan. Siinä käyttäytyminen määritellään ihmisen ja ympäristön yhteistoiminnaksi. Bronfenbrenner muutti Lewinin mallia korvaamalla käyttäytymisen kehityksellä ja sisällytti näin siihen ajallisen ulottuvuuden. (Bronfenbrenner 1979, 9.) Bronfenbrenner (1979, 22) jakoi sosiaalisen verkoston mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemiin (kuva 1).

Kuva 1: Lapsen ekologinen ympäristö Bronfenbrennerin (1979) mallin mukaan.

2.4.1 Mikrotaso

Ensin lapsi on tietoinen ainoastaan välittömästä lähiympäristöstään, mikrosysteemistä. Bronfenbrenner (1979) määrittelee mikrosysteemin toimintojen, roolien ja vuorovaikutuksen kokonaisuudeksi, jotka kehittyvä yksilö kokee tietyssä ympäristössä. Mikrotason systeemejä voi olla lapselle esim. koti, päivähoitopaikka ja toveripiiri. Metsätähdessä mikrosysteemi näyttää lapsen näkökulmasta toisenlaisena kuin vanhuksen tai työntekijöiden näkökulmasta, koska kaikilla heillä on oma kokemus kyseisestä asiasta. Lapsen lähiympäristöä voidaan Bronfenbrennerin mukaan kuvata fyysisten, sosiaalisten, symbolisten ja materiaalisten piirteiden avulla. Oleellista mikrosysteemin tarkastelussa on *kontekstuaalisuus*, eli kiinnostuksen kohteena ovat lapsen arkielämän kontekstit. Ne ovat systeemien väliset suhteet, joihin ovat vaikuttamassa myös fyysiset ja materiaaliset olosuhteet. Bronfenbrennerin mukaan yksilön kokemuksia systeemin sisällä tulee tarkastella edelleen laajempien systeemien sisällä, kuin venäläiset nuket. Kysyttäessä ja vastatessa kysymyksiin lapsen kehityksestä me voimme, ja meidän täytyy Bronfenbrennerin mukaan katsoa sekä systeemin sisälle että systeemin ulkopuolelle löytääksemme kysymykset ja vastaukset. (Bronfenbrenner 1979, 22.)

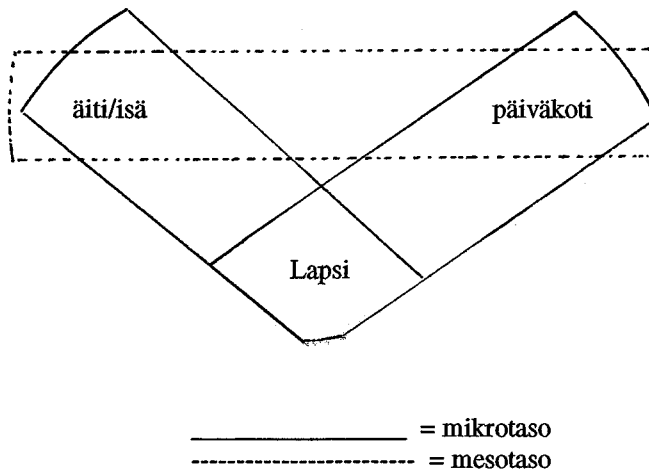
Bronfenbrennerin (1979, 7 - 8) mukaan lapsi vaikuttaa omalla käyttäytymisellään ja kehityksellään siihen ympäristöön, joka häntä kasvattaa. Paitsi että lapsen suhde ympäristöönsä on vastavuoroinen, myös verkoston eri osat vaikuttavat vastavuoroisesti toisiinsa. Garbarinon (1990) näkemykset tukevat Bronfenbrennerin määritelmiä mikrosysteemistä, kun hän toteaa, että yksilö vaikuttaa mikrosysteemiin samalla kun mikrosysteemi vaikuttaa häneen. Garbarino ottaa esimerkiksi päiväkotiryhmän, joka on hyvin erilainen syyskuussa toimintavuoden alkaessa kuin yhdeksän kuukauden jälkeen kesäkuussa. Lapset ovat itse muuttuneet ja kehittyneet niin kuin kaikki muukin tässä mikrosysteemin asetelmassa. (Garbarino 1990.)

Bronfenbrenner (1979) käyttää mikrosysteemissä tapahtuvasta toiminnasta käsitettä *molaarinen toiminta* l. meneillään oleva käyttäytyminen. Hän määrittelee molaarisen toiminnan käyttäytymiseksi, jolla on itsessään voimaa ja jolle osallistujat antavat tarkoituksen ja tavoitteen. Esimerkiksi molaarisesta toiminnasta Bronfenbrenner mainitsee linnan rakentamisen palikoista tai kirjan lukemisen. Molaarisessa käyttäytymisessä vaikuttavat voimakkaimmin toiminnat, joissa lapsi on tekemisissä toisten ihmisten kanssa. Aktiivinen osallistuminen vuorovaikutukseen, jopa pelkkä alttiina oleminen toisten tekemisille innostaa lasta samanlaiseen suoritukseen, esimerkiksi oppii puhumaan. Keskeistä molaariselle toiminnalle ovat vuorovaikutuksen sisältö, yksilöiden väliset suhteet, tilanteen sosiaalinen luonne ja kehityksellinen perspektiivi. (Bronfenbrenner 1979, 45 - 55; Kankaanranta 1998, 11; Rusanen 1990, 5 - 6; Seikkula 1996, 18 - 20.)

Pieni lapsi on yleensä ensin vuorovaikutuksessa äidin, myöhemmin isän kanssa. Seikkula (1996) toteaa, kuinka lapsi omalla rakenteellaan ja käyttäytymistavoillaan vaikuttaa siihen, miten vanhemmat suhtautuvat häneen. Äidin ja isän lisäksi lapsi voi olla suoraan vuorovaikutuksessa sisarusiin, isovanhempiin ja esim. leikkikavereihin Seikkulan mukaan lapsi kuuluu yhtä aikaa useampaan mikrosysteemiin, joissa hän on sekä sopeutuksessa jo olevaan että myös itse aktiivisesti vaikuttamassa. Kukin mikrosysteemi rakentaa oman erilaisen merkityksensä, lapsen kokemusmaailman. (Seikkula 1996, 19 - 20.)

2.4.2 Mesotaso

Bronfenbrennerin (1979) mukaan lapsi ohjaa käyttäytymistään sen mikrosysteemin mukaan, missä kulloinkin on. Eri mikrotasojen yhteiset merkitykset syntyvät Bronfenbrennerin kuvaamina mesotason systeemeinä, jotka muodostuvat eri mikrosysteemien välisistä kontakteista (Bronfenbrenner 1979, 7 - 8.) (kuva 2). Seikkula (1996) toteaa, että jos vuorovaikutusta ei synny, lapsen eri elämismaailmat, mikrosysteemit jäävät toisistaan irrallisiksi. Ei opita ymmärtämään toisen kieltä. Miksi esimerkiksi lapsi käyttäytyy eri tavalla päiväkodin ruokailussa kuin ruokailutilanteessa kotona? Kummatkin kielet, kummassakin roolissa eläminen, ovat Seikkulan mukaan lapselle todellisia, mutta ne tapahtuvat eri yhteyksissä, mikrosysteemeissä. Lapsella on oma kieli kummassakin mikrosysteemissä, eikä näiden välille ole tässä tapauksessa syntynyt vuorovaikutusta. (Seikkula 1996, 19 - 20.)

Kuva 2 : Mikro- ja mesotaso lapsen elinpiirissä

Siren-Tiusasen (1996, 22 - 23) toteaa, että lasten elinpiirien välillä (esim. koti ja päivähoito), käydään osallistuvaa dialogia, koska molempien arkipäivään liittyy samoja asioita kuten nukkumista, ateriointia, ulkona oloa ja leikkimistä. Molemmat yhteisöt ovat ikään kuin läsnä toisessaan. Seikkula (1996) toteaa mikrosysteemien vuorovaikutuksen olevan keskustelua, jossa jokainen systeemi puhuu omalla kielellään. Eri kokemusmaailmojen päällekkäisyys muokkaa lapsen monikielisyyttä sekä sisäisen dialogin rikkautta. Seikkulan mukaan Luckmann (1990) ehdottaa, että roolin käsitteen sijaan käytettäisiin äänen käsitettä. Roolista puhuminen viittaa hänen mukaansa yksilön omaan valintaan siitä, minkä käyttäytymistavan valitsee kulloinkin, kun taas äänen käsite viittaa kunkin hetken vuorovaikutustilanteeseen. (Seikkula 1996, 19 - 20.) Kankaanrannan (1998) mukaan lapsen roolit koostuvat niistä toiminnan sisällöistä ja suhteista, joita odotetaan lapselta ja häneen suhteessa olevilta muilta ihmisiltä tietyssä tilanteessa. Määrittävinä tekijöinä ovat vastavuoroisuus, voiman tasapaino sekä suhteen tunnepitoisuus. Yhteistoiminta erilaisia rooleja omaavien henkilöiden kanssa ja yhä laajempaan roolivalikoimaan tutustuminen voisi edistää Kankaanrannan mukaan lapsen kehitystä. (Kankaanranta 1998, 11.)

Bronfenbrennerin (1979) mukaan ekologiset siirtymät eli *transitiot* ovat keskeisiä tapahtumia lapsen kehityksessä. Jokainen siirtymä on hänen mukaansa sekä lapsen kehityksen tulosta että kehityksen ylläkettä. Siirtymiä ilmenee lapsen kehityksessä silloin, kun lapsen asema ekologisessa ympäristössä muuttuu joko lapsen roolin muutoksen tai ympäristön olosuhteiden muuttumisen seurauksena. (Bronfenbrenner 1979, 26 - 27.) Kankaanranta (1998, 12) toteaa, että ekologisia siirtymiä uusiin ympäristöihin tapahtuu koko ihmisen elämän ajan. Olennaista on hänen mukaansa, että siirtymätilanteissa syntyisi vastavuoroisia yhteyksiä eri ympäristöjen välille.

Garbarinon (1990) mukaan mesotasoon tulisi enemmän kiinnittää huomiota lapsen elämää ja kehitystä tarkastellessa. Hän ehdottaa, että päiväkodin työntekijät kävisivät vierailulla lasten kotona ja lasten vanhemmat voisivat enemmän tutustua lapsen ystäviin päiväkodissa. Garbarino toteaa, että lasten vanhempien pitäisi myös tutustua toisiinsa. Lapsi aistii herkästi, ovatko hänestä huolehtivat aikuiset kiinnostuneita hänestä ja hänelle tärkeistä asioista (ks. Kiesiläinen 1994). Siksi Garbarinon ajatukset ovat huomionarvoisia. Omien rajojen hakeminen kuuluu lapsen kehitykseen varhaislapsuudesta nuo-

ruusikään. Mikäli lapsi tiedostaa, että hänestä vastuussa olevat aikuiset ovat kiinnostuneita hänen puuhistaan, ovat johdonmukaisia ja haluavat tukea hänen vaihteita erilaisissa ympäristöissä, hän kokee turvallisuutta. Hänen ei tarvitse käyttää energiaansa etsien olemassaololleen aina uudelleen kehyksiä uudessa ympäristössä. (Garbarino 1990.)

2.4.3 Eksotaso

Eksotasoksi Bronfenbrenner (1979) määrittelee lapsen välittömien kontaktiympäristöjen laajentuman. Eksotason systeemejä voi olla esim. vanhempien työpaikka, vapaa-ajan vietto, perhetilanne, asuminen ja viranomaisien ympäristöä koskevat suunnitelmat. Eksotaso määrittää käytännön puitteet lapsen elämälle; tarkastellaan yhteiskunnan muutoksia nimenomaan lapsen elämän kannalta. (Bronfenbrenner 1979, 7 - 8, 237.)

Garbarino (1990) toteaa, kuinka tärkeä on huomata, että sama ympäristö on toiselle ihmiselle mikrotaso ja toiselle eksotaso. Esimerkiksi vanhempien työpaikka on vanhemmalle mikrotaso, jossa hän välittömästi toimii ja jossa hän on aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Lapselle sama ympäristö on Garbarinon mukaan eksotaso, joka vaikuttaa lapseen ja luo puitteet hänen elämälleen mikrotasossa. Samalla lailla päiväkotikiitos voi olla vanhemmalle eksotaso kun se on lapselle mikrotaso. Päiväkodin tarjoama hoitoaika esimerkiksi luo edellytykset vanhemman mahdollisuudelle käydä työssä. (Garbarino 1990.)

Garbarino (1990) esittää, että mikrotason ja eksotason vuorovaikutusta voisi lisätä esimerkiksi niin, että lapset voisivat vieraila enemmän vanhempien työpaikoilla. Hän ehdottaa myös lasten päivähoitoyksikön järjestämistä vanhempien työpaikan yhteyteen. Eksotason vaikutusta lapseen Garbarino korostaa tuomalla esiin tutkimuksen perheistä, jotka olivat pakosta joutuneet muuttamaan kauas kotiseudultaan. He olivat joutuneet jättämään entisen työpaikkansa ja etsimään uuden. Tutkimuksen tuloksena todettiin, että näissä perheissä oli lapsen hoidon taso laskenut ja lapsikuolleisuus lisääntynyt. Vanhemmat eivät saaneet uudessa ympäristössään tarvitsemaansa tukea elämäänsä. (Garbarino 1990.)

2.4.4 Makrotaso

Bronfenbrenner (1979) määrittelee makrotason sisältämään laajemmat yhteiskunnalliset tekijät, kuten koulutus- ja sosiaalipoliittinen keskustelu, poliittiset, kulttuuriset, taloudelliset ja historialliset olot ja lapsen ja perheen elämään vaikuttavat poliittiset päätökset. (Bronfenbrenner 1979, 6, 258.) Rusanen (1990, 5 - 6) toteaa, että makrotaso on lapsen elinpiirissä aina läsnä ja vaikuttamassa. Lainsäädäntö vaikuttaa esimerkiksi kodin ja päivähoiton tai päivähoiton ja vanhempien työpaikan välisiin suhteisiin.

Alasen ja Bardyn (1990) makrotason näkemys lapsen paikasta yhteiskunnassamme liittyy omaan tutkimukseeni. Lapsuus on heidän mukaansa sijoitettu makrotasolla ikään kuin

oikean yhteiskunnan odotushuoneeseen. Päiväkodit elävät tämän näkökulman mukaan omaa elämäänsä olematta kovin paljon tekemisissä ekologisen ympäristön muiden tasojen kanssa. Metsätähti, jossa lapset saavat tavata erilaisia ja eri-ikäisiä ihmisiä päivittäin, lähentää Alasen ja Bardyn teorian valossa lapsuutta oikeaan elämään, todelliseen yhteiskuntaan. (Alanen & Bardy 1990, 9.)

Jyrkämän (1996) mukaan myös vanhuus määritellään usein makrotasolla kysymättä asianomaiselta hänen kokemustaan omasta elämästään. Jyrkämä toteaa, että erilaisissa piilevissä hoivaan ja kontrolliin liittyvissä toimintakäytännöissä niin vanhuksilta kuin lapsiltakin kielletään yksilöllisyys. Olisiko niin, että palvelujen kehittäjät ja toteuttajat eivät enää muista lapsuuden kokemuksellisuutta ja vanhuuden kokemuksista ei vielä tiedetä. Joudutaan näin ollen operoimaan yleisillä mielikuvilla, stereotyyppioilla. (Jyrkämä 1996.)

Rusanen (1990) toteaa, että makrotasoa, niin kuin muitakaan Bronfenbrennerin ekologisen systeemien tasoja, ei ole tarkoituksenmukaista erottaa liikaa toisistaan. Esimerkiksi yhteiskunnallisessa koulutus- ja sosiaalipoliittisessa keskustelussa ei voi olla käsittelemättä myös muita lapsen elämään vaikuttavia ekologisen ympäristön tasoja. (Rusanen 1990, 5 - 6.)

2.4.5 Keskustelua Bronfenbrennerin ekologisesta mallista

Bronfenbrennerin (1979) kehittämä ekologinen malli lapsen kehityksen tarkasteluun on saanut paljon huomiota eri tutkijoiden keskuudessa. Thomasin (1992) mukaan Bronfenbrennerin mallin soveltamisessa tuottaa vaikeuksia se, että eri systeemien väliset rajat ovat hämärät. On vaikea tietää, missä yksi systeemi loppuu ja toinen alkaa. Hän toteaa edelleen, että Bronfenbrennerin mallissa jää epäselväksi, millä kriteereillä yksilö sijoitetaan tiettyyn systeemiin ja mitä kriteerejä pitäisi käyttää määritellessämme yksilön roolin muuttumista. Thomasin mukaan Bronfenbrennerin mallista ei selviä, miten Bronfenbrenner määrittelee systeemin vaikutuksen voiman suhteessa yksilöön. Thomas on löytänyt mielestään joitakin Bronfenbrennerin määrittelemiä periaatteita, mutta hänelle on jäänyt edelleen epäselväksi, miten asiat toteutetaan yksittäisissä tapauksissa käytännössä. Kriittinen pohdinta ei Thomasin mukaan tarkoita, etteikö Bronfenbrennerin teoria olisi tutkimukselle merkittävä. Thomas toteaa Bronfenbrennerin itsekin maininneen, että malli on edelleen "in early formative stage" eli varhaisella kehitysasteella. Thomasin mukaan Bronfenbrennerin mallia on testattu vain vähän verrattuna esim. Piagetin, Freudin tai Skinnerin teorioihin. Thomas näkee Bronfenbrennerin mallin olevan merkittäväällä sijalla tulevaisuudessa. (Thomas 1992, 446 - 448.)

Ambrose (1982) yhtyy Bronfenbrennerin (1979) näkemyseseen, että kehityspsykologia on perinteisesti ollut "tiedettä lapsen oudosta käyttäytymisestä oudossa tilanteessa oudon aikuisen seurassa". Psykologialla on sekä Bronfenbrennerin että Ambrosin mukaan ollut taipumus unohtaa ekologinen näkökulma. Ambrosen mielestä ekologinen lähestymistapa on tärkeä näkökulma lapsen kehityksen tutkimuksessa. Hän kuitenkin kritisoi Bronfen-

brennerin mallia. Sillä ei ole hänen mukaansa kovin paljon annettavana todellista tietoa suhteessa suuriin sosiaalipoliittisiin kysymyksiin. (Ambrose 1982.)

Kankaanranta (1998) toteaa, että lapsen kasvuympäristön käsite on syventynyt Bronfenbrennerin ansiosta. Hän kuvasi Kankaanrannan mukaan aikaisemmista, lapsen ympäristöä kapea-alaisesti tarkastelleista tutkijoista poiketen ympäristön sarjana toisiinsa yhteydessä olevina systeemeinä. Edelleen Kankaanranta korostaa, kuinka ekologinen lähtökohta antaa lapsen kasvu- ja oppimisympäristön tarkastelulle monipuolisen ja laaja-alaisen teoreettisen perustan, koska siinä otetaan hyvin kokonaisvaltaisesti huomioon lapsen kasvun ja oppimisen yhteydessä olevat tekijät, etenkin ympäristötekijät. Kankaanranta toteaa, että Bronfenbrennerin (1979) ekologisen mallin on arvioitu korostavan vähemmän lapsen aktiivista roolia kuin esimerkiksi ekokulttuurinen malli. Ekokulttuurinen teoria (esim. Vygotsky 1978; Gallimore ym. 1989) on sosiaalisen oppimisen teoria, jossa sekä jäsennetään lapsen kehitystä että korostetaan lapsen toimintaa ja vuorovaikutusta. Kankaanrannan mukaan Bronfenbrennerin teoriaan kohdistettu kritiikki liittyy lähestymistapaa käyttäneiden tutkijoiden omaan toteutukseen ja viitekehysten "väljään lukemistapaan". Kankaanrannan mukaan riippuu käyttäjästä, miten viitekehystä tulkitaan, kenen tulkintoja sovelletaan sekä miten ja millaisia sisällöllisiä merkityksiä käsitteille annetaan. (Kankaanranta 1998, 13 - 17.)

Huttusen (1989) mukaan Bronfenbrenner luopui kasvatuksen yksilöpsykologisen suunnan korostamisesta, ja toi esiin vuorovaikutuksen tärkeyden inhimillisessä elämässä. Kasvatus nähdään Bronfenbrennerin ansiosta enemmän kaikkien siihen osallistuvien yhteistyöprosessina. Huttusen mukaan mikrosysteemi on aina ollut kasvatuksen tärkein tarkastelukulma. Ekologinen kasvatopsykologia ei ole hänen mukaansa tuonut siihen paljoa uutta. Lapsen ja aikuisen välinen, rakastava vuorovaikutus on Huttusen mukaan kasvatuksen ydin. Mesosysteemin merkitys on sen sijaan hänen mukaansa korostunut ekologisen näkökulman myötä. Monet käytöshäiriöt johtuvat Huttusen mukaan kodin ja kouluympäristöjen normien ja arvojen sekä näistä johdettujen käyttäytymissäädösten ristiriidasta. Hän korostaa, että ekologisen näkökulman mukaan käytöshäiriöt eivät ole vain lasten asia, vaan osoitus kasvattajien ja kasvuympäristöjen välisestä ristiriidasta ja epäjohdonmukaisuudesta. (Huttunen 1989, 50, 52.)

3 SOSIAALIPALVELUT MUUTOKSESSA - MAKROTASON NÄKÖKULMIA

3.1 Muuttuva yhteiskunta sosiaalipalvelujen näkökulmasta

Strandström ja Sormunen (1994) toteavat pohjoismaisen hyvinvointimallin toteutuvan ensisijaisesti kuntien palvelujärjestelmänä. Tällä he toteavat olleen vaikutusta ennen kaikkea naisten työssäkäynnin mahdollisuuksiin. Lasten päivähoito ja vanhusten palvelut eivät ole tämän päivän modernissa yhteiskunnassa perheen vastuulla, niin kuin oli yleisesti vielä muutama vuosikymmen sitten suomalaisessakin maatalousyhteiskunnassa. Nykyään Suomessa on tarjolla monenlaisia vaihtoehtoja.

1960 - 70-lukujen vaihteessa nousi Hellstenin (1993) mukaan keskeiselle sijalle sosiaalipolitiikan tärkeysjärjestyksessä eriarvoisuuden vähentäminen. Hyvinvointivaltion ideologian perusteella ymmärrettiin hänen mukaansa kansalaisten oikeudet taloudelliseen hyvinvointiin. Kehitys toi Hellstenin mukaan myös haitallisia vaikutuksia tullessaan. Syntyi riippuvuuskulttuuri, joka perustui oletukselle, että valtio tai kunta tekee sen, mikä yksilön pitäisi itse tehdä.

Taloudellinen taantuma asetti rajat kunnalliselle palvelutuotannolle. Tarjontaa on jouduttu viime vuosina tarkastelemaan tiukkenevin kriteerein ja uusia arviointimenetelmiä toiminnan tehokkuuden parantamiseksi on kehitetty. Yksityisten palvelujen käyttö on lisääntynyt. Se nähdään realistisena vaihtoehtona julkishallinnon omalle tuotannolle. Strandströmin ja Sormusen (1994) mukaan kunnissa on siirrytty uuteen johtamiskulttuuriin, jossa tarkastellaan toiminnan laatua ja tuloksellisuutta paitsi yksiköiden tarjoaman palvelun, myös johtajuuden mittarina. He toteavat, että tulevaisuudessa kunnat pyrkivät edelleen turvaamaan tietyn tasoisien ja yhdenmukaisen palvelun kuntalaisilleen. On siirrytty kuitenkin

kin tuottamisvelvoitteesta järjestelmään, jossa kunnalla on vastuu palvelujen saatavuudesta. Palvelujen uudelleen arviointia on ollut pakko tehdä ja joudutaan tekemään hyvin paljon myös tulevaisuudessa.

Strandström ja Sormunen (1994) toteavat, kuinka kunnallisen henkilöstön kokonaismäärä kääntyi laskuun v. 1991. Henkilöstön vähentämiseksi on käytetty ns. pehmeitä keinoja, eli laajoihin irtisanomisiin ei ole menty. Kuitenkaan eläkkeelle jääneiden ja määräaikaisten työsuhteiden päättyessä ei ole voitu palkata uusia työntekijöitä ja sijaisten ottaminen on monissa kunnissa loppunut lähes tyystin. Seuraus on, että heikentyvä talous on näkynyt nimenomaan palveluyksiköissä kiristyvänä työtahtina ja määrärahojen vähenemisenä. Säästöjä on pyritty saamaan myös kuntien henkilöstöä koskevia kelpoisuusehtoja ja toiminnan sisältöjä sääteleviä määräyksiä väljentämällä.

Sukupolvien välinen vuorovaikutus ei ole tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa niin itsestäänselvää, kuin se on ollut aikaisemmin tai niin kuin se on tälläkin hetkellä niissä yhteiskunnissa, joissa vanhuuden ainoana turvana voivat olla omat lapset ja lähipiiri. Bronfenbrenner (1981) korostaa, että ikääntyville ihmisille, lapsille ja nuorille olisi annettava entistä enemmän tilaisuuksia olla vuorovaikutuksessa keskenään. Se auttaisi hänen mukaansa muodostamaan terveempää maailmankuvaa, sekä käsitystä itsestä ja toisesta. Hyvinvointipolitiikan tavoitteet eivät saa olla Bronfenbrennerin mukaan yksinomaan määrällisiä, vaan vaikutuksia arvioitaessa on yhtä tärkeää, että huomataan myös yksilöiden ja ryhmien subjektiiviset kokemukset elämänlaadun muutoksissa. Hän toteaa:

”Kunnallisia organisaatioita pitäisi rohkaista tarjoamaan useita toimintakenttiä, jotka sallivat eri sukupolvien väliset kontaktit ja osallistumisen toisen sukupolven elämään. Kunnan toteuttamisessa projekteissa kaikenikäiset ihmiset voivat kasvaa ja kokea, että yhteisellä lahjakkuudella ja valmiuksien hyväksikäytöllä jokainen voi antaa toiselle jotain. Tällaiset yhteiset ponnistelut tarjoavat erityisesti kasvuikäiselle tarpeellisia tietoja, valmiuksia ja palveluja. Erityinen huomio pitäisi kiinnittää niihin mahdollisuuksiin, jotka ympäristö tarjoaa lasten integroimiseksi itseään vanhempiin tai nuorempiin ihmisiin. (Bronfenbrenner 1981.)

Taipale, Lehto, Mäkelä, Kokko, Kling ja Viialainen (1997) korostavat, kuinka meidän on eriteltävä eri sukupolvien intressejä, pohdittava lapsuuden taloudellisia аспекteja ja kyseenalaistettava moni itsestäänselvyys suomalaisessa palvelukokonaisuudessa. Myös oppiminen ja opettaminen ovat joutumassa Taipaleen mukaan muutosprosessiin. Tulee uusia työtapoja, uusia ajatuksia ja toivottavasti lapselle itselle keskeisempi ja aktiivisempi osuus. Alanen ja Bardy (1990) toteavat Bronfenbrennerin (1981) tapaan, että lasten elinpiiriin pitäisi kuulua kaikenlaisia ja kaikenikäisiä ihmisiä, joiden kanssa syntyisi luontevaa vuorovaikutusta.

Jyrkämän (1996) mukaan tulevaisuudessa tapahtuva vanhusten lisääntyminen ja kasvavat eläkemenot muuttavat käsityksiä vanhenemisestä. Toisaalta vanhenemisessä tullaan hänen mukaansa näkemään raihnaistumista ja riippuvuutta, toisaalta taas tullaan entistä enemmän korostamaan aktiivisuutta ja nuorekkuudesta kiinnipitämistä. Jyrkämä arvelee, että vanhana olemisen kirjo tulee näyttäytymään hyvin laveana ja värikkäänä.

3.2 Uusi moniammatillinen työnkuva

Vaherva (1998) korostaa, kuinka moniammatillisista tiimeistä on tullut työyhteisöissä merkittäviä. Työpaikalla tapahtuva oppiminen on Vahervan mukaan koko tiimin ansiota eikä vain yksilöllistä prosessia. Hänen mukaansa myös kehittyvä tietotekniikka multimediasovellutuksineen tulee tarjoamaan kokonaan uudenlaisia mahdollisuuksia omaehtoiseen itsensä kehittämiseen työssä ja sen ulkopuolella. Yhä enemmän puhutaan hänen mukaansa aikuisten oppimisesta ja yhä vähemmän aikuisten kouluttamisesta. Vaherva toteaa, että selvää rajaa koulutuksen ja työelämän välillä halutaan poistaa ja ollaan siirtymässä informaaliseseen oppimiseen institutionaalisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella.

Strandström ja Sormunen (1994) painottavat, että minkään työn tekemisen tai palvelun mallin ei tarvitse, eikä voikaan toteutua sellaisenaan. Tärkeintä on miettiä, mikä on tärkeää ja arvokasta. Kunnissa tulee olemaan entistä enemmän joustavuuden mahdollisuuksia uusien innovaatioiden kokeiluille, koska kuntien itsemääräämisoikeutta lisätään. Strandström ja Sormunen korostavat kokeiluissa kaikkien osapuolten osallistumisen ja kustannustietoisuuden vaatimusta.

Moniammatillisuuden arvostaminen ei Merjola-Partasen (1994) mukaan tarkoita, etteikö eri alojen erityisosaamista enää tarvita. Tilanne on hänen mukaansa päinvastoin. Oman alan eksperttiyden rinnalla työntekijän on hallittava monia muitakin taitoja. Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimalta odotetaan entistä enemmän mm. laaja-alaisuutta, innovatiivisuutta, mukautuvuutta, joustavuutta, vuorovaikutustaitoja, hyvää työmotivaatiota, rohkeutta ja halukkuutta kyseenalaistaa vanhoja oppeja ja työtapoja, yhteistyökykyä, vastuuntuntoisuutta ja työssä jaksamista. Laaja-alaisuudella ei niinkään viitata Merjola-Partasen mukaan tietämykseen vaan sosiaalisiin taitoihin. Tulee olla valmiutta kohdata muutoksia, kykyä nähdä ja ymmärtää tapahtumassa olevaa ja joustavuutta suhteessa asiakkaisiin. (Merjola-Partanen 1994.)

Pirttilä (1996) toteaa, kuinka hyvään asiantuntijatyöhön kuuluu myös teoreettinen ajattelu. Teoria ei ole hänen mukaansa välttämättä tieteellistä, vaan voi olla esimerkiksi teoriaa siitä, kuinka kokonaisvaltaisesti hoidetaan ihmisiä. Teorian soveltaminen arkityöhön kietoutuu Pirttilän mukaan muihinkin asioihin, kuten ihmisten kohtaamiseen ja työ- ja rahamarkkinoiden vaatimuksiin. Hän korostaa, että jokaisen asiantuntijan tulisi soveltaa ja kehittää teoriaa luovasti ja intuitiivisesti oman työkokemuksensa perusteella. (Pirttilä 1996.)

Moniammatillisen yhteistyön tulee Merjola-Partasen (1994) mukaan perustua humanistiseen ihmiskäsitykseen, joka näkee työtoverin ja asiakkaan tasa-arvoisena, itsenäisenä ja vastavuoroisuuteen kykyneväna yhteistyökumppanina. Moniammatillinen yhteistyö vaatii hänen mukaansa erityistä sitoutumista. Kyse on ammattiryhmien sisäisestä ja välisestä työnjaosta, jossa yhteinen asiakas nähdään toiminnan lähtökohtana. Tauriainen (1996) korostaa, että ekokulttuurisesta lähtökohdasta avun tarve syntyy ihmisille teemojen, voimien ja arjen ristiriidasta. Työntekijän on astuttava Tauriaisen mukaan alas asiantuntijan korokkeelta ja asetuttava alttiiksi tasaveroiselle vuorovaikutukselle asiakkaan kanssa.

Asiantuntijuus on Tauriaisen mukaan sitä, että ymmärtää ihmisten tarpeen olevan erilaista eri elämänvaiheissa, ja että osataan asettaa omat kysymykset ja vastaukset arjen konkreettiselle tasolle.

3.3 Tulevaisuuden tarpeet

Liikanen (1993) arvioi, että Suomessa tulee olemaan runsaasti ongelmia siirryttäessä monikulttuuriseen kasvatukseen ja koulutukseen. Liikanen muistuttaa, että tällä hetkellä ei kiinnitetä riittävästi huomiota itsetuntemuksen kehittymiseen ja riippuvuuteemme globaalisti ympäristöstämme ja siinä eläviin erilaisiin ihmisiin. Siitä kertovat lukuisat esimerkit vähemmistöihin kohdistuvasta ennakkoluulosta. Liikanen korostaa, että ihmisoi-keudet, jotka Suomi on ratifioinut, tulee toteutua myös yksilöllisellä tasolla. On vapaudut-tava stereotyyppioista ja etnosentrisistä asenteista. (Liikanen 1993, 149 - 150.)

Vanhusten määrä lisääntyy. Arajärvi ja Parkkinen (1989) toteavat, että eläkeikäisten osuus tulee olemaan suurin v. 2030 tienoilla. Silloin heidän mukaansa joka kolmas äänioikeutet-tu suomalainen on täyttänyt 65 vuotta. On syytä pohtia, miten takaamme jatkossa hyvin-vointipalvelut kansalaisille. (Arajärvi & Parkkinen 1989, 8.) Heikkinen (1998) toteaa, kuinka on selvästi nähtävissä, että iäkkäiden hoivaan ja hoitoon liittyvät kysymykset ovat muodostuneet eräiksi inhimillisesti ja taloudellisesti haastavimmista tulevaisuuden-kysymyksistä yhteiskunnassamme. Hänen mukaansa aikaisempaa vahvemman tutkimuk-sen ja koulutuksen avulla tulee luoda valmiuksia ja edellytyksiä olemassa olevien resurssi-en nykyistä tehokkaammalle, järkevämmälle ja tehokkaammalle käytölle. Heikkinen toteaa edelleen, että tutkimusta tulee samalla suunnata innovoimaan uusia rakenteellisia, yksilöä tukevia sekä eettisesti kestäviä ratkaisuja. (Heikkinen 1998.)

Strandström ja Sormunen (1994) toteavat, että tulevaisuudessa on entistä enemmän ihmisiä, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen tavallisesta arjesta. Heidän mukaansa lasten ja vanhusten hoitamiseen ja auttamiseen tarvitaan viisaita, empaattisia ja taitavia ihmisiä, joilla on monipuolista yleisosaamista sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. Heidän työnsä on Strandströmin ja Sormusen mielestä nostettava sille kuuluvaan arvoonsa. Lisään tähän, että koulutus on tärkeää, mutta yhtä lailla tärkeää on työkokemus. Vastavalmistuneen nuoren ja vanhemmankin olisi päästävä harjoittamaan tuoreessa muistissa olevia tietojaan ja taitojaan käytäntöön. On liian kallista yhteiskunnallemme kouluttaa nuoriamme työttö-mäksi, niin kuin usein tällä hetkellä tapahtuu.

Erikoistutkija Suonoja (1994) ennustaa tulevaisuuden palvelutarpeiden muutosta mm. seuraavilla väittämillä: terveyspalvelujen tarve tulee kasvamaan ja erikoissairaanhoidon tarve lisääntyy esim. syöpäsairauksien osalta. Väestön omatoimisuuden vaatimus tulee kasvamaan, sillä väestön on entistä enemmän tulevaisuudessa kyettävä vastaamaan omasta terveydestään ja läheistensä hoidosta. Painopiste siirtyy sosiaali- ja terveydenhuollossa lapsista vanhuksiin. Eläkeläisten työnteko lisääntyy sekä palkka- että vapaaehtoistyössä. Suonojan mukaan eläkeläiset muodostavat omia hoivapalveluyhteisöjä, kuten osuuskuntia, joissa palvelut maksetaan palveluina. Jokainen jäsen voi antaa ja saada palveluja ja eri

sukupolvet tapaavat toisiaan näissä yksiköissä. (Suonoja 1994.)

Suonoja (1994) näkee muutosta myös tulevaisuuden ihmiskäsityksessä. Teknillistaloudellinen yli-ihmiskäsitys korvautuu humanistisemmalla ihmiskäsityksellä, joka korostaa yhteisyyttä, toisen ihmisen auttamista ja palvelua. Kansalaistyön osuus lisääntyy. Hän toteaa, että ihminen ei ole päässyt eikä pääse luonnon herraksi. On sopeuduttava niihin olosuhteisiin, jotka hänelle on annettu maapallolla ja elämässä. Tämä ei Suonojan mukaan merkitse, etteikö ihminen suunnittelisi tulevaisuutta ja parannuksia elämäänsä. Palvelujen tuottamisessa Suonoja näkee siirryttävän laaja-alaisiin kokonaisratkaisuihin eikä tyydytä enää kapeisiin palveluihin. Kansalaisten vastuu omasta hoivastaan lisääntyy. Terveyskasvatus ja aikuisten neuvolatoiminta kasvaa kaupallisten palvelujen rinnalla. Sosiaali- ja terveydenhuollon kiinteät ammattikuntarajat tulevat Suonojan mukaan murtumaan ja työkuultuuri muodostuu joustavaksi. Hän toteaa, että koulutukselta vaaditaan kauttaaltaan modulaarisuutta, vaikka toisaalta tarvitaan vielä nykyistä erikoistuneempia ammattilaisia. (Suonoja 1994.)

3.4 Päivähoito

Ensimmäinen lastenseimi ja lastentarha perustettiin Jyväskylän opettajia valmistavan seminaarin yhteyteen Uno Cygnaeuksen toimesta jo vuonna 1863. Hanna Rothman perusti ensimmäisen ns. kansanlastentarhan Helsingissä v.1888. Taipale ym.(1997, 92) korostavat, että Cygnaeus ja Rothman eivät perustaneet ensimmäisiä lastentarhoja siksi, että vanhemmat voisivat rauhassa toimia työelämässä, vaan he ajattelivat ennen kaikkea lasten terveyttä, kasvatusta ja köyhien lasten tarvitsemia virikkeitä.

Lasten päivähoito määritellään päivähoitolaissa (Laki lasten päivähoitolaista 36/1973) lapsen hoidon järjestämiseksi päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päiväkotihoidon voidaan päivähoitolain mukaan järjestää tätä tarkoitusta varten varatussa tilassa, jota kutsutaan päiväkodiksi. Päivähoitopaikan on myös oltava lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopiva ja hoitoa on pyrittävä järjestämään sinä vuorokauden aikana, kun sitä tarvitaan. Lain mukaan päivähoiton tavoitteena tukea lasten koteja näiden kasvatustehtävissä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon on tarjottava turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Lapsen hoidossa ja kasvatuksessa on otettava huomioon yleinen kulttuuriperinne kaikilla kasvatuksen osa-alueilla. Edelleen päivähoitolain mukaa päivähoiton tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristönsä vaalimiseen

Kasvatustavoitekomitean mietinnön raportissa (1980) todetaan, että kasvatusta ei voida nähdä irrallisena osana yhteiskunnasta vaan se on sidoksissa siihen kulttuuriin, jossa kulloinkin ollaan. Kasvatus on kulttuuriperinnön välittämistä uudelle sukupolvelle, sekä sellaisten vaikutteiden välittämistä lapsille, joka asteittain auttaa heitä ymmärtämään kulttuuria uutta luovana ja ympäröivänä todellisuutta monipuolisesti kuvaavana ilmiönä.

Edelleen raportissa todetaan, että hoitopaikan tulisi olla pysyvä ja muodostaa kodin kanssa johdonmukainen ja jäsentynyt kasvuympäristö. Lasta suojellaan henkiseltä ja fyysiseltä väkivallalta, hänet hyväksytään ja huomioidaan yksilöllisesti sekä hänelle pyritään tarjoamaan mahdollisimman pysyvät kasvattajat. Lapselle on myös raportin mukaan tarjottava monipuolisia havaintoja ja toimintaa, mm. aikuisten työtaidoista sekä kulttuurimme perinteistä. Raportissa todetaan edelleen, että lapsen on saatava kokea myös vuodenaikojen, juhlan ja arjen sekä levon ja toiminnan vaihtelua.

Perheellä on Taipaleen ym. (1997) mukaan tänä päivänä vaihtoehtoja lapsensa hoidon järjestämiseksi. Päivähoitolaki takaa subjektiivisen oikeuden päivähoitoon kaikille alle kouluikäisille, vanhempainrahan ulkopuolella oleville lapsille. Päiväkodin lisäksi on valittavana perhepäivähoito, ryhmäperhepäivähoito ja esimerkiksi kolmiperhehoito. Taipale ym. toteavat, että kotonaan tai yksityisesti lastansa hoitavalle on tarjolla kotihoidon tukea tai yksityisen hoidon tukea. Pienituloiset voivat saada myös hoitolisää. Kotona päivähoidossa oleville lapsille on erilaisia kerhoja, avoimia päiväkotiteja ja leikkipuistoja, joissa kuntien, seurakuntien, järjestöjen ja yksittäisten ihmisten toimesta järjestetään toimintaa. (Taipale ym. 1997, 92 - 97.)

3.5 Vanhustyö

Koskinen, Ahonen, Jylhä, Korhonen ja Paunonen (1988) toteavat, että suomalaisessa maatalousyhteiskunnassa vanhus jäi usein siihen taloon itseoikeutetusti asumaan, jossa oli päivätyönsä tehnyt. Vielä 1700-luvulla olivat tällaiset suurperheet yleisiä. Kun talon työikäiset lähtivät pellolle ja navettaan, mummot ja papat jäivät lasten kanssa kotiin. Lapset saivat kuulla vanhusten kertomana satuja, tarinoita ja tietoa elämästä. Vanhus, jolla ei ollut perhettä turvanaan, joutui vaivaistaloon tai kerjuulle. 1800-luvun lopulla maata omistamaton väestö lisääntyi huomattavasti ja n. puolet vanhuksista eli vaivahoidossa, epäinhimillisissä olosuhteissa. Perinteinen talonpoikaisperhe alkoi Koskisen ym. mukaan vähitellen hajota kaupungistumisen myötä ja vanhin sukupolvi erottui omaksi ikäryhmäkseen. Ydinperheeksi muodostui yleisemmin enää kaksi sukupolvea; lapset ja vanhemmat. (Koskinen ym. 1988, 67.)

Piirainen (1993) toteaa, että edelleen yhä useampi vanhus elää yksin, vailla perheenjäseniä ja lähisukulaisia tai on kaukana heistä. Avioerot, naisten ansiotyö kodin ulkopuolella, perhekoon pientyminen ja alueellinen liikkuvuus ovat Piiraisen mukaan myös syitä siihen, että moni vanhuksemme on yksinäinen. Hän toteaa edelleen, että useimmat modernin maailman ihmissuhteista ovat lyhytaikaisia, kapea-alaisia ja pinnallisiakin, eivätkä ne sisällä sellaista kiintymystä ja velvollisuudentunnetta, että niistä kehittyisi itsestään auttamissuhteita. Vanhaksi tullut ihminen on myös menettänyt paljon kiinteitä suhteita niin liikkuvuuden kuin ystävien kuoleman vuoksi. (Piirainen 1993.)

Taipaleen ym. (1997) mukaan vanhuksille suunnatut palvelut toteutetaan yleensä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyönä. Monissa kunnissa on moniammatillisia työryhmiä, jotka arvioivat vanhusten tarvitsemia palveluja ja pyrkivät niitä järjestämään. Tällainen mo-

niammatillinen työryhmä tekee yhdessä vanhuksen kanssa yksilöllisen hoito- ja palvelusuunnitelman siinä vaiheessa, kun vanhus alkaa tarvita jatkuvaa apua. Suunnitelmassa arvioidaan vanhuksen toimintakyky, määritellään hänen tarvitsemiensa palvelujen määrä ja laatu, palvelun antajien työnjako sekä seurataan suunnitelman toteutumista. Taipale ym. toteavat, että palveluvalikoimaan pyritään lisäämään huomattavasti enemmän monipuolisuutta verrattuna aikaisempaan. Vaihtoehdoksi vanhusten hoitoon tullut omaishoidon tuki, joka on rahallinen kuukausikorvaus kotona asuvan vanhuksen tai vammaisen ihmisen hoitajalle. Kriteerinä on, että hoidettava on niin huonokuntoinen, ettei selviäisi kotioloissa ilman hoitajaa. (Taipale ym. 1997, 104 - 107.)

Palveluasunnot ovat Taipaleen ym. (1997) mukaan yksi ratkaisu järjestää vanhuksille turvallista elämää. Heidän mukaansa etenkin yksityiset vanhainkodit ovat viime vuosina muuttuneet yhä enemmän palveluasunnoiksi. Sitä mukaa, kun vanhusväestön palveluja järjestetään yhä useammin avopalveluiden turvin, pitkäaikainen vanhainkotihoito on muuttunut heidän mukaansa yhä vanhempien ja huonokuntoisempien ihmisten hoidoksi. Toisaalta vanhainkodeista on tullut Taipaleen ym. mukaan myös monipuolisia vanhusten palvelukeskuksia. Tämä suunta tulee heidän mukaansa jatkumaan, koska vanhusten määrä kasvaa koko ajan ja on huomattu, että tulevaisuudessa ei voida enää hoitaa laitoksissa yhtä suurta osaa vanhuksista kuin ennen. (Taipale ym. 1997, 108 - 109.)

4 LAPSEN KEHITYKSEN KONTEKSTEJA

4.1 Koti

Oma perhe on lapselle yleensä kaikista tärkein kasvuympäristö. Ruoppila ja Harmainen (1984) määrittelevät kodin merkitykseen erityisesti kaksi syytä. Ensimmäkin kasvuympäristö vaikuttaa lapseen eniten juuri nopeimman kasvun eli varhaislapsuuden aikana. Toiseksi ympäristön vaikutus korostuu Ruoppilan ja Harmaisen mukaan eniten juuri silloin, kun se pysyy samanlaisena pitkän ajan. Toisin sanoen, koska lapsi viettää tärkeimpinä kasvun ja kehityksen vuosinaan yleensä omassa kodissaan eniten aikaa, kodin luoma kasvuympäristö on lapselle erityisen merkityksellinen. Perhe välittää Ruoppilan ja Harmaisen mukaan lapselle käsityksiä yhteiskunnan tärkeistä suhteista: lapsi-vanhempi-suhteesta, vanhempain-olemisesta, aviosuhteesta, saman ikäpolven edustajien ja eri sukupolvien välisistä suhteista. (Ruoppila & Harmainen 1984.) Hirsjärvi ja Laurinen (1998) ja Bettelheim (1988) muistuttavat, että perheen rooli lapsen kasvun tukemisessa on monimutkaistunut ja usein vaikeutunut. Kun modernissa yhteiskunnassa vanhempi sukupolvi ei ole useinkaan lähellä antamassa turvaa ja asiantuntemustaan lasten kasvatuksessa, joutuvat tämän päivän vanhemmat turvautumaan erilaisiin asiantuntijoihin. Tämä on tehnyt vanhemmista epävarmempia eivätkä he aina luota itseensä ensisijaisina lapsensa kasvattajina. (Hirsjärvi & Laurinen 1998; Bettelheim 1988, 19.)

Kiesiläinen (1994) painottaa pienen lapsen olemuksen kokonaisvaltaisuutta. Se aiheuttaa hänen mukaansa suuren vaatimuksen aikuisten muodostamalle yhteisölle, siis tärkeimpänä kaikista kodille. Lapsi on Kiesiläisen mukaan herkkä aistimaan ilmapiiriä, tunteita, asenteita, arvostuksia ja ihanteita, jotka häntä ympäröivässä yhteisössä vallitsevat. (Kiesiläinen 1994, 10 - 11.) Huttunen (1989) painottaa, että vanhempien keskinäinen tunnesuhde vaikuttaa suuresti lapseen. Se luo kotiin kasvatusilmapiirin perustan. Toisaalta Huttunen toteaa, että avioero ei välttämättä ole lapselle ylitsepääsemätön asia, vaan se voi olla alku uudelle ja paremmalle elämälle sekä lapselle että aikuiselle. Ratkaisevaa on Huttusen mukaan, kuinka aikuinen ratkaisee ongelmat ja säätelee tasapainon säilymistä perheessä.

Hirsjärvi ja Laurinen (1998) toteavat, että perheen käsite on muuttunut. Se ei ole enää usean sukupolven ja ehkä muitakin sukulaisia ja palvelijoita käsittänyt suurperhe, vaan ydinperhe - lapset ja vanhemmat käsitetään nykyään perheeksi. Käsitys perheestä on sidoksissa siihen aikaan, paikkaan ja kulttuuriin, jossa kulloinkin eletään. Edelleen Hirsjärvi ja Laurinen toteavat, miten vaikea on nykyään tehdä oikeudenmukaisia perhepoliittisia ratkaisuja, koska ei tiedetä, mihin perhepoliittiset päätökset tulisi kulloinkin kohdistaa tai mihin vetää rajoja.

Alasen ja Bardyn (1990) mukaan lapsen elämässä saattaa olla hyvinkin paljon muutoksia, joihin hän ei itse pysty vaikuttamaan. Vanhempien ero, muutot paikkakunnalta toiselle, kaveripiirin vaihtuvuus, isovanhempien asuminen kaukana ja hoitopaikan vaihtuminen voivat olla merkittäviä muutoksia lapsen elämässä. Alanen ja Bardy korostavat aikuisen vastuuta tukea lasta kaikissa olosuhteissa ja tehdä hänen olonsa mahdollisimman turvalliseksi.

Aho ja Laine (1997) painottavat aikuisen merkitystä lapsen kehityksessä. He toteavat, että päiväkodilla ja koululla on kodin rinnalla nykyään merkittävä rooli. Ahon ja Laineen mukaan itsetunnon vahvat lapset ovat saaneet kotonaan osakseen rohkaisua ja kannustusta, mutta toisaalta myös tiukat rajat, joissa otetaan huomioon lapsen kehityksen taso. Lasta ohjataan ja perheenjäsenet tekevät asioita yhdessä. Aho ja Laine toteavat, että itsetunnon kannalta ns. vapaa kasvatus ei ole suotavaa, vaan ohjaus, lämpö, vastuu ja rajat. Toisaalta he korostavat, että lapsen täytyy myös itse saada kokeilla omia rajojaan ja häntä on tuettava aktiivisesti toimimaan. (Aho & Laine 1997, 38 - 41.)

Weisner (1996) laajentaa kodin merkitystä. Lapsi kiinnittyy hänen mukaansa jo vastasyntyneenä lähiympäristöönsä ja sen kulttuuriin. Weisner toteaa, että kaikista tärkeintä, mitä voimme lapselle tarjota, on tietty kulttuuri, jossa kasvaa ja kehittyä. Itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittyminen ovat hänen mukaansa tärkeitä, mutta nekin kehittyvät, jos olemme onnistuneet luomaan lapselle turvallisen kulttuuriympäristön, jossa lapsella on hyvä ja lämmin suhde lähimpiin hoitajiinsa.

4.2 Isovanhemmat

Sukupolvi-käsitteen määrittämiseksi Hirsjärvi ja Laurinen (1998) ehdottavat samankaltaisuuden kriteeriä. Se tarkoittaa heidän mukaansa, että ihmiset, jotka kuuluvat tiettyyn sukupolveen, ovat yhteneväisesti samankaltaisia jonkin piirteen suhteen. Kyseinen piirre voi olla ikä tai asema "perheen jonossa". Vaikka nopeat kulkuyhteydet ovat helpottaneet ihmisten välistä kanssakäymistä, Hirsjärven ja Laurisen mukaan sukupolvien välinen kanssakäyminen on vähentynyt. Siitä on ollut seurauksena, että perinteet ja auktoriteetit auttavat yhä vähemmän vanhemmuuden identiteetin rakennusaineena. Uusperheiden yleistyessä moni saattaa olla yhtä aikaa pienen lapsen vanhempi sekä isovanhempi. Isovanhemmuuden alku sijoittuu usein Hirsjärven ja Laurisen mukaan keski-ikäisyyden roolimutoksiin. Heidän mukaansa isovanhemman roolin joutuu jokainen yhä enemmän luomaan itse. (Hirsjärvi & Laurinen 1998.)

Isovanhempien ja lasten mahdollisuus toistensa tapaamiseen on Hirsjärven ja Laurisen (1998) mukaan tärkein edellytys suhteen syntymiselle. He toteavat joidenkin isoäitien sanoneen, että tullessaan vierailulle lapsi vain katselee ympärilleen ja tarkastaa paikat, lukee lehtiä, katsoo TV:tä - ei mitään yhteistä toimintaa isovanhemman kanssa. He tuovat esiin myös erilaisia vastauksia, joissa kerrotaan yhteisestä toiminnasta. Tähän lisäksi, että lapsen rauhassa oleminen ja paikkojen "tarkastaminen" voi olla lapselle itselleen hyvin merkityksellistä. Virikkeitä ja alituista menemistä paikasta toiseen on usein lapsen elämässä riittävästi muutenkin. (Hirsjärvi & Laurinen 1998.)

Hurme (1987) mainitsee artikkelissaan Kahanan ja Coen (1969) tutkimuksen, jossa todettiin, että 63 % kotona asuvista vanhuksista tapasi ainakin yhden lapsenlapsensa edellisellä viikolla, mutta ei kukaan laitosisovanhemmista. Lisäksi tapaaminen oli hyvin lyhyt: laitosvanhuksista n. 60 % ja neljännes kotivanhuksista sanoi, ettei lapsenlapsilla ole heille aikaa. (Hurme 1987.) Ruoppila ja Harmainen (1984) puolestaan toteavat oman tutkimuksensa pohjalta, että miltei 80 % isovanhemmista tapasi lastensa perhettä viikottain tai tiheämmin ja yhtä suuri osa katsoi suhteen lapsensa perheeseen olevan hyvän ja avoimen. Ruoppila ja Harmainen saivat samansuuntaista tietoa sekä nuoremmalta että vanhemmalta sukupolvelta. Kanssakäyminen oli yleensä vilkasta ja nuoret kokivat vanhempansa tärkeäksi tuen lähteeksi. (Ruoppila & Harmainen 1984.)

Hurmeen (1987) mukaan isovanhemmuuden roolissa on useita ulottuvuuksia. Emotionaalisuus on hänen mukaansa yksi tärkeimmistä. Isovanhemmat eivät yleensä odota suhteelta mitään konkreettista, se on sinänsä palkitseva. Hurme toteaa, että isovanhemmat kokevat nauttivansa lapsenlapsistaan enemmän kuin aikanaan omistaan, koska heillä ei ole lastenlastensa suhteen samanlaisia velvollisuuksia. Hurme mainitsee isovanhemmuuden ulottuvuuksista biologisen uusiutumisen ja jatkuvuuden. Tukihenkilönä olemisen hän toteaa olevan myös yksi ulottuvuus. Suurin osa isovanhemmista oli hoitanut Hurmeen mukaan lapsenlapsiaan esimerkiksi lomien aikana. Kuitenkin 25 % isovanhemmista ei ollut hoitanut lapsenlastaan ollenkaan. Hurme toteaa, että tukihenkilönä olemiseen liittyy kaksi puolta, käytännöllinen ja symbolinen. Käytännöllinen tarkoittaa esim. lapsenlapsen hoitamista. Symbolinen puoli on se, jota Hurmeen mukaan Bengtson (1985) nimittää "olla olemassa"- funktioksi. Se ei ole sidottu isovanhemman ikään eikä kuntoon. Monet isoäidit korostavatkin, että tärkeintä, mitä he voivat lapsenlapsilleen antaa, on turvallisuus, lämpö ja läheinen ihmissuhde. (Hurme 1987.)

Sosiaalinen jatkuvuus ajassa sekä eteen- että taaksepäin on Hurmeen (1987) mukaan myös tärkeä ulottuvuus isovanhemmuuden roolissa. Isovanhemmat voivat rakentaa ja tulkita menneisyyttä lapsenlapselleen. Samalla lapsenlapsi merkitsee isovanhemmalle suvun ja sen perinteiden jatkuvuutta. Vanhus voi iloita lapsenlapsen menestyksestä hänen itsensä vuoksi, mutta samalla hän voi Hurmeen mukaan iloita siitä, että hänen oma elämäntapaansa on jatkunut tai että lapsenlapsi on saavuttanut jotain mikä häneltä itseltään jäi saavuttamatta. Mallina oleminen, lastenlasten ja heidän vanhempiensa välisenä sovittelijana oleminen, sekä toimiminen lapsenlasten kanssa ovat myös isovanhemmuuden ulottuvuuksia. Mallina oleminen tarkoittaa, että he kokevat tehtäväkseen opettaa lapsenlapsiaan "elämään". He haluavat antaa elämänohjeita, elämänviisautta, sekä käytännön taitoja. Isovanhemmat toimivat Hurmeen mukaan toisaalta oman sukupolvensa roolimalleina,

toisaalta aikuisen roolimalleina. Vanhat isovanhemmat toimivat ennen kaikkea vanhusroolin malleina lapsenlapsilleen. Lapsen kuva isovanhemmista on Hurmeen mukaan usein myös kuva vanhuksista yleensä. (Hurme 1987.)

Hirsjärvi ja Laurinen (1998) toteavat, että sukupolvien välisillä ristiriidoilla voi olla paljonkin vaikutusta lasten ja isovanhempien väliseen suhteeseen. Lasten vanhemmat eivät salli isovanhempien liikaa puuttuvan lastensa kasvatukseen. Ristiriidat voivat tulla Hirsjärven ja Laurisen mukaan erilaisista kasvatuskäsityksistä.

4.3 Varhaiskasvatus päivähoidossa

Hujala ym. (1998) toteavat, että kansainvälisen keskustelun vakiintuneen käytännön mukaisesti lapsi on varhaiskasvatuksen piirissä syntymästään kahdeksan vuoden ikään. Kodin ulkopuolista varhaiskasvatusta voidaan Hujalan ym. mukaan tarkastella sen organisoitumisen mukaisesti sekä ennen varsinaista kouluikää että myös alkuopetuksessa. He toteavat edelleen, että tieteen näkökulmasta ikärajojen asettaminen oppimiselle ei ole perusteltua. Tärkeämpää on, että opetus ja ohjaus perustuvat tieteelliseen tietoon lapsuuden erityisluonteesta, lapsen oppimisesta, kasvusta ja kehityksestä sekä ymmärrykseen kasvun kontekstuaalisuudesta mikrotasolta makrotasolle. (Hujala ym.1998.)

Hytönen (1994) tuo esiin Ojalan (1993) määritelmän varhaiskasvatuksesta. Se on hänen mukaansa kodin ja päivähoidon (sisältäen esikoulun) välinen vuorovaikutustapahtuma. Varhaiskasvatus on Ojalan määritelmän mukaan luonteeltaan tavoitteellista, tietoista, vastuullista ja kokonaisvaltaista ja siihen liittyy kasvatustavoitteiden konkretisointi. Määritelmässä todetaan edelleen, että kasvatus ja opetus kietoutuvat niin kiinteästi toisiinsa, ettei niitä voi erottaa. (Hytönen 1994, 31 - 33.)

Varhaislapsuuden ja -kasvatuksen tutkimustoimikunta käsittää varhaislapsuuden laajasti. Se toteaa, että varhaiskasvatuksessa on kysymys kaikesta yhteiskunnallisesta toiminnasta, jolla pyritään vaikuttamaan kasvuoloihin ja edistämään lapsen mahdollisimman suotuisaa kehitystä. (Kasvatustavoitekomitean mietintö 1989)

Hytönen (1994) määrittelee varhaiskasvatukselle neljä perustehtävää.

1. Tarjota lapselle tilaisuuksia perehtyä yhteiskunnan kulttuuriperintöön.
2. Tukea lapsen kasvua yhteiskunnan aktiiviseksi, yhteistyökykyiseksi ja oikeudenmukaiseksi jäseneksi.
3. Tukea lapsen ainutlaatuisuuden ja yksilöllisyyden kehittymistä, tavoitteena henkilökohtainen hyvinvointi, hyvä elämä.
4. Monipuolistetaan lapsen toimintamahdollisuuksia, autetaan lasta sellaisten perusvalmiuksien kehittämisessä, joita hän tulevaisuudessa tarvitsee ja joiden avulla hän aikanaan pystyy vaikuttamaan yhteiskunnassa. (Hytönen 1994, 32 - 33.)

Huttunen (1989) korostaa leikin merkitystä varhaiskasvatuksessa. Hän toteaa, että leikin avulla lapsi opettelee maailmaa ja elämää lapsuudelle ominaisella tavalla. Näin hän löytää paikkansa yhteisössä ja testaa omia mahdollisuuksiaan suhteessa ympäristöönsä. Leikki on Huttusen mukaan kaikista arvokkainta ja muodostaa päivähoiton pedagogiikan perustan. (Huttunen 1989, 141 - 142.) Strandell (1995a) puolestaan nostaa leikin rinnalle myös muun toiminnan. Hän toteaa, että lasten toimien ja suhtautumistapojen koko kirjo päiväkodissa on laaja ja monivivahteinen. Lasten aktiivisessa toiminnassa löytyy Strandellin mukaan yhtymäkohtia myös moniin aikuisten toimiin. Strandell korostaa yhtäläisyyksiä aikuisten ja lasten maailmojen välillä mieluummin kuin erottaa niitä toisistaan. (Strandell 1995a, 14.)

Hujalan ym. (1998, 6) mukaan päivähoito on kuntien sosiaalitoimessa nähty enemmän sosiaalipalveluna perheille kuin pedagogisena varhaiskasvatuksena. Näen, että päivähoitossa työskentelevät pitävät usein yhtä tärkeänä pedagogista näkökulmaa, koska tiedostavat varhaisvuosien merkityksen lapsen koko elämälle nyt ja myöhemmin. Esimerkkinä tästä ovat erityistä kasvatusta ja -hoitoa tarvitsevat lapset. Heidän kanssaan päivähoitossa, yhteistyössä vanhempien kanssa, tehtävä työ ei välttämättä näy tuloksina vielä tuossa vaiheessa. Työ voi kuitenkin kantaa hedelmää, joka on todettavissa myöhemmin lapsen elämässä - koulussa, opiskelussa ja koko hänen myöhemmässä elämässään. Silloin ympyrä sulkeutuu, ja sosiaalipalveluun aikanaan käytetyt resurssit saattavat moninkertaistua positiivisesti - tai negatiivisesti, jos työ on tehty huonosti tai resursseja ei ole ollut riittävästi. Henkilökohtaiset avustajat tai ryhmäavustajat ovat esimerkiksi monelle lapselle välttämätön edellytys toimia integroiduissa lapsiryhmissä. Heitä ei kuitenkaan ole yleensä mahdollisuutta palkata riittävästi.

Hujala ym. (1998) korostavat, että varhaiskasvatuksen perimmäisenä haasteena on lasten kasvun ja kehityksen parantaminen yhteiskunnassa. Tämä on haaste varhaiskasvatuksen tutkimukselle ja koulutukselle. He toteavat, että on koulutettava laaja-alaisia ekspertejä jo olemassa oleviin tehtäviin ja varhaiskasvatuksen kehittämistehtäviin. Työkentällä, koulutuksessa ja tutkimuksessa tulee olla tavoitteena samanlainen ideologia. Tutkimuksen kautta rakentuva varhaiskasvatuksen teoriaperusta siirtyy koulutuksen kautta kentälle, saa sieltä puolestaan aineksia tutkimukseen ja koulutukseen ja sitä kautta kehittyy edelleen. Hujala ym. toteavat, että jos vallitsevana toimintafilosofiana ovat kontekstuaalisuus ja konstruktivismi ja kentällä toteutuu tutkiva ote työhön, ne yhdessä antavat hyvän perustan varhaiskasvatuksen käytännön ja tieteen yhteistyölle. (Hujala 1998, 6.)

4.4 Lapsen oppimisympäristöt

Aho ja Laine (1997) toteavat, että ihmistä voi ymmärtää vain tuntemalla hänen subjektiiviset kokemuksensa, havaintonsa ja tulkintansa ympäristönsä tapahtumista ja ilmiöistä. Jokaisella meillä on Ahon ja Laineen mukaan oma todellisuutemme, jonka keskus ja tärkein elementti on oma minämme. Ihmisen ainutlaatuisuus ilmenee heidän mukaansa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Ihminen muovaa myös omaa todellisuuttaan sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla. Hän ei ole siis elämänsä objekti, vaan subjekti, joka tekee

valintoja elämässään ja vaikuttaa kokemuksiinsa valintojensa kautta. Itsetuntemus, itsereflektio ja kriittinen tietoisuus omista havaitsemis-, ajattelu- ja käyttäytymistavoista antavat Ahon ja Laineen mukaan edellytyksiä hallita kokemuksiamme. Ympäristö on siis hyvin keskeisellä sijalla lapsen kehityksessä ja sen tarkastelussa. (Aho & Laine 1997, 7 - 8.)

Siren-Tiusanen (1996) kysyy, tukeeko ympäristö oikealla tavalla lasta, kohtaako lapsen ympäristöjen kokonaisuus lapsen toiminnallisen tason ja edellytykset. Kriittisellä kysymyksellään hän viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan yli 90 % lasten oppimisesta olisi muuta kuin aikuisen ohjaukseen perustuvaa. On siis syytä arvioida, jättävätkö lapsen toimintaympäristöt riittävästi tilaa lapsen omaehtoiselle tutkimiselle ja aktiivisuudelle. (Siren-Tiusanen 1996, 22 - 23.)

Lummelahden (1995) mukaan lapsen oppimisessa on aikuisen roolin tärkeä. Aikuisen on järjestettävä hänen mukaansa lapselle ympäristö, joka tarjoaa monipuolisia toimintamahdollisuuksia ja toimia tarvittaessa motivoijana. Lummelahden mukaan mukaan päivähoidon kasvatushenkilöstön toiminta voi käynnistää lapsessa sellaisia oppimisprosesseja, jotka eivät olisi mahdollisia lapsen oman, spontaanin toimintansa puitteissa. Hänen mukaansa ohjauksessa tulisi huomioida, että lapset ja ryhmä jossa he toimivat, säätelisi itse mahdollisimman paljon omaa toimintaansa (ks. myös Strandell 1995b). Tämä vaatii Lummelahden mukaan aikuisen ohjausta enemmän alkuvaiheessa, ennen kuin ryhmä kykenee toimimaan ryhmän tavoin. Toimintatilanteita voi syntyä esim. työpajoissa, toimintapisteissä, vapaan leikin aikana ja yhteisillä tuokioilla. (Lummelahti 1995, 8.) Niiranen (1995) on tutkinut arkojen lasten kokemuksia päiväkotiryhmässä. Tulokset vahvistivat, että myös arat lapset saavat päiväkodissa kehitykselle tärkeitä kokemuksia vuorovaikutuksesta toisten kanssa. Aroille lapsille on Niirasen mukaan eduksi, että tilanne lapsiryhmässä pysyy mahdollisimman vakaana. (Niiranen 1995.)

Aho ja Laine (1997) kiinnittävät huomiota lapsen havainnointiin. Se auttaa aikuista ohjaamaan lasta oikeaan suuntaan. He toteavat, että on kyettävä luomaan psykologisesti turvallinen ilmapiiri, jossa lapsen ei tarvitse pelätä nöyryytystä, vähättelyä, hylkäämistä tai pilkkaa. Vain turvallisessa ilmapiirissä ihminen luopuu puolustusmekanismeistaan ja pystyy ottamaan vastaan omalle minälleen ristiriitaistakin informaatiota. Mikäli aikuisen oma itsetunto on hyvä, hän pystyy kasvatus- ja ohjaustilanteissa välittämään lapselle turvallisuudentunnetta ja sietää lapsen ongelma- ja konfliktitilanteita. Tällainen aikuinen toimii myös positiivisena roolimallina lapselle. Oma persoona on siis tärkein kasvattajan työväline. (Aho & Laine 1997, 38 - 41, 48 - 50.)

Linnankylä (1994) painottaa, kuinka uuden konstruktivisen oppimiskäsityksen myötä ovat nousseet esiin myös uudet vaatimukset opetussuunnitelmille, oppimisympäristöille ja opiskelutavoille. Vastuuta siirretään oppijalle itselleen. Oppimiskonteksti, vuorovaikutus ja opiskelukulttuuri ovat avainasemassa. (Linnankylä 1994.) Takala (1991) viittaa samaten ympäristön merkitykseen oppimisessa kirjoittaessaan dynaamisesta tiedonkäsituksesta. Hän toteaa, että oppiaksemme asioita vaaditaan kokemuksia, ajattelua, kyseenalaistamista, paneutumista, vuorovaikutusta ja aktiivisuutta. Tietomme muuttuvat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa; tieto omaksutaan ajattelua prosessoii-

malla. Biologinen perimämme sisältää Takalan mukaan hyvin vähän sellaisia “ohjelmoituja” toimintavalmiuksia (vaistoja) joiden varassa selviytyisimme elämästä, joten oppimisen merkitys on ihmiselle suuri. (Takala 1991.)

4.4.1 Oppiminen vuorovaikutuksessa

Överlundin (1998) mukaan vuorovaikutusprosessi on vastavuoroista ja dynaamista. Jatkuva vuorovaikutuksessa lapsen lähimmät ihmiset vaikuttavat hänen syntymästään lähtien siihen, millainen lapsen sosiaalinen ja fyysinen ympäristö on, miten se vastaa kulloisenkin kehitysvaiheen tarpeita ja miten se antaa lapselle mahdollisuuden kehittyä aktiivisen toiminnan kautta. Överlundin mukaan lasta lähinnä olevat ihmiset puolestaan tulkitsevat lapsen tarpeet mm. sen perusteella, mistä lapsi on kulloinkin kiinnostunut, millaisia aloitteita lapsi tekee ja miten tai kuinka aktiivisesti lapsi vastaa aikuiselle. Edelleen nämä tulkinnat ja vastaukset kehittävät lapsen käsitystä itsestään. Överlundin mukaan ei pidä unohtaa, että lasta lähinnä olevat ihmiset kaipaavat samaten tukea ympäristöstään luodakseen lapsen kehityksen kannalta mahdollisimman suotuisat edellytykset. (Överlund 1998.)

Sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytys on Ahon ja Laineen (1997) mukaan, että ihminen havainnoi ympäristöään ja muodostaa havaintojensa ja niihin liittyvien tulkintojensa pohjalta ympäristönsä ihmisistä käsityksiä. Vuorovaikutustilanteessa sekä viestitetään että vastaanotetaan ympäristöstä verbaalista ja nonverbaalista sosiaalista tietoa. Sosiaalisen tiedon muodostumisen lähtökohtana on ihmisellä jo olemassaolevat tiedot kyseisestä asiasta sekä asenteet itseensä ja muihin. Ihminen havainnoi sitä, mihin hänellä on edellytyksiä ja jotka herättävät kiinnostusta. (Aho & Laine 1997, 11.)

Yksilöiden väliset vuorovaikutussuhteet ovat tärkeä tekijä oppimisessa ja kehityksessä. Parhaiten se toteutuu Bronfenbrennerin (1979) määrittelemässä *kehityksellisessä dyadissa*, jonka piirteitä ovat vuorovaikutussuhteen vastavuoroisuus, vahva ja kestävä tunneside sekä tasapainon siirtyminen kehittyvän yksilön suuntaan. Keskeistä on osallistumisen luonne, esim. positiivisuus-negatiivisuus, sekä vaikutuksen rakentavuus tai hajottavuus. (Bronfenbrenner 1979, 60; Kankaanranta 1989, 11.) Lapsen ja vanhusten välisessä vuorovaikutuksessa kehityksellinen dyadi voi toteutua esim. aikuisen kertoessa satua tai tarinaa lapselle. Liikasen (1993) mukaan tämän vuorovaikutussuhteen kautta lapsi saa tietoa kulttuuristaan, perinteistä ja aikaisempien sukupolvien elämästä.

Lummelahti (1995) painottaa, kuinka lapsen kuulemien satujen ja tarinoiden tarjoamat erilaiset maailmankatsomukset avartavat lapsen maailmankuvaa ja antavat valinnanmahdollisuuksia lapselle itselleen. Hän tuo esiin myös sadun tai tarinan kertojan tärkeää roolia merkitysten välittäjänä; kertoja voi itse valita, mitä lapselle kertoo. Miten aikuinen keskustelee kertomastaan lapsen kanssa, vaikuttaa myös siihen, millaisia mielikuvia lapselle kyseisestä tilanteesta jää. Näin hän vaikuttaa myös omalla toiminnallaan lapseen. Millä tunteella, äänenpainolla ja esittämistavalla kerrottava esitetään, on myös merkitystä lapselle. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutustilanne voi Lummelahden mukaan

muodostua erittäin tärkeäksi molemmille osapuolille koska myös tunteet koetaan yhdessä. (Lummelahti 1995, 72 - 77.)

Vuorovaikutusprosessin moniulotteisuutta kuvaa Hujalan ym. (1998) esittelemä Cochran ja Brassardin (1979) tutkimus, jossa lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen tarkastelussa otetaan huomioon vaikuttajina myös välilliset tekijät, toisen asteen vaikutukset, jotka heijastuvat tähän vuorovaikutussuhteeseen. Tutkimuksen mukaan informaalin tukisysteemi - sukulaiset, tuttavat, naapurit - vaikuttaa siihen, miten vanhemmat toimivat vanhemman roolissaan ja miten lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde kehittyy. Perheiden sosiaalisten verkostojen toimivuudella on kyseisen tutkimuksen valossa todettu olevan yhteyttä vanhempien kasvatusongelmien määrään. Hujala ym. siirtävät saman asian päivähoiton ja kodin väliseen vuorovaikutukseen. Perheeltä saatu tuki ja tieto lapsesta vaikuttaa heidän mukaansa päivähoitossa varhaiskasvatuksen laatuun, kuten arkipäivän kasvatustilanteiden ratkaisuihin. (Hujala 198, 17.)

Överlund (1998) painottaa, kuinka vanhemmat yleensä kommunikoivat lapsensa kanssa hyvin intuitiivisten käsitysten varassa riittävän taitavasti. Vuorovaikutuksen osatekijöistä ei olla hänen mukaansa edes välttämättä tietoisia, niin itsestäänselvää ja arkeen kuuluvaa se on. Joskus vuorovaikutusta joudutaan harjoittelemaan myös tietoisella tasolla. Överlund on jakanut vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen Berg Brodenia (1991) mukailleen toiminnan tasoon sekä mielikuvien ja tunteiden tasoon. Toiminnan tasolla tarkastellaan vuorovaikutusta eri kontaktikeinojen avulla (katse, kosketus, keho, ääntely/puhe, toiminta, ilmeet/eleet). Molemmat voivat nähdä, kuulla ja tuntea, mitä toinen tekee. Lasten temperamentit erot vaikuttavat Överlundin mukaan siihen, minkä kommunikaatiotavan aikuiset valitsevat. Vanhemman tuntiessa lapsensa hän voi kannustaa lasta toimimaan ja vastavuoroiseen kommunikaatioon muillakin kuin puheen tai ääntelyn tasolla, monipuolisesti. Puheen vaikeuksista huolimatta aikuinen voi kannustaa lasta aktiiviseen vuorovaikutukseen muilla tavoilla. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä suurempi merkitys on Överlundin mukaan nonverbaaleilla keinoilla tunteiden ja ajatusten välittäjänä. (Berg Broden 1991, 225 - 231; Överlund 1998.)

Mielikuvien ja tunteiden taso, rakentuu Överlundin (1998) mukaan temperamentista, vanhempien taustasta, lapsen minuuden kehityksestä, vanhempien mielikuvista omista vanhemmistaan, vanhemman mielikuvat lapsestaan, vanhemman suhteesta lapseen ja vanhemmuutta tukevista tai kuormittavista tekijöistä. Mielikuvien ja tunteiden taso sisältää vuorovaikutuksen taustalla vaikuttavat tekijät. Toiminnan taso käsittää kaiken sen, mitä vuorovaikutuksessa voidaan havaita tapahtumina. Molemmat tasot vaikuttavat toisiinsa. Kaikki, mitä yhdessä koetaan, vaikuttaa niihin mielikuviiin ja tunteisiin, joita toisesta ja itsestä rakentuu. Mielikuvat ja tunteet puolestaan ohjaavat käyttäytymistä vuorovaikutustilanteissa. (Överlund 1998.)

4.4.2 Esiopetus - opettamista vai oppimista

Lummelahti (1995) määrittelee esiopetuksen lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen edistämisenä ja oppimisen tukemisena kokonaisopetuksen keinoin. Sen piiriin kuuluvat tämän määritelmän mukaan kaikki alle kouluikäiset lapset. Esiopetus pohjautuu lapsen henkilökohtaiseen opetussuunnitelmaan, jota toteutetaan ryhmätoiminnassa. Lapsen yksilöllisyys huomioidaan Lummelahden mukaan mm. siten, että vaikeuksia tuottavissa asioissa pyritään palaamaan lapsen kehityksen aikaisempien vaiheiden toimintoihin, jotka ovat jääneet kehittymättä. (Lummelahti 1995, 8.)

Suomalaisessa hallinnollisessa terminologiassa on Taipaleen ym. (1997) mukaan käytetty esiopetus-nimikettä perinteisesti koskemaan vain kuusivuotiaiden opetusta. Heidän mukaansa myös tällä hetkellä keskustellaan esiopetus-termin ulottamista 3 - 6-vuotiaisiin. Lapsen kasvun ja oppimisen näkökulmasta esiopetus nähdään Taipale ym. mukaan vielä laajemmin, eli sen katsotaan kattavan koko alle kouluikäisten ikäluokan varhaiskasvatuksen. (Taipale 1997, 2.) Myös Kankaanrannan (1998) mukaan esiopetus käsitetään laajimmillaan koko varhaislapsuuden ajan tapahtuvaksi lapsen kehityksen tukemiseksi. Hän mainitsee, että on myös suppeita käsityksiä, joiden mukaan esiopetuksiksi riittää aikuisen ohjauksessa tehdyt ns. esiopetustehtävät. Esiopetuksen katsotaan yleisesti valmistavan lasta kouluun. Vasta viime aikoina Kankaanrannan mukaan alettu pohtia, onko koulu puolestaan valmis ottamaan vastaan lapsen persoonallisena ja yksilöllisenä oppijana. (Kankaanranta 1998, 1 - 2.) Kiesiläisen (1994, 10 - 11) korostama lapsen herkkyyks aistia ympäristöään asettaa koululle tarpeen tarkastella omaa tilaansa ja valmiuksiaan vastaanottaa pieni koululainen.

Taipaleen ym. (1997) mukaan suomalaisen päivähoiton kasvatustehtävä on saanut uutta painotusta, kun huomattiin, että suomalaislapsista vain puolet saa esiopetusta. Heidän mukaansa muissa Pohjoismaissa ja EU-maissa esiopetus on huomattavasti yleisempää ja yleensä maksutonta. (Taipale ym. 1997, 92 - 93.) Elokuussa 2001 aloitetaan Suomessa maksuton esiopetus kaikille 6-vuotiaille lapsille. Kunnat voivat aloittaa tämän jo elokuussa 2000, mutta vuotta myöhemmin se muuttuu kunnille velvoitteeksi. Kunnat saavat itse ratkaista, missä muodossa esiopetus järjestetään, kunhan sitä tarjotaan kaikille. Perheelle osallistuminen on vapaaehtoista. (Suomen kuntaliiton yleiskirje 80/2000.)

Dynaaminen tiedonkäsitys, joka Takalan (1991) määritelmän mukaan vaatii oppijalta kokemuksia, ajattelua, kyseenalaistamista, paneutumista, vuorovaikutusta ja aktiivisuutta, on sisäistetty viime vuosina myös esiopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa Suomessa. Lummelahden (1995) mukaan olisi parempi puhua esioppimisesta kuin esiopetuksesta. Tähän hän liittyy konstruktivistisen, kognitiivisen, holistisen ja kokemuksellisen oppimisen periaatteet. Ensin mainitun, konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan Lummelahti toteaa lapsen suhteuttavan toiminnassaan uusia asioita aikaisemmin oppimaansa. Uudet toimintamallit ja käsitteet muodostuvat aikaisempien kokemusten pohjalta. Kognitiivisen oppimiskäsityksen mukaan mielekäs oppiminen on aktiivista ja tietoista toimintaa. Pyrkimyksenä on Lummelahden mukaan ratkaista ongelmia ja saavuttaa ympäristön ja omien toimintojen hallinta. Holistisen ja kokemuksellisen oppiminen pitää

sisällään kokonaisvaltaisuuden käsitteen. Lapsen oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena, lasta monipuolisesti aktivoivana sekä aisteihin, tunteisiin, kokemuksiin, mielikuviin ja elämyksiin pohjautuvaa. Lummelahti toteaa, että itse tekeminen ja oivaltaminen sisältävät syväprosessointia ja oppimaan oppimista. Yhteistoiminnallinen oppiminen korostaa yhdessä prosessointia, toinen toistensa oppimisen tukemista ja huolehtimista yhteisten tavoitteiden saavuttamisesta. (Lummelahti 1995, 13 - 14.)

Rauste-von Wrightin ja Wrightin (1994) näkemyksen mukaan oppimiskäsityksellä tarkoitetaan niitä perusolettamuksia, joita yksilöllä on oppimisprosessin luonteesta. Moderni oppimisteoria korostaa heidän mukaansa jokaista yksilöä itse rakentavana, yksilöllisen elämänhistoriansa ja merkityssuhteidensa ohjaamana ja itse omat ajatusrakenteensa konstruoivana. (Rauste-von Wright & Wright 1994, 146.)

Hujala ym. (1998) toteavat, että oppimisen pedagogiikka on kansainvälisesti arvioituna yksi keskeisimmistä tutkimuksen ja kehittämisen kohteista varhaiskasvatuksessa. Uusi oppimisen tutkimus tuo heidän mukaansa lapsuuden oppimis- ja opetusprosessien tarkasteluun selkeästi lapsinäkökulman. He korostavat, että aikaisemman opettajakeskeisen didaktiikan tilalle on haluttu nostaa lapsesta lähtevä oppimisen pedagogiikka. Tämä pedagogiikka perustuu konstruktivistiseen näkökulmaan varhaislapsuuden oppimisesta. Hujalan ym. mukaan taustalta löytyvät Vygotskyn ja Piagetin perusoletukset lapsuudesta, lapsen kasvusta ja kehityksestä. (Hujala ym. 1998, 27.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

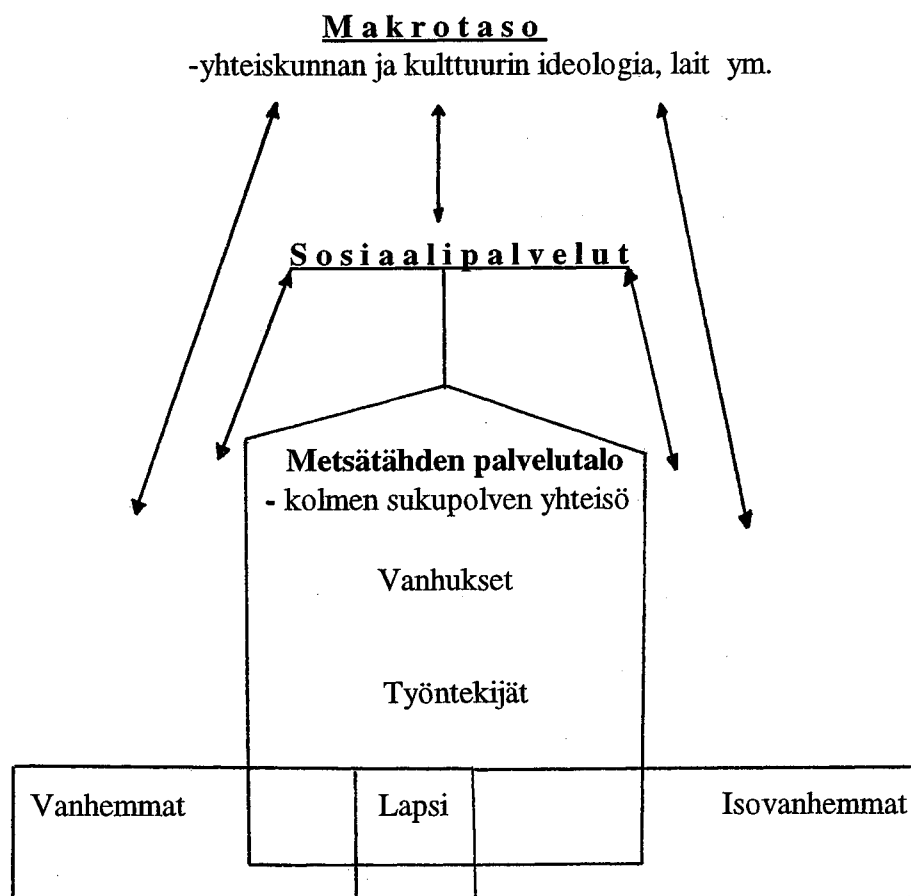
5.1 Yhteenveto tutkimuksen teoreettisesta taustasta

Lapset eivät tapaa tämän päivän modernissa elämänmenossa niin paljon isovanhempiaan ja muitakaan vanhemman sukupolven edustajia kuin perinteisessä maaseutuyhteiskunnassa. Lasten perheet ovat usein ns. ydinperheitä ilman isovanhempia. Yhteiskunnan palvelut ja toimintaympäristön ovat myös eriytyneet niin, että vanhat ihmiset ja lapset eivät välttämättä kohtaa toisiaan. Metsätähden lasten ja vanhusten yhteinen palvelutalo edustaa toisenlaista toimintakulttuuria, joka kiinnostaa minua tutkijana. Lapsen käyttäytymistä ei voi Bronfenbrennerin (1979) mukaan ymmärtää tuntematta lapsen ympäristöä. Hänen mukaansa on tärkeää ymmärtää sekä objektiivisesti havaittava ympäristö että myös lapsen oma kokemus omasta ympäristöstään. (Bronfenbrenner 1979, 24 - 25.)

Päivähoitoyksikkönä Metsätähti poikkeaa yleensä toteutettavista päivähoidon ratkaisuista, koska päivähoidon varhaiskasvatuksessa ja siihen sisältyvässä esiopetuksessa on lapsella ympärillään erilaisia ja eri-ikäisiä ihmisiä - oikea yhteiskunta pienoiskoossa, kuten sosiaalijohtaja Kurra (1999) totesi. Toiminnassa on mahdollista tarjota lapselle oikeita kokemuksia elämään kuuluvista ilmiöistä, eikä vain toisen käden tietoa. Toimiessaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa mikroympäristössään lapsi on ekologisen lähestymistavan mukaan jatkuvasti vuorovaikutuksessa myös muiden ympäristön tasojen kanssa. Oppiminen edellyttää myös vuorovaikutusta, joten on tärkeää tarkastella, millaisia mahdollisuuksia lapsen ympäristössä on vuorovaikutukselle. Lapsi kuuluu samaan aikaan useampaan mikrosysteemiin: kotiin, lähiomaisten kanssa luotuun yhteisöön, kaveripiiriin ja esimerkiksi harrastuksiin. Käsittelin tutkimukseni teoriaosuudessa vanhempien ja isovanhempien kanssa luotuja lähiympäristöjä.

Metsätähden palvelutalo on osa suomalaista sosiaalipalvelua, jossa on lähdetty rikkomaan perinteistä sektorijakoa yhdistämällä lapset ja vanhuksat saman katon alle. Myös työntekijöiden moniammatillinen tiimi pyrkii kouluttautumaan ja toimimaan uusia tarpeita

vastaavasti. Sosiaalipalvelut pyritään järjestämään yhteiskunnassamme niin, että ne mahdollisimman hyvin palvelisivat kaikkia, kuten lapsia, perheitä, vanhuksia ja yksiköissä työskenteleviä. Sosiaalipalveluihin sekä kaikkiin lapsen kanssa vuorovaikutuksessa oleviin vaikuttavat ekologisesti kaikki ympäristön tasot. Makrotaso, kuten yhteiskunnan ja kulttuurin ideologia, kehittämissiitot, lait ja asetukset ovat jatkuvasti vaikuttamassa ihmisten elämään, myös elämään Metsätähdessä. (Kuva 3)

Kuva 3: Yhteenveto tutkimuksen teoreettisesta taustasta

5.2 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoitus oli kuvata ja analysoida etnografisesti laadullisella tutkimusotteella lasten ja vanhusten yhteistä palvelutaloa, sen kulttuurista ympäristöä kokonaisuudessaan (Patton 1990, 40 -41; Syrjälä ym. 1995, 10 - 11; Weisner 1996.). Ekologisena viitekehyksenä tutkimuksessani oli Bronfenbrennerin (1979) ekologinen malli. Ekologisen lähestymistavan mukaisesti näin aktiivisia yksilöitä vaikuttamassa ympäristöönsä samalla kun ympäristö vaikuttaa heihin.

Aikuisten muodostamalla yhteisöllä on suuri merkitys lapselle, koska aikuisella on valtaa luoda puitteet lapsen elämälle. Halusin tutkimuksellani päästä selville, miten Metsätähdessä toimivat työntekijät kokevat työnsä ja roolinsa Metsätähdessä. Kuten Syrjälä ym.(1995, 10 - 14) toteavat, laadullisen tapaustutkimuksen avulla minulla oli mahdollisuus tavoittaa tutkittavien ymmärrystä ympäristönsä ilmiöistä ja merkityksistä, joita he ovat ympäristöstään luoneet. Työntekijät ovat vuosia yhdessä työskennellen luoneet oman yhteisen toimintakulttuurinsa. Tutkin, millainen on tuo kulttuuri. Halusin myös tietää, miten he kehittäisivät Metsätähden toimintaa ja mitä he pitävät tärkeänä vastaavanlaisen toiminnan toteuttamisessa muualla.

Tarkoitukseni oli määritellä, mitä lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus on Metsätähdessä. Halusin tietää, missä tilanteissa lapset ja vanhuksset kohtaavat, mitä silloin tapahtuu ja mitä merkitystä tällä vuorovaikutuksella on sekä lapselle että vanhukselle. Näkökulmani suuntasi myös ekologisesti laajemmille ympäristön tasoille, eli halusin tarkastella, mitä merkitystä eri sukupolvien välisellä vuorovaikutuksella on paitsi yksilöille itselleen, myös laajemmin yhteiskunnassa. Tarkoitukseni oli kuvata näkemääni, kokemaani ja kuulemaani etnografisesti juuri niin kuin se on. Halusin myös tietää, kulkeeko toiminnalle esitetyt tavoitteet ja ”juhlapuheet” käsikädessä arkielämän kanssa.

5.3 Haastattelututkimus

Lähetin Hankasalmen sosiaalilautakunnalle 16.3.1999 anomuksen tutkimuksen suorittamiseksi Metsätähdessä. Tätä ennen olin alustavasti kysynyt Metsätähden päiväkodin johtajalta hänen ja koko työyhteisön suostumusta. Sain postissa sosiaalilautakunnan myönteisen päätöksen 21.4. 1999. Nyt saatoin sopia ensimmäiset haastattelupäivät 5. ja 10.5.1999 päiväkodin johtajan kanssa. Hän lupasi huolehtia siitä, että paikalla olisi haastateltavia työntekijöitä sovittuna ajankohtana. Jo ensimmäisestä yhteydenotostani lähtien koin, että Metsätähden päiväkodin johtaja oli myönteinen ja ystävällinen minua kohtaan. Korostin haastattelujen luottamuksellisuutta ja vapaaehtoisuutta. Kerroin jo alussa hänelle tutkimukseni tarkoituksen ja aikataulusuunnitelmani. Mainitsin myös, että haastateltavilla on mahdollisuus tarkistaa raporttiin kirjoittamani asioiden oikeellisuus ennen raportin lopullista julkaisua. Haastateltavien nimiä ei raportissa julkaistaisi. Lupasin myös toimittaa Metsätähden valmiin tutkimusraportin. (Syrjälä ym. 1995, 88.)

Teemahaastattelurungon laadin käyttäen aiemmista tutkimuksista kerättyä teoreettista tietoa sekä omia kokemuksiani. Pohdin kysymyksiä laatiessani, mikä minua aidosti Metsätähdessä kiinnostaa ja millaisilla kysymyksillä saisin haastateltavan kertomaan juuri niistä asioista. Toisaalta tarkoitukseni oli löytää myös uusia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön. Olennaisten asioiden oli oltava minulle tiedostetusti epäselviä, jotta mitään tärkeää ei jäisi itsestäänselvyyksien piiriin (Eskola & Suoranta 1999, 17). Kysymysten järjestys ei ollut ennalta määrätty, mutta kysymysrunko varmisti, että kaikki tutkimukselle tärkeät kysymykset tuli tehtyä. Teema-alueet sidoin teoretietoon ja omaan kokemukseeni tutkittavasta ilmiöstä. Halusin varmistaa, että haastattelu mittasi sitä, mitä oli tarkoituskin mitata.

Teemahaastattelun runko:

1. Työpäivän kulku
 - siitä kun tulet töihin siihen asti kun lähdet
 - vastualueet
2. Vanhusten ja lasten kohtaamiset
 - kuvaile tilanteita
3. Mitä merkityksiä lasten ja vanhusten välisellä vuorovaikutuksella?
 - lapsille
 - vanhuksille
4. Erityisesti mieleen jääneitä asioita tai tilanteita lasten ja vanhusten kohtaamisesta
 - kuvaile tilanteita
 - mikä tilanteissa on kiinnittänyt erityisesti huomiota?
5. Haastateltavan omat intressit hakeutua/työskennellä Metsätähdessä
 - mikä hyvää/huonoa/raskasta/voimia antavaa
6. Kehittämisaajatuksia/mitä Metsätähden toiminnasta voisi kokeilla muuallakin

Haastattelurunkoon lisäsin päiväkodin johtajalle muutamia kysymyksiä, jotka oli tarkoitettu vain hänelle. Kysymykset koskivat Metsätähden syntyvaiheita ja johtajan tehtäviä.

Ennen varsinaisia haastatteluja tein koehaastattelun kotipiirissäni. Onnistuin saamaan kriittisen haastateltavan, ja jouduin todella arvioimaan omaa rooliani. Kysymykseni olivat aluksi liian pitkiä, epäselviä tai liian johdattelevia. Muokkasin kysymyksiäni tarkoituksenmukaisempaan ja ymmärrettävämpään muotoon. Epäselvä kysymyksen asettelu ei johdattanut haastateltavaa tarkoittamieni asioiden pariin vaan jouduin tekemään useita selvennysyrityksiä. Jouduin vielä selventämään itselleni, mihin pyrin haastattelulla, mihin aidosti epäselviin kysymyksiin halusin vastauksia. Huomasin, että nauhurin käytössä on oltava tarkkana. Vaati asiaan perehtymistä, että opin laittamaan nauhurin tarpeeksi lähelle haastateltavaa ja että nauhuri toimi tilanteen aikana niin kuin oli tarkoitus. Koehaastattelun jälkeen pohdin edelleen, miten monet asiat vaikuttavat haastattelun onnistumiseen; paikka, ajankohta, käytettävissä oleva aika, ympäristö, haastateltavan suhde tutkittavaan ilmiöön sekä oma toimintani haastattelutilanteessa. Haastattelut ovat ainutkertaisia, joten niiden suunnittelun on oltava huolellista. Haastattelun tarkoitus, luottamuksellisuus, lupa nauhoitukseen ja haastattelun eteneminen ovat asioita, joista on muistettava keskustella haastateltavan kanssa ennen haastattelutilannetta. (Eskola & Suoranta 1999, 70 - 72; Spradley 1995, 59.)

Ensimmäiset haastattelut

Huolellisen valmistautumisen jälkeen menin Metsätähden ensimmäisen kerran 5.5.1999 klo 8.00. Tunsin olevani jännittynyt mutta tiesin sen merkitsevän samalla keskittymistä. Päivä oli tärkeä, olihan kyseessä ensimmäinen vierailuni tutkimuskohteessa. Tätä ennen olin hoitanut asiaini päiväkodin johtajan kanssa puhelimitse. Päiväkodin johtaja oli minua vastassa ja oli järjestänyt aikaa esitelläkseen minulle taloa ja tulella itse ensin haastateltavaksi.

Haastattelupaikkana oli kaikkien kohdalla Metsätähden palvelutalon viihtyisä olohuone. Päädyin tekemään haastattelut työpaikalla, koska se sopi kaikille osapuolille. Ymmärsin, että haastateltavat saivat olla haastateltavina ainakin osittain työajallaan. Matkustaminen haastateltavien kotiin olisi ollut hankalaa, koska muutama heistä asui toisella paikkakunnalla. Työpaikka haastatteluympäristönä puolsi paikkaansa myös sikäli, että saatoin haastattelukäynneilläni havainnoida myös haastateltavien toimintaympäristöä, johon ekologisen viitekehyksen mukaisesti näin työntekijän kiinteästi kuuluvan (Bronfenbrenner 1979).

Haastattelutilanteen alussa esittelin itseni ja haastattelun tarkoituksen. Pyrin olemaan rauhallinen ja luonnollinen, jotta mahdollinen alkujännitys haastateltavalta häviäisi ja loisisimme koko haastattelutilanteeseen tuttavallisen ilmapiiriin (Bogdan & Biglen 1992, 135, Patton 1990, 32). Haastattelut sujuivat tuttavallisen keskustelun merkeissä (Spradley 1996, 55). Yhtenä syynä leppoisaan ilmapiiriin oli, että toimin itsekin hoitoalalla, joten yhteisymmärrys syntyi ilman suurempia selittelyjä. Tässä on tietenkin vaaransakin, koska saatan tulkita ja tehdä johtopäätöksiä liian subjektiivisesti.

Koin tärkeäksi antaa haastateltavien mahdollisimman vapaasti ja rauhassa kertoa mitä mieleen tuli. Tarvittaessa ohjasin keskustelua tutkimukselleni tarkoitukselliseen suuntaan (Spradley 1995, 58 - 59). Puutuin heidän kertomukseensa halutessani tarkentaa jotain seikkaa tai kun toivoin haastateltavan kertovan enemmän jostain esiin nousseesta mielenkiintoisesta asiasta. Jälkeenpäin huomasin saaneeni paljon esiin sellaisiakin seikkoja, esim. työskentelyyn liittyviä, joita en olisi ymmärtänyt kysyä, mutta jotka koin erittäin tärkeiksi tutkimukselleni (Patton 1990). Huomasin, että muutamat kysymykset olivat liian pitkiä ja kysyin useampaa kuin yhtä asiaa kerrallaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (1997, 198) Tämä kertoo siitä, että ennakkovalmisteluista huolimatta haastattelutilanne oli yllätyksellinen ja kaikkiin tilanteisiin en haastattelijana pystynyt laatimaan hyviä kysymyksiä. Haastateltavan aikaisempaa tietoa kyseisestä asiasta on myös vaikea ennustaa (Hirsjärvi ym. 1997, 191).

Pyysin jokaisen haastateltavan kertovan nauhalle haastattelun alussa oman nimensä sekä tehtävänsä sen lisäksi että kirjoitin ne itselleni ylös. Pidin myös tärkeänä, että jokainen haastateltava pääpiirteittäin kertoi oman työpäivänsä kulun siitä kun tulee töihin siihen saakka kun lähtee. Tarvittaessa käytiin läpi myös eri työvuorojen erityispiirteet. Näin halusin varmistaa, että sain tutkimukseen mahdollisimman oikeaa tietoa eri ammattiryhmien työstä, eikä se jäisi liiaksi oman tulkintani varaan. Haastatteluihini osallistuneet työntekijät edustivat monipuolisesti eri ammatteja. Siten sain tutkittavasta ilmiöstä esiin erilaisia näkökulmia (Bogdan & Biklen 1992, 157). Ensimmäisten haastattelujen aikana tuli esiin tutkimukselleni oleellisia asioita, joita liitin myös tulevien haastattelujen teemoiksi. Samalla tutkimusongelmani tarkentui aineistonkeruun aikana. (Eskola & Suoranta 1998, 16).

Haastattelin 5.5. 1999 kolme työntekijää: päiväkodin johtajan, lastentarhanopettajan ja kodinhoitajan. 10.5.1999 jatkoin työskentelyä haastatteleamalla lastenhoitajan, päiväkeskuksesta vastaavan ja laitospulaisen. Päätin aloittaa analyysin näiden haastattelujen

pohjalta, koska olin saanut mielestäni riittävästi aineistoa jatkotyöskentelyä varten. Aineistoa olisi mahdollisuus hankkia lisää myöhemmin tarvittaessa. Laadullisen tutkimuksen kriteerein tarkoitukseni ei ollut hankkia kovin laajaa aineistoa, vaan keskityin mieluummin suppeaan ja rajattuun aineistoon, jonka analysoin mahdollisimman perusteellisesti. Laadullisen tutkimuksen tieteellisyyden kriteeri ei ole määrä vaan laatu, käsitteellistämisen kattavuus (Eskola & Suoranta 1999, 18). Sovin jokaisen haastateltavan kanssa, että voisin ottaa heihin yhteyttä puhelimitse, mikäli joku asia jää epäselväksi tai haluan lisätietoja. Aineiston määrän riittävyys paljastuu vasta koodauksen aikana.

Tutkimusaineistoni koostui haastattelujen lisäksi myös dokumenttiaineistosta ja omista havainnoista. *Triangulaation* avulla lisäsin tutkimukseni luotettavuutta. Patton (1980, 187 - 188) toteaa, että tutkimukset, joissa käytetään vain yhtä metodologiaa, ovat herkempiä virheille kuin ne, joissa on käytetty useampia. Triangulaatio voi olla Pattonin mukaan myös kallis ja aikaa vievä menetelmä ja esiin voi nousta ristiriitoja, jotka tuovat ongelmia tutkimuksen etenemiselle. Tiedostin tämän, mutta tavoitteeni oli tehdä hyvä tutkimus, jossa paljastuu Metsätähden palvelutalon kulttuuri mahdollisimman monipuolisesti ja luotettavasti. Metsätähden päiväkodin johtaja antoi mukaani lainaksi jo ensimmäisellä kerralla talon toiminnasta tehdyn esittelyvideon sekä esitteet Hankasalmen kunnasta ja Metsätähden palvelutalosta. Kolmannella kerralla 11.1.2000 sain kopioida vuosien varrelta kerättyjä lehtileikkeitä sekä päiväkodin ohjelman ja päiväjärjestyksen. Soitin 29.12.1999 Hankasalmen sosiaalijohtajalle ja kysyin häneltä lupaa käyttää hänen kirjoittamaansa Metsätähden palvelutalon esitelehtistä tutkimukseni lähteenä. Kävimme puhelimessa läpi muutamia kohtia, joiden oikeellisuuden hän vielä halusi tarkistaa. Todettuaan tiedot paikkansapitäviksi hän lupasi lehtisen lähdemateriaaliksi. Sosiaalijohtaja lähetti minulle pyynnöstäni Hankasalmen kuntasuunnitelman, josta sain tärkeää tietoa Metsätähden sijoittumisesta kunnalliseen palveluorganisaatioon. Joka kerralla käydessäni tutkimuskohteessani tein aktiivisesti havaintoja ympäristöstäni. Havaintoni kirjoitin muistiin jatkotyöskentelyä varten. (Aineistonkeruun vaiheet: liite 3)

Myöhemmin uudelleen Metsätähteen

Seuraavan kerran menin Metsätähteen kahdeksan kuukautta myöhemmin 11.1.2000. Soitin 29.12.1999 ja kysyin päiväkodin johtajalta milloin minun sopisi tulla. Hän ehdotti mainittua päivää, koska heillä olisi silloin vuoden ensimmäinen tiimipalaveri, ja voisin siinä yhteydessä kertoa tutkimukseni tästä vaiheesta kaikille. Ajatus sopi minulle hyvin. Tunsin, että oli erittäin huomaavaista pyytää minua juuri tiimipalaveriin. Näkisin todennäköisesti kaikki haastateltavani samalla kertaa ja voisin tarkentaa heiltä henkilökohtaisesti muutamia asioita. Voisin myös seurata tiimin työskentelyä, joka oli noussut haastatteluisa merkittäväksi asiaksi Metsätähdessä työskentelyssä. Palaverin jälkeen päiväkodin johtajalla olisi vielä aikaa keskustella kanssani pieni hetki. Mahdollisesti tapaisin myös keittäjän, jonka haastattelua jäin edellisillä haastattelukerroilla kaipaamaan. Lähetin 30.12.1999 päiväkodin johtajalle kirjeen, jossa tarkensin aikatauluni 11.1.2000.

Matkustin 11.1.2000 Hankasalmelle Jyväskylästä klo 10.40 lähtevällä junalla. Matka kesti puoli tuntia. Asemalta oli Metsätähteen pieni kävelymatka, jonka aikana saatoin tehdä havaintoja Metsätähden ympäristöstä. Ruokailin yhteisessä ruokasalissa ennen tiimipalaverin alkua. Saatoin todeta, että tutkimuksessani haastateltavien kehuma hyvä ruoka on todellisuutta ainakin tänään. Istuin ruokailemaan yksin pöydässä olevan talon asukkaan vastapäätä. Kehuin hänelle hyvää ruokaa, jonka hän myönsi. Hän ei tee kuulemma itse mitään ruokia omassa asunnossaan, vaan syö aina talon ateriat salissa. Kysyin, onko hän viihtynyt Metsätähdessä. Hän kertoi viihtyvänsä hyvin. Yhteisiä tilaisuuksia on hänen mukaansa ollut päiväkodin lasten kanssa hiljakkoin joulun ja uuden vuoden aikoihin. Ne olivat olleet hänen mielestään mukavia. Koko sen ajan, kun seurasin tätä asukasta, iältään n. 80-vuotiasta naista, hän tarkkaili herkeämättä pöytää, jossa lapset ruokailivat. Hän ei ollut ollenkaan puhelias, ainakaan minun kanssani, mutta vastasi kuitenkin kysymyksiini ystävällisesti. Tärkeämmältä vaikutti lasten toimien tarkkailu ja oma ruokailu kuin tuntemattoman kanssa jutustelu.

Lapset ruokailivat ja keskustelivat vilkkaasti keskenään sekä heidän seurassaan olevan aikuisen kanssa. Lapset olivat vapautuneita ja liikkuiivat tottuneesti tilassa. He veivät astiansa tarjottimella itse pois syötyään. He eivät ihmetelleet minun saapumistani, koska ovat ilmeisesti tottuneet vierailijoihin. Ruokasalin ja päiväkodin tilojen välillä on lasiseinä, joten salissa olija voi seurata mitä päiväkodin puolella tapahtuu. Päiväkodista näkee myös saliin ja samalla käytäville ja eteiseen. Lapset näyttivät pelailevan, lueskelevan ja leikkivän odotellessaan kavereitaan ruokailusta ja mennäkseen päivälevolle.

Puolen päivän aikaan kerääntyivät talon työntekijät vähitellen tiimipalaveriin Metsätähden toiseen olohuoneeseen, sitä mukaa kun töiltään ehtivät. Esittelin itseni koska joukossa oli pari uutta ihmistä. Kerroin pääpiirteittäin tutkimuksestani ja sen tarkoituksesta. Korostin heille, että en aio julkaista mitään ennen kuin he saisivat tilaisuuden lukea raporttini ennen lopullista julkaisua. Esittelin heille piirtoheittimen avulla mitä olin haastatteluista löytänyt ja millaisiin johtopäätöksiin olin päätenyt. Tässä tilaisuudessa sain tarkistettua, että löydökseni vastaavat todellisuutta. Kysyessäni löydösteni paikkansapitävyyttä paikalla olevat nyökyttelivät yksimielisesti. Olin siis oikeilla jäljillä. Muutamaan kohtaan tuli myös tärkeitä uusia asioita. Huolehdin siitä, että uudet, esille nousseet asiat vastasivat todellisuutta myös kahdeksan kuukautta aiemmin, muuten en olisi voinut huomioida niitä raportissani. Haastateltavat huomasivat esimerkiksi, että heillä pitkään toiveena ollut uima-allas puuttui haastatteluissa esiin nousseista kehittämisajatuksista.

Mukana tiimipalaverissa oli kotipalvelunohjaaja, jota en ollut haastatellut. Hän kertoi kahden lapsensa olleen hoidossa Metsätähden päiväkodissa. Hänestä on ollut erittäin mukavaa se, että lapset ja vanhuksset ovat voineet tavata toisiaan. Esiin tuli myös kuoleman kohtaaminen, joka tämän äidin mielestä olisi ollut hänen lapsilleen hyvin vieras asia ilman kokemuksia Metsätähdessä. Hänestä kokemukset ihmisen elämäkkaaresta kokonaisuutena olivat hyvin merkityksellisiä lapsille. Tähän olin jo päätenyt tutkimuksessani, joten sain johtopäätökselleni näin vahvistusta. Tunnelma työyhteisön kokoontuessa oli välitön ja iloinen.

Oman osuuteni ja siihen liittyvän keskustelun jälkeen sain jäädä samaan tilaan seuraamaan vuoden ensimmäistä tiimipalaveria. Siinä käsiteltiin ovien turvalukitusysteemin ongelmia ja taloon tuleviin oppisopimuskoulutusopiskelijoihin ja kotipalveluopiskelijoihin liittyviä asioita. Joidenkin opiskelijoiden kanssa oli sovittu, että he järjestävät talon lapsille ja vanhuksille perinneeaiheeseen liittyvää toimintaa ja valmistavat perinneruokaa. Tiimipalaverissa käsiteltiin myös virikepiirissä alkanutta tilkkutyökurssia ja päiväkeskuk- sen puolella olevia kangaspuita, jotka ovat olleet mieleisiä käyttäjille. Käsiteltiin myös tulevia talon asukkaan syntymäpäiväjärjestelyjä. Alustavasti oli jo keskusteltu syntymäpäi- väsankarin ja hänen omaistensa kanssa siitä, että juhlat järjestettäisiin Metsätähdessä ja tarjoilua olisi koko talon väelle.

Haastattelin tiimipalaverin jälkeen vielä johtajaa ja keittäjää. Haastattelut olivat kestoaltaan puolen tunnin mittaisia. Kyseessä oli enemmänkin muutaman yksityiskohdan tarkistami- nen. Mielestäni olin jo saanut riittävästi materiaalia (Eskola & Suoranta 1999, 158.) Johtaja kertoi lisää tehtävistään johtajana sekä päiväkodin mukana olosta EU:n Sokrates/Comenius-projektissa, jossa on mukana myös kouluja Ranskasta, Italiasta ja Englannista. Haastattelujen jälkeen katselin vielä uudelleen lähdemateriaalina käyttämäni esittelyvideota Metsätähdestä. Tein näkemästäni samalla muistiinpanoja. Seuraani liittyi myös yksi talon asukas seuraamaan videoesitystä. Ennen lähtöä asemalle seurailin kaikessa rauhassa talon elämää ja keskustelin työntekijöiden kanssa. Viivysin tällä kertaa Metsätähdessä lähes viisi tuntia.

5.4 Analyysi

Tutkimusvaihe kesti vuoden. Kesällä 1999 pidin työskentelystä vähän vapaata, mutta silloinkin tutkimukseni kulki mukanaani koko ajan ja reflektiivisesti tarkkailin ympäristöäni, kirjallisuutta ja omaa ajatteluani. Ajatuksistani ja havainnoistani tein muistiinpanoja ja käsitekarttoja, jotka toimivat lähdemateriaalina varsinaisessa analyysissä. Seuraavassa yhteenveto tutkimukseni kulusta ja analyysin sijoittumisesta siihen.

Vuosi 1999

Maaliskuu - - - - Lupa-anomus Hankasalmen sosiaalilautakunnalle

Huhtikuu - - - - Saan tutkimusluvan ja olen yhteydessä Metsätähden päiväkodin johtajaan

Toukokuu - - - - Haastattelut 5.5. ja 10.5. 1999, havainnointia

Kesäkuu - - - - Litterointia, teoriaa, muistiinpanoja, käsitekarttoja

Heinäkuu - - - - - " " " " "

Elokuu - - - - - " " " " "

Syyskuu - - - - - " " " " "

Lokakuu - - - - Litterointi valmis ja varsinainen analyysi alkaa

Marraskuu - - - - Analysointia, teoriaa, käsitekarttoja

Joulukuu - - - - Analysointia, teoriaa, käsitekarttoja

Vuosi 2000

Tammikuu - - - - Uusi käynti Metsätähteen: haastattelua, havainnointia, muistiinpanoja, raportin kirjoittamista

Helmikuu - - - - Analyysiä, raportin kirjoittamista

Maaliskuu - - - - Esitarkastukseen 3.3.2000, lopputarkastus

Haastattelujen litteroinnissa pyrin mahdollisimman tarkkaan keskustelutilanteen ja tekstin vastaavuuteen. Säilytin keskustelutilanteen autenttisuuden taukoineen, painotuksineen, mielialojen vaihteluineen ja murreanoineen. Näin varmistin tutkimuksen luotettavuutta pääsemällä pitkänkin ajan jälkeen lähelle sitä tilannetta ja tunnelmaa, joka itse haastattelutilanteessa vallitsi. Erottelin tekstissä haastattelijan puheenvuorot haastateltavien puheenvuoroista lainausmerkeillä. Osan aineistosta litteroin käsin, koska konetta ei ollut käytössäni:

on tullutkin j monta asiaa, mutta olisko vielä jokin se varmaan on se seikkonen, näin toivon liityvä aprot huomaa että he on tärkein naile... arvokas arvokas kyllä huomio lasta... ja nylä kyllä lää tarvittaessa jo haluaa istua nylä niin niiden mahdollisuuksia. "Joo," kyllä muut niiden se tuntee itse arvokas lää työntekijöitä vaan vähemmän j tä kiire on... ja tua itte että kiire monen lapsen kausa elä

Litteroimani sivut olen numeroinut juoksevin numeroin, niin kuin myös haastattelut (ks. liite 4). Ensimmäisten haastattelujeni (5. ja 10.5.1999) litteroinnin aikataulu (kesä-heinäkuu 1999) ei perhesyistä toteutunut. Luin kesällä kuitenkin jonkin verran kirjallisuutta ja kirjoittelin muistiinpanoja. Tiesin alitajuisesti työstäväni tutkimustani koko ajan. Pattonin (1980, 377 - 378) mukaan tiedon keruun ja analyysin kulkeminen rinta rinnan ja lomittain parantaa tutkimuksen laatua ja uudet oivallukset voivat toimia lähteenä varsinaisessa analyysissä. Analyysiprosessia olin tehnyt jo tutkimukseni alkuvaiheista lähtien. Mitä pidemmälle tutkimus edistyi, sitä kiinnostavammalta aihe alkoi tuntua ja kiinnitin huomioita aiheeseeni liittyviin artikkeleihin ja keskusteluihin enemmän kuin aikaisemmin.

Ensimmäisten haastattelujen litterointi oli valmis lokakuussa 1999. 11.1.2000 tein lisää haastatteluja. Niiden litterointi oli valmis pian haastattelujen jälkeen. Samaan aikaan oli tutkimusaineiston analysointi oli päässyt hyvään vauhtiin.

Induktiivisen analyysin avulla lähestyin tutkimusaineistoni yksityiskohtia löytääkseni tärkeät, aineistosta nousevat kategoriat, ulottuvuudet ja merkityssuhteet. Kiinnostuksen kohteenani olivat itselleni selkiytymättömät kysymykset (Patton 1990, 40). Eskola ja Suoranta (1999, 157) huomauttavat, että aineistosta ei itsestään nouse mitään esiin, vaan kyseessä on tutkijan konstruktio.

Mäkelän (1990) mukaan tutkimusaineiston tärkeät arviointiperusteet ovat mm. aineiston merkittävyys, yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka, aineiston riittävyys, kattavuus, arvioitavuus ja toistettavuus. Huolehdin siitä, että nämä kriteerit täyttyvät tutkimuksessani mahdollisimman hyvin. Aineiston merkittävyydestä huolehdin tiedostamalla tutkimukseni analyysiin sisältyvän tulkinnan. Haastattelin talon moniammatillisen henkilökunnan lähes kokonaan, mikä lisäsi tutkimukseni merkittävyyttä. Jokainen heistä toi tutkimukseeni oman näkökulmansa ja asiantuntijuutensa. Lukiessani uudestaan ja uudestaan litteroimiani haastatteluja etsin tekstistä todellisia merkityksiä, jotka olivat vaikuttamassa tutkimaani ilmiöön. (Mäkelä 1990; Kankaanranta 1998.)

Pyrin tiedostamaan aineiston kulttuurisen paikan mahdollisimman hyvin, jotta voin myös puolustaa aineistoni tärkeyttä. Tutkimusaineistoni yhteiskunnallinen ja kulttuurinen paikka määrittäyty ekologisen viitekehyksen avulla. Sijoitan tutkittavan ilmiön viitekehyyseen niin havainnollisesti, että asiaa ennen tuntematon lukijakin voi sen ymmärtää. (Mäkelä 1990; Kankaanranta 1998.)

Aineiston riittävyys paljastui analyysin edetessä. Päästyäni syvälle tutkimusaineistooni, uusia näkökulmia löytyi loputtomasti. Koska aukoton koodaus on mahdotonta, minun oli arvioitava, milloin aineistoa on koodattu riittävästi (Eskola & Suoranta 1998, 158). Kattavuus toteutui käsitellessäni aineistoa systemaattisesti ja syvällisesti eikä satunnaisesti sieltä täältä otoksia poimien. Arviointimahdollisuuden pyrin takaamaan lukijalle siten, että tein raportistani helposti luettavan, johdonmukaisen, perustellun ja mielenkiintoisen. Lukijalla on oltava mahdollisuus seurata, hyväksyä ja mahdollisesti jopa riitauttaa päätelmäni tutkijana. Analyysin toistettavuus edellyttää, että esitän käyttämäni luokitteluja tulkintasäännöt niin selkeästi, että niiden soveltaminen toisessa yhteydessä voisi johtaa samoihin tuloksiin. (Mäkelä 1990; Kankaanranta 1998.)

Induktiivisessa aineistolähtöisessä analyysissä tulee esille aineiston strukturoimattomuuden tärkeys. Tutkimukseni taustalle oli saatavissa paljon teoretietoa, jota olisin suoraan voinut käyttää koodauksessa. Halusin kuitenkin antaa aineistosta nousta asioit ilman ennako-olettamuksia tai määritelmiä, ilman ennakkoon laadittuja hypoteeseja (Eskola & Suoranta 1998, 19, 153). Ne olivat arvokkaita ja täyttivät myös etnografisen tutkimuksen kriteereitä: katsoin uteliaana mitä kentältä löytyi. Teemoittelu vaati teorian ja empirian vuorovaikutusta, mikä näkyy raportissa niiden lomittamisena toisiinsa (Eskola & Suoranta 1998, 176). Pyrin löytämään Naukkarisen (1999) tapaan tutkittavista ilmiöistä keskeisiä asioita yksityisestä yleiseen. Hänen käyttämänsä Bogdan & Biklenin (1992, 153 - 183)

analyysitavan mukaisesti luin ensin litteroimaani tekstiä useita kertoja läpi tutustuakseni aineistooni lähemmin. Välillä luin omia muistiinpanojani, kirjallisuutta ja palasin taas haastatteluaineistoni pariin. Tutkimuksen alusta asti olen ajatuksissani työstänyt tutkimustani ja löytänyt analyttisiä kategorioita joihin pyrin suhtautumaan kriittisesti ja objektiivisesti. Pyrin tiedostamaan samalla omaa esiyymmärrystäni.

Jäsensin aineistoa merkitsemällä oikeaan marginaaliin koodeja ja kirjoittamalla työskentelyni vaiheista muistiinpanoja. Aloin piirtää näiden perusteella käsittekarttoja joihin liitin kunkin koodikategorian alle löytämiäni variaatioita. Muokkasin koodikategorioita uudelleen ja uudelleen, yhdistelin ja nimesin uudestaan. Seuraavassa koodauksen vaiheet:

Koodausvaihe 1: tilanteet, joissa lapset ja vanhukset kohtaavat Metsätähdessä.

Löysin tekstistä tilanteita, joissa lapset ja vanhukset kohtaavat. Haastateltavat olivat saaneet vapaasti kertoa näistä tilanteista. Aineistosta nousi selkeästi esiin säännöllisimmät tilanteet, jotka merkitsin: 1) aamupala, 2) lounas ja V) viikoittainen toimintatuokio. Tässä vaiheessa etsin myös kaikki muut kohtaamistilanteet, jotka haastatteluaineistosta nousi. Ne merkitsin itselleni kirjoittamalla kyseisen tilanteen nimen sivun oikeaan reunaan: ulkoilu, äitiensäpäiväjuhla jne.

Koodausvaihe 2: toiminnalle asetetut tavoitteet - toteutuminen käytännössä

Vaikka en ollut suoraan haastatteluissani kysynyt Metsätähden toiminnan tavoitteita ja pyrkiä myksiä, asia kiinnosti minua niin paljon, että etsin seuraavassa vaiheessa tekstistä näitä asioita. Miltä toiminnan haluttaisiin näyttävän ja miten sitä haluttaisiin käytännössä toteuttaa? Onko toiminnalle asetettu kenties tavoitteita tai onko tehty suunnitelmia? Nämä merkitsin tekstiin merkinnällä: T 1. tavoite. Tavoitteet eivät aina toteudu eikä toiminta käytännössä ole sitä, miltä sen on ajateltu näyttävän. Arjen työstä ja tavoitteiden toteutumisista kertovat asiat merkitsin tekstiin: K 1. käytäntö. Tämän vaiheen analysoinnilla yritin etsiä mahdollisia kategorioita asetettujen tavoitteiden ja niiden toteutuksen välimaastosta.

Koodausvaihe 3: tarkastelua ekologisilla silmälaseilla

Tässä vaiheessa luin haastattelutekstejä läpi ekologisesta näkökulmasta. Etsin haastatteluista kaikki ne tekijät, jotka kertoivat lapsen ja vanhuksen väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavista asioista Metsätähdessä. Etsin tekijöitä sekä Metsätähden mikrosysteemistä että laajemmin meso-, ekso- ja makrosysteemeistä. Kaikki tutkittavaan ilmiöön liittyvät tekijät löytyvät tavalla tai toisella ekologisten mallien tasoilta, enkä erottanut vain tiettyjä asioita kuuluvaksi tähän malliin. Näkökulmani oli hyvin kokonaisvaltainen. Pidin kuitenkin tärkeänä tarkistaa aineistoa vielä tästä näkökulmasta ja hahmottaa, mitkä näkökulmat asioista ja ilmiöistä kuuluivat pääasiassa mikrotasolle, mitkä taas mesotasolle, eksotasolle tai makrotasolle.

Koodausvaihe 4: uusia näkökulmia työn tekemiseen Metsätähdessä

Jaoin seuraavaksi haastatteluista löytämiäni työhön, nimenomaan haastattelujen teemoihin liittyviä kategorioita A4-ruutuvihon sivuille niin, että yhdellä sivulla oli yksi kategoria. Ne olivat seuraavat:

1. miksi haastateltava viihtyy/ei viihdy Metsätähdessä
2. työntekoon liittyviä seikkoja
3. kehittämisajatuksia
4. mitä toiminnasta voisi kokeilla muuallakin

Koodausvaihe 5: Vuorovaikutuksessa vanhuksat näyttävän pitävän / eivät pidä, lapset pitävät / eivät pidä

Etsin tekstistä asioita, jotka kertovat vanhusten suhtautumisesta vuorovaikutustilanteisiin. Mistä haastateltavien näkökulmasta vanhuksat ovat pitäneet ja mistä taas ei. Samoja asioita etsin myös lasten näkökulmasta.

Koodausvaihe 6: osallistumisen näkökulma

Olin jo etsinyt haastatteluista ne tilanteet, joissa lapset ja vanhuksat tapaavat Metsätähdessä. Nyt aloin etsiä tekijöitä, jotka kertoivat jotain lasten ja vanhusten osallistumisesta näihin tilanteisiin. Ensimmäiset kategoriat olivat: ei osallistu - miksi ei osallistu, osallistuu - millä edellytyksillä osallistuu. Tässä analyysivaiheessa löytyi vanhusten osallistumiseen paljon valaisevaa tietoa. Talossa on vanhuksia, jotka eivät osallistu esim. yhteisiin tilanteisiin lasten kanssa muuta kuin erikseen pyydetessä. Tähän ilmiöön löysin haastatteluista syitä. Osa vanhuksista taas osallistuu, mutta heilläkin oli rajoitteita, jotka vaikuttivat hyvinkin paljon osallistumisen luonteeseen. Lasten osallistuminen vaikutti haastattelujen perusteella yksiselitteisemmältä; lapset ovat lähes aina valmiita vuorovaikutukseen vanhusten kanssa ja innokkaita osallistumaan yhteisiin tilaisuuksiin. Tämä analyysivaihe auttoi löytämään myös lasten osallistumiseen hienoviritteisempiä tekijöitä, kuten tuttuus vanhusten kanssa.

Koodausvaihe 7: mitä merkityksiä vuorovaikutuksella

Kun puhutaan vuorovaikutuksen merkityksistä lapsille ja vanhuksille, on huomattava, että kyseessä on ulkopuolisen havainnoijan tulkinta asiasta, eli haastateltavan työntekijän. Siksi suhtauduin tähän tarkastelukulmaan erittäin kriittisesti. Mukana on vaikuttamassa vielä oma tutkijan tulkintakin kyseisestä ilmiöstä. Olemassa oleva tieto asiasta, oma kokemukseni sekä usean haastateltavan samansuuntainen kertomus kuitenkin antoi rohkeutta minulle ottaa mukaan myös tämä näkökulma tutkimukseeni.

Koodausvaihe 8: käsittekartat valmistuivat

Olin piirtänyt käsittekarttoja tutkimukseni kaikissa vaiheissa hahmottaakseni tutkittavaa ilmiötä ja löytääkseni järkeviä rajoituksia tutkimukselleni Tutkittuani ja piirreltyäni erilaisia malleja ja tarkastellessani aineistoani eri näkökulmista, pystyin käsitteellistämään aineistoani induktioperi-

aatteen mukaisesti yksityisestä yleiseen. Löysin selkeät ja tutkimuksen kannalta oleelliset teemat:

a) Työntekijänä Metsätähdessä

Käsittekartan keskelle sain yhteiseksi nimittäjäksi: työntekijänä Metsätähdessä. Siihen kirjoitin kaikkea, mikä liittyy työn tekemiseen siellä, mutta ei kuulu selkeästi tästä pääkategoriasta erottamiini kohtiin: kiire, koulutus, moniammatillinen tiimityöskentely ja yhteistoiminnan suunnittelu tiimissä. Yhdistin lopullisessa otsikoinnissa moniammatillisen tiimityöskentelyn ja yhteistoiminnan suunnittelun saman otsikon (ensimmäisen) alle. Toisaalta työntekijänä Metsätähdessä - kategoriasta erotin vielä kaksi omaksi otsikoikseen: Itse luotu toimintakulttuuri ja Iloa vanhusten tyytyväisyydestä. (Liite 5)

b) Tilanteet, joissa lapset ja vanhuksat kohtaavat

aamupala - lounas - vapaa toiminta (sis. ulkoilu) - juhlat - retket - muistohetket

- viikoittainen toimintatuokio - muut tilaisuudet

Näistä erottelin kohtaamistilanteet vielä kahteen kategoriaan:

1) Arkipäivän kohtaamiset: aamupala, lounas ja vapaa toiminta sekä

2) Erityiset tilaisuudet: viikoittainen toimintatuokio, juhlat, retket ja muistohetket
Nämä pääkategoriat otin otsikoiksi artikkeliini.

c) Lasten osallistuminen vuorovaikutukseen/ merkitys lapselle

Yleisvaikutelma lasten osallistumisesta haastateltavien mielestä:

- ovat mukana mielellään
- pitävät yhteistoimintaa ja vanhusten kohtaamista luonnollisena
- ovat suorasukaisia puheissaan ja kysymyksissään
- ottavat kontaktia myös silitellen ja halailien vanhuksia, menevät syliin
- tervehtivät ja kysyvät kuulumisia
- vain uudet lapset tuijottelevat jonkin aikaa esim. vanhusten ja vammaisten apuvälineitä

Vuorovaikutuksen merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle:

Itsetunnon kehittyminen

- lapset tuntevat olevansa tärkeitä ja arvokkaita
- lasta huomioidaan myönteisesti
- turvallisuuden tunnetta ja aikaa
- syyliä löytyy tarvittaessa

Oppii ymmärtämään ihmisen elämänkaarta

- näkee ihmisen vanhenevan
- näkee sairauksia ja vammoja
- näkee myös kuolemaa

Kulttuurisen tiedon siirtyminen

- kuulee tietoja vanhoista ajoista, näkee valokuvia
- kuulee tarinoita, lauluja, runoja jne.
- näkee vanhemman sukupolven elämää

Kasvaminen monikulttuurisuuteen

- näkee erilaisuutta: eri ikäisiä, erilailla sairaita ja vammaisia
- tottuu näkemään erilaisuutta ympärillään
- saa erilaisista ihmisistä koostuvassa toimintaympäristössä arvokasta tietoa
- oppii ottamaan toisen ihmisen huomioon ja näkee hänen tarpeensa

d) Vanhusten osallistuminen vuorovaikutukseen/ merkitys vanhukselleEivät osallistu

Pirteitä: on omat menot, ystävät, harrastukset, joten eivät ole paikalla - eivät osallistu virikepii-riinkään.

Pitävät yhteisiä toimintahetkiä lapsellisina.

Osallistuvat lähes aina, jos erikseen pyydetään

Osallistuvat omin edellytyksin

Ne, jotka ovat enemmän paikalla

Muisti saattaa peittää: täytyy käydä muistuttelemassa

Täydellinen vapaaehtoisuus - vaihtoehtoja on

Väsyvät tuputtamiseen tai liikaan innokkuuteen

Eivät mene mielellään päiväkodin puolelle, koska siellä usein hälinää ja ääntä.

Tällä hetkellä aika huonokuntoisia vanhuksia asukkaina: eivät jaksu/halua osallistua tai osallistuminen vaihtelee.

Vuorovaikutuksen merkitys vanhukselle

- tuo elämää ympärille, aktivoi
- herättää tunteita ja ajatuksia, muistoja
- voi löytyä uusia ulottuvuuksia elämään, esim. kuvataide
- antaa elämälle sisältöä

Aloin työskentelemään tietokoneella kirjoittamalla otsikot ja keräämällä kyseisestä teemasta kertovat haastattelupätkät otsikoiden alle. Analyttisen induktioperiaatteen mukaan punnitsin, käykö koodikategorian sisälle mahdollitmani havainnot yhteen koodikategorian luonteen kanssa. Jos ei, muutin hypoteesia niin, että uusi havainto sopii siihen. Jos havaintojen ja koodikategorioiden yhteensopivuus horjui, muutin koodikategorian nimeä tai poistin niitä havaintoja, jotka eivät siihen sopineet. Näin koodien määrä vähenee, mikä saattaa myös olla tarkoituksenmukaista tutkimuksen kannalta (Naukkari- nen 1999). En väheksynyt yksittäisiä, poikkeavia havaintoja. Ne voivat olla myös hyvin merkityksellisiä.

Joidenkin haastatteluosuuksien kohdalla oli tarkkaan mietittävä, mihin kahdesta mahdollisesta otsikosta kyseinen ote paremmin kuuluu. Se ei tietenkään tarkoita, että en analyysin edetessä voisi käyttää yhtä haastatteluosuutta useankin aiheen käsittelyssä. Näin pääsin kuitenkin etenemään. Jaettuani kaiken olemassa olevan haastattelumateriaalin ensin tähän kohtaan ja myös myöhemmin esittelemieni teema-alueiden kohtiin, aloin etsimään vielä mahdollisia yhteisiä tekijöitä tekstistä ja purkamaan niitä auki käyttämällä olemassa olevaa teorialtietoa, hakemalla lisää kirjallisuutta ja ennenkaikkea pohdiskelemalla.

Induktiivisella logiikalla aineisto tiivistyi koko ajan (Bogdan & Biklen 1992, 121 - 124). Kokonaisuus alkoi vähitellen hahmottua. Koin tärkeäksi käsitellä asioita mahdollisimman monipuolisesti. Triangulaatiolla lisäsin tutkimukseni luotettavuutta käyttämällä erilaisia menetelmiä. Huolellisella analyysillä sain aineistostani esiin paljon uusia asioita, sellaisiakin, joita esiyymmärrykseni kyseisestä ilmiöstä ei olisi viitoittanut minua tekemään. Koin tärkeäksi perustella raportissa valintojani. Kysyin itseltäni, miksi tietty tekstikohta kertoo juuri siitä merkityksestä, joksi sen tulkitsen (Eskola & Suoranta 1998, 146-153). Sain huomata tutkimukseni etenevän kahteen suuntaan (Alasuutari 1995). Samalla kun perehdyin tutkimani ilmiön taustalla olevia oletuksia, tarkastelin myös omia esioletuksia. Ajatuksiini oli sisäistynyt tutkimukseni ilmiöt niin voimakkaasti, että huomasin pohdiskelevani asioita ja kiinnostäväni niihin ympäristössäni huomiota perusteellisemmin kuin ennen. Koko tutkimuksen ajan minun oli arvioitava omaa osuuttani. Tutkijan omat kokemukset ovat välttämättömiä tutkimuksen teon onnistumiselle, mutta ne on osattava erottaa. Pyrin tarkastelemaan tutkimusaineistoani "puhtaalta pöydältä".

5.5 Uskottavuus

Osallistuva, pitkäaikainen havainnointi ei voinut tulla kysymykseen omalla kohdallani, joten etnografisen tutkimuksen kriteerit eivät siltä osin täyttyneet (Spradley 1996). Pyrin kuitenkin valmistelemaan tutkimukseni toteutusta mahdollisimman hyvin, jotta se aika, joko oli käytössäni, kuluisi oleellisten asioiden ja ilmiöiden parissa. Tein valmistelutyötä löytääkseni sopivat kysymykset ja onnistuakseni luomaan luontevia, vuorovaikutuksellisia haastattelutilanteita. Ulkopuolisena havainnoijana/haastattelijana minun oli otettava huomioon virhemahdollisuudet ja inhimillisen arviointikyvyn rajoitukset.

Pyrin huomioimaan, että mukana on aina tutkijan oma tulkinta. Hermeneuttisen näkökulman mukaan ihmisen kokemus jää kuitenkin ikuisiksi salaisuudeksi. Kokemus on ihmiselle itselleen aina tosi, tosin muuttuva, mutta sillä hetkellä tosi. Totuuden suhteellisuus ei estä tekemästä tutkimusta - päinvastoin - tutkimuksen avulla voimme laajentaa omaa ymmärrystämme ja ravistella piintyneitä ajatusmalleja. Pyrin tiedostamaan kokemukseni subjektiivisuuden, jotta en tutkijana tekisi liian pitkälle meneviä tulkintoja ja johtopäätöksiä (Suojanen 1996). Tutkijan omia kokemuksia ei voi Perttulan (1994) mukaan pitää virhelähteenä, koska ilman omia kokemuksia ei olisi myöskään edellytyksiä tehdä tutkimusta. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan suurin osa tieteellisestä tutkimuksesta koostuu tutkijan omasta maalaisjärjestä ja omista kokemuksista.

Weisner (1996) korostaa, kuinka tärkeää tutkijalle on tuntee mahdollisimman hyvin tutkittavan ilmiön kulttuuri. Siihen ei riitä pintapuolinen tutustuminen eikä täydellinen käännös kielenhallinta. Kulttuurintuntemus on jotain paljon syvempää (Suojanen 1996). Tutkimuksellani pääsin tutustumaan Metsätähden kulttuuriin, mutta tiedostan, että kovin syvälle en voinut päästä tutkimuksella, jossa haastattelin vain työntekijöitä, mutta en esimerkiksi lapsia tai vanhuksia. Triangulaation avulla sain lisättyä tutkimukseni uskottavuutta käyttämällä haastattelujen lisäksi muitakin aineistoja ja menetelmiä. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan kulttuurin tuntemiseen liittyy myös tutkijan perehtyminen tutkittavan ilmiön taustalla olevaan ihmiskäsitykseen, kuten myös omaan käsitykseensä ihmisestä. Pidän mielessä, että on pitäydettävä siinä, mikä on tutkimukselle mielekästä. Aiheen rajaaminen tutkimuksen perustavoitteita määrittelemällä selkeytti tutkimuksen tekemistä. Aineiston keruu oli valikoivaa, minkä johdosta tutkittavan ilmiön kaikkia vivahteita en voinut saavuttaa. Huomioin tämän johtopäätöksiä tehdessäni. (Eskola & Suoranta 1999.)

Tutkimukseni oli oma tutkijan näkökulmani tutkittavaan asiaan. Tutkimuksessani olevat tarinat ovat omassa kulttuurissaan, tiettyä tarkoitusta varten tuotettuja. Eskola ja Suoranta (1999, 212.) toteavat, että uskottavuus on sitä, että tutkijan käsitteellistäminen ja tulkinta vastaavat tutkittavien käsityksiä asiasta. Kieli ei ole sosiaalisen todellisuuden neutraali heijastaja, vaan sen tuote. Samalla kieli tuottaa sosiaalista todellisuutta. Tutkimukseni tarinat, haastattelut ja omat kuvailuni tutkittavasta ilmiöstä oli sidottava siihen kontekstiin, mihin ne kuuluivat. Eskola ja Suoranta (1999, 138 - 146.) puhuvat moninkertaisesta tulkinnasta, kun haastattelutilanteessa haastateltavani tekee oman tulkintansa kyseiseen asiaan. Minä tutkijana teen toisen asteen tulkinnan käsitellessäni aineistoa ja kolmannen muokatessani raporttia, valitsenhan raporttiini oman intuitioni mukaan parhaat ja valaisevimmat haastatteluosuudet. Neljännen asteen tulkinta syntyy raportin lukijalle.

Kritiikkiin kvalitatiivisen tutkimuksen tieteelliseen perustelemattomuuteen Eskola ja Suoranta (1999, 21.) toteavat, että ongelma on sama sekä kvalitatiivisella ja kvantitatiivisella tutkimusotteella. Kumpikin tapa käyttää omanlaisiaan vakuuttelun strategioita ja kielellisiä konventioita, jotka määrittävät sen, mitä tieteeksi milloinkin nimitetään. Kysymykseen, päästäänkö kvalitatiivisella tutkimuksella samaan tarkkuuteen kuin kvantitatiivisella, Eskola ja Suoranta vastaavat, että kyse on eri näkökulmista: yhdellä tavalla kerätään aineistoa yhteen tarkoitukseen ja toisella tavalla toiseen. Tutkijan on tarkkaan harkittava, millainen tutkimustapa antaa milloinkin luotettavimman tuloksen. Jos haluan päästä tutkijana sukeltamaan tutkittavan ilmiön monikerroksisiin ja -ulotteisiin maailmoihin, en voi saada luotettavaa tulosta esim. kvantitatiivisella kyselylomaketutkimuksella, vaan tutkijana minun on annettava tilaa tarinoille.

Objektiivisuus ja subjektiivisuus tutkijan työssä ei ole niin selkeästi löydettävissä, kuin voisi olettaa. Jos ajatellaan asiaa lähi- ja kaukokokemuksen käsitteillä, huomataan, että kritiikki laadullisen tutkimuksen liiasta subjektiivisuudesta ei ole uskottavaa. Esimerkiksi insinööri, joka aluksi arvioi rakennuksen korkeuden silmällä ja vasta sen jälkeen mittaa sen, ei etene subjektiivisesta menetelmästä objektiiviseen, vaan etäiskäsityksestä lähikäsitlykseen. (Eskola & Suoranta 1999, 21.) Toimin itse päivähoitossa. Olen pyrkinyt tiedostamaan esiyymmärrykseni tutkimastani ilmiöstä ja suhtautumaan esille tuleviin asioihin

etnografisella tutkimusotteella - ihmetellen itsestäänselvyksiäkin. Työskentely lasten parissa ja erilaisissa tehtävissä päivähoitossa on edesauttanut jonkinlaisen käsityksen saamiseksi siitä, mitä päivähoito on tänä päivänä. Toisaalta ymmärrän, että mitä moninaisemmat asiat ovat vaikuttamassa päivähoiton työkenttään. Siksi mielestäni ekologinen lähestymistapa on oikea tarkastellessamme lapsen päivähoitoympäristöä. Asiat ja ilmiöt voivat olla ekologisesti ajatellen monella eri tasolla. En siis voi tietää kovin paljon Hankasalmen alueen päivähoitosta tai kolmen sukupolven talossa, Metsätähdestä, tutustumatta niihin lähemmin. Olin aidosti kiinnostunut saamaan selville, millainen talo Metsätähti on kulttuurisena kokonaisuutena. Etnografian kriteerit täytyivät mielestäni siltä osin.

Pyrin tutkimukseni eri vaiheissa huolehtimaan uskottavuuden toteutumisesta. Tässä auttoi huolellinen suunnittelu, joustavuus tarvittaessa aikatauluissa ja laaja perehtyminen aiheeseen. Kuvasin toimenpiteitäni eri vaiheissa mahdollisimman tarkasti, jotta myös lukija pääsee paremmin perille tutkimuksen vaiheista ja ajatuksistani. Olen opetellut hallitsemaan tieteellisen tutkimusotteen mahdollisimman hyvin. Johtopäätökseni ja tulkintani olen pyrkinyt suhteuttamaan aineistooni tarkasti. Tutkimukseni laatua olen saavuttanut tarkastamalla, ettei aineistoni tulkinta sisällä ristiriitaisuuksia. Se on vaatinut useita aineiston lukukertoja, taukoja, pohdintaa ja erilaisia lähestymistapoja. (Eskola & Suoranta 1998, 214.)

Pidin välillä tutkimustyössäni taukoja. Silloin kävin läpi mielessäni ja lukien, mitä olin saanut aikaan. Oli myös ensiarvoisen tärkeää, että sain tutkimustyössäni tukea ohjaajaltani ja kollegoilta. Toinen ihminen saattoi löytää tutkimuksestani puutteita ja virheitä, samoin uusia näkökulmia, joita en itse ollut tullut ajatelleeksi. Yksi tutkimukseni uskottavuuden mittari oli mielestäni ajassa kiinni oleminen. Tutkimukseni aiheeseen liittyviä kirjoituksia ja keskusteluja olen saanut seurata tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimukseni ilmiöt ovat yhteiskunnallisesti ajankohtaisia, mikä lisää ekologisen lähestymistavan mahdollisuuksia, tapahtuahan tutkimaani ilmiöön liittyvää yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Olen sijoittanut tutkimuskohteeni yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä. Siten olen pyrkinyt rakentamaan tutkimukselle vahvoja teoreettisia perustuksia (Eskola & Suoranta 1998, 18).

Olen muokannut tutkimussuunnitelmaani, käyttämäni teorian tietoa ja näkökulmiani tutkimusmatkani varrella. Tavoitteeni oli tiedostaa ennakko-odotuksiani ja lähdin ilman valmiita hypoteeseja tutkimuskentälle. Yllätyin ja opin tutkimusta tehdessäni. Aineisto alkoi näyttäytyä yhä mielenkiintoisempana (Eskola & Suoranta 1998, 20). Tutkimukseni saavutti laadullisen tutkimuksen tärkeän kriteerin - prosessiluonteen (Eskola & Suoranta 1998, 15). Tutkimukseni on ajankohtainen ja todennäköisesti se on hyödyllinen muillekin, jotka tarvitsevat tai haluavat erilaisia näkökulmia lasten ympäristöjen tai sukupolvien välisen vuorovaikutuksen tarkasteluun. Nykypäivän yhteiskunnassa tieto kuitenkin lisääntyy ja muuttuu nopeasti, joten uudet tutkimukset näistäkin aiheista ovat aina tarpeellisia.

Käytin tutkimuksessani aineisto- ja menetelmätriangulaatiota. Triangulaatio yleisesti tarkoittaa erilaisten aineistojen, teorioiden ja/tai menetelmien käyttämistä, "kolmiomittaus-ta", jossa eri pisteistä käsin tapahtuvalla tutkimuksella ja mittaamisella voidaan lisätä

tutkimuksen luotettavuutta. Aineistotriangulaation avulla yhdistelin eri aineistoja tutkimukseeni; haastatteluaineiston, esite- ja videomateriaalin ja kirjatut toimintasuunnitelmat. Menetelmänä käytin tutkimuksessani haastattelua, mutta olen halunnut ottaa mukaan myös omia havaintojani luotettavuuden lisäämiseksi. Koska tein haastattelut Metsätähdessä, ympäristön havainnointi oli mahdollista jokaisella haastattelukäynnilläni. Osallistuin 11.1.2000 Metsätähdessä työntekijöiden tiimipalaveriin, jossa sain haastatella työtiimiä myös ryhmänä. Näin sain tarkennettua ja korjattua joitakin puutteita aikaisemmista havainnoistani. Ongelma, joka minun oli tutkijana tarkasti tiedostettava, oli se, että aikaisemmat haastattelut olin tehnyt puoli vuotta aikaisemmin. Suurin osa tutkimusmateriaaliani käsitteli tilannetta Metsätähdessä tuohon aikaan, joten huomioin tämän seikan tiimipalaverissa nousseiden asioiden käsittelyssä. Monet asiat saattoivat olla toisin kuin yli puoli vuotta sitten, joten vaarana on tutkimuksen luotettavuuden heikentyminen päinvastaisesta pyrkimyksestä huolimatta. (Eskola & Suoranta 1998, 69 - 74; Patton 1990, 464.)

Bronfenbrenner (1979, 28 - 29) toteaa, että ekologinen validius toteutuu, jos tutkimus mittaa sitä, mitä oli tarkoituskin mitata ja jos yksilön kokema ympäristö sisältää ominaisuuksia, joita tutkija olettaa sen sisältävän. Olen pyrkinyt ymmärtämään tutkittavien omaa kokemusta kyseisestä ilmiöstä. Valsiner ja Benigni (1986, 220) toteavat puolestaan, että luonnollisessa ympäristössä toteutettu tutkimus ei automaattisesti ole luonteeltaan ekologisen lähestymistavan mukainen, ellei se sisällä myös teoreettisia pyrkimyksiä. Olen lähestynyt Metsätähdessä kulttuuria hyvin monesta lähtökohdasta käsitteellistäen sitä ja sitonut löydöksiini erilaisia teoreettisia lähestymistapoja. Se on lisännyt tutkimukseni uskottavuutta. Eskola ja Suoranta (1999, 15) korostavat, että käsitteellinen pohdinta on tärkeää nimenomaan laadullisessa tutkimuksessa.

5.6 Eettisiä kysymyksiä

Tutkimuksen etiikka rakentuu suhteessa ihmisen elämään. Tapamme ymmärtää todellisuutta ja elämismaa maailmaamme ylipäänsä muotoutuu hyvin paljon tutkimustyön pohjalta. Jopa hallinnollisten kysymysten ratkaisussa on tutkimustyöllä suuri paino. Se, mitä esitetään tutkimusten tuloksena, kietoutuu nopeasti osaksi yleistä merkitysten maailmaa ja ihmisten tapaa ymmärtää kokemaansa. Tämä asettaa kaikelle tutkimustyölle suuret eettiset vaatimukset. (Varto 1996, 16 - 17.)

Tutkiessani ihmisten välistä vuorovaikutusta kohtasin matkallani useita tutkimuksen eettisyyteen liittyviä asioita. Vaikka periaatteena on, että kaikkea on lupa tutkia, kaikkea ei ole silti lupa hyödyntää. Tutkijana minun oli siis tunnettava oma vastuuni. Huolehdin, siitä, että kukaan Metsätähdessä asukkaista, lapsista, vierailijoista, omaisista tai työntekijöistä ei tullut loukatuksi tutkimuksessani. En voinut myöskään tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Ulkopuolisena tutkijana minun on tiedostettava, miten asioiden ja ilmiöiden yhteydet voivat olla hyvin moniselitteisiä, eikä yksi tai muutama samasta ilmiöstä kertova havainto riitä tekemään yleistyksiä ja pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Käytin saamaani aineistoa vain tutkimukseni tekemiseen ja huolehdin sen jälkeen dokumenttien asianmukaisesta hävittämisestä. Tutkimusaineistoni koostui havainnoista, valmiista dokumenteista ja haastatteluista. (Bogdan & Biklen 1992, 54.)

Avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus haastateltavia kohtaan oli ehdotonta. Saavuttaessani ilmapiirin, jossa minuun luotettiin ja tarkoitusperäni olivat tiedossa, se vaikutti oleellisesti myös haastattelujen onnistumiseen. Avoimuuteen tutkimuksen edetessä kuului myös, että kerroin tutkittaville tutkimuksen etenemisestä ja mahdollisista käänteistä. Annoin tutkittavien myös tarkastaa antamansa tiedot ennen raportin julkaisua. Tarkoitukseni oli myös palvella vastavuoroisesti haastateltaviani tekemällä hyvä tutkimus, joka palvelee omalta osaltaan heitä työnsä kehittämisessä. Koin olevani tervetullut taloon ja ymmärsin, että tutkimukseni kiinnostaa myös Hankasalmen sosiaalilautakuntaa (tutkimuslupakirjeessään sen toivat ilmi). Sovitin haastatteluni siten, että ne kävivät mahdollisimman hyvin myös talolle ja työntekijöille.

Naukkari (1999) tuo väitöskirjassaan esiin Lincolnin (1990) pohdintaa kategorisesta ja käytännöllisestä imperatiivista. Kategorisen imperatiivin pohjalta Lincoln pohtii, tulisiko laadullisen tutkijan tutkia niin, kuin toivoisi itseäänkin tutkittavan. Käytännöllisen imperatiivin hengessä Lincoln taas kysyy, tulisiko tutkijan toimia siten, ettei koskaan käyttäisi tutkittavaan vain välineenä omien tarkoituseriensä toteuttamisessa. Kategorisen imperatiivin ajatus toteutuu mielestäni omassa tutkimuksessani. Perusteita löytyy esim. siitä, että tutkittava aihe tuntui olevan haastateltavien sydäntä lähellä ja he kertoivat siitä mielellään. Vapaa teemahaastattelu ei ahdistanut haastateltavia liikaa, vaan tilanne oli melko jännitteetön. Edes vieressä pyörivä nauhuri ei tuntunut häiritsevän. Juuri tällaisia haastattelutilanteita toivoinkin. Metsätähden ympäristö on myös niin viihtyisä, että sekin toi oman vaikutuksensa tilanteen onnistumiseen. Tällaisessa haastattelutilanteessa voisin hyvin itsekkin olla mukana. Käytännöllisen imperatiivin ajatus toteutuu oikeastaan lähellä edellisiä perusteita. Tutkijana olin mukana tiiviisti vuorovaikutustilanteessa, antamalla myös itse siihen panokseni. En voinut ajatella käyttäväni haastateltavaa vain itsekkäästi omien tarkoituserieni välineenä. Ihmissuhdetaidot ovat omassa työssäni sekä haastateltavilla kehittyneet niin, että vaistosimme haastattelujen ilmapiiriä ja pyrimme hienovaraisuuteen molemmiin puolin. Tutkimukseni mahdollinen ilo ja hyöty myös vastapuolelle ajoi myös käytännöllisen imperatiivin ajatusta siitä, että tutkijana en käyttäisi tutkittavaa vain yksipuolisesti omien tarkoitustensa välikappaleena. (Naukkari 1999.)

6 METSÄTÄHTI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

6.1 Kuin pieni kylä teineen ja kotitiloineen

Metsätähden toimintakeskus sijaitsee Keski-Suomessa Hankasalmella. Hankasalmi on 6000 asukkaan kunta keskellä Suomea. Se on perustettu v.1872. Kunnassa on kolme taajamaa: kirkonkylä (n.1700 asukasta), aseman seutu (n.1700 asukasta) ja Niemisjärvi (n.300 asukasta). Taajamien lisäksi Hankasalmella on useita kirkonkyläitä. Kokonaispinta-alaltaan Hankasalmi on yli 600 km². Jyväskylään on matkaa 53 km ja Kuopioon n. 100 km. Hankasalmella on yhdeksän ala-astetta ja lukio, joka on painottunut suunnistukseen ja yrittäjyyteen. Elinkeinorakenteesta suurin osuus on palveluilla (44%), seuraavaksi tärkeimmäksi nousee metsätalous (33%), jalostuksen osuus on 21% ja muita tässä mainitsemattomia vain 2%. (Hankasalmen kunta 1999.)

Päivähoitopalveluja on järjestetty Hankasalmelle siten, että kirkonkylällä on yksi päiväkotiki ja aseman seudulla toinen, Metsätähden päiväkotiki. Lisäksi ympäri kuntaa työskentelee perhepäivähoitajien omassa kotonaan. Perhepäivähoitoa organisoiki päivähoitohjaaja. Metsätähti on arkkitehti Kari Niskasaaren ja Jorma Öhmanin piirtämä, kustannusarvioletaan 13,2 miljoonaan markan palvelutalo, joka valmistui joulukuussa 1990 Hankasalmen asemalle. Siinä on 21- paikkainen lasten päiväkotiki ja 14 vanhusten palveluasuntoa sekä samalla tontilla mutta eri rakennuksessa - päivätoimintakeskus ja neuvola. (Kurra 1999.)

Hankasalmella toimii palvelutalo Metsätähti, jossa on lähdetty rikkomaan perinteisiä sektorirajoja kunnallisessa palvelutuotannossa. Metsätähteen kuuluu päiväkotiki, vanhusten palveluasuntoja, vanhusten päiväkeskus sekä neuvola. Hankasalmen sosiaalijohtaja Leena Kurran (1999) mukaan Metsätähden suunnittelu sai alkunsa vuonna 1986. Jyväskylän yliopiston ja Hankasalmen kunnan yhteistyönä valmistui tutkimus, jossa selvitettiin kuntalaisten ja vanhustyön tekijöiden mielipiteitä vanhustenhuollon järjestämisestä.

Tutkimustulosten mukaan sekä silloiset että tulevat vanhukset halusivat tulevaisuudessaakin asua mieluiten omassa kodissaan. Toiseksi paras vaihtoehto oli palvelutalo. Palvelutalohanke otettiin kuntalaisten ääntä kuullen kuntasuunnitelmaan ja alettiin etsiä rakennuspaikkaa. Hankasalmen aseman seudulla ei ollut ennestään mitään vanhustenhuollon tukikohtaa. Samaan aikaan ilmaantui myös tarve rakentaa aseman seudulla asuville lapsille päiväkotia. Kurran mukaan tuntui aivan luonnolliselta yhdistää nämä kaksi rakennushanketta - jo pelkästään taloudellisista syistä. (Kurra 1999.)

Metsätähti sijaitsee pienen kävelymatkan päästä Hankasalmen asemalta. Suurin näkyvä kompleksi on VAPO:n puujalostustehdas, joka on radan varressa aivan aseman kylän kupeessa. Siellä lienee muutama Metsätähdenkin lapsen vanhemman työpaikka. Metsätähti on modernin näköinen, mutta ympäröivään kyläyhteisöön sointuva kokonaisuus. Vanhusten asunnot ovat ulkoapäin katsottuna niin kuin mikä tahansa rivitalojen kokonaisuus. Päiväkodin lapset ulkoilevat pääasiassa talon toisella puolella, jossa on heille varattu aidattu sisäpiha. Leikkialueena käytetään myös lähimetsikköä.

Kävelin Metsätähden 11.1. 2000 rautatieasemalta hiljaisen keskipäivän hetken aikaan. Vastaantulijat saatoivat laskea yhden käden sormilla. Maisema vaikutti juuri sellaiselta kylämaisemalta, puunjalostamo ja muutamaa muuta uudempaa rakennusta lukuun ottamatta, jollainen se on ollut viimeiset kuusikymmentä tai sata vuotta. Olin edellisillä kerroilla tullut Metsätähden omalla autolla. Silloin en kiinnittänyt samalla lailla huomiota ympäristöön kuin nyt jalan liikkuessani. Näin kauas, että Metsätähden palvelutalo on melko uusi ja moderni rakennuskompleksi. Väreinä on käytetty pastellisävyjä ja muodot poikkeavat ympäröivästä omakotirakennustyylisestä. Mielestäni eivät kuitenkaan niin paljon, että tyyli olisi ympäristöönsä sopimaton.

Tien puolella on Metsätähden vanhusten asuntoja rivitalon tapaan. Saapuessani perille pihalla käyskenteli juuri vanhus, jota toinen talon asukas tai ystävä talutteli käsipuolesta liukkaalla pihamaalla. Astuin sisään pääovesta viihtyisään palvelutaloon. Aasukkaat ja lapset hoitajineen olivat parhaillaan ruokailemassa. Tunnelma oli kotoinen: ruuan tuoksua, eri ikäisten ihmisten rauhallista yhdessäoloa ja vapaata keskustelua. Metsätähden sisääntuloaula, johon on liitetty yhteinen ruokasali, on lisäksi kodikas ja mielestäni hyvällä maulla sisustettu. Tekstiileitä on käytetty ääntä vaimentamaan ja viihtyisyyttä luomaan. Hyvin hoidettuja viherkasveja on paljon ja tila on valoisa. Avarassa tilassa on myös kanarialintu ja akvaario.

Metsätähden toimintakeskuksen sisätilat on suunniteltu pieneksi kyläksi teineen ja toimintoineen. Teillä ja asuntosoluilla on omat nimensä jotka viittaavat Kurran (1999) mukaan Hankasalmen aseman seudun historiaan. Asuntosoluja ja muita tiloja yhdistävän käytävän varrella on penkkejä, katulyhtyjä, viherkasveja, akvaario ja häkkilintuja. Yhteensä talossa on neljätoista vuokra-asuntoa huonokuntoisille vanhuksille, jotka tarvitsevat tukipalveluja päivittäisessä toiminnassaan. Metsätähden rakennuksen käytävän molemmissa päissä on viiden erillisen vuokra-asunnon solu sekä niiden yhteinen olohuone. Keskellä taloa, keittiötä vastapäätä, on kolmas neljän asunnon solu ja sen olohuone. Asunnot ovat eri kokoisia. Suurimmat kaksiot on varattu pariskuntien asunnoiksi. Talon molemmissa päissä on saunat. Pienempää saunaa käyttää enimmäkseen päiväkeskuksen

asiakkaan ja isompaa talossa asuvat vanhukset ja päiväkotilapset. Käytävän toisella puolella ovat pesula, keittiö ja lasten päiväkotitoimila. Keskellä taloa on yhteinen ruokasali/monitoimitila (liite 2). Tavoitteena on ollut saada aikaan mahdollisimman toimivat edellytykset yhteisöasumiselle. (Kurra 1999.)

6.2 Eri ikäiset ihmiset saman katon alla

Palvelutalo Metsätähdessä toimii päiväkodin johtaja, lastentarhanopettaja, päivähoitaja, ja laitosapulainen. Päiväkeskuksessa on yksi vakituinen työntekijä, joka huolehtii päivittäin lähiseuduilta kuljetettavista vanhuksista, sairaista ja vammaisista. Neuvolan työntekijöistä kotisairaanhoidtaja on aktiivisessa vuorovaikutuksessa Metsätähden muiden tahojen kanssa. Kotipalveluyksikön työntekijät vastaavat talossa asuvien vanhusten hoidosta, arjen askareissa auttamisesta ja asuntojen siivoamisesta. Kotipalvelutyöntekijä on talossa seitsemänä päivänä viikossa klo 7 - 20. Laitosapulainen huolehtii koko talon muusta siivouksesta: yhteisten tilojen, saunojen ja olohuoneiden siivouksesta sekä talon viherkasvien hoidosta. Päiväkodin henkilökunnan vastuulla on ensisijaisesti päiväkodin n. 20 lasta. Muiden töidensä ohella he huolehtivat myös akvaariokalojen ja linnun hoitamisesta. Öisin talossa valvoo yksityisen vartiointiyrityksen vartija. Talonmies on yhteinen läheisen koulun kanssa. Talon keittiö kuuluu Hankasalmen yhteiseen keittiöorganisaatioon. Se valmistaa aterioita paitsi talon omalle väelle - asukkaille, työntekijöille, lapsille ja päiväkeskuksen vanhuksille, myös niille aseman seudulla asuville vanhuksille, jotka eivät itse enää pysty huolehtimaan ruuastaan. Vanhuksille viedään ruoka kotiin, tai he voivat myös tulla halutessaan ruokailemaan Metsätähden. (Kurra 1999.)

Talon suunnittelussa on Kurran (1999) huomioitu, että vanhuksilla on mahdollisuus olla täysin omissa asunnoissaan rauhassa muilta talon ääniltä ja elää niin itsenäistä elämää kuin haluavat tai kykenevät. Tilojen suunnittelun ajatuksena on ollut myös vanhusten sosiaalisten suhteiden edistäminen sekä heidän osallistumisensa talon toimintojen suunnitteluun ja toteutukseen. Yhteisöasumisen toivotaan herättävän asukkaissa tervettä kiinnostusta toinen toistensa hyvinvointiin ja keskinäiseen huolenpitoon. Metsätähden monitoimitila eli ruokasali on käytettävissä muuhun toimintaan silloin, kun se ei ole ruokailijoiden käytössä. Siellä järjestetään lasten ja vanhusten yhteistoimintaa. Talon asukkaat ja lähistöllä asuvat vanhukset voivat viettää aikaa siellä. Salissa ja käytävillä on tilaa paikallisten taiteilijoiden vaihtuville näyttelyille. Vanhusten omaiset ovat tervetulleita Metsätähden. Sekä päivätoimintakeskus että päiväkotitoimila ovat omaisten käytössä myös silloin, kun haluavat yöpyä Metsätähdessä. Tällainen tulee kysymykseen esimerkiksi silloin, kun omaiset haluavat olla kuolevan vanhuksensa lähellä. (Kurra 1999.)

6.3 Yhteistä toimintaa ja yhteisvastuuta

6.3.1 Vapaaehtoisuus periaatteena, elämän rikkaus tavoitteena

Päiväkodin työntekijät osallistuvat vanhusten kanssa toimimiseen mm. antamalla vanhuk- sille mahdollisuuden osallistua lasten kanssa yhteiseen toimintaan. Vähintään kerran viikossa järjestetään lasten ja vanhusten yhteinen toimintahetki, jossa lauletaan, leikitään, askarrellaan, jumpataan, kuunnellaan satuja tai leivotaan. Yhdessä myös vietetään syntymäpäiviä ja muita juhlia. Poisnukkunutta muistetaan kokoontumalla yhteiseen muistohet- keen. Vanhukset osallistuvat yhteiseen toimintaan oman kuntonsa ja halunsa mukaan ja heidän toiveitaan pyritään kuuntelemaan toimintaa järjestettäessä. Periaatteena vanhusten osallistumiselle yhteiseen toimintaan on täydellinen vapaaehtoisuus.

Paitsi järjestämällä vanhuksille ja lapsille yhteistä toimintaa, päiväkodin työntekijät osallistuvat myös muuten yhteisvastuullisesti talon tehtäviin. He pitävät vanhuksia tarvittaessa silmällä, ulkoiluttavat, ottavat turvapuhelinhälytyksiä vastaan ja hälyttävät tarvittaessa lisäapua. Mahdollisuuksien mukaan he myös tarjoavat vanhusten puolelle hätäapua. Sama koskee myös vanhusten puolen työntekijöitä: he tulevat auttamaan päiväkodin puolelle, mikäli tilanne vaatii ja he voivat hetkeksi irrottautua omasta työstään. Tilat ovat yhteiskäytössä tarpeen mukaan. Henkilökunnalla ei ole omaa lepohuonetta, vaan lepothetket, jos niitä yleensä jää, vietetään yhdessä vanhusten ja lasten kanssa. Vanhusten asuntosolujen olohuoneet ovat kaikkien yhteiskäytössä. Sinne kokoonnutaan viettämään kahvihetkiä, katsomaan TV:tä, seurustelemaan ja esimerkiksi juhlimaan syntymäpäiviä. Lapsilla ei ole lupa mennä vanhusten olohuoneisiin tai kuljeskelemaan käytäville ilman aikuista. Vanhuksilla ei ole omia askartelutiloja, vaan päiväkodin tilat ovat myös heidän käytössään. Henkilökunnan sosiaali- ja toimistotilat ovat yhteisiä päivätoimintakeskuksen kanssa. (Kurra 1999.)

Informaatioteknologia on (Kurra 1999) mukaan otettu Metsätähdessä käyttöön työn helpottamiseksi. Hankasalmi on ollut mukana Telen tietokonepalvelukokeilussa, mikä selittää modernin teknologian käytön mahdollistumisen. Jokaisella kodinhoitajalla ja kotisairaanhoidajalla on oma sähköpostiosoite ja matkapuhelin. Kotisairaanhoidajilla on lisäksi taskulaite, johon tulee tärkeät viestit. Kotipalvelu suorittaa vanhusten ostokset faksamalla ostoslistat suoraan kauppoihin, joissa tavarat kerätään valmiiksi. Metsätähden työntekijöiden yhteinen kanslia on varustettu nykyaikaisin laittein, joiden avulla voidaan olla elektronisesti yhteydessä kauppoihin, terveyskeskukseen, kotipalveluun ja sosiaali-työntekijöihin. Osalla vanhuksista on käytössään turvapuhelin. Tulevaisuuden tavoitteena on antaa entistä enemmän myös vanhuksille mahdollisuus käyttää Internetiä ostostensa teossa. (Kurra 1999.)

Kurra (1999) toteaa, että Metsätähden toiminnassa on haluttu yhdistää kolme sukupolvea saman katon alle. Tällaisen yhteistoiminnan ajatellaan rikastuttavan kaikkien elämää. Lapset saavat kontaktia vanhempiin ihmisiin ja kuulevat heiltä tärkeitä asioita vanhoista ajoista ja vanhusten maailmasta. Lapset näkevät luonnollisella tavalla elämänkaaren eri

vaiheita. Vanhukset taas saavat lapsista innokkaita kuuntelijoita ja keskustelijoita, joita he kaipaavat. Lasten välittömyys ja toimeliaisuus pitävät vanhuksia elämässä kiinni ja tuovat heidän elämäänsä sisältöä. Henkilökunta saa tehdä Metsätähdessä monipuolista työtä ja olla kontaktissa monenlaisiin, monenikäisiin ja monen eri ammatin omaaviin ihmisiin. He voivat kokea tyydytystä siitä, kun näkevät lasten ja vanhusten viihtyvän. Paitsi että sukupolvien yhdistäminen saman katon alle on ajateltu järkeväksi taloudellisesti, sen on toivottu palvelevan kaikkia talossa toimivia myös muilla tavoin. (Kurra 1999.)

6.3.2 Mukana yhteiskunnan haasteissa

Vuonna 1999 oli YK:n Ikäihmisten vuosi. Lääninhallitusten ehdotuksesta valittiin ympäri Suomea 22 kuntaa, Keski-Suomesta Laukaa ja Hankasalmi, joiden tehtävänä on edelleen kehittää omassa kunnassaan vanhustenhuoltoa, levittää teemavuoden sanomaa ja antaa hyviä esimerkkejä muille kunnille. Lääninhallitus oli perustellut Hankasalmen valintaa Kurran (1999) mukaan sillä, että kunnassa on vuosia tehty monipuolista kehittämistyötä ja toteutettu ennakkoluulottomia kokeiluja sosiaali- ja terveydenhuollossa. Yksi esimerkki on palvelutalo Metsätähti. YK:n ikäihmisten vuosi näkyi Kurran mukaan Hankasalmella monella lailla. Ensinnäkin ikäihmisten vuoden kansainvälinen teema "Ikääntyvä yhteiskunta" on kaikenikäisten yhteiskunta, joka toteutuu Kurran mukaan joka päivä Metsätähdessä pienoiskoossa. Talossa kolme sukupolvea yhteiselollaan parantavat toinen toistensa elämänlaatua. Muita esimerkkejä Ikäihmisten vuoden teemaan liittyvistä toteutettavista asioista olivat mm. seuraavat:

- Ikääntyvien yliopisto ohjelmaa kansalaisopiston avustuksella eri ikäisille ihmisille. Potilasyhdistykset esittelivät ohjelmaansa kuntalaisille järjestetyssä "Valon päivässä",
- helmikuussa 1999 vierailivat keskisuomalaiset kansanedustajat Hankasalmella,
- syksyllä toteutettiin Vanhusten viikko.
- YK:n ikäihmisten vuoden teemaa tuotiin esille koulutustilaisuuksissa, joita Laukaa ja Hankasalmi järjestivät kotipalvelun ja kotisairaanhoidon yhdistämiseksi.
- Hankasalmi levitti toimintavuoden ideaa myös naapurikuntiin, joiksi se valitsi tällä kertaa kaakkoisen Keski-Suomen kunnat. (Kurra 1999.)

Sosiaalijohtaja Kurran (1999) mukaan Metsätähti on ollut kiinnostava tutustumiskohde alusta asti. Talossa on vieraillut lukuisia ihmisiä niin Suomesta kuin ulkomailtakin. Ranskalainen TV-ohjelmien tuottaja otti Metsätähden mukaan yli kaksituntiseen eri maiden vanhustenhuollosta kertovaan ohjelmaansa. Pertti Ketosalo on tehnyt Metsätähdessä esittelyvideon (myös tutkimukseni lähdemateriaalina), jota on esitetty Hollannissa kesällä 1998 pidetyssä konferenssissa. Videon ovat saaneet omakseen myös ystävyyspäiväkodit Englannissa, Ranskassa ja Italiassa. Suomen Kuntaliiton edustaja on vieraillut Metsätähdessä ja aikoo viedä talon toiminta-ajatuksen myös Saksaan. Muutama vuosi sitten Metsätähti oli esillä Leipzigissa Euro-Med-messuilla ja osallistui kansainväliseen EU-maita kiertäneeseen valokuvanäyttelyyn.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES on laatinut suomalaisen hyvinvoinnin vientikansion, jossa kuvataan esimerkillisiä julkaisuja ja hyvinvointipalveluratkaisuja ympäri Suomea. Mukana on kymmenen erilaista palveluratkaisua asiakkaitaan, laatuineen, rahoituksineen ja teknologioineen. Yhtenä näistä kymmenestä malliesimerkistä on Metsätähti. Kansiota on tarkoitus käyttää STAKESin markkinoinnissa ja sitä jaetaan myös ministerien ulkomaanmatkoilla ja STAKESin isännöimissä konferensseissa. Kansio on julkaistu Vappu Taipaleen toimesta 20.1.1999 Suomen Ulkomaankauppaliiton järjestämässä seminaarissa Haagissa. Heinäkuussa 1999 vieraili Metsätähdessä amerikkalainen tutkija, joka oli ollut erittäin kiinnostunut talon toiminta-ajatuksista ja toteutuksesta. Hän on luvannut tuoda esille Metsätähteä omassa maassaan.

Viisi päiväkotia Suomessa päätti pari vuotta sitten aloittaa tiivistettyä yhteistyötä yli kuntarajojen. Metsätähden päiväkotia on näistä yksi. Verkoston kehittämiseen on saatu apuraha sisäasiainministeriön Osallisuushankkeesta ja projektiin osallistuvilta kunnilta. Verkostotyölle päiväkodit asettavat kolme tavoitetta, joista ensimmäinen on yhteistyön kehittäminen päiväkotiverkoston avulla, toinen on yhteistyön kehittäminen lasten vanhempien ja päättäjien suuntaan. Vaikka yhteistyötä vanhempien ja päättäjien suuntaan jo onkin, pyritään sitä edelleen kehittämään uusilla keinoilla. Kolmas tavoite on henkilöstön koulutus. Henkilöstö on sitoutunut osallistumaan koulutukseen vapaa-aikanaan viikonloppuisin. Vuonna 1999 koulutusta on ollut mm. työkyvystä ja sen ylläpidosta, uupumuksesta ja motivaatiosta. On opittu myös ilmaisutaitoja, askartelua ja yhteistyötaitojen kehittämistä. (Varteva 1999; Mieskolainen 1999.)

Metsätähden päiväkotia on ollut vuoden mukana EU:n Sokrates/Comenius-ohjelman rahoittamassa projektissa, jossa on mukana myös kouluja Ranskasta, Italiasta ja Englannista. Ensimmäisenä vuonna kumppanukset vaihtoivat materiaalia, valokuvia ja päiväohjelmia. Kukin lähetti toisille myös sadun, jonka lapset olivat itse keksineet ja kuvittaneet. Vierailuja on toteutettu siten, että ranskalaiset ystävät kävivät toista vuotta sitten Metsätähdessä. Syksyllä 1998 yhteistyötahot tapasivat Ranskassa. Seuraava tapaaminen on Italiassa. (Varteva 1999.)

6.3.3 Toiminta päiväkodin puolella

Päiväkotia aukeaa klo 6.30. Aamuisin pelataan, leikitään ja luetaan rauhassa ja odotellaan toisten saapumista. Useimmat lapset ovat paikalla klo 8 aamupalalla. Kahdeksalta tulee myös toinen työntekijä päiväkotiin. Aamupala syödään yhteisessä salissa. Ulos päiväkodin väki lähtee säästä riippuen n. klo 9.

Aamupäivällä n. klo 10 voidaan aloittaa lasten toimintatuokiot pienryhmissä, koska siihen aikaan on kolmaskin päiväkodin työntekijä tullut paikalle. Lasten jakaminen pienryhmiin vaihtelee tilanteen ja toiminnan mukaan. Aamupäivän toimintoja varten laaditaan päiväkodissa suunnitelma syksyisin ja keväisin. Suunnitelmaa on mahdollista tarvittaessa tarkistaa. Toimintasuunnitelmaan kuuluvat kuukausiteemat sekä yksityiskohtaisemmat viikkosuunnitelmat. Toimintatuokioiden suunnittelun yhteydessä sovitaan myös yhteistoi-

minta vanhusten kanssa. Esikoululaisten kanssa toteutetaan samaa toimintasuunnitelmaa. Jokaisella esikoululaisella on myös oma kirja, josta tehdään viikoittain tehtäviä.

Lounaalla klo 11 lapset ruokailevat salissa yhdessä vanhusten kanssa. Vanhukset aloittavat ruokailun yleensä lapsia aikaisemmin. Ennen ruokailua lapset käyvät käsienspesulla ja lukevat ruokarukouksen. Muutama lapsi ruokailee päiväkodin puolella aikuisen kanssa. Salissa ruokailtaessa lapset kantavat itse tarjottimilla ruuat pöytään. Ruokailtuaan he vievät tarjottimilla astiat pois. Pienimpiä lapsia aikuiset auttavat. Ruokailutilanteessa pyritään noudattamaan hyviä pöytätapoja ja keskustelemaan hillitysti. Kaikkia tarjottavia ruokia pyritään maistamaan. Päiväkodissa on luovuttu hammasharjojen käytöstä, niin kuin monissa muissakin päiväkodeissa hygienisyyden vuoksi. Lapset huuhtovat suunsa aterian jälkeen.

Ruuan jälkeen noin klo 12 on lapsilla päivälevon aika. Tunnin verran levätään omissa sängyissään tai patjalla. Jokaisella on oma peitto ja tyyny. Aikuinen lukee sadun ja lopuksi kuunnellaan vielä satukasetti. Lapset, jotka eivät ole nukahtaneet, siirtyvät toisiin tiloihin leikkimään. Klo 14 valmistaudutaan välipalalle. Käsienspesun jälkeen kokoontutaan nukkumahuoneeseen, hiljennytään ja siirrytään ruokasaliin syömään.

Välipalan jälkeen on iltapäiväulkoilua. Lapsia autetaan pukemisessa tarpeen mukaan. Yksi aikuinen menee ulos vastaanottamaan lapsia. Ulkoilua on mahdollista jatkaa sään salliessa kotiin lähtöön asti. Huonolla säällä ja pakkasella käydään myös yleensä "happihyppä" ulkona minkä jälkeen tullaan sisälle leikkimään ja odottamaan kotiin lähtöä. Päiväkoti suljetaan klo 17.00. (Liite 4)

Päiväkodin toimintaesitteeseen on kirjattu päivähoidon kasvatuksen yleistavoitteeksi:

Lasten kotien tukeminen näiden kasvatustehtävissä, yhdessä kotien kanssa edistää lapsen monipuolista ja sopusointuista persoonallisuuden kehitystä sekä tasoittaa erilaisista taustaeroista johtuvia kokemuseroja yksilöllisellä tavalla siten, että lapsen edellytysten mukaisesti ja kulttuuriperinteeseen nojaten turvataan lapsen fyysinen kehitys, ohjataan hänen sosiaalista kehitystään ja annetaan aineksia hänen henkiselle kehitykselleen. (Päiväkodin toimintaesite)

7 TYÖSKENTELYÄ JA VUOROVAIKUTUSTA

7.1 Työntekijänä Metsätähdessä

7.1.1 Rajojen rikkominen arkipäivää

Päiväkodin johtajan mukaan Metsätähdessä ei voi ajatella niin, että hoidetaan pelkästään oma työ välittämättä muusta talon toiminnasta. On otettava huomioon enemmän koko talo.

Tässä talossahan ei voi niinku ajatella sillä tavalla, että tää on mun työ ja tuo on sinun työ, vaan et.....se rajojen rikkominen on niinku itsestään selvää.....ei tää pyöri tää talo, jos sillä tavalla ajatellaan. Joo, kaikki kyllä tekee kaikkee, mikä on välttämätöntä ja eteen tulevaa. Ja sit vielä siihen, ett mitä hyvää on, ni henkilökunnan kannalta se, että joutuu tosiaan.....ei voi pelkästään tuudittautua siihen, että pitää vaan tän päiväkodin yllä. Ja tota noin, mun mielestä meidän talossa on sillä tavalla hyvin, että henkilökunta...että me ollaan kaikki siihen alun perin valittu, tosin kotipalvelussa on ollu kiertoo vähän. Tota, että kaikki ovat tienneet, että tulevat vähän erilaiseen työpaikkaanet kaikki on niinku avarasti lähteny kattoon ja kehittään, et meill ei oo ollu niinku silleen valmista mallia olemassa, vaan on saatu tehä se.....oman näköseks. (H1,6)

Toteutuuko tämä ajatus myös käytännössä? Ovatko kaikki talon työntekijät sitoutuneet ajatukseen yhteisvastuusta ja rajojen rikkomisesta? Haastatteluista käy ilmi, että Metsätähden työntekijät ovat sisäistäneet ajatuksen yhteisestä vastuusta, joskin jokaisella on tietenkin omat vastualueensa, jotka hoidetaan ensisijaisesti. Jonkin verran painotuseroja oli siinä, kuinka talon monitahoista toimintaa tuotiin haastatteluissa esille. Vanhusten puolen omat työntekijät tuntuivat olevan hyvin kuormitettuja omassa työssään vanhusten kanssa. Haastatteluissa he eivät painottaneet niin paljon vanhusten ja lasten yhteistä

toimintaa, kuin mitä päiväkodin puolen työntekijät puolestaan yhteistä toimintaa vanhus-
ten kanssa. Vanhusten puolen työntekijätkin toivat toisaalta kyllä esille sen, kuinka
mukavaa on, että talon toiminnassa näkee päivittäin ihmiselon molemmat päät, lapset ja
vanhukset. Lapset tuovat heidän mielestään myös talon elämään virkeyttä, jonka huoma-
vat haastateltavien mielestä myös vanhukset. Viikonloppuisin sekä työntekijät, että
haastateltavien mukaan myös jotkut vanhukset toteavat, että onpa hiljaista. Lasten tuoma
elämä tuntuu tervetulleelta.

Sosiaalihuollon antamat suositukset päiväkotihenkilöstön työtehtävistä ja työnjaosta
purettiin 1980-luvulta lähtien. On luovuttu valtakunnallisista, toimintaa säätelevistä laeista
ja erityisesti muista kuin lakiin perustuvista ohjeista. Metsätähdessä on nähtävissä, että
uudenlainen työkuultuuri toimii talossa. Työyhteisön ja yksittäisen työntekijän valta ja
vastuu työtehtävien määrittelystä on kasvanut, koska yleisiä suosituksia päivähoitohenki-
löstön työtehtävien suhteen ei enää ole. (Hujala ym. 1998, 113.)

Lastentarhanopettaja kertoo aamuvuorostaan Metsätähdessä:

*...niin ihan ensimmäisenä mä tulen puoli seitsemään..ja käyn katsomassa täällä
ihan päällisin puolin myös tämän vanhustenpuolen, että onko kaikki niinkuin
kunnossa - yleensä täällä on jo vartija siihen aikaan ja meillä on kierto suunnil-
leen niihin samoihin aikoihin, mutta hänen kanssaan vaihdetaan, että miten yö
on mennyt ja tota siinä linnut ja kalat katsotaan ja hoidellaan ja to-
ta...ensimmäisiä lapsia alkaa tulla. (H2,9)*

Haastattelusta käy ilmi, että kyseisen työntekijän jokapäiväiseen työhön kuuluu myös
tehtäviä vanhusten puolella. Hän käy mm. tarkistamassa puoli seitsemältä, tullessaan
aamuvuoroon, onko vanhuksilla kaikki hyvin. Vanhusten puolella ei ole öisin työntekijää,
mutta apu vanhuksille on napin painalluksen päässä ja vartija huolehtii turvallisuudesta.
Päiväkodin työntekijä vaihtaa vartijan kanssa yön kuulumiset ja on näin heti tietoinen, jos
talossa on sattunut jotain poikkeuksellista. Aamulla ennen lasten tuloa hän myös huolehtii
talon yhteisissä tiloissa asustelevat linnut ja kalat.

Päiväkodin johtaja toimii myös lapsiryhmässä toisena lastentarhanopettajana. Hänen
tullessaan aamuvuoroon on jo laitosapulainen, joka hoitaa koko talon siivoukset, tullut
taloon. Hän ottaa vastaan ensimmäiset lapset hoidettuaan sitä ennen päiväkodin puolen
siivouksen ja muut aamun tehtävät. Päiväkodin johtajan tullessa seitsemään lapsiryhmään,
laitosapulainen jää vielä auttamaan, mikäli lapsia on useita. Muussa tapauksessa päiväko-
din johtaja on yksin kahdeksaan saakka, ja senkin jälkeen vastaa aika paljon käytännössä
koko lapsiryhmästä. Kahdeksalta ryhmään tuleva lastenhoitaja on kiinnitetty, myös
kahdeksalta päiväkotiin tulevan, autistisen lapsen avustajaksi. Autistisen lapsen kanssa
oleminen on hyvin vastuullista ja johdonmukaisuutta vaativaa työtä, joten varmasti muu
lapsiryhmä jää hyvin paljon toisen työntekijän vastuulle. Toinen lastentarhanopettaja tulee
kymmeneen ns. "iltavuoroon".

Kiesiläisen (1988; 1994) mukaan lastentarhanopettajankoulutuksessa keskitytään vain
vähän siihen, että päivähoitoyhteisöissä saattaa olla useanlaisen koulutuksen käyneitä
ihmisiä. Koulutusta on hankittu myös eri aikakausina, jolloin opiskelussa on saatettu

painottaa erilaisia arvoja. Työntekijöillä on ehkä yhteinen näkemys, mutta taustalla olevat arvot ovat painottuneet eri tavoin. Tämä voi vaikeuttaa yhteistyötä sekä edelleen työn kehittämistä ja työssä kehittymistä. Tämä asettaa myös johtajuudelle suuria haasteita. (Kiesiläinen 1988, 15 - 19; Kiesiläinen 1990, 6 - 7.)

Hankasalmella on yhdistetty sosiaali- ja terveyssektoria muodostamalla kotipalvelusta ja kotisairaanhoidosta oma palveluyksikkönsä. Tämä uusi järjestely koskee myös Metsätähden palvelutalon työntekijöitä. Toteutettu palvelumalli myötäilee STAKES:in tulevaisuutta pohtivan työryhmän esitystä, jonka mukaan yhtenä tulevaisuuden vaihtoehtona voisi toteutua ammatillisen integraation järjestelmä. Tässä järjestelmässä painotetaan alue- ja väestövastuuta sekä moniammatillista osaamista. Asiakkaat ovat tiiviisti mukana yhteistyössä. Tärkeitä osaamisalueita tässä mallissa ovat työntekijöiden yhteistyökyvyt sekä viestintätaidot. (Strandstöm & Sormunen 1994.)

7.1.2 Koulutus Metsätähdessä työskentelyyn

Haastatteluissa kävi ilmi, että lasten päiväkodin henkilökunta on saanut koulutusta vanhusten kanssa toimimiseen joko ennen työskentelyään Metsätähdessä, tai työn ohessa. Miksei vanhusten puolen työntekijöillä ole puolestaan ollut koulutusta lasten kanssa toimimiseen? Lapsuus ilmeisesti oletetaan olevan kaikille tutumpi oman lapsuuden, omien lasten tai lähipiirin lasten kautta. Vanhuksista ei välttämättä ole työntekijällä omakohtaista kokemusta, ja vanhus koetaan vieraammaksi kuin lapsi. Kahdessa haastattelussa päiväkodin työntekijä mainitsi, että heidän omat isovanhemmat olivat kuolleet jo heidän ollessaan pieniä. Heillä ei ollut riittävästi tietoa vanhuksista ennen tuloaan Metsätähteen.

Hujala ym. (1998) toteavat, miten nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa ammatillisuutta voi luonnehtia dynaamiseksi. Ei siis riitä, että työntekijä on kerran opiskellut ja saanut muodollisen pätevyuden ammatin harjoittamiseen. Sen sijaan joustavuus, uudelleen- ja täydennyskoulutus, elinikäinen oppiminen ja jopa useampien ammattien opiskelu työikäisyyden aikana kuvastavat ammatillisuuden dynaamista luonnetta. (Hujala 1998, 117 - 118.) Yksi päivähoiton työntekijä kertoi, kuinka hän oli ollut kolme viikkoa kotipalvelun mukana kiertämässä valmistautuessaan työskentelyn aloittamiseen Metsätähdessä. Hän kuvaili kokemusta erittäin opettavaiseksi. Hän oppi kommunikoidaan vanhusten kanssa ja huomasi, mitkä asiat heitä kiinnostivat. Siihen aikaan oli ollut juuri pankkilakko, joten kaikissa kodeissa keskusteltiin nimenomaan tästä aiheesta. Kokemuksen ohella tärkeänä koulutuksena haastateltavat pitivät työssä oppimista eli kantapään kautta oppimista. Koulutus sinänsä ei takaa ammattitaitoa. Aina on koettava tiedon ja taidon soveltamista käytäntöön, ennen kuin voidaan puhua ammattitaidosta.

Metsätähden moniammatillinen tiimityö tarjoaa hyvät mahdollisuudet työntekijälle kehittyä ja kouluttautua työpaikallaan. Vahervan (1998) mukaan yhä vähemmän puhutaan aikuisten kouluttamisesta ja yhä enemmän sen sijaan aikuisten oppimisesta. Tiimeistä voi tulla rikastuttavia oppimisympäristöjä. Metsätähdessä käy vanhuksia hoitamassa ko-

tisairaanhoitaja. Hän on antanut paljon arvokkaita neuvoja koko talon työntekijöille, nimenomaan niissä asioissa, jotka kaikkien on tärkeä tietää. Dementiahoitaja on myös käynyt ohjaamassa ja luennoimassa Metsätähdessä. Lääkitykset ja muut hoitotoimenpiteet hoitaa varsinaisesti sille alueelle kouluttautuneet työntekijät. Vanhuuteen liittyy usein sairauksia ja käyttäytymisen muutoksia, jopa harhaisuutta, ja näistä arkipäivän tilanteissa kohdattavia asioita on hyvä kaikkien tunnistaa ja tietää, miten niihin pitäisi suhtautua.

...Kyllähän sitä tietysti välillä tuntee ittensä aika tyhmäksi ja ...välillä on sormi suussa, että miten toimia esim. tommosten harhojen kanssa, jotka on sille ihmiselle ihan täyttä totta. (H2,19)

Päivähoidon työntekijä on kohdannut työssään vanhusten kanssa tilanteita, joissa on tuntenut epävarmuutta. Positiiviselta vaikuttaa se, että työntekijä rohkeasti totesi tarvitsevänsä opastusta ja koulutusta. Hän ymmärsi, että vanhukselle itselleen harhat ovat täyttä totta ja on osattava olla hienovarainen ja kunnioitettava vanhuksen omaa kokemusta tilanteesta. Vanhusten kanssa työskentely vaatii asiantuntijuutta, joka ei synny ilman perusteellista tietoa ja taitoa. Moniammatillisessa tiimityössä on tärkeää pitää mielessä, että se ei suinkaan poista erityisosaamisen tarvetta. Vaikka periaatteena on, että *kaikki tekevät kaikkea mitä eteen tulee*, on talossa silti oltava myös niitä ihmisiä, joilla on kullekin alueelle erityisosaamista (Merjola - Partanen 1994).

Päivähoidon henkilökuntaa on osallistunut joskus yhden päivän koulutuksiin, esim. gerontologian päivään. Vaherva (1998) korostaakin, että ulkopuoliset koulutustapahtumat ovat tärkeitä uusien virikkeiden tarjoajia. Vaikka omalla työpaikalla ja tuttujen työtovereiden kesken järjestetäänkin koulutusta, on välillä virkistävää käydä myös muualla tapaamassa uusia ihmisiä ja saada uusia virikkeitä. Vaherva varoittaa, että pääasiassa omalla työpaikalla oleminen voi aiheuttaa "sisäänpäin lämpiämistä".

Yksi haastateltava totesi, että *jokainen työntekijä voisi kehittää itteensä*. Tämä käsitys tukee Hujalan ym. (1998) esille tuomaa näkökulmaa, että jokainen päivähoiton työntekijä on myös itse vastuussa oman ammatillisen toimintansa jatkuvasta arvioinnista ja kehittämisestä. Hujala ym. mainitsevat Kajasteen (1997) näkökulman, että ammatillinen uusiutuminen edellyttää totuttujen toimintatapojen kyseenalaistamista ja tutkivaa otetta omaan työhön. (Hujala ym. 1998, 119.)

Metsätähden päiväkotitoiminta on mukana päiväkotiverkostossa, joka yhteistyössä pyrkii kehittämään työtään yhdessä, yli kuntarajojen. Kaikki verkostossa mukana olevat ovat sitoutuneet koulutukseen, jota järjestetään työntekijöiden omalla ajalla. Koulutuspäivien lisäksi on etätehtäviä. Koulutuksen työntekijät suunnittelevat itse. (Varteva 1999.) Tämä on parhaimmillaan työyhteisön omaehtoista kouluttautumista. Vaherva (1998) muistuttaa, miten jo olemalla erilaisten ihmisten ja erilaisten koulutustaustan omaavien ihmisten kanssa tekemisissä opitaan paljon. Yhdessä pohdinta, kokemusten vaihto, toisen kuuntelu ja omien ajatusten esiin tuominen ovat kaikki jatkuvaa oppimisprosessia, jota koetaan ryhmänä sekä jokainen yksilö omakohtaisesti. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta ihminen voi jatkuvasti kehittyä reflektoiden ympäristöstään saamiaan kokemuksia aikaisempiin kokemuksiinsa. Suhteet työtovereihin ja koko työympäristöön sekä kokemukset niistä vaikuttavat suhtautumiseen myös ihmisiin ja ympäristöihin työn ulkopuolella, ja

päinvastoin.

Haastatteluista voin päätellä, että työntekijät katsovat saaneensa kohtuullisen hyvin koulutusta tarpeen mukaan. Toisaalta koulutusta voisi olla enemmänkin. Taloon hankittu ammattikirjallisuus koettiin tärkeäksi tiedonlähteeksi. Vastikään alkanut tiimikoulutus koettiin hyväksi asiaksi. Tiimikoulutuksen toivottiin lisäävän tiedonvaihtoa, tukea työntekoon ja yhteisen toiminnan suunnittelua. Se, että henkilökunta on sitoutunut kouluttautumaan omallakin ajalla, ja on lähtenyt mukaan pitkäkestoiseen yhteiseen projektiin muiden päiväkotien kanssa, kertoo omalta osaltaan henkilöstön motivaatiosta.

7.1.3 Itse luotu toimintakulttuuri

Kulttuurinen näkökulma Metsätähdessä työskentelyyn korostaa työntekijöiden omaa roolia työympäristönsä muokkaamisessa. Jokainen yksilö tuo omat kokemuksensa, persoonallisuutensa ja elämänsähistoriansa mukanaan työyhteisöön ja tapaansa tehdä työtään. Nykyaikaisen ekologisen, kulttuurisen näkökulman viitoittamana työntekijän ajatellaan olevan oman elämänsä, siis myös työnsä subjekti, jolla on oman kokemuksensa ja tietonsa tuomaa asiantuntemusta omasta työstään. (Valsiner & Benigni 1986.)

Jokaisen kokemus työstään on subjektiivinen ja työn sisällöille syntyvät henkilökohtaiset merkitykset ovat dynaamisia. Ne ilmenevät, kehittyvät ja häviävät kulttuurin jäsenten henkilökohtaisten merkitysten muuttuessa. (Valsiner & Benigni 1986, 216.) Metsätähden aloittaessa toimintaansa noin yhdeksän vuotta sitten työntekijät tiesivät pääpiirteittäin, mihin uudenlaiseen työympäristöön olivat tulossa. Samat työntekijät ovat talossa edelleen joitakin muutoksia lukuun ottamatta. Tutkimuksen valossa näyttää siltä, että motivaatio työntekijöillä on säilynyt. Päivähoidon työntekijöillä etenkin oli suuri kiinnostus kokeilla jotain uutta perinteiseen päiväkotikulttuuriin. Työntekijöiden kokemukset Metsätähdessä ja siihen kulttuuriin syntyneet merkitykset ovat muodostuneet arkielämässä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Uusia merkityksiä on syntynyt myös, kun eri yksilöiden henkilökohtaiset merkitykset ovat kohdanneet. (Valsiner & Benigni 1986.) Kankaanranta (1998) painottaa, että henkilökohtaisten merkitysten ohella on syytä tarkastella myös asioiden ja ilmiöiden taustalla olevia yleisiä merkityksiä. Kankaanrannan mukaan paitsi merkitysten erilaiset tasot ja painotukset, myös tila- ja aikaulottuvuudet tuovat ihmisen kokemusmaailman tarkasteluun ja asioista syntyviin merkityksiin huomionarvoisia näkökulmia; tilaulottuvuus kuvastaa yhteisön merkityksiä tietyssä ajankohtana ja aikaulottuvuus kulttuurisen muutoksen prosessia. (Kankaanranta 1998, 22, 228.) Sameroff (1989) toteaa, että kulttuurisesti rakentuneet ja yksilöille annetut tai välittyvät yleiset merkitykset luovat kehityksen sille, miten yksilöt Metsätähden kontekstissa käsittävät oman roolinsa ja miten tulkitsevat sitä.

*...Kaikki on silleen avarasti lähteny kattoon ja kehittään, ett meill ei oo ollu niinku silleen valmista mallia olemassa, vaan on saatu tehdä se...oman näköseks.
(H1,7)*

Haastateltava toteaa, että toiminnalle ei ole kukaan ulkopuolinen asettanut valmista mallia, vaan työntekijät ovat itse saaneet luoda toimintaympäristönsä. Metsätähden sukupolvia yhdistävälle toiminnalle ei ole edes ollut valmiita malleja, ainakaan kovin monia, 9 vuotta sitten taloa perustettaessa. Vaikuttaa siltä, että Metsätähden toiminnassa antavat työntekijöille tyydytystä paitsi eritasoiset kontaktit, myös eräänlainen luovuus, jota he ovat saaneet työssään toteuttaa. Valmista mallia ei ollut taloa perustettaessa, ja edelleenkin, n. 9 toimintavuoden jälkeen työntekijät pohdiskelevat ja kehittelevät uusia hyviä toimintatapoja Metsätähden. Jokainen työntekijä voi tuoda omia näkökulmiaan ja omaa osaamistaan mukaan työyhteisöön. Se lisää luonnollisesti työhön ja työyhteisöön sitoutumista. Sitoutuminen lisää taas motivaatiota tehdä työtä. Työ koetaan omaksi.

Weisnerin (1996) mukaan aikuisten on kiinnitettävä huomiota siihen kulttuuriin, jonka ovat luoneet lapsen kasvuympäristöksi. Hänen mielestään lapsen kasvulle ja kehitykselle on kaikista tärkeintä tarjota tietty kulttuuri, joka on arkielämää ja yhteistä ymmärrystä joka ympäröi lasta. Itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittyminen ovat tärkeitä, mutta nekin Weisnerin mukaan kehittyvät, jos olemme onnistuneet luomaan lapselle turvallisen kulttuuriympäristön. (Weisner 1996.) Taipaleen ym. (1997, 1993) mukaan työntekijöiden kulttuurien kohdatessa voi syntyä uudenlaista ja työtä rikastuttavaa toimintakulttuuria. Haastateltavat olivat jo vuosien aikana huomanneet moniammatillisen yhteisön hyvät puolet. Jokainen joutuu tarkastelemaan asioita monelta suunnalta, joutuu ajattelemaan muutakin kuin vain omaa työtään. On mahdollisuus myös saada tarpeellista tietoa muilta työntekijöiltä.

Kiesiläisen (1988; 1994) mukaan kasvatusyhteisön kulttuurilla tarkoitetaan sitä ilmapiiriä ja arvojärjestelmää, joka ohjaa työyhteisön kasvatustyötä. Se muodostuu tavoista, tavoitteista, säännöistä ja toiminnasta sekä tiedostamattomista arvoista ja vuorovaikutussuhteista. Kasvatusilmapiiri voi vaihdella hyvinkin paljon eri paikoissa. Virallisilla säännöillä, tavoitteilla ja ohjeilla ei Kiesiläisen mukaan ole suurtakaan merkitystä kasvatuskulttuurin muodostumisessa, vaan se muodostuu jostain epävirallisemmasta. Päiväkodin kasvatusilmapiiri vaikuttaa Kiesiläisen mukaan suuresti lapseen. Lapsi "imee" itseensä ympäristönsä ilmapiiriä ja on riippuvainen siitä. (Kiesiläinen 1988, 14 - 17; 1994, 11.)

Naukkarisen (1999) näkemyksiä mukaillen Metsätähden yhteinen kulttuuri määrittää organisaation identiteetin. Siinä määritellään tehtävät ja tavoitteet sekä muokataan tavoitteiden saavuttamiseen johtavat keinot ja strategiat. Keinoja ja strategioita määrittävät Naukkarisen mukaan organisaation rakenne, työtehtävät, työnjako, palkkiojärjestelmät ja hallintojärjestelmät. Kulttuurin kautta organisaatio tekee havaintoja, tulkitsee ja konstruoi merkityksiä sille, mitä ympäristö siltä haluaa ja mahdollisesti mitä rajoituksia sille asetetaan. Kulttuuri täten asettaa ja ylläpitää rajoja ympäröivää kulttuuria vastaan. Se myös luo organisaation sisäisen arviointijärjestelmän ja keinot tulosten parantamiseksi. Naukkarisen tapaan uskon, että Metsätähden sosiaalisessa organisaatiossa on mahdollista tehdä tarvittaessa muutoksia. Se vaatii talossa toimivien ihmisten muuttavan omia uskomuksiaan ja sitä kautta yhteisönsä kulttuuria. (Naukkarinen 1999, 18 - 20.)

7.1.4 Moniammatillinen tiimityöskentely

Oman talon porukka antaa haastateltavien mukaan tukea työhön. Tukea ei saada heidän mukaansa kovin paljon talon ulkopuolelta, päinvastoin korostui resurssien väheneminen kunnan taholta. Talon oma väki kokee kuuluvansa yhteen ja yrittää yhdessä selvitä uudentlaisista haasteista.

No kyllä se on lähinnä tää oman talon porukka, joka sitä tukea antaa. Elikkä meillähän pyörii tässä sellanen tiimi, tiimi jossa sitten on kotipalvelun työntekijät ja keittiö ja sitte päivähoiton työntekijä...ja sitte on päiväkeskuksen työntekijä, eli tää koko yhteisö, joka tässä on päivittäin tekemisissä. (H1,6)

Tutkimukseni valossa kuitenkin uskon, että tukea työhön on tullut myös talon ulkopuolelta. Metsätähden palvelutalon rakentaminen ja uudentlainen sektorirajoja rikkova toimintaideologia on kymmenen vuotta aikaisemmin, taloa perustettaessa, vaatinut rohkeutta ja monien ihmisten uskoa tällaisen toiminnan onnistumiseen. Hankasalmen kunnan toiminta on huomattu sekä maassamme että rajojemme ulkopuolella esimerkilliseksi. Tutkimukseni osoittaa, että talossa voidaan edelleen suhteellisen hyvin ja ollaan mukana mitä erilaisimmissa projekteissa. Vuorovaikutuksessa muihin yksiköihin ja ihmisiin ovat talon työntekijät saaneet myönteistä palautetta ja siten tukea myös työhönsä. Ottaen huomioon, miten suuria vaikeuksia taloudellinen lama on kuntien palveluorganisaatioihin aikaansaanut, Metsätähti vaikuttaa selvinneen hyvin. Lisäresursseja ei ole haastattelijien mukaan toimintaan tullut, päinvastoin resurssit ovat pienentyneet. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Metsätähden myönteinen imago koko kunnalle ja onnistunut, tuloksellinen toiminta on ehkä säästännyt yksikköä vielä rajummilta leikkauksilta. Haastatteluista käy ilmi, että työntekijät olivat kokeneet joutuneensa työskentelemään liian vähäisillä resursseilla työmäärään nähden. Siihen he toivoivat helpotusta jaksakseen edelleen ja voidakseen toteuttaa tärkeinä pitämiään teemoja (Gallimore ym. 1989).

Tiimityöhön ja tiimikoulutukseen uskotaan. Tiimikoulutuksen toivotaan lisäävän tiedonvaihtoa ja yhteistä toiminnan suunnittelua. Työntekijät eivät tunnu pelkäävän sitä, että moniammatillisessa tiimissä joutuu tarkastelemaan asioita laajemmin eikä tehtävä ole välttämättä helppo.

Se on hirveen hyvä asia kyllä. Että siinä on hyvä että sitte niin monelta kantilta joutuu huomaamaan asioita... (H3,25)

Metsätähdessä työskentelee monen eri alan työntekijöitä. Haastatteluissa kävi ilmi, että poikkeuksetta jokainen on mieltänyt koko talon työympäristökseen ja koko työyhteisön tiimikseen. Eri ammattien edustajat samassa työyhteisössä nähtiin rikkautena. Tämä ei suinkaan poista jokaisen työntekijän oman erityisalan asiantuntijuuden merkitystä.

...Näinhän se on sillä lailla, kun on monenlaista ja kun on eri alojen ihmisiä yhdessä. Musta se on hirveen hyvästi - tässä tapauksessa ainakin. (H4,32)

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten on Taipaleen ym. (1997) mukaan seurattava aikaansa ja toimintatapoja on kyettävä muuttamaan tarvittaessa. Moniammatillisiin

työryhmiin tuo jokainen jäsen oman tietonsa, taitonsa ja kulttuurinsa. Jokainen jäsen, niin kuin asiakaskin, edustaa laajempaa yhteisöä. Taipale ym. korostavat, että kulttuurien kohtaaminen edellyttää ryhmän jäseniltä kulttuurin syvällistä tiedostamista ja omien tunteiden ja ennakkoluulojen tunnistamista. Asiakkaan auttamisessa on osattava myös kohdata toinen yksilö tasaveroisena ja yhtä oikeutettuna. Taipaleen ym. mukaan parhaaseen ratkaisuun asiakkaan auttamisessa päästään keskustelulla, jossa sovitetaan yhteen työntekijän asiantuntijuus ja asiakkaan kokemus hyvästä arkielämästä. (Taipale ym. 1997, 182 - 188.)

Taipale ym. (1997, 193.) toteavat, että tiimityö edellyttää jokaiselta työntekijältä aikaisempaa enemmän vapautta päättää omasta työstään. Siitä on seurauksena myös aikaisempaa suurempi vastuu. Työn arviointimenetelmiä on myös kehitettävä. Uusien toimintatapojen harjoittaminen on välillä vaikeaa, mutta työ palkitsee tekijänsä. On hyvä muistaa, että moniammatillisen tiimityön kehityksessä ei pidä hylätä kaikkea vanhaa, vaan uudesta tiedosta voi soveltaa sopivimpia yhdistämällä vanhaan toimintakulttuuriin.

Taipale ym. (1997) määrittelevät moniammatillisen työskentelyn joustavaksi yhdessä työskentelyksi. Tänä päivänä on yhä useammalla paikkakunnalla rikottu perinteisiä sektorirajoja palvelujen tuotannossa. Päivähoidossa on madallettu päiväkotien ja perhepäivähoidon välistä rajaa. Myös vanhusten ja lasten palvelujen yhdistämisestä alkaa olla kokemuksia muuallakin kuin Hankasalmeella. Eniten on sosiaali- ja terveydenhuollon rajoja on karsittu nimenomaan vanhustenhuollossa esim. vanhainkodin ja terveyskeskuksen tai kotipalvelun ja kotisairaanhoidon välillä. Palvelujen järjestämisessä on tullut mukaan myös yhä enemmän vapaaehtoistoimintaa harjoittavia järjestöjä. (Taipale 1997, 193.)

Täällä on niin monen eri ammatin edustajia ja sitten monen eri ikäisiä, että tota...en mä enää varmaan osais ollakaan tavallisessa päiväkodissa. Musta ihan tuntuu, et ne on ollu semmosia...niinku minäkin oon aikaisemmin ollu pienissä yhden ryhmän päiväkodeissa, et se on jotenkin että sitä pyöritään aina saman porukan kanssa sitä pientä piiriä, et täällä on niin ne kontaktit niin monen tasoisia. (H2,17)

Sen lisäksi, että eri sukupolvien kohtaaminen tuo Metsätähden toimintaan rikkautta, myös eri alojen ammattilaisten samassa talossa toimiminen katsottiin hyväksi asiaksi. Haastattelussa ei tullut yhtään negatiivista asiaa esille monitahoisista kontakteista. Työyhteisö antaa tukea työhön ja hätätilassa voi saada apua toiselta. Päiväkodin puolen työntekijä kertoi, kuinka esimerkiksi käytävillä liikkuesssa tulee autettua myös vanhuksia, mikäli he apua tarvitsevat. Toisaalta tällä hetkellä jokainen on omassa työssään sen verran kiireinen, että kovin paljon apua ei pysty toiselle antamaan, muuta kuin aivan hätätapauksissa. Haastattelussa muisteltiin entisiä aikoja, jolloin tehtiin omien töiden lisäksi myös enemmän toisten töitä. Esimerkiksi lastenhoitaja oli aikaisemmin myös silloin tällöin mukana saunottamassa vanhuksia, mutta nykyään se on jäänyt päiväkodinkin resurssien vähetessä. Laitosapulainen kertoi, että siihen aikaan, kun Metsätähden keittiö oli päiväkodin oma keittiö, hän oli useinkin auttamassa keittiötöissä. Nykyään se on jäänyt. Metsätähdessä on siis ollut aika, jolloin on vielä enemmän tehty myös muita, kuin juuri omaan toimenkuvaan kuuluvia töitä, ja tuota aikaa muistellaan nyt lämmöllä. Vaikuttaa siltä, että työnteki-

jät saavat työhönsä vaihtelua ja mielenkiintoa tekemällä välillä muitakin töitä. Se on ollut myös motiivina hakeutua Metsätähteen. On haluttu vaihtelua vuosien työskentelyrutiiniin.

Johtajana talossa

Päiväkodin johtajalla on päivittäisen talon sisäisen yhteistyön lisäksi kontakteja myös muihin tahoihin. Haastattelujen perusteella voi todeta, että hän on hyvin tietoinen siitä, mitä häneltä odotetaan ja mitä hän itse puolestaan odottaa talon muilta työntekijöiltä. Vaikka johtaja on myös lapsiryhmän toinen lastentarhanopettaja, hän pyrkii hoitamaan tehtävänsä myös johtajana vastuullisesti.

...Ja sitte niitä yhteydenottoja eri tahoihin, että just tuota just niinku kotipalvelun kanssa, että jos tässä talon sisällä on jotain semmosia asioita. Sitte on meidän johtava sosiaalityöntekijä, joka vastaa tästä vanhustenpuolesta, niin hänen kanssaan on sitte tiivistä yhteistyötä. Ja tuota, sitte päiväkeskus, joka on tuossa vieressä, tuo vanhusten päiväkeskus, nii heidän kanssaan ihan näitä arkipäivän asioita. Siinä ne päivittäiset yhteistyöt...ja keittiö sitte kanssa. Meillä on keittiö sillä tavalla että se on niin kuin kunnan iso keittiöorganisaatio, josta me ostetaan sitten vaan nämä palvelut. (H1,1)

Talon vanhuksien hoidosta vastaavat kodinhoitajat toimivat johtavan sosiaalityöntekijän alaisuudessa. Hänen kanssaan päiväkodin johtajalla on tiivistä yhteistyötä. Johtava sosiaalityöntekijän työpiste ei ole kuitenkaan fyysisesti Metsätähdessä, joten päiväkodin johtajalla on vastuuta koko talosta. Ainoana talossa fyysisesti toimivana esimiehenä hän huolehtii myös monista vanhusten puolella eteen tulevista asioista. Haastattelusta kävi ilmi, että rajan veto siitä, minkä asian hän hoitaa loppuun asti ja mistä on yhteydessä johtavaan sosiaalityöntekijään, on kuin veteen piirretty viiva; yhteisiä asioita on paljon ja asioiden sujumiseksi turha byrokratia pyritään poistamaan. Vaikuttaa siltä, että Metsätähden päiväkodin johtaja on hyvin perillä talon asioista ja sitoutunut työhönsä. Hän kertoi haastattelussa hyvin selkeästi talon toiminnasta ja sille asetetuista tavoitteista. Heräsi kysymys, onko toiminta todella sitä, mitä johtaja mieltää sen olevan. Haastattelut paljastivat, että talon työntekijät olivat todellakin samoilla linjoilla kuin johtaja ja yhtä lailla tietoisia tavoitteista. Se, että johtaja toimii siinä ympäristössä, josta vastaa, auttaa häntä monivaihteisen toimintakulttuurin ymmärtämisessä ja yhteiseen hiileen puhaltamisessa (Strandström 1994). On luonnollista, että resurssien vähetessä arjen realiteetit ovat välillä kauempana tavoitteista kuin halutaan. Tämän tiedostaa myös johtaja.

Johtaja on työyhteisössä eräänlainen selkäranka, vaikka panostetaankin tiimityöhön ja jokaisen työntekijän omaan vastuuseen työstään. Jos johtaja väsyä, se heijastuu välittömästi koko työyhteisöön ja sitä myötä myös asiakkaisiin. Johtajan jaksamista on myös tuettava. Tiimikoulutuksella on tässä hyvä mahdollisuus. Hujalan ym. (1998) mukaan lapsiryhmässä työskentelevien päiväkodin johtajien työ on kaksijakoista. Johtajat kokevat heidän mukaansa ongelmalliseksi lapsiryhmätyön ja johtajan tehtävien yhteensovittamisen. Johtajien kesken on hyvin paljon vaihtelua työn organisoinnissa. Lapsiryhmässä työskentelevät johtajat pitävät lapsiryhmätyötä työnsä tärkeimpänä ulottuvuutena. Joihinkin päiväkodin toimiin, kuten ulkoilun ja päivälevon valvontaan ryhmässä toimivat johtajat

osallistuvat Hujalan ym. mukaan lastenhoitajia ja lastentarhanopettajia harvemmin. Sen sijaan toimintatuokioiden toteuttamiseen sekä lasten ruokailun, peseytymisen ja pukeutumisen valvontaan johtajat näyttävät osallistuvan miltei yhtä intensiivisesti kuin lastentarhanopettajat. (Hujala ym. 1998, 114 - 115.)

Toiminnan suunnittelu

Toiminnan suunnitteluun ei olla Metsätähdessä lasten ja vanhusten vuorovaikutuksen tiimoilta kovin paljon panostettu. Haastattelujen perusteella näyttäisi siltä, että lasten ja vanhusten yhteistoiminnan suunnittelu ja toteutuskin on päiväkodin työntekijöiden vastuulla. Päiväkodin syksyn ja kevään toimintasuunnitelmissa otetaan huomioon viikoittaiset vanhusten ja lasten yhteiset toimintahetket. Huomioidaan myös juhlapyhien ajat, jotka vietetään talossa aina yhdessä. Myös muut erityiset toiminnot, kuten retket suunnitellaan. Kaikkien yhteistoimintojen tarkempi suunnittelu jätetään kuitenkin auki. Se on sikäli ymmärrettävää, että vanhusten osallistuminen on heidän kuntonsa vuoksi hyvin vaihtelevaa. Henkilökunnan resurssit ovat tänä päivänä myös aina arvoitus, koska esimerkiksi jonkun sairastuessa sijaista ei välttämättä saada palkattua. Suunnitelmia jouduttaisiin siis todennäköisesti kuitenkin muuttamaan.

Me suunnitellaan sillai, että syksyllä syyslukukausi ja keväällä kevätlukukausi...tota...suunnitelmissa otetaan huomioon, että kerran viikossa olis tää yhteinen tuokio, mut se jää aika paljon sit auki että sitä ei siinä vaiheessa lyöä lukuun...että jotain tällasia ihan juhlapyhiin liittyviä, jotka tulee ihan luonnostaan....joulun ajan touhut...kyllähän ne...ei oo oikeastaan muuta. (H2,16)

Tutkimuksen valossa näen toiminnan suunnittelussa Metsätähdessä kehittämisen paikan. Tätä puoltaa myös haastateltavien oma toive yhteisen toiminnan suunnittelun parantamiseksi. Tiimityöstä toivotaan löytyvän tähän parannusta. Yhteistoiminnan suunnittelussa olisi hyvä tarkentaa, onko toiminnan päämäärät kaikilla todella yhteiset (Senge 1994, 3). Kun yhteinen ajatus toiminnan päämäärästä on selvillä, voidaan pohtia lähitavoitteita ja pelisääntöjä, joihin koko moniammatillinen tiimi sitoutuu. Näistä ei saa tulla riippakivi, joiden toteuttaminen lisäisi työn kuormitusta. Päinvastoin tavoitteiden tulee olla hyvin konkreettisia ja pieniäkin arkipäivän asioita, joihin vain kiinnitetään huomiota uudella tavalla ja joiden toteutumisesta voivat kaikki saada uutta iloa työhönsä. (Pirttilä 1996.)

Metsätähden toiminnan suunnittelussa on kysytty myös vanhusten mielipiteitä. Vanhukset kokevat enemmän talon omakseen, jos he saavat olla mukana vaikuttamassa siihen, mitä ja miten talossa toimitaan. Päiväkodin puolella puolestaan lasten ja perheiden toiveita olisi myös kuunneltava. Aikuisen on havainnoitava aktiivisesti lasta, samoin itseään ja omaa toimintaympäristöään. Toiminnan arviointi tulee olla jatkuvaa ja arvioinnin kriteerejä on yhdessä pohdittava. Kaikki tämä vaatii aikaa, ja siitä tuntuu Metsätähdessäkin olevan puute. Toisaalta jos joku asia nähdään tärkeäksi, siihen järjestyy aikaa tavalla tai toisella, palveleehan se edelleen työssä jaksamista.

Työntekijät katsoivat niiden tavoitteiden toteutuneen, jotka oli asetettu. On selvää, että lasten ja vanhusten yhteisen toiminnan suunnittelu ei ole helppoa Metsätähdessä, koska vanhusten kunto vaihtelee ja huomisen päivän tilanne voi olla aivan erilainen kuin tänään. Toisaalta tilanteet vaihtelevat ja vaikeuttavat toiminnan suunnittelua muissakin yksiköissä tänä päivänä. Muutokset ovat jokapäiväisiä: vanhempien pätkätyöt, vapaapäivät, opiskelu, työntekijöiden erilaiset työajat ja katkokset työjaksoissa, sijaisia ei voi ottaa ja uusia lapsia tulee lyhyellä varoitusajalla. Tämä kaikki asettaa uudenlaiset haasteet työn suunnittelulle, toteutukselle ja esimerkiksi varhaiskasvatuksen pedagogiikalle. Yhteistyössä kaikkien asian osaisten kanssa on mahdollisuuksia on löytää uusia toimivia ratkaisuja. Kehitys lähtee siitä, että huomataan jotain kehitettävää. Yksin työssä puurtaessa ei ehkä huomaa, mistä kiikastaa kun työ ei suju. Työkaveri saattaa kuitenkin asian huomata. On myös muistettava, että joustamisella ja työmäärälläkin on rajansa. Ongelmien ratkaisu on myös sosiaalitoimen resursseista ja niiden jaosta päättävien asia.

Työyhteisön ilmapiirillä on ratkaiseva vaikutus siihen, kuinka rohkeasti asioihin uskalletaan puuttua. Rohjetaanko antaa palautetta toinen toistensa työstä, vai pelätäänkö ihmisuhteiden kärsivän. Kehitystä tapahtuu kuitenkin vain tietynlaisten kriisien kautta. Työyhteisön olisi saatava ulkopuolista tukea tarvittaessa työn ja työyhteisön kehittämistyössä. Metsätähdessä on suurin osa työntekijöistä ollut talossa alusta asti. He tuntevat toisensa ja uskaltavat todennäköisesti sanoakin asioista rohkeammin kuin ”nuoremmat” työyhteisöt. Moniammatillisuus tuo erilaisia näkökulmia ja monipuolista tietoa työn hoitamiseen. Toisen ammatin edustaja saattaa myös nähdä toisen työssä kehittämisen paikan tai vastaavasti onnistuneita ratkaisuja eri tavalla, ulkopuolisena, kuin saman ammatin edustaja.

7.1.5 Kiire rasittaa

Tuttu asia tämän päivän työpaikalla, kiire, tuntuu myös Metsätähdessä. Kiire näkyy siinä, että työntekijät eivät koe voivansa keskittyä rauhalliseen yhdessäoloon vanhuksen kanssa tai huomioida yksilöllisesti lapsia niin paljon kuin haluaisivat. Haastateltavat näkevät erittäin tärkeäksi sen, että aikaa jäisi nimenomaan vuorovaikutukselle. Se on toiminnan keskeisimpiä laatuksia. Sekä vanhusten- että lastenpuolella Metsätähdessä on paljon ns. perushoitotyötä, joka vie etenkin vanhustenpuolella lähes kaiken ajan.

Ja tota tietysti se aika on se ongelma...että huono omatunto on aina siitä, että pitäis olla aikaa ihan että vois istua ja jutella ja katsella vanhoja valokuvia ja kuunnella niitä tarinoita. Sitä niinku hirveesti kaipais varmasti ne asukkaatkin....sitä ihmistä. (H2,19)

Haastatteluissa kävi ilmi, että työnteko Metsätähdessä koetaan välillä hyvin kuormittavaksi. Henkilökuntaa on vuosien mittaan vähennetty suhteessa työmäärään. Tämä ilmiö on tuttu lähes kaikkialla Suomessa mm. valtionosuuksien leikkauksien seurauksena kunnissa. Poliittiset päättäjät, jotka resursseja jakavat hallintokunnille, ovat vaikean tehtävän edessä. Kun he toimivat vielä äänestäjiensä edunvalvojina, nousevat usein jotkut muut palvelut laadukkaan peruspalvelun kilpailijoiksi. Vastuu resurssien vähyydestä on

yhteiskunnallisesti yhteinen. Muutokset ovat olleet suuria, mutta näyttää siltä, että vielä suurempia muutoksia palvelurakenteisiin on tulossa, kun vanhusväestö lisääntyy mutta kuntien tulokertymä ei välttämättä lisääny. Metsätähdessä on tilanne vielä keskimäärin hyvä; työntekijät eivät vaikuta vielä liian uupuneilta vaan jaksavat katsoa eteenpäin ja pohtivat uusia keinoja selvittää nykyisistä töistä. Moniammatillinen työyhteisö koetaan yhdeksi voimanlähteeksi. Ulkopuolisena havainnoijana voinen kuitenkin arvioida, että pitkittyneenä eivät Metsätähdenkään työntekijät kestä liiallista kuormitusta. Moniammatillinen tiimikään ei voi paljon tuoda resursseja perushoitoon. Ainoa keino on vähentää työtä tai hankkia lisää työvoimaa.

Tässä saa kyllä hyvin tarkkaan mieltä, että mihin seuraavaksi menee, että... mikä tärkeä asia jää ehkä tekemättä tai mihin seuraavaks menee... (H3,26)

Työn kuormittavuuteen viittasi yhden työntekijän pohdiskelu siitä, ettei ehkä jaksaisi tehdä tätä työtä enää, kun ikää tulee lisää. Fyysinen jaksaminen on koetuksella mm. raskaissa nosteluissa. Kaikki haastateltavat toivat esille kiireen ja sen tuomat ongelmat. Päiväkodin työntekijät toivat esille kiireen omalla puolellaan päiväkodissa. He totesivat, että yhden lapsen kanssa kerrallaan keskustelulle jää usein liian vähän aikaa. Samaten he toivat selvästi esille toiveensa, että heidän työajastaan löytyisi aikaa myös vanhuksille. He toivoivat aikaa enemmän sekä lasten että vanhusten yhteistoiminnalle, jonka he näkevät tärkeäksi sekä lapsille että vanhuksille. He toivoivat myös aikaa henkilökohtaiseen keskusteluun vanhuksen kanssa, heidän asioidensa kuuntelemiseen ja valokuvien katseluun.

...Se on, että on tota paljon töitä ja liian vähän aikaa vanhusten hyväksi...että se on niinku tota...välillä tuntuu, että on ihan rankkaa. Omalta kohalta mietin monesti, että ei varmaan enää kun ikää tulee, niin ei tätä vauhtia enää kestä...ja kumminkin tää mun työ on sillai monipuolista, monenlaista, että ei oo sitä yhtä ja samaa. Ja sit on raskaita nostamiset ja se niinkun vie voimia paljon. (H4,32)

Haastattelussa käy ilmi, mikä kyseiselle vanhusten puolen työntekijälle on tärkeintä työssä. Hän kokee olevansa Metsätähdessä nimenomaan vanhuksia varten. Muutkin haastateltavat kokevat, että liian vähäisellä henkilökuntamäärällä tehdään työtä kiireellä ja silti keretään tehdä vain välttämättömät: pesut, ruokailut, saunomiset, pukemiset, nostamiset, lääkitykset, siivoukset ym. Aikaa jää liian vähän vanhuksen kanssa olemiseen.

Ihan siihen yhdessäoloon tarvittais enemmän aikaa, siihen, että sais olla vanhuksen luona ja puhua hänelle tärkeistä asioista....että ihan ne kaikista tärkeimmät pystyy hoitamaan...että on jääny kaikki semmonen hyvä elämä. Sitä haluais että vois enemmän keskustella niitten vanhusten kanssa. Se tahtoo jäädä.Kyllä sen huomaa, että ne sitte vaan sulkeutuu ja vetäytyy enemmän vaan omiin oloihinsa, kun huomaavat, ettei oo kellään aikaa. (H3, 26)

Työntekijät haluaisivat olla enemmän vanhusten kanssa keskustellen ja rauhassa heitä kuunnellen. He näkevät sen erittäin tärkeäksi. "On jääny kaikki semmonen hyvä elämä" on lyhyesti kuvattuna erään haastateltavan tuntemus. Hän näki, että vanhuuteen kuuluu kokemus hyvästä elämästä, johon liittyy oleellisesti ihmissuhteet ja aikaa vuorovaikutukselle. Vanhukset eivät valita, vaan haastateltava kuvaa vanhusten vain vetäytyvän enem-

män omiin oloihinsa, kun näkevät, ettei kellään ole heille aikaa. Tämä ei luonnollisesti tue vanhusten aktiivisuuden ja positiivisen elämänasenteen säilymistä. Päiväkodin johtaja kertoi jäävänsä joskus varta vasten illalla työpäivän jälkeen olohuoneeseen, eli vanhusten puolen viihtyisään oleskeluhuoneeseen, tekemään kirjoitustöitä. Silloin hän on huomannut, kuinka vanhukset tulevat luo, ja heillä on niin paljon asiaa. Tällaiset hetket tuntuvat antaneen myös haastateltavalle paljon.

Päiväkodissa kiirettä tuo iso lapsiryhmä ja vähäinen henkilökunnan määrä. Isommat lapset ovat jo omatoimisempia ja heitä tuetaan siihen pukemistilanteissa, omista tavaroista huolehtimisessa, ruokailussa, sosiaalisissa tilanteissa ja toiminnassa yleensäkin. Isommatkin lapset tarvitsevat kokemuksen siitä, että aikuinen on lähellä ja apua saa tarvittaessa. Päiväkodin pienimmät lapset tarvitsevat luonnollisesti aikuisen apua huomattavasti isoja enemmän kaikissa päivän toimissaan. Strandell (1995b) toteaa mahdolliseksi aikuisen henkilökohtaisen suhteen jokaiseen ryhmän lapseen. Hän toivookin enemmän arvostettavan lasten omaa sosiaalista yhteisöä ja sen voimavaroja toiminnassa ja sen suunnittelussa. Lummelahden (1995) mukaan turvallisessa ympäristössä ja aikuisen kannustamana lapsessa voi käynnistyä sellaisia prosesseja, jotka muuten jäisivät tapahtumatta. Aikuisen rooli on siis tärkeämpi lapsen elämässä kuin usein ajatellaan. Aikuisen tulisi pyrkiä Lummelahden mukaan rakentamaan lapselle aktivoiva ja turvallinen ympäristö, joka käynnistää lapsessa hänen omien kehitystehtäviensä mukaista toimintaa. (Lummelahti 1995, 8.)

Päiväkodin lapsiryhmässä on integroituna autistinen lapsi, joka vaatii erityistä huomioimista. Hänen avustajanaan on ryhmän lastenhoitaja. Lastenhoitajan tilalle ei oltu kuitenkaan ainakaan haastattelun aikoihin palkattu uutta työntekijää, joten ryhmä toimi tavallaan vajaalla henkilöstöllä. Vielä kun ryhmän toinen lastentarhanopettaja on päiväkodin johtaja johtajan tehtävineen, on selvää, että Metsätähden päiväkodissa koetaan ainakin aika ajoitin työ hyvin kuormittavaksi.

Kyllä se on, että kun välillä se on tavallaan minä ja jompi kumpi näistä meidän opettajista vaan, ni kyllä se on kun vastaa kokonaan tästä muusta ryhmästä just iltapäivällä tai aamupäivästä, ennen kuin tulee toinen sitte...niin on se aikamoista sutinaa. Nyt meillä on ollu opiskelija, että se on ollu avuks. (H6, 39)

Työväsytys on ollut paljon keskusteluissa viime aikoina. Tutkimuksessa Metsätähdessä käy ilmi, että työntekijät kunnioittavat vanhuksia ja tekevät kaikkensa vanhusten hyväksi olemassa olevilla resursseilla. Pitkään jatkuessa työstressi voi kuitenkin olla hyvin vahingollista kaikille osapuolille, joten työntekijöiden kokemukseen väsymisestä olisi reagoitava nyt. Työntekijöillä itsellään on hyviä kehittämisehdotuksia, joita kannattaisi päättäjien kuunnella. Järkevällä, pienienkin mittasuhteiden parannuksilla saattaa olla merkittäviä positiivisia vaikutuksia työntekijöiden jaksamiseen, vanhusten, lasten ja perheiden hyvinvointiin ja sitä myötä vaikutukset laajenevat ekologisen lähestymistavan mukaisesti yhteiskunnan kaikille tasoille (Bronfenbrenner 1979). Varhaiseläkkeet ovat lisääntyneet huomattavasti työuupumuksen johdosta. On olemassa tutkimuksia, joissa selvästi käy ilmi työntekijöiden varhaiseläkkeiden valtavat kustannukset yhteiskunnalle ja toisaalta työkykyä ylläpitävän toiminnan positiiviset taloudelliset vaikutukset.

7.1.6 Vanhusten hyvinvointi kaikkien työntekijöiden tavoitteena

Suurin osa työntekijöistä on ollut talossa jo sen perustamisesta lähtien, noin 9 vuotta. He ovat jollakin tasolla olleet tietoisia, mihin ovat tulleet. Etenkin päiväkodin puolen työntekijät toivat kaikki esille sen, että heitä on alusta asti kiinnostanut nimenomaan yhteistyö vanhusten kanssa. Vanhusten puolen työntekijöille yhteistyö vanhusten kanssa kuuluu päivänselvänä työnkuvaan. Eri sukupolvien väliset kontaktit Metsätähdessä olivat kaikkien haastateltavien mielestä rikastuttavia.

Ja sitte kun tuolla lasten puolella jos rupee tosissaan korvat soimaan, ni kun tulee tänne, ni täällä on tää hiljaisuus ja saattaa et jonkun asukkaan kanssa vähän aikaa juttelee ni sitte taas jaksa....ja näkee että voi olla pikku hiljaa vanha ja käydä heikommaksi, eikä jaksa niin paljon, niin kyllä se elämänarvoja antaa. Kyllä se on opettanu. (H2, 17)

Haastatteluissa tuli esille vanhusten läsnäolon antavan elämänarvoja. Vanhusten kiireetön oleskelu ja ympäristön tarkkailu muistuttaa asioiden tärkeysjärjestyksestä: onko kiire aina välttämätöntä, vai onko se myös itsestä kiinni. Vanhemman sukupolven läsnäolo muistuttaa myös omasta vanhenemisesta ja elämäkkaaresta kokonaisuutena. Työntekijät tuntuivat pitävän vanhuuden aikaa itsessään arvona, jolloin on ansaittu tietynlaista laatua elämään. Sekä vanhusten puolen työntekijät että päiväkodin puolen työntekijät tiedostavat vanhusten tarpeet ja halusivat tuoda parannusta nimenomaan vanhusten oloihin Metsätähdessä. Kaikki talon työntekijät kokevat huonoa omaatuntoa siitä, että vanhusten kanssa yhdessäololle jää niin vähän aikaa. He kokevat vanhusten kaipaavan sitä, että heitä kuunneltaisiin, heidän kanssaan keskusteltaisiin ja katseltaisiin vanhoja valokuvia. Kaikki haastateltavat ovat havainneet vanhusten tarpeet ja halusivat parantaa vanhusten oloja. Vanhemman sukupolven kohtaaminen sisälsi kunnioitusta, vanhusten tarpeiden tiedostamista ja iloitsemista siitä, kun työntekijät itse voivat tarjota jotain merkityksellistä vanhuksille. Yhtä lailla he tuntuivat iloitsevan siitä, kun näkevät vanhusten olevan tyytyväisiä ja kokevan miellyttäviä hetkiä esimerkiksi Metsätähden lasten kanssa.

Vaikka Metsätähdessä asuu muutamia hyväkuntoisia asukkaita, suurin osa on kuitenkin huonokuntoisia, jotka tarvitsevat apua kaikissa päivittäisissä arkipuuhiissa. Vanhusta auttaessa on mahdollisuus keskusteluun ja yksilölliseen huomioimiseen. Millä tavalla vanhusta syötetään, puetaan, pestään, nostellaan ja talutetaan ovat vanhuksen näkökulmasta merkittäviä asioita. Jos hän aistii kiireen, välinpitämättömyyden tai jopa tylyn kohtelun, on se väistämättä vanhukselle merkki siitä, että hänen ihmisarvoaan ei kunnioiteta. Seuraukset näkyvät vanhuksen yleisessä hyvinvoinnissa niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Suomessa, hyvinvointivaltiossamme, on paljastunut ikäviä laiminlyöntejä joissakin hoitolaitoksissa. Vanhat ihmiset, jotka ovat täysin hoitajien armoilla, on saatettu jättää suoraan sanoen heitteille. Mitä liikkuu hoitajien päässä näissä laitoksissa? Miten on mahdollista, että työyhteisössä ei kukaan ole puuttanut asiaan? Vanhukset itse, samoin heidän omaisensa ovat olleet ehkä pelokkaita puuttumaan, voihan leimautuminen entises-tään lisätä huonoa kohtelua.

Ekologisen lähestymistavan mukaisesti en jättäisi ketään yksilöä tai ryhmää yksin vastuuseen epäkohdista. Jokaisen meistä olisi tunnistettava oma vastuumme vaikuttaa asioihin. Töitä hoitolaitoksissamme ja muissa palveluyksiköissä on usein enemmän, kuin henkilöstö pystyy hoitamaan. Koulutetut nuoret työntekijät tulisivat töihin, mutta yksiköillä ei ole mahdollisuuksia palkata heitä. Yhteiskunnassamme sallitaan jättää käyttämättä kymmeniä tuhansia markkoja maksanut koulutus ja nuori motivoitunut työntekijä jää ilman työtä. Makrotason ratkaisut sosiaali-, koulutus- ja työllisyyspolitiikassa ovat monessa suhteessa vääristyneitä. Liian usein päätökset on tehty ilman käytännön kosketusta arkielämään tai poliittisena kompromissina, josta ei ole hyötyä muille kuin tilastoille.

Metsätähden vanhuksat asuvat talossa, jossa tutkimuksen valossa on hyvät edellytykset ihmisarvoiselle ja hyvälle elämälle. Talon vanhuksat eivät ole vielä niin huonokuntoisia, että olisivat sidotut täysin vuoteeseen. He liikkuvat jonkin verran tai paljonkin itse. Toisaalta työntekijällä on varmasti yhtä paljon fyysisesti raskaita nosteluita kuin vielä huonokuntoisempien kanssa, koska liikkuvaa vanhusta autetaan myös liikkumaan niin kauan kuin mahdollista. Haastatteluissa työntekijät kuvasivat selkeästi, millaista hoidon laatua he tavoittelevat. Siinä ei kyseenalaistettu perushoitoa, vaikka siinäkin joudutaan jatkuvasti arvioimaan kiireellisyysjärjestystä. Työntekijät tuntuvat joutuvan tinkimään muusta vuorovaikutuksesta vanhusten kanssa eli keskustelusta ja kiireettömästä vanhuksen lähellä olemisesta.

Ulkoiset puitteet luovat omalta osaltaan edellytyksiä kaikkien talossa olevien hyvinvoinnille. Metsätähden ympäristö on rakennettu huolella mahdollisimman kodikkaaksi ja toimivaksi. Käytävät ja oleskelutilat ovat viihtyisiä huonekaluineen, tekstiileineen ja viherkasveineen. Akvaario ja lintu ovat mielenkiintoisia seurailtavia ja hoidettavia. Omissa asunnoissaan vanhuksilla on luonnollisesti omia kotoisia tavaroitaan, mutta myös yhteiset olohuoneet ovat kuin koteja ikään. Ei ole ihme, että Metsätähdessä on käynyt paljon vierailijaryhmiä toiminnan alusta lähtien; viesti Metsätähden toiminnasta, toimivista ja viihtyisistä tiloista sekä hyvästä ilmapiiristä on kiirinyt eteenpäin.

7.1.7 Arviointia Metsätähdessä työskentelystä

Olen päätenyt Metsätähden työyhteisön tilan tarkastelussa Gallimoren, Weisnerin, Kaufmanin ja Bernheimerin (1989) ekokulttuuriseen teoriaan (kuva 4, s.85). Olen analysoimalla löytänyt aineistosta työyhteisön tärkeinä pitämiä teemoja ja niiden toteutumisen muotoon vaikuttavia rajoituksia ja voimavaroja. Niiden joutuessa ristiriitaan syntyy Gallimoren ym. mukaan akkomodaatio- eli mukautumisprosessi, jonka tuloksena arkielämä muovautuu. Rajoituksia ja voimavaroja löytyy Gallimoren ym. mukaan sekä lähipiiristä että yhteiskunnasta. Lähipiirissä, Metsätähden palvelutalossa olen havainnut voimavaroiksi jokaisen työntekijän omat voimavarat, moniammatillisen tiimityöskentelyn, monitasoisen vuorovaikutuskulttuurin, samassa ympäristössä toimivan johtajan ja viihtyisän ympäristön. Rajoitteena on kiire, joka on seurausta vähentyneistä työntekijöistä ja lisääntyneestä työmäärästä. (Gallimore ym. 1989.)

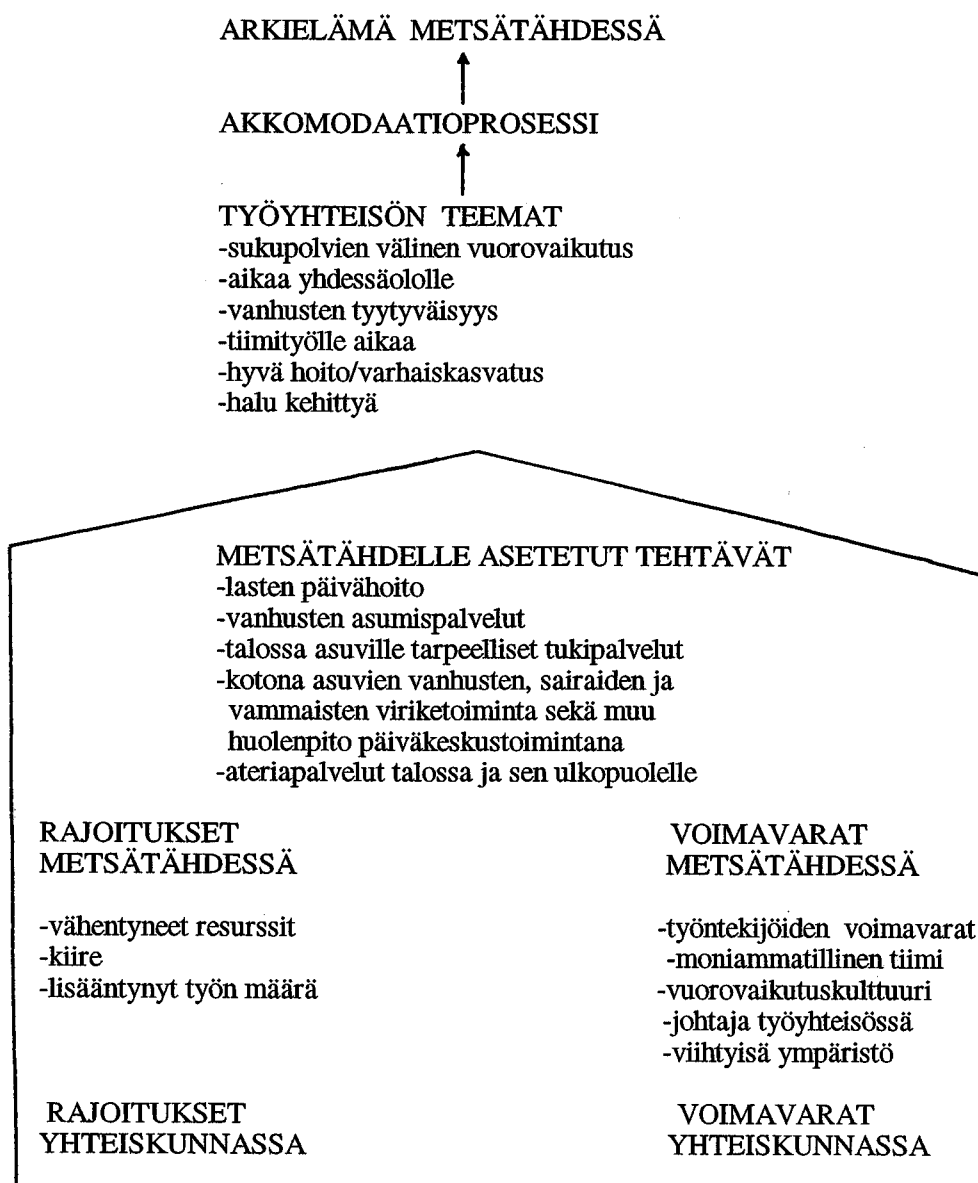
Yhteiskunnallisella tasolla työyhteisön voimavarat ja rajoitukset muodostuvat mm. niistä asioista ja ilmiöistä, joita olen kuvannut raporttini teoriaosuudessa kappaleessa 3: Sosiaalipalvelut muutoksessa - makrotason näkökulmia. Rajoituksia voivat olla vanhusten määrän lisääntyminen ja resurssien väheneminen sekä perheiden joutuminen yhteiskunnallisten muutosten johdosta uusien tilanteiden eteen. Muutokset ovat aiheuttaneet perheissä epävarmuutta taloudellisesti ja emotionaalisesti, mikä taas on heijastunut Metsätähdessä työskentelyyn lasten, vanhusten ja työntekijöiden kautta. Yhteiskunnallisia voimavarakäyttöä voivat olla uudenlainen keskustelukulttuuri, joissa arvot ovat nousseet keskeiselle sijalle, lisääntynyt tieto (joka voi olla myös hallitsemattomana rajoite), sekä moniammatillisen yhteistyön ja tiimityön lisääntyminen. Informaatioteknologia voi olla sekä voimavara että rajoite.

Modernin teknologian käytölle haetaan jatkuvasti uusia mahdollisuuksia ja Suomi on tässä kehityksessä maailmanlaajuisesti kärjessä. Informaatioteknologian käyttöä suositaan maassamme ja Metsätähden mukanaololla TELE:n kokeilussa haetaan uusia mahdollisuuksia myös palveluyksiköiden tiedonvälitykseen (Kurra 1999). Uuden teknologian käyttöönotto edellyttää käyttäjien koulutusta ja mahdollisuutta asiantuntija-apuun tarvittaessa. Se edellyttää myös toimivia laitteita ja verkkoyhteyksiä sekä aikaa istua koneen ääressä. Uudenlaisen informaation mahdollisuudet voimavarana voivat kääntyä rajoitteeksi, mikäli edelliset kriteerit eivät täyty. Tiedonkulun nopeutuminen on myös lisännyt tiedon määrää. Yksikössä on oltava ihminen, joka vastaa tarpeellisen tiedon välittämisestä eri osapuolille, tiedon tallentamisesta ja tarpeettoman hävittämisestä. Tietosuoja on tärkeä asia, joka on muistettava tiedonkäsittelyssä.

Lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus nähdään Metsätähdessä tärkeänä, mutta käytännössä työntekijät eivät ole haastattelujen mukaan onnistuneet luomaan sille niin paljon mahdollisuuksia kuin haluaisivat. Miksei sitten vain anneta lasten ja vanhusten olla enemmän yhdessä, tarvitaanko siihen niin paljon työntekijöiden tukea? Ymmärrän, että asia ei ole niin yksinkertainen. Vanhusten osallistumisessa Metsätähden yhteiseen toimintaan korostetaan täydellistä vapaaehtoisuutta. Usein ne asukkaat, jotka ovat pirteitä ja hyväkuntoisia, liikkuvat paljon talon ulkopuolella harrastamassa ja ystäviään tapaamassa. He pitävät aikuisten ja lasten yhteistä toimintaa jopa liian lapsellisena. Ne vanhukset taas, jotka ovat enemmän paikalla, ovat usein niin huonokuntoisia, että sen koetaan olevan rajoituksena yhteiselle toiminnalle. Vaatisi enemmän suunnittelua, jotta toiminta voisi palvella paremmin kaikkia osapuolia. Se taas vaatisi enemmän suunnittelu-aikaa työntekijöiltä. Vaikuttaa siltä, että jonkin verran voidaan Metsätähdessä vielä sisäisillä järjestelyillä tehdä parannuksia tärkeiden teemojen toteutumiselle, mutta pidemmän päälle ainoa realistinen keino on töiden väheneminen tai resurssien lisääminen talossa.

Metsätähteä voi kutsua Sengen (1994, 3) määritelmän mukaisesti oppivaksi organisaatioksi. Työntekijät laajentavat jatkuvasti mahdollisuuksiaan luoda toivomiaan tuloksia ja vaalivat monipuolisia ajattelutapoja. Tämä toteutuu esimerkiksi olemalla mukana päiväkotiverkostossa, jossa voi reflektoida omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan toisiin. Yhdessä he myös suunnittelevat juuri heille tarpeellista koulutusta. Taipale ym. (1997, 192) toteavat, että uusien työtapojen opettelu ei ole ongelmatonta. He muistuttavat myös, että yhdessä uutta toimintakulttuuria luotaessa ei pidä hylätä kaikkea vanhaa, vaan vanhaa ja

uutta voi luovasti yhdistellä. Päiväkodin johtaja mainitsee haastattelussa, kuinka tässä työyhteisössä on nimenomaan hyvää se, että ei voi tuijottaa vain omaan työhönsä vaan on otettava koko talo ja yhteisö huomioon. Vaikka moniammatillinen uudenlainen tiimityö on tuonut lisää vapautta, on se myös lisännyt vastuuta ja jatkuvan arvioinnin vaatimusta. Se, että Metsätähdessä viihdytään vielä vuosien työskentelyn jälkeen, on tulosta aktiivisesta vuorovaikutuksesta, jossa jokainen on joutunut kohtaamaan oman ymmärryksensä, omat henkilökohtaiset merkityksensä ja tavoitteensa. Ne ovat muokkautuneet Gallimoren ym.(1989) teoriaa mukaillen työyhteisön teemoiksi, jotka puolestaan akkomodaatioprosessissa ovat muotoutuneet osittain ulkopuolistenkin havaitsemaksi arkielämäksi.

Kuva 4: Metsätähden arkielämä akkomodaatioprosessin tuloksena.

Huttunen (1989, 14 -15.) toteaa, että varhaiskasvatuksen kehittämisen tärkeä edellytys on sosiaalinen ympäristö, joka mahdollistaa yksilön kasvun. Tällaisen ympäristön merkkejä ovat Huttusen mukaan:

- seurustelu, yhdessäolo, yhdessä tekeminen tuntuu hyvältä ja palkitsevalta
- yksilö saa ympäristöstä sosiaalista tukea. Siihen liittyy empatia, auttaminen ja turva
- sosiaalinen kontrolli toteutuu myönteisenä "peräänkatsomisena"
- yhteistyö merkitsee osallisuutta yhteisöön ja yhteistä aikaansaamista

Metsätähdessä vaikuttaa olevan mahdollisuudet toteuttaa yhteistoimintaa, joka täyttää Huttusen määrittelemät kriteerit. Haastateltavien esille nostamat tärkeät teemat sisälsivät edellämainittuja asioita. Niitä sisältyi sekä arvioon nykyisestä työskentelystä että myös kehittämistavoitteissa. Haastattelemani työntekijät toivoivat, että olisi enemmän aikaa vuorovaikutukselle ja että vanhukset saisivat viettää hyvää elämää Metsätähdessä. Työyhteisön teemat myötäilevät Huttusen kriteerejä sosiaalisesta ympäristöstä.

Senge (1994) korostaa, miten tärkeää on, että työyhteisö löytää yhteisen vision. Ilman sitä ei voi hänen mukaansa edes olla oppivaa organisaatiota. Visio tarkoittaa, mitä työntekijät haluavat ja millaisena haluavat oman organisaationsa nähdä. (Senge 1994, 3.) Johtopäätökseni on, että Metsätähdessä työyhteisössä oman vision hakeminen on jo pitkällä. Kokee neet ja kauan Metsätähdessä työskennelleet ihmiset ovat sisäistäneet kokemuksen kautta asioiden merkityksiä ja niiden välisiä suhteita. Metsätähteen töihin aikanaan hakeutuneilla on ollut motiivina lähteä kokeilemaan jotain uutta. Vuorovaikutus vanhusten kanssa oli motiivina varsinkin päivähoitohenkilöstön hakeutumisessa työskentelemään taloon. On ollut sekä halu ja tarve kokea läheisyyttä vanhemman sukupolven edustajiin, mutta myös näkemys, että lasten kehitykselle on tärkeää ja rikastuttavaa olla vuorovaikutuksessa vanhusten kanssa. Haastateltavista kaksi henkilöä kertoi, että heidän omat isovanhempansa olivat kuolleet heidän ollessaan pieniä. Nyt heillä olisi tilaisuus tutustua vanhuksiin, mistä ovat itse jääneet paitsi.

Metsätähdessä työntekijät ovat oppineet vuosien kokemuksesta arvioimaan työtään ja työympäristöään intuitiivisesti. Ongelmana on, miten arvio saadaan näkyväksi laajemmin ja varsinkin niille tahoille, jotka resurssien jaosta päättävät. Palveluiden laadun mittareita on pyritty kehittämään viime vuosina monilla tahoilla työyksiköiden ja päätöksentekijöiden työn välineiksi. Olisi kuitenkin tiedostettava, että palvelun laatua ja tuloksellisuutta ei tarkoin määritellyin mittarein voi aina pitkällä tähtäimellä arvioida. Asioihin vaikuttavat niin monet tekijät monikerroksisine, kulttuurisine ja ajallisine ulottuvuuksineen. On yhdessä palvelujen käyttäjien, työntekijöiden ja päättäjien kesken kehitettävä arviointimenetelmiä, jotka tukevat kokonaisvaltaisesti kyseistä toimintaa ja sen vaikuttavuutta. Työ on vaativaa ja haasteellista, mutta kaikkien asianosaisten yhteistyöllä voidaan edetä myönteiseen suuntaan. Tutkimus on tässä tärkeällä sijalla, etenkin, jos tutkijat ovat sisäistäneet itse ekologisen, kulttuurisen näkökulman työnsä lähtökohdaksi eivätkä tarkastele ilmiöitä ja vaikutuksia suppean teoreettisen viitekehyksen valossa. Kukaan ei opi ja toimi vain itsekseen, vaan on ymmärrettävä sosiaalisuuden merkitys (Bronfenbrenner 1979; Huttunen 1989; Kankaanranta 1998.)

Metsätähdessä työskentelevät kokivat niin sukupolvien välisen vuorovaikutuksen kuin eri alojen ammattilaisista koostuvan yhteisönkin antavan heille työhön ja elämään yleensäkin rikkautta. Työntekijät mielsivät, eri vastuualueistaan huolimatta, koko talon yhteisenä työpaikkanaan.

Kun on ollu muissakin työpaikoissa, ni erilaista että näkee kuitenkin ne vanhukset. Itessään saa sitte semmosen tyydytyksen, kun näkee, että vanhukset nauttii ja ne ilahtuu, kun lapset on tai joku tulee juttelemaan ihan. (H5,37)

Vaikuttaa siltä, että Metsätähden työntekijät ovat huomanneet Metsätähden antavan totutusta toimintakulttuurista poikkeavana jotain merkittävää siellä toimiville, kuten voimia ja elämänarvoja. Työntekijöiden saama voima ja uudenlainen asioiden tärkeysjärjestys heijastuu työhön ja sitä kautta koko Metsätähden ja laajemminkin yhteiskuntaan. Nykyään puhutaan paljon työntekijöiden jaksamisesta. Herää kysymys, voisiko Metsätähden kaltaisessa toimintaympäristössä olla jotain sellaista, joka antaa työntekijöille voimia enemmän kuin joku muu yhteisö.

Sosiaalitoimessa kilpaillaan vähenevien resurssien jaosta. Vanhusten palvelut tarvitsisivat lisää, mutta lasten päivähoitokaan ei toimi ilman tarvittavia resursseja. Kuka on asiantuntija jakamaan resurssit oikein? Kokonaisuutta ei voi nähdä, jos toimitaan erikseen eikä oikeastaan edes tiedetä edelleenkaan kovin paljoa toisen yksikön työstä. Metsätähdessä nähdään päivittäin sekä vanhukset että lapset. Nähdään myös työn sisältö ja mitä se edellyttää. Tämä auttaa väistämättä asettamaan asioita oikeisiin mittasuhteisiin. Kilpailutilanne saa väistyä, kun puhalletaan yhteiseen hiileen, yhteisen toiminnan onnistumiseksi. Työntekijät Metsätähdessä kokevat koko talon omakseen ja tiimiksi nimenomaan koko talon tiimin, josta saa voimaa työhön. On selvää, että paitsi yhteiset tilat voivat tuoda kunnalle taloudellista säästöä, myös tämäntapainen työntekijöiden työnkuvan laaja-alaisuus ja tiedon lisääntyminen opettaa jokaista työntekijää arvioimaan paitsi omaa, myös työtoverin työkenttää. Näin on mahdollista tehdä toiminnallisesti ja taloudellisesti hyviä ratkaisuja ja esityksiä toiminnan parantamiseksi ja tehostamiseksi. Pirttilä (1996) toteaa, että asiantuntijuuteen liittyy teorian luominen hyvästä työskentelystä, esimerkiksi siitä, miten lasta tai vanhusta kokonaisvaltaisesti parhaiten palvellaan. Teoriaa asiantuntija soveltaa käyttäen kokemustaan ja mielikuvitustaan yhteistyössä kaikkien asianosaisten kanssa. (Pirttilä, 1996.)

Työnkuvan laaja-alaisuudesta puhuttaessa tulee usein mieleen erityisosaamisen arvostuksen väheneminen. Kuitenkin nyt ja tulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan erityisosaamista. Eri alojen eksperttien toiminta tiimissä, heidän vuorovaikutustaitonsa ja yhteistyö kaikkien osapuolten kanssa voi tuoda vasta parhaita mahdollisia tuloksia. Tulevaisuuden työ vaatii ehdottomasti laajempialaista yhteiskunnallista tiedostamista osana asiantuntijuutta (Merjola-Partanen 1994).

7.2 Lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus

7.2.1 Arkipäivän kohtaamiset

7.2.1.1 Aamupalalla lapset sekä muutamia vanhuksia

Metsätähden palvelutalon keskellä on viihtyisä sali, jossa mm. kaikki päivän yhteiset ruokailut tapahtuvat. Lapset tulevat saliin aamupalalle klo 8. Suurin osa talossa asuvista vanhuksista syö aamuisin omissa asunnossaan, mutta muutama tulee säännöllisesti aamupalalle lasten kanssa ruokasaliin. He haluavat syödä yhdessä lasten kanssa. Myös muutama lähistöllä asuva vanhus tulee päivittäin aamupalalle samaan tilaan. Riippuu täysin vanhuksista itsestään, miten he haluavat nauttia aamupalansa, omassa rauhassaan vai yhdessä tilassa Metsätähdessä. Vanhusten päiväkeskukseen aamuisin tulevat vanhukset ja muut asiakkaat syövät aamupalan päiväkeskuksen puolella, ja tulevat vasta sen jälkeen viereiseen rakennukseen, jossa sauna, yhteistilat, päiväkotiki ja vanhusten asunnot ovat.

Aamupalalla lapset ja vanhukset syövät lähekkäin, joten vuorovaikutusta syntyy katsekontaktin, tervehtiessä ja jutustellessa ja ohi mennessä koskettaen. Vanhukset seuraavat mielellään lapsia ja kertovatkin havainnoistaan toisilleen ja työntekijöille. Osa vanhuksista jää istuskelemaan saliin usein koko aamupäiväksi. Siinä he seurailevat talon toimintaa ympärillään. He näkevät myös lapsia, koska päiväkodin tilat ovat aivan salin vieressä ja toimintaa lapsille on myös salissa.

7.2.1.2 Lounas - tärkeä yhteinen hetki

Lounasaika on päivittäin merkittävin yhteinen tapahtuma Metsätähden lapsille ja vanhuksille, ainakin osallistujien määrän perusteella. Vanhukset menevät lounaalle ensin, mutta lasten tullessa on vielä suuri osa vanhuksista syömässä, joten vuorovaikutusta lasten ja vanhusten välillä syntyy. Lounaalle tulevat myös päiväkeskuksen asiakkaat.

Varsinainen ensimmäinen yhteinen semmonen iso tapaaminen on se lounasaika, jolloin sitte ollaan kaikki; tulee päiväkeskuksen vanhukset tohon syömään ja meidän oman talon vanhukset ja lapset. Sitte ollaan kaikki siinä lounasaikaan yhdessä. (H1,2)

Haastatteluissa korostui, kuinka vanhukset tarkkaan seuraavat ruokailutilanteissa lapsia. He ihmettelevät, kuinka lapset osaavat taitavasti kantaa tarjottimelleen ottamansa ruuan itse pöytään. He kommentoivat myös henkilökunnalle joskus, jos esimerkiksi huomaavat jonkun lapsen jättävän maidon juomatta, vaikka maito on lapsille niin tärkeää. Äänestä puheesta ruokailussa vanhukset eivät tunnu pitävän. He ovat tottuneet siihen, että hiljainen käytös kuuluu hyvin tapoihin. Lasten kanssa toimivat aikuiset suhtautuvat lapseen tänä päivänä usein eri tavalla kuin siihen aikaan, kun nämä vanhukset olivat itse lapsia tai vanhempia omille lapsilleen. Tässä kohtaa kaksi kulttuuria, kaksi näkemystä lapsesta ja hänen suhteestaan ympäristöönsä (ks. Alanen & Bardy 1990).

Päiväkodin henkilökunta myönsi lasten kovan äänenkäytön ruokailutilanteissa, mutta osasyys he mainitsivat hyvin kaikuvat tilat. Lasten kirkas puheääni ja monen lapsen puhuminen yhtä aikaa ottaa myös heidän mielestään vanhan ihmisen korvaan. Lasten ja vanhusten ruokailu samassa tilassa on haastateltavien mielestä onnistunut hyvin. Pienen autistisen lapsen kohdalla oli alussa jännitetty, miten hän jaksaa istua ja keskittyä ruokailuun, kun ympärillä on niin paljon touhua ja ihmisiä. Se on kuitenkin sujunut oikein hyvin, vaikka vanhukset ovat tulleet välillä juttelemaan hänelle ja ihastelemaan häntä, niin kuin muitakin lapsia. Lounaan jälkeen kaikki vanhukset menevät päivälevolle. Myös päiväkeskuksen asiakkailta on Metsätähdessä huoneet, jossa käyvät lepäämässä aamutoiminnan ja lounaan jälkeen ennen päiväkahvia.

Haastatteluissa Metsätähden työntekijät kertoivat havaitsemistaan mukavista kohtaamisista, joita syntyy ruokailutilanteessa lasten ja vanhusten välille:

Ja muutenkin se on mukava kun tullaan tuolta päiväkodin puolelta tohon syömään, niin lapsetkin aina...monet lapset menee.. siinä kun istuu vanhuksia, niin aina sivelee käsivarresta ja..."Terve Iida"....ja lapset sitten aina ohimennen tervehtii ja... (Mitenkä vanhukset?) No, ne kanssa. Kyllä ne tykkää ja silittää päätä ja aina: "Mitä kuuluu"? Niin, kyllä ne tuota tykkää. Sit meillä on yksi mummo sellanen, että kun lapset odottaa siinä tiskin vieressä niinkun jonossa, kun ottavat tarjottimeensa sen ruuan...niin hänen paikkansa on siinä ihan jonon vieressä....niin hän oikein kutittelee niitä lapsia siinä. Ja sitten on tuota noin..että ihan välillä, että: "Tuota, hei, nyt vois vähän.... Että se on oikein.... mummo tykkää oikein paljon lapsista. (H6,40)

7.2.1.3 Vapaa toiminta ja leikki

Perinteisessä päiväkotikulttuurissa toiminta on hyvin paljon aikuisen valmiiksi suunnittelemaa. Toiminta on jaettu ohjattuun ja vapaaseen toimintaan. Vapaa toiminta ja leikki on lapsesta lähtevää, jonka suunnitteluun ja toteutukseen aikuinen mahdollisimman vähän puuttuu. Käytän tässä yhteydessä käsitettä vapaa toiminta tarkoittamaan juuri tätä, jossa lapset ja vanhukset ovat vuorovaikutuksessa spontaanisti, omasta aloitteestaan. Liitän tutkimuksessani vapaaseen toimintaan myös ulkoilun. Päiväkotikulttuurissa on alettu yhä enemmän nähdä lapsesta itsestään lähtevä toiminta arvokkaaksi lapselle ja hänen kehitykselleen. Toisaalta edelleenkin sitä ei riittävästi tiedosteta (Huttunen 1989; Lummelahti 1995). Gallimore ym.1989 toteavat, että lähiympäristön säännöllinen arkielämä on lapselle merkityksellisempää kuin harvemmin toistuvat tilaisuudet. Metsätähdessä siis lasten ja vanhusten spontaani vuorovaikutus arjen keskellä on Gallimoren ym. tuoman näkökulman mukaan merkityksellisempää kuin aikuisen erikseen järjestämät, harvemmin toistuvat yhteiset tilaisuudet. (Gallimore ym. 1989.)

Haastatteluissa kävi ilmi, että Metsätähden henkilökunta on tehnyt huomioita lasten ja vanhusten välisestä vuorovaikutuksesta arkipäivän eri tilanteissa. Lastentarhanopettaja mainitsee Gallimoren ym. (1989) tapaan spontaanit arkipäivän tilanteet tärkeimmiksi vuorovaikutustilanteiksi lasten ja vanhusten välillä. Päiväkodin kasvatuskulttuurin muutos näkyy mielestäni tässä kommentissa. Kun aikaisemmin toiminnan onnistuminen arvioitiin pääasiassa sen mukaan, kuinka tilanne oli aikuisen hallinnassa tai kuinka korkeatasoi-

seen toimintaan aikuisen näkökulmasta päästiin, nähdään tämä päivänä arvokkaammaksi kaikki se, mikä lähtee nimenomaan lapsesta itsestään (Huttunen 1989, 50). Aikuisen on ymmärrettävä oma tehtävänsä uudella tavalla. On luotava lapselle ympäristö, jossa lapsi saa mahdollisimman paljon itse toimia oman kehitysvaiheensa ja kiinnostuksensa mukaan. Lapsen toimintaa arvioivat päivähoiton henkilöstön lisäksi ennen kaikkea lapset itse. Lapsen toimintaympäristön rakentajana aikuisella on suuri vastuu ja asiantuntijuutta tarvitaan oikeanlaisten tilojen suunnittelussa, materiaalien hankinnassa, ryhmien muodostamisessa, päiväjärjestyksen ja toimintamahdollisuuksien luomisessa, vuorovaikutustaidoissa lapsen kehityksen ymmärtämisessä ja havainnoimisessa ja yhteydenpidon laadussa vanhempiin ja muihin. Lapsen siirtyessä päivähoidosta kouluun, voi aktiivinen vuorovaikutus lasten, vanhempien, päivähoiton ja koulun välillä madaltaa kynnystä lapsen siirtyessä uuteen ympäristöön (Bronfenbrenner 1979, 26 - 27).

Huttunen (1989, 50) toteaa, kuinka Bronfenbrenner (1979) luopui kasvatuksen yksilopsykologisen puolen korostamisesta ja alkoi painottaa ihmisen vuorovaikutusta inhimillisessä elämässä. Kasvatus alettiin nähdä kaikkien osapuolten välisenä yhteistyönä. Päiväkodissa toimitaan enimmäkseen ryhmässä. Aikuisen ohjausta tarvitaan, jotta ryhmätoiminta palvelee tarkoituksenmukaisesti lapsen oman aktiivisuuden säilymistä, oppimista ja lapsen persoonallisuuteen ja kehitysvaiheisiin liittyviä tarpeita. (Huttunen 1989, 50.)

Haastatteluissa tuli esille tilanteita, jotka ovat syntyneet lasten ja vanhusten omaehtoisesta, spontaanista toiminnasta, ja joissa työntekijä on ollut lähinnä ulkopuolinen tarkkailija. Eräs haastateltava kertoi, kuinka eräs lasten suosikkimummo oli käynyt samaisena päivänä postilaatikolla, jolloin ulkoilemassa olevat lapset olivat innoissaan juosseet hänen peräänsä, huutaneet: "Iida, Iida!" ja rientäneet halaamaan häntä. Iida-mummo on yksi haastateltavan kertomista suosikkimummoista. Tällaisen suhteen syntymiseen on varmasti vaikuttanut paitsi lasten välittömyys, myös Iida-mummon osoittama ystävällisyys lapsia kohtaan. Lapset aistivat aidon välittämisen ja vastaavat omalla aidolla välittömyydellään.

Toinen esimerkki lasten ja vanhusten spontaanista toiminnasta liittyi aikaisempiin tapahtumiin, kun Metsätähdessä on asunut hyvin iäkäs Juho-pappa. Hän oli ollut haastateltavien mukaan niin kiinnostunut olemaan vuorovaikutuksessa lasten kanssa, ettei kukaan ole ollut sen jälkeen ollut. Vanhusten puolen työntekijä kertoi, kuinka "*oli ihana kattoo, kun lapset tulivat Juho-papan luo ja he laittoivat korituoleja yhteen. Se oli vene, jossa he kaikki sitten istuivat, pappakin, ja soutelivat*". Haastateltava kertoo, että he olivat aina siellä, millä hän tarkoittanee, että tapahtuma toistui usein.

Haastatteluissa tuli ilmi tutkimukselleni merkittäviä asioita lasten ja vanhusten kohtaamisesta ja henkilökunnan suhtautumisesta siihen. Se että henkilökunta oli pannut merkille vuorovaikutustilanteita ja kuvailivat niitä positiivisesti, kertoo mm. että lasten ja vanhusten välistä vuorovaikutusta pidetään tärkeänä molemmille osapuolille. Esimerkkinä tästä vanhusten puolen työntekijän kertomus päiväkodissa olleista sisaruksista:

....Tässä oli vähän aikaa sitten päiväkodissa semmoset sisarukset, niin niistä oli se toinen sellanen, että vanhukset tykkäs hirveesti, kun se oli menny aina silittämään se pikkuinen. Ne tykkäs hirveesti. Ja sit ne lähti päiväkodista ne lapset pois, ni sit ne sano, että missäs se on se tyttö, joka aina silitti. Et ei se tarvii

paljon olla, et joku kosketus vaan. (H4, 30)

Tämä esimerkin lisäksi olen aiemmin tuonut esille muita tilanteita, joissa lasten ja vanhus-
ten välinen vuorovaikutus on ollut kosketusta, halailua ja silittelyä. Myös toinen haastatel-
tava oli pannut merkille, kuinka jotkut lapset ohi mennessään silittelivät talon asukkaita:

*Tässä on kaksi sellasta pientä tyttöä, jotka ohimennessään silittelee vanhuksia,
kun ne menee ottaan ruokaa tuolta jakelutiskiltä....ni ne ohimennessään silittelee.
Ni must tuntuu, et jotkut ihan odottaa sitä, että tuntuukohan nyt silittäminen.
(H2,18)*

Halailu ja silittely eivät ole suomalaisessa jäyhässä kulttuurissa niin tavallista kuin yleensä
missä tahansa muualla maailmassa. Toisaalta esimerkiksi amerikkalaisten tai venäläisten
poskisuudelmat ja halailut eivät välttämättä sisällä sen syvempää välittämistä toisesta kuin
pohjoismaalaisen ihmisen etäisemmän tuntuinen kättelytraditio. Kyse on kulttuurisista
eroista osoittaa suhtautumista toiseen ihmiseen. Lapsia halaillaan ja pidetään sylissä
suomalaisessakin kulttuurissa paljon. Jos lapset tottuvat siihen, että toisen koskettaminen
on luvallista ja mukavaa, niin hekin toimivat samoin niissä tilanteissa, joissa tuntevat
olonsa riittävän turvalliseksi. Omien vanhempien ja isovanhempien kanssa tai muiden
perheen läheisten ihmisten kanssa voi syntyä tällainen turvallinen ihmissuhde. Metsätäh-
den toimintakeskuksessa lapset ja vanhukset ovat tottuneet näkemään toisiaan ja tutustu-
neet toisiinsa. Heidän välilleen on voinut pitkähkön ajan aikana syntyä myös läheisiä
ihmissuhteita, ollaanhan päivisin ikään kuin yhtä perhettä. Nämä ihmissuhteet ovat hyvin
arvokkaita kaikille osapuolille ja niitä tulisi vaalia.

7.2.2 Erityiset tilaisuudet

7.2.2.1 Viikoittaiset toimintatuokiot

Viikoittainen yhteinen toimintatuokio on Metsätähdessä haastattelujen perusteella ainoa
säännöllinen tapahtuma ruokailun lisäksi, jossa lapset ja vanhukset toimivat yhdessä.
Toimintatuokion suunnittelevat ja toteuttavat yleensä päiväkodin työntekijät. Toiminta-
tuokioon osallistuminen on vanhuksille vapaaehtoista. Ohjelmassa on ollut mm. lauluhet-
kiä, leipomista, huovutusta ja askartelua.

*Sitte toimintatuokio on...kerran viikossa aina tämmönen yhteinen, järjestetty
toimintatuokio. Silloin alussa kyseltiin näiltä asukkailta, että minkälaista
toimintaa he toivois, et lasten kanssa järjestettäis, ja he sano, että ihan sitä, mitä
lapset haluaa ja mikä heille käy. Ja aika paljon se on nyt painottunu, niin kun
näitten asukkaiden kunto alkaa olla aika huono...ni tämmöseen lauluhetkityyppi-
seen hommaan. Että tämmösiä tuttuja lauluja, vanhoja lastenlauluja ja sitte
uudempia. Lapset esiintyy ja sitte aika paljon leivotaan. (H2,10)*

Suunnittelussa otettiin huomioon vanhus-
ten kunto. Tutkimushetkellä Metsätähdessä
asuvat vanhukset olivat suhteellisen huonokuntoisia, joten se vaikutti aika paljon toimin-

nan laatuun ja vanhusten osallistumiseen. Yhteinen viikoittainen toimintahetki koettiin kaikkien haastateltavien mielestä hyväksi toimintatavaksi, mutta toisaalta myös riittäväksi tämänlaatuiseksi tapahtumaksi viikoittain.

7.2.2.2 Yhteiset retket

Joka kevät on Metsätähdessä tehty ainakin yksi yhteinen linja-autoretki, jossa lapset ja vanhukset ovat mukana. Retkikohde on ollut sellainen, että mahdollisimman moni vanhus pystyy siihen osallistumaan. Pyörätuolilla kulkevat ovat osallistuneet retkeen invataksikuljetuksella. Retkikohteina on ollut mm. Savutuvan Apaja ja maatilamatkailukohteet

Nii, ja sitte on yhteisiä retkiä. Me ollaan yritetty joka kevät tehdä tuonne lähiseudulle linja-autoretki, että tota sit nää jotka ei pääse liikkumaan kun pyörätuolilla ni ne kulkee sitte invataksilla perässä ja virkeimmät tulee linja-autoonja...ollaan käyty tossa Kangasniemellä ja sitte noissa maatilamatkailukohteissa...ja tuolla Savutuvan Apajalla ja..... tämmösiä....että ne olis niinku nii, että niihin pääsis myös pyörätuolilla. Että pikkusen niinku rajoittaa se jaksaminen, että hirveen kauas ei voi lähteä. Mutta että ihan ovat tykänneet. Ja sit on vähän aina arvoitus, että jos viikko ennen kysytään, paljon on lähdössä, ni aamulla ni saattaa olla, että joku ei jaksakaan ...ja se on hyvin vaihtelevaa. Sit meillä oli joulujuhlat tänä vuonna niin, että tehtiin retki tommoseen maatilamatkailupaikkaan, ja asukkaat mukana ja lasten vanhemmat, jotka halusivat. (H2,11)

Joka kesä aivan kesän alussa on tullut tavaksi tehdä retki lähialueen uimarannalle Ohjelmassa oli viimeksi haitarinsoittoa, yhteislaulua, tanssia, grillausta ja lapset pääsivät uimaan. Tästä retkestä oli jäänyt mukavat muistot niille haastateltaville, jotka olivat retkeen osallistuneet. Retket koettiin tervetulleeksi vaihteluksi normaaliin arkielämään.

7.2.2.3 Yhteiset juhlat

Juhlapyhät on huomioitu Metsätähdessä erityisesti mm. koristeluilla, juhlakattauksilla ja ohjelmalla. Joulukuukausi, pääsiäinen ja juhannus ovat tärkeitä juhlapyhiä, jotka kokoavat talon väen yhteen. Myös pyhäinpäivä, adventti, vanhusten viikko, lasten päivä, äitienpäivä ja isänpäivä vietetään yhdessä. Yhteinen vappujuhla on talossa perinne. Ystävänpäivää on myös juhlittu.

Ja sitte on juhlia. Juhlapyhät on tietysti ihan oma juttunsa. On tämmöset normaalit juhannusjuhlat ja joulujuhlat ja syntymäpäiviä vietetään ja vappu....meillä oli vapunaatonä tämmöset tanssit. Haitarin soittaja oli ja....asukkailta osa tanssi ja lapset tanssi ja.....Joulujuhlat ja kevätjuhlat on illalla ja silloin on lasten vanhemmat mukana ...yhteiset juhlat tuntuu aina sellasilta mukavilta. (H2,11)

Juhlisiin on järjestetty ohjelmaa, josta kaikki pitävät. Haitarinsoittoa mainittiin haastattelussa usein esiintyjänä. Vanhuksille haitarinsoitto tuo muistoja mieleen heidän omasta nuoruudestaan. Musiikki voi tavoittaa myös dementoituneen ihmisen sisintä ja herättää tunteita. Elävä musiikki tuo tervetullutta vaihtelua arkeen, ja vuorovaikutuksellinen tilanne

oikean soittajan ja hänen musiikkinsa kanssa voi olla monin tavoin merkityksellistä kaikille osapuolille.

Monen ikäisten ihmisten osallistuminen yhteisiin juhliin tuo rikkautta Metsätähteen. Jokainen voi tuoda juhlaan ja sen valmisteluun oman kulttuurisen taustansa. Vanhoille ihmisille suuret juhlapyhät tuovat mieleen tärkeitä muistoja eletystä elämästä. He voivat kokea samoja tunteita uudelleen kuin aikaisemmin ja saavat kokemuksen olevansa mukana elämän menossa edelleenkin, vain erilaisessa ympäristössä. Vanhoilla ihmisillä voi olla myös arvokasta tietoa annettavana nuoremmille. Voi kuulla, miten heidän aikanaan juhliä valmisteltiin ja vietettiin. Vanhoille ihmisille juhlan merkitys voi olla erilainen kuin nuoremmille Metsätähdessä toimiville. Vanhukset voivat opettaa myös tärkeitä taitoja, kuten perinneruokien valmistusta nuoremmille. Vaikuttaa siltä, että Metsätähdessä ymmärretään juhlapäivien vieton merkitys kaikille osapuolille. Se näkyy esimerkiksi siinä, että juhlapyhien viettoa suunnitellaan huolella ja niihin osallistutaan aktiivisesti. Yhdessä kaikki talossa toimivat ovat luoneet oman, Metsätähden palvelutalon tavan valmistella ja viettää juhliä. Jokainen on tuonut mukanaan oman kulttuurisen taustansa arvoineen, tietoineen ja taitoineen.

7.2.2.4 Poisnukkuneen muistaminen

Kun asukkaista joku kuolee, on tapana kokoontua yhteen. Yhteisessä tilaisuudessa muistellaan lasten, henkilökunnan ja asukkaiden kanssa poisnukkunutta. Joku työntekijä lukee tilanteeseen sopivaa. Haastattelun perusteella lukijana on toiminut päiväkodin johtaja. Yhdessä lauletaan. Merkinä talon asukkaan kuolemasta on lipun nostaminen puolitankoon. Lapset ovat oppineet yhdistämään puolitankoon nostetun lipun kuolemantapaukseen.

Ja sitte meillä on tapana, että jos joku kuolee, nii meillä on tapana sitte kokoontua muistamaan, ja siinä on lapsetkin sitte mukana. Sit tietysti lasten kanssa täytyy sitä kuolema-asiaa vähän tarkemmin pohtia, koska....mutta lapset on niinku tottuneet siihen, että jos lippu on puolitangossa niin joku on kuollu. Sitte kokoonnutaan kädet ristissä ja jotakin lauletaan ja mä luen sitte jotakin siihen tilanteeseen sopivaa. Ja sitte lasten kanssa keskustellaan siitä vielä tarkemmin.
(H1,4)

Kuolema on osa elämää, mutta silti kulttuurissamme hyvin pysäyttävä ja vakava asia. Lapsille kuoleman käsittäminen on vielä vaikeampaa kuin aikuiselle, toisaalta lapsella on asian käsittelyssä apunaan oma mielikuvituksensa. Päiväkodin johtaja painotti haastattelussa, kuinka tärkeää on käsitellä kuolemaa vielä lasten kanssa erikseen. Aikuisten on syytä huomioida, että lapsi aistii hyvin herkästi ilmapiirin ympärillään. Aikuisen tulisi omasta surustaan huolimatta muistaa myös jakaa asiaa lapsen kanssa ja olla lapsen lähellä silloin kun hän sitä tarvitsee. Lapselle tulisi antaa tilaisuus käsitellä tunteitaan leikkien, piirrellen ja pohdiskellen ja kysellen.

Aho ja Laine (1997) toteavat, että lapsen maailmankuva on vielä puutteellinen, mikä johtuu hänen suppeasta elämänsä historiastaan. Mitä realistisempi kuva lapsella on ympäristöstään, sitä paremmat edellytykset hänellä on tulla toimeen sen kanssa. Lapsi havainnoi ympäristöään ja muodostaa havaintojensa ja niihin liittyvien tulkintojensa pohjalta ympäristöstään käsityksiä. (Aho & Laine 1997, 11.) Tämän näkökulman mukaan on tärkeää, että Metsätähden aikuiset vastaavat lapsen kysymyksiin ja antavat muutenkin sitä tietoa kuolemasta, mitä lapsi tarvitsee. Mikäli lapsella ei ole tietoa, hän luo mielikuvituksen avulla oman todellisuutensa kyseisestä asiasta. Se voi tavallaan suojata lasta mutta estää myös häntä saamasta tarpeellisia kokemuksia oikeasta elämästä (Huttunen 1989, 14 - 15).

Lehtovirta ym. (1997) esittävät yhden uuden kehityspsykologisen teorian vanhuuteen, käsityksen gerotranssendenssista. Tämä ilmiö on heidän mukaansa vanhuuteen kuuluva irtaantuminen elämänmenosta ja siirtyminen uudelle tasolle kehityksessä. Suhde aikaan ja tilaan muuttuu. Syntyy kokemus menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden samanaikaisuudesta. Lehtovirta ym. toteavat, että suhde kuolemaan muuttuu vähemmän pelottavaksi ja sitä voidaan odottaa kuin ystävän tuloa. Aineelliset asiat eivät enää kiinnosta, vaan rukous, mietiskely ja oman elämän pohtiminen tulevat tärkeiksi. Sisäinen elämä kaikenkaikkiaan muodostuu tärkeäksi. Lehtovirran ym. mukaan tässä vaiheessa musiikki voi toimia suorana kanavana ihmisen sisimpään. (Lehtovirta ym. 1997, 205.)

Haastateltavillani oli useiden vuosien kokemus työskentelystä vanhojen ihmisten kanssa Metsätähdessä. Tämä on antanut heille elämänarvoja ja uudenlaista suhtautumista elämään. Vanhan ihmisen olemus rauhoitti muitakin talossa. Työntekijät kertoivat elämänsä kaaren kokemisen auttavan ymmärtämään myös omaa suhtautumista elämään ja kuolemaan. Vanhusten erilainen suhtautuminen ympäristöönsä ei voi olla vaikuttamatta myös lapsiin, koska lapset aistivat herkästi ympäristöään (Kiesiläinen 1994).

7.2.3 Osallistuminen vuorovaikutustilanteisiin

7.2.3.1 Lapset

Lapsi on luonnostaan aktiivinen ja välitön. Hän hankkii tietoa ympäristöstään kyselemällä ja tutkimalla. Jos vanhus on valmis vuorovaikutukseen, yleensä lapsikin on.

Kyllä lapset on suhtautunu mun mielestä aika kivasti. Ne on oppinu siihen, että tää on normaali osa meidän talon toimintaa. Ei ne kovin ihmeellisenä pidä sitä. Siinä vaiheessa kun tulee kesken vuoden uusi lapsi, niin saattaa olla, että pitempään sitte tuijottelee vanhusten apuvälineitä, että mikä toi on, millä toi kulkee, mutta aika äkkiä ne tottuu. (H1,4)

Vanhusten huono kuulo on yksi vuorovaikutusta haittaava tekijä. Lapsi saattaa puhua vanhukselle niin hiljaa ettei vanhus kuule ja ihmettelee sitten, miksei toinen vastaa. Toisaalta omissa touhuissaan lapsilla on niin kuuluva ja kirkas ääni, että se tuntuu häiritsevän vanhuksia. Siksi vanhukset eivät halua tulla päiväkodin puolelle pitkäksi aikaa.

Lapsi ottaa kontaktia usein luonnollisesti syliin tullen, halailleen tai silitellen. Lapset vaistoavat, kenen lähelle on hyvä mennä, kuka heistä pitää. Havaitsin, että lapset saavat Metsätähdessä liikkua vapaasti päiväkodin tiloissa ja toteuttaa omia toiminnan tarpeitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten lasten sekä aikuisten kanssa (Strandell 1995b). Yhteisiin tiloihin ja vanhusten omiin tiloihin lapset eivät saa mennä ilman aikuisen lupaa tai seuraa. Yhteisesti on sovittu, että lapset eivät saa juoksennella käytävillä, ettei kenellekään aiheutuisi vahinkoja. On haluttu kunnioittaa vanhusten oikeutta rauhaan ja yksityisyyteen. Hitaasti liikkuvat ja huonokuntoiset vanhukset ovat myös alttiimpia kaatumisille ja siitä aiheutuville loukkaantumiselle kuin nuoremmat.

Lasten ja vanhusten osallistuminen vuorovaikutustilanteisiin riippuu paitsi heidän omasta halustaan ja aktiivisuudestaan, myös ympäristön tekijöistä. Miten tilat mahdollistavat kohtaamisen? Lasten päiväkotit ja vanhusten asunnot ovat saman rakennuksen eri puolilla. Tilat on tarkoituksella suunniteltu siten, että voidaan myös toimia täysin erillään, mikäli halutaan. Tämä vaikuttaa järkevältä, koska yhteisen toiminnan on lähdeittävä vapaaehtoisuudesta ja yhteisistä intresseistä. Yhteinen ruokasali ja yhteiset henkilökunnan sosiaalitilat ovat poikkeus. Yhteinen ruokasalikaan ei velvoita välttämättä lasten ja vanhusten kohtaamiseen, koska vanhuksilla on omilla asunnoissaan keittiöt, joissa he voivat halutessaan itse valmistaa ateriansa tai heille viedään omiin asuntoihin ateriat palvelutalon keittiöstä. Vanhusten osalta lasten kanssa yhdessä ruokailu on siis täysin vapaaehtoista ja toisenlainen vaihtoehto on järjestettävissä vanhusten kannalta hyvin vaivattomasti.

Lasten aamupala ja ruokailu on järjestetty suurinpiirtein samaan aikaan vanhusten kanssa. Silloin heillä on mahdollisuus kohdata, koska aterioivat samassa tilassa. Lasten päiväunien aikaan myös vanhukset ottavat päiväunet. Iltapäivällä taas kun lapset heräilevät, ovat vanhukset levon jälkeen virkeämpiä, joten lasten ja vanhusten päiväjärjestys ei näytä olevan esteenä vuorovaikutustilanteiden syntymiselle. Lapset ovat kuitenkin riippuvaisia päiväkodissa aikuisten suunnitelmista ja henkilökunnan määrästä. Aikuisia ei tuntunut riittävän tarpeeksi usein jakamaan lapsia pienemmiksi ryhmiksi, jolloin yksi aikuinen voisi toimia joidenkin lasten ja vanhusten kanssa: maalailien, musisoiden, retkeillen, kaupassa tai kylässä käyden. On varmasti paljon yhteistoimintamahdollisuuksia, joita ei ole vielä kokeiltukaan Metsätähdessä, vaikka monenlaista mukavaa toimintaa on järjestettykin.

Lummelahti (1995) näkee lapsen osallistumisessa ja oppimisessa aikuisen roolin tärkeänä. Aikuisen on hänen mukaansa järjestettävä lapselle ympäristö, joka tarjoaa monipuolisia toimintamahdollisuuksia. Aikuisen toiminta voi käynnistää lapsessa sellaisia oppimisprosesseja, jotka eivät olisi mahdollisia lapsen oman, spontaanin toimintansa puitteissa. Päivähoidon esiopetusta pitäisi Lummelahden mukaan pyrkiä ohjaamaan siten, että lapset ja ryhmä jossa lapset toimivat, säätelisi itse mahdollisimman paljon omaa toimintaansa. (Lummelahti 1995.)

7.2.3.2 Vanhukset

Vanhukset osallistuvat vuorovaikutukseen lasten kanssa monella tavalla. He voivat osallistua yhteisiin päivittäisiin tilanteisiin kuten aamupalalle ja ruokailuun. Samoin he

voivat osallistua järjestettyihin muihin tilanteisiin, kuten viikoittaiseen toimintahetkeen, juhliin ja retkille. Kaikki haastateltavat kuitenkin korostivat sitä, että vanhusten osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Näin se myös toteutuu käytännössä. Vanhuksilla on aina mahdollisuus valita oleskelu omissa oloissaan tai osallistua johonkin muuhun samaan aikaan tapahtuvaan. Osa Metsätähden hyväkuntoisista ja virkeistä vanhuksista käy esim. seurakunnan järjestämässä kerhossa kirkolla. Suurin osa Metsätähdessä asuvista vanhuksista on kuitenkin niin huonokuntoisia, että heidän osallistumisensa samassa talossakin järjestettävään toimintaan vaihtelee hyvin paljon kunnan ja jaksamisen mukaan.

Täällä käy virikepiiri, mutta että siihenkään ei kaikki osallistu. Kyllähän sitte tämmöset pirteemmät vanhuksset saattaa pitää aika lapsellisinakin näitä meidän touhuja, mutta että yritetään järjestää toimintaa monipuolisesti, että jokainen jotain saisi....että, joku tykkää laulella virsiä ja joku tykkää sitte taas tehdä muuta. Kyllä mä luulisin, että kuitenkin tämä arkielämän seu raaminen ni kyllä se aika monille riittää. Että meillä on ollu joskus tämmösiä opiskelijoita, jotka on ollu innokkaita sitte vetämään kaikenlaista.....ni must tuntuu, että nää asukkaat ovat ihan väsähtäneet. Että just se, että on sitä elämää ja....sitä löytyy halutesa...ettei tuputeta. (H2,15)

Haastatteluista ilmeni, että aikaisemmin Metsätähdessä on ollut virkeämpiä vanhuksia. Haastateltavat kokivat, että silloin oli ollut helpompi järjestää yhteisiä tilaisuuksia koska useampi saattoi niihin osallistua. Silloin myös lapsilla ja vanhuksilla on ollut todennäköisesti enemmän vuorovaikutustilanteita keskenään. Yksi haastateltava kiteytti työntekijöiden ajatuksen vanhusten huonosta kunnosta: *“Siitä ei voi olla pettynyt - asia vain on niin”*. Toiminnan suunnittelussa tämä seikka otetaan huomioon ja on etsitty mahdollisimman monille sopivia toimintatapoja. Retkikohteet on valittu niin, että ei tarvitse matkustaa kovin kauas. Pyörätuolilla kulkevat vanhuksset, jotka eivät pääse linja-autoon, viedään retkikohteisiin invataksilla.

Vanhusten suhtautuminen yhteiseen toimintahetkeen vaihtelee paljon. Osa vanhuksista on niin virkeitä, että kyläilevät päivittäin muualla ja harrastavat erilaisia asioita. He pitävät haastateltavien mukaan yhteistä toimintaa lasten kanssa usein lapsellisena. Osa vanhuksista ei huonon kuntosensa puolesta jaksaa tai eivät muuten halua osallistua tähän toimintaan. Osa vanhuksista taas kokee toiminnan mukavana ja osallistuvat mielellään. Haastateltavat korostivat, että jos toimintahetkelle erityisesti kutsutaan talon vanhuksia, silloin he kyllä osallistuvat. Koska toimintaperiaate on vapaaehtoisuus, näin tehdään vain poikkeustapauksissa.

Ja jos ei jaksaa siinä olla leipomassa mukana, ni sitte istuu siinä pöydässä ja seuraa ja antaa hyviä ohjeita....tai tekee taikinan tai jotain tämmöistä. Tai sitte ihan askarrellaan, saksilla leikkaamista. Se on vähän hankalaa; ei tahdo enää kädet toimia tai näkö. (H2,11)

Tutkimuksen valossa vaikuttaa siltä, että vanhuksilla on osallistuessaankin vaihtoehtoja. Päiväkodin työntekijä kertoi, kuinka hän on välillä ilahtunut siitä, että askarteluhetkelle onkin joku kerta osallistunut enemmän vanhuksia. Haastateltavat vaikuttivat olevan tyytyväisiä jo siihen, että vanhus lähtee asunnostaan ja on mukana toiminnassa, vaikka vain seurailen. Kipeät ja jäykät kädet eivät anna vanhuksille aina mahdollisuuksia toimia. Leipomishetket olivat mieluisia. Vaikka vanhat ihmiset eivät käsistään enää itse pystyisi

leipomaan, he istuvat pöydän ääressä ja antavat hyviä neuvoja tai tekevät jotain muuta. He iloitsevat haastateltavien mukaan kuitenkin yhdessäolosta ja voivat herätellä muistoja leipomistaidoistaan, jotka ovat monella olleet varmasti hyvät. Leivonnaisia ei heidän huolehtiessaan perheestään voinut aina ostaa kaupasta, vaan oli opeteltava tekemään itse.

Perjantaisinhan on aina yleensä semmonen , että päiväkodin porukka tulee sitte tänne ja siihenhän saa vanhuksset tulla. Että se riippuu vähän, että millanen on se juttu. Että jos on vaikka jumppaa tai jotain, niin kyllähän ne hirveesti on niinku mukana. (H4,30)

Metsätähdessä on hyvin erilaisia ja erikuntoisia vanhuksia, niin kuin on jo aiemmin todettu. Yhteisen toiminnan suunnittelussa on pyritty kuuntelemaan vanhusten mielipiteitä. Esimerkiksi Metsätähden aloittaessa toimintansa, asukkaat totesivat haluavansa tehdä *“ihan sitä, mitä lapset haluaa”*. He näkivät lapset tärkeinä ja halusivat, että he viihtyvät. Vuosien mittaan ovat haastateltavat todenneet, että oli toiminta melkein mitä tahansa, kaikki eivät aina osallistu. Haastateltavien mielestä suurimmalle osalle talon asukkaista riittää virikkeeksi arkielämän seuraaminen kaikessa rauhassa. Kaikki Metsätähden vanhuksset eivät pidä lapsista. He toivovat, että lapset eivät olisi heidän puolellaan ollenkaan. Syitä voi olla monia lasten äänistä vanhuksen omaan mielentilaan. Tätä toivetta on kunnioitettu ja vanhuksilla on oikeus elää myös niin halutessaan olla aivan omissa oloissaan. Nekin vanhuksset, jotka eivät niin lapsista pidä, osallistuvat kuitenkin yhteisiin tilaisuuksiin silloin, jos varta vasten tullaan kutsumaan. Joskus Metsätähdessä on ollut opiskelijoita, jotka ovat innokkaasti järjestäneet vanhuksille viriketoimintaa. Se on ollut haastateltavien mukaan joillekin vanhuksille liian rasittavaa. Työntekijät pitävät hyvänä sitä, että vanhukselle on tarjolla aktiviteetteja, joihin voi halutessaan osallistua. Vanhuksen itsemääräämisoikeutta halutaan Metsätähdessä kunnioittaa.

Meillä oli aikaisempina vuosina yksi pappa, joka oli hyvinkin paljon lasten kanssa, että aina aamulla hän oli hyvinkin otettu, kun ensimmäiset lapset tuli. Että hän oli niin kun sillä tavalla hirveen innostunu olemaan lasten kanssa; ulkona potkutteli lapsia, et se oli niinku molemminpuolinen...sit heistä tuli niinku hyviä kavereita. (H1,4)

Haastateltava kertoi papasta, joka oli hyvin innostunut toimimaan lasten kanssa. Kyseinen pappa ei ole enää Metsätähdessä. Yleisesti haastateltavat totesivat, että lasten päiväkodin puolelle vanhuksset eivät mielellään mene, ainakaan kovin pitkäksi aikaa. Päiväkodin väki on mielestään yrittänyt houkutella vanhuksia kertomaan lapsille entisistä ajoista, mutta vanhuksset eivät tunnu viihtyvän päiväkodin puolella. Syyksi arvellaan lasten äänet ja iso lapsiryhmä. Silloin on tilanne ollut toinen, kun päiväkodin puolella on vain muutama lapsi ja tilanne rauhallinen.

Kaikilla Metsätähden vanhuksilla ei ole omia lapsenlapsia. Suurimmalla osalla on, mutta haastattelujen perusteella vain osa vanhuksista tapaa usein lastenlapsiaan. Työntekijät ovat huomanneet, että ne vanhuksset, joilla ei ole ollenkaan lastenlapsia, kaipaavat lasten näkemistä. Myös monet muut vanhuksset seurailevat lasten touhuja mielellään. *“Sitte on tämmösiä, jotka ei kauheesti ota kontaktia, mutta kyllä he lapsia sitte seuraa ja....lapsi on kuitenkin semmonen välitön”*, oli yhden haastateltavan huomio. Metsätähden lasten

kanssa vuorovaikutus voi tarjota vanhuksille tärkeän kontaktin lapsiin, mikä antaa heille elämän iloa, merkin elämän jatkuvuudesta ja kulttuurin siirtymisestä sukupolvelta toiselle. He saattavat kokea myös itsensä tärkeiksi neuvoessaan lapsia tai kommentoidessaan lasten toimintaa työntekijöille. Joku vanhus on haastateltavan mukaan todennut, että lapsi oli jättänyt maidon juomatta, vaikka maito on niin tärkeää lapselle. Ruokailutapoihin ovat myös vanhukset joskus puuttuneet. Heidän aikanaan oli sellainen kasvatus, että istuttiin hiljaa pöydässä ruokailun ajan. Nyt lapset saavat liikkua ja jutella vapaammin. (ks. Hurme 1987)

7.2.4 Merkitys lapselle

7.2.4.1 Kokee itsensä tärkeäksi

Lapsen eläminen vuorovaikutuksellisessa ympäristössä vaikuttaa ekologisen näkemyksen mukaan lapseen kokonaisvaltaisesti, niin myös itsetunnon ja minäkuvan kehitykseen. Läheisessä vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa lapsi kokee, että häntä huomioidaan. Hän kokee olevansa tärkeä huomattessaan, että aikuisella on aikaa kuunnella ja keskustella hänen kanssaan tai pitää sylissä. Lapsi saa kokemuksia siitä, että hän kuuluu yhteisöön, hän on arvokas. Hän saa testata omia ajatuksiaan, tietojaan ja taitojaan suhteessa toiseen ihmiseen ja ympäristöönsä, jolloin hän koko ajan oppii. Vanhemman sukupolven edustajien kanssa vuorovaikutus antaa lisäksi jotain merkittävää lapselle hänen oivaltaessaan asioita ihmisen elämänkaaresta, historiasta ja kulttuurista. (Weisner 1996.)

Kyllä se varmaan on se semmonen.....tähän itsetuntoon liittyvä juttu.. että lapset huomaa, että he on tärkeitä näille asukkaille..ja asukkaat kyllä huomioi lastaja syliä kyllä löytyy tarvittaessa jos haluaa istua sylissä, niin siihen on mahdollisuuksia. Kyllä musta se, että tuntee itsensä arvokkaaksi...kun työntekijöitä yhä vaan vähennetään ja tää kiire on ...ja tuntuu ittestä, kun kotona mieltii, että kuinka monen lapsen kanssa ehti tänään kahden kesken keskustella....ni siihen mahdollisuuksia...(H2,17)

Aho (1996) toteaa, että tasapainoisen kehityksen kannalta on tärkeää, että lasta autetaan tiedostamaan ja ilmaisemaan tunteitaan. Mikäli lapsi on Metsätähdessä onnistunut luomaan turvallisia ihmissuhteita toisten lasten, työntekijöiden ja vanhusten kanssa, se kannustaa häntä tunteiden ilmaisuun. Aho korostaa myös, että mikäli tunteet otetaan mukaan oppimistilanteeseen, yksilön potentiaali oppia lisääntyy moninkertaisesti. (Aho 1996, 21 - 25.) Metsätähden palvelutalossa on paljon aikuisia, työntekijät vaihtuvat yhden päivän mittaan työvuorojen vaihtuessa, vierailijoita käy ja tilanne voi olla kaiken kaikkiaan hyvin erilainen eri päivinä. Aikuisen vastuulla on tukea kaikissa olosuhteissa, että lapsi kokisi olonsa mahdollisimman turvalliseksi (Alanen & Bardy 1990). Tämän päivän ja tulevaisuuden ihmisiltä vaaditaan vahvaa itsetuntoa, sosiaalisen todellisuuden jäsentämistä ja vuorovaikutustaitoja. Aho ja Laine (1997) toteavat, että kasvatuksen ja koulutuksen tulisikin kaikilla ikätasoilla panostaa entistä enemmän ihmiseksi kasvuun, jotta ihminen pystyisi kohtaamaan elämässään muutoksia ja selviytymään elämän solmukohdis-

ta. Toista ihmistä ei voi Ahon ja Laineen mukaan opettaa varsinaisesti, mutta voimme auttaa ja helpottaa hänen oppimistaan. (Aho & Laine 1997, 7 - 8.)

Metsätähdessä työntekijöiden kiire vaikuttaa myös lasten kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen vähenemiseen. Päivähoidon työntekijän mieltä painoi joskus iltaisin kotona, oliko kerennyt keskustella lasten kanssa ollenkaan tai vain vähän kahden kesken. Työntekijä oivaltaa lasten henkilökohtaisen huomioimisen tärkeän merkityksen lapselle. Metsätähdessä on vanhuksia, joilla on aikaa ja kiinnostusta kaiket päivät istua ja seurata lapsia. Olisiko kenties mahdollista löytää lasten ja näiden vanhusten välille enemmän mahdollisuuksia vuorovaikutukseen?

Strandellin (1995b) mielestä ei ole mahdollista, että päiväkodin aikuinen voisi luoda yksilöllisen suhteen kaikkiin lapsiin. Hän korostaa lasten omaa sosiaalisten suhteiden verkostoa joissa he voivat toimia omista lähtökohdistaan käsin. Strandellin käsityksen mukaan haastateltavat työntekijät turhaan kantavat huolta siitä, että eivät kiireiltään ehdi huomioida lapsia riittävästi yksilöllisesti. Päinvastoin hän korostaa, että enemmän pitäisi päiväkodeissa kehittää lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja antaa lasten omalle suunnittelulle enemmän aikaa. Tämä näkökulma ei poista aikuisen merkitystä lapsen elämässä, mutta on huomion arvoinen työntekijän määritellessä omaa rooliaan lasten kanssa toimiessa. Pidän tärkeänä, että aikuisena tutustun jokaiseen päivähoitoryhmässäni olevaan lapseen hyvin. Sen jälkeen on mahdollista rakentaa luottamuksellinen suhde hänen ja hänen perheensä kanssa. Kun tunnen lapsen, voin pysyä enemmän taka-alalla ja luoda Strandellin tarkoittamia edellytyksiä lasten keskinäiselle vuorovaikutukselle. Aho ja Laine (1997) toteavat, että mikäli aikuinen on jatkuvasti puuttumassa lapsen toimintaan estäen, varoitellen ja muuten puuttuen, lapsi tulee itsekkin epävarmaksi. Hän ei enää luota itseensä eikä ole yhtä innokas kokeilemaan. Aikuisen kannustava ja kuitenkin oikealla tavalla ei toivottuun käyttäytymiseen puuttuminen ohjaa lapsen kasvua ja myös itsetunnon ja minäkäsityksen kehitystä. (Aho & Laine 1997.)

7.2.4.2 Kiinnitty kulttuuriinsa

Ihmisen toimintaa voidaan ymmärtää vain hänen omien kokemustensa ja tunteittensa, oman todellisuutensa kautta. Weisnerin (1995) mukaan itsetuntokin kehittyy, jos lapselle on tietty kulttuuriympäristö, johon hän voi turvallisesti mielin tuntea kuuluvansa ja jossa hän oppii toimimaan ja tuntemaan yhteisön jäsenet. Metsätähden toimintaympäristö voi tukea lapsen kiinnittymistä kulttuuriseen ympäristöönsä. Siellä lapsella on oman lähipiirinsä ohella mahdollisuus saada kokemuksia kulttuurisesta kiinnittymisestä elämään, yhteisöön ja yhteiskuntaan. (Weisner 1996; Aho 1996, 10 - 11.)

Lasten ja vanhusten toimiessa samassa rakennuksessa näiden kahden sukupolven kohtaamiselle on hyvät edellytykset. Bronfenbrenner (1981) korostaa, miten tärkeää olisi, että rakennettaisiin enemmän paikkoja, jossa eri sukupolvet voisivat kohdata. Kun lapsi näkee erilaisia ja eri ikäisiä ihmisiä ympärillään, hän samalla sisäistää omaa rooliaan ja omaa identiteettiään suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä. Hän oppii kohtaamaan toisia ihmisiä. Bronfenbrenner kuvaa vuorovaikutusta parhaimmillaan kehityksellisessä dyadis-

sa, jonka piirteitä ovat vuorovaikutussuhteen vastavuoroisuus, vahva ja kestävä tunneside sekä tasapainon siirtyminen kehittyvän yksilön suuntaan. Tärkeällä sijalla on osallistumisen luonne, kuten positiivisuus-negatiivisuus, samoin vaikutuksen rakentavuus tai hajottavuus. (Bronfenbrenner 1981, 5.)

Lapsen tärkein tunneside luodaan hänen omassa lähipiirissään - kodissa. Metsätähden aikuisista voi tulla lapsille myös merkittäviä ihmisiä. Tutkimuksessa käy ilmi, että lapset ovat tottuneet siihen, että vanhukset kuuluvat taloon. He tuntevat asukkaita nimeltä ja ovat löytäneet heidän joukostaan suosikkimummoja. Mikäli sama lapsi on ollut Metsätähdessä koko toimintavuoden ja ehkä jo useita vuosia, on hänellä ollut hyvä mahdollisuus tehdä tuttavuutta Metsätähden asukkaisiin. Tutkimuksessa esiintyy suosikkimummo, Iida. Yksi haastateltava kertoo, kuinka lapset tervehtivät häntä ruokailuun tullessaan: "Terve, Iida!" Toisessa esimerkissä haastateltava kertoo lasten juosseen juuri haastattelupäivänä Iida-mummon luo hänen käydessään postilaatikolla, huutaneet: "Iida, Iida!" ja rientäneet halaamaan häntä. Huomionosoitus ei ole yksipuolista, vaan haastateltavat kertovat myös vanhusten vastaavan lasten tervehdyksiin ja osoittavan heille huomiotaan.

Kehityksellisen dyadin (Bronfenbrenner 1979) vastavuoroisuus, tapahtuman positiivinen luonne ja vahva tunneside voi toteutua lasten kohdatessa heille tärkeitä ihmisiä Metsätähdessä. Bronfenbrennerin painottamaa suhteen rakentavaa tai hajottavaa vaikutusta ja tasapainon siirtymistä kehittyvän yksilön suuntaan. Lapset ovat innokkaita ottamaan kontaktia joihinkin vanhuksiin, kuten Iida-mummoon, joka vastaa lasten aloitteisiin. Tutkimuksen valossa oletan, että mikäli vaikutus olisi ollut hajottava ja vuorovaikutuksen tasapaino kovasti vanhuksen suuntaan, lapsen mielenkiinto ottaa kontaktia olisi ajan mittaan heikentynyt ja loppunut. Lapset ovat käytökseltään aitoja ja aistivat ympäristönsä ilmapiiriin.

Tämmöisiä tietoja vanhasta ajasta ja historiasta ja tämmöisiä, voi kertoa näitä asioita ja tarinoita sille ja..kyllä musta tuntuu, että se tulee sieltä kokemuksella, ja jos on kokenutkin ne asiat, ni kyllähän se tulee eri lailla, kuin semmoselta, joka on lukenu vaikka historian kirjasta...tai muuten. (H6,44)

Lapsen ja vanhusten välisessä vuorovaikutuksessa Metsätähdessä kehityksellinen dyadi voi toteutua myös vanhuksen kertoessa satua tai tarinaa lapselle. Näin lapsi saa tietoa kulttuuristaan, perinteistä ja aikaisempien sukupolvien elämästä (Liikanen 1993). Lapsen tietoisuus lisääntyy myös aikaisemmin vallitsevista arvoista, asenteista ja näkemyksistä. Haastateltava toteaa, että itse koettujen asioiden kertominen on erilainen tilanne, kuin jos kertoja on lukenut asiat esim. kirjasta. Lapset ovat hyvin herkkiä kuuntelemaan ja aistimaan puhujan olemuksen vakuuttavuuden. Lummelahden (1995) mukaan satujen ja tarinoiden tarjoamat erilaiset katsomukset avartavat lapsen maailmankuvaa ja antavat valinnanmahdollisuuksia lapselle itselleen. Tarinan tai sadun kertoja vaikuttaa omalla toiminnallaan lapseen. Hän valitsee itse, mitä lapselle kertoo. Millä tunteella, äänenpainolla ja esittämistavalla kerrottava esitetään, on myös merkitystä lapselle. Tarinatuokiosta voi muodostua tärkeä vuorovaikutustilanne lapsen ja kertojan välille. Tunteet koetaan yhdessä, asioista keskustelu ja mielikuvien muodostuminen kerrotun perusteella vaikuttaa lapsen kehitykseen. (Lummelahti 1995, 72 - 77.)

Metsätähdessä on paljon vanhoja ihmisiä. Kaikki eivät jaksakaan eivätkä halua olla kovin paljon vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Joukossa on kuitenkin aina muutama, jotka ovat siihen valmiita. Lapset saavat näin ainutlaatuisen mahdollisuuden oppia tärkeitä asioita historiastaan ja kulttuuristaan. Konstruktiiivisesti lapset rakentavat maailmankuvaansa aikaisemmin kokemansa varaan. Karlsson ja Riihelä (1991) toteavat, kuinka dynaaminen tiedon käsitys ottaa huomioon ympäristön vaikutuksen. Tietomme muuttuu ja kehittyy jatkuvasti, mikä vaatii kokemuksia, ajattelua, kyseenalaistamista, paneutumista, vuorovaikutusta ja aktiivisuutta. Dynaaminen tieto omaksutaan Karlsson ja Riihelän mukaan ajattelua prosessoimalla; ihminen jäsentää itse ympäröivää todellisuutta. Näin kulttuuri siirtyy ja muokkautuu vastaamaan seuraavan sukupolven tarpeita. (Karlsson & Riihelä 1991.)

Tutkimukseni valossa totean, että mielenkiintoiset keskustelut ja muut vuorovaikutustilanteet vanhusten kanssa Metsätähdessä ovat herättäneet lapsissa tunteita, ajatuksia ja kysymyksiä, joita omien kykyjensä mukaan käsittelevät. He ehkä rohkaistuvat myös itse ottamaan kontaktia vanhuksiin positiivisten kokemusten jälkeen. Tällaisille lapsesta spontaanisti lähteville tilanteille ammattinsa osaava, lasta aktiivisesti havainnoiva ja kuunteleva aikuinen pyrkii järjestämään aikaa ja mahdollisuuksia. Lapset saavat myös samalla myönteisiä kokemuksia siitä, että heistä välitetään, että heidän kanssaan halutaan viettää aikaa ja keskustella. Lapset tuntevat itsensä tärkeiksi ja arvokkaiksi, mikä on oleellinen seikka hyvän itsetunnon rakentumisessa.

Metsätähdessä lapset oppivat ottamaan erilaisia ihmisiä huomioon. He huomaavat, että on olemassa hyvin erilaisia ihmisiä: eri ikäisiä, erilaisista kulttuureista, sairaita ja vammautuneita. On myös erilaisia apuvälineitä, joita uudet lapset jonkin aikaa saattavat tuijottaa ja kysellä niistä. Siren-Tiusanen (1996) toteaa, että on olemassa tutkimuksia, joiden mukaan yli 90% lasten oppimisesta olisi muuta kuin aikuisen ohjaukseen perustuvaa. Herääkin kysymys, jättävätkö lapsen toimintaympäristöt riittävästi tilaa lapsen omaehtoiselle tutkimiselle ja aktiivisuudelle. Metsätähdessä lapsi oppii ympäristöstään tärkeitä asioita olemalla vuorovaikutuksessa erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa. Virallisilla säännöillä, tavoitteilla ja ohjeilla ei ole suurtakaan merkitystä kasvatuskulttuurin muodostumisessa, vaan kasvatusilmapiiri muodostuu jostain epävirallisemmasta. (Siren-Tiusanen 1996, 10 - 11, 23.)

Erilaisten ihmisten kohtaaminen voi edistää lapsen kasvamista suvaitsevaisuuteen, maailmankansalaiseksi, mikä korostuu tulevaisuuden maailmassa. Maailma muuttuu, ihmiset liikkuvat enemmän maasta toiseen ja toimintaympäristömme muuttuvat kaikenkaikkiaan monikulttuurisemmiksi. Liikanen (1993) toteaa, että meidän olisi entistä enemmän huomioitava ihmisoikeuksien toteutuminen yhteiskunnassa, myös yksilötasolla. Tämä edellyttää, että lapsella ja nuorella on mahdollisuuksia olla vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa. Vastuu on kodilla, päivähoitolla ja koululla - niillä ympäristöillä, joissa lapsi ja nuori kasvaa ja kehittyy. Liikasen mukaan stereotyyppioista ja etnosentrisyydestä olisi luovuttava siirryttäessä monikulttuurisempaan yhteiskuntaan. Kulttuurien ymmärtäminen globaalisti edellyttää oman yksilöllisen ja kulttuurisen käsikirjoituksen ymmärtämistä. (Liikanen 1993, 145 - 150.)

Talon työntekijät osoittivat haastattelujen perusteella ajattelevansa ja toivovansa, että lasten ja vanhusten ja kaikkien muidenkin Metsätähdessä olevien ihmisten vuorovaikutus auttaa lapsia kohtaamaan erilaisuutta. Ihminen, jonka itsetuntemus on kehittymätön, saattaa kokea erilaisuuden uhkana itselleen. Tästä on paljon surullisia esimerkkejä kuten rasistinen käyttäytyminen ja koulukiusaaminen. Kun lapsi saa pienestä asti olla aidossa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa ja saa kokea itsekkin rakkautta ja huolenpitoa, hän oppii kunnioittamaan varauksettomammin toisia ihmisiä riippumatta heidän ulkonäöstään, kulttuuristaan, iästään, sairaudestaan jne. Metsätähden työntekijät ovat huomanneet, että lapsille ei tarvitse edes huomauttaa siitä, että olisivat varovaisia ruokailutilanteissa kun joukossa on huonokuntoisia vanhuksia. Lapset varovat luonnostaan törmäilemistä, vaikka muuten liikkuvat omissa oloissaan huolettomammin ja nopeasti. Mitään vahinkoja ei haastateltavien mukaan ole sattunut ruokailutilanteissa näiden vuosien aikana. (Thomas 1992)

Vanhusten merkitystä lapsille haastateltavat korostivat myös siksi, että joillakin lapsilla ei ole omia isovanhempia tai isovanhemmat ovat kaukana eivätkä lapset kohtaa heitä usein. Toisaalta isovanhemmat ovat myös usein nuoria ja vielä työelämässä, että varsinaisesti vanhuksia lapset saattavat tavata säännöllisesti vain Metsätähdessä. Työntekijät pitivät jo arvona lasten ja vanhusten toimimista samassa rakennuksessa ja toistensa näkemistä päivittäin. Monissa kulttuureissa eletään edelleen suurperheissä, joissa eri sukupolvien ihmiset asuvat yhdessä. Suomessa se on enää hyvin harvinaista. Suurperheissä lapset saivat päivittäin kokemuksia monenlaisista ihmissuhteista ja heille välittyi luontaisella tavalla kulttuurista ja sosiaalista tietoa vanhempien ihmisten kanssa elämällä. Kenties Metsätähden kaltaisessa yhteisössä saavutetaan jotain tätä tärkeää ihmissuhdeverkostoa korvaavaa! Kuten Metsätähden kodinhoitaja haastattelussaan totesi, ainut tapa oppia kohtaamaan toisia ihmisiä on toimimalla yhdessä.

Tuntuu, että nää lapset ei kyllä hätkähdä erilaisuutta. Monesti on niin huonokuntoisia....tossa istuu, ja tota sitte kun tämä ihmisten elämäntyö on niin älyttömän kiireinen, että jotenkin sitte, kun tässä talossa on asukkaat, jotka saattaa istua pitkiä aikoja ja vaan seurata lapsia ja tehdä jotain huomioita....se niinku itelle tuo semmosta...semmosta...elämäkatsomusta. (H2,12)

Lapset elävät aikuisten luomassa yhteiskunnassa. Kilpailu ja kiire, jonka moni aikuinen kokee stressaavana vaikuttaa väistämättä myös lapsiin. Lapsia lyödään laimin ja hienot tavoitteet lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemiseksi ovat aika usein kaukana käytännöstä. Lasten kulttuuriin myös siirtyy aikuisten yhteiskunnan piirteitä. Aikuiset usein suorastaan kannustavat lapsia entistä nuorempina entistä aikuismaisempiin ilmiöihin. Jokainen voi mielessään pohtia, mitä kaikkea tähän liittyy. Lapsuuden ja aikuisuuden maailmat ovat entistä lähempänä toisiaan ja on jo merkkejä siitä, että aikuinen puuttuu lapsen elämästä. Lapsi on usein itse saanut hypätä aikuisen saappaisiin huolehtimalla esimerkiksi vapaa-ajanviettotavoistaan ja kotiintuloajoistaan. Tuntuu käsittämättömältä, että kulttuurissamme korostetaan pienen lapsen kohdalla äitiyttä ja isyyttä yli kaiken. Kuitenkin siinä vaiheessa, kun lapsi on vielä lapsi, mutta uskaltaa ja osaa ottaa mittaa aikuisen maailmasta etsien omia rajojaan, hänet jätetään yksin. Silloin aikuista tarvitaan yhtä paljon kuin varhaislapsuudessakin, eri tavalla vain.

Lapsuuden aika on itsessään arvokas. Strandell (1995b) toteaa, että tieteellinen kuva lapsesta välittyy usein niin, että lapsi olisi yhtä kuin kehitys. Kehityksen näkökulma on hyvin tärkeä, mutta huomaammeko, että elämän hetket kuluvat nopeasti. Oma kiireinen elämäntapamme on ehkä liiaksi vaikuttanut siihen, että hetket ja päivät kuluvat ja lapsen kanssa ei huomata elää tätä päivää. Haastatteluissa Metsätähdessä tuli esiin, että vanhusten kiireetön oleskelu rauhoittaa myös työntekijän omaa mieltä ja muistuttaa elämän arvoista. *“Kun alkaa päiväkodin puolella korvat soimaan ja tulee tänne ja keskustele hetken jonkun vanhuksen kanssa rauhassa, jaksaa taas.”* Jos työntekijä saa vanhusten kanssa toimimisesta voimia ja elämänarvoja, ne siirtyvät välillisesti myös lapsiin. Jos vanhuksista välittyvä rauha tekee vaikutuksen aikuisiin, miksei se tekisi myös lapsiin. Vanhusten ja lasten välinen vuorovaikutus Metsätähdessä siirtää myös lapselle mallin ihmisenä olemisesta ja siitä mikä on tärkeää. Tärkeää on elää tätä päivää ja huomata erilaisia asioita ympärillään.

7.2.5 Merkitys vanhukselle

Metsätähden vanhuksat ovat haastateltavien mukaan keskimäärin huonompikuntoisia kuin aikaisemmin. Vaikuttaa siltä, että työntekijät ovat oivaltaneet sen, että ulospäin näkyvät pienetkin merkit vanhuksen aktivoitumisesta voivat olla hänelle itselleen hyvin merkityksellisiä.

Ihan niin nauratti, kun siellä vappujuhlassa oli nää lapset pukeutunu, sanottin, että menkää esittää ketä te ootte...ni yks semmonen pappajolla ei ilmeet oikeistaan kasvoilla muuttunu koko aikana, mutta sitte kun siihen tuli näitä huvittavan näköisiä lapsia, ni sit häntä rupes hymyilyttämään ja hän tervehti heitä. (H2,13)

Edellisessä esimerkissä haastateltava oli pannut merkille, kuinka vanha pappa, jonka ilmeet ei yleensä vaihdu, oli alkanut hymyilemään hassunkuristen lasten tullessa tervehtimään häntä. Työntekijä muisti tämän esimerkin, mikä kertoo siitä, että työntekijä tiedostaa pientenkin asioiden voivan olla merkityksellisiä. Vanhuksen sisällä, ajatuksissa ja myös koko kehon fysiologiassa on saattanut tapahtua hyvinkin paljon aktivoitumista, vaikka päälle päin näkyi vain hymy ja tervehdys. Vanhuuden dementia on sitä yleisempää, mitä vanhemmasta ihmisestä on kyse (Haltia 1999). Dementoituneella hämärtyy todellisuudentaju ja tämä päivä. Mielessä saattaa olla kirkkaampina vuosikymmeniä sitten tapahtuneet asiat. Mikäli tällaisen vanhuksen aktiivisuutta yritetään pitää yllä, se saattaa hidastaa sairauden etenemistä ja ainakin vaikuttaa vanhuksen mielialaan ja sitä kautta elämänlaatuun.

Kyllä kun vappujuhlassa oli tämmönen haitaristi ja kun hän soitti oikein tämmösiä vanhoja valsseja, niin kyllä mä niinkun huomasin, että miten nää asukkaat nautti siitä. Että siellä yksin mummo, ei tanssinu, mutta hän keinu pöydässä siinä paikalla. Ja sit yks asukkaista oli tanssimassa...oliko nyt lapsen vai aikuisen kanssa...niin hän rupes yhtäkkiä itkemään kovasti. Sit hän sano, että hän on 52 v. sitten tanssinut tämän valssin häävalssina....et tuli muistoja. (H2,14)

Vanhukset ovat elämänsä seesteisessä vaiheessa ja kiireisin vaihe on jo ohi. Muistot ovat heille tärkeitä. Niistä he haluaisivat usein kertoa ja näyttää vanhoja valokuvia myös Metsätähdessä. Elämän näkeminen ympärillä ja sen seuraaminen tuo vanhukselle elämään sisältöä ja nostaa esiin tärkeitä muistoja. Sillä voi olla suuri merkitys vanhuksen hyvinvoinnille.

Pohjolainen (1990) toteaa, että vanheneminen sosiaalisena prosessina vaihtelee kulttuurista toiseen. Tutkimuksissa on hänen mukaansa todettu, että vanhenemisessa ja vanhojen ihmisten asemassa on huomattavia eroja eri yhteiskuntien ja kulttuurien välillä. Vanheneminen liittyy ympäröivän yhteiskunnan arvoihin, rakenteeseen ja kulttuuriin. Jylhän (1990) mukaan vanhenemistä on yhä useammin pyritty ymmärtämään sellaisten teorioiden näkökulmasta, jotka kattavat koko ihmisen elämänsä. Vanhuus on siis vain yksi elämänvaihe muiden joukossa. Jylhä toteaa, että suurin osa eläkeikäisten sairauksista on pysyviä, mutta niiden kanssa on vain elettävä ja pyrittävä minimoimaan niiden aiheuttaman haitat. Keskeiseksi terveyden mittariksi on noussut toimintakyky.

7.2.6 Arviointia vuorovaikutuksesta

Alkaessani tutkimaan Metsätähteä tiesin, että lapset ja vanhus toimivat fyysisesti samassa rakennuksessa. Minulla ei ollut minkäänlaista tietoa siitä, kuinka aktiivista tai millaista vuorovaikutus heidän välillään on. Tutkimuksen aikana kävi ilmi, että vuorovaikutusta on, eikä se ole vain spontaania arkielämässä tapahtuvaa. Olen jakanut lasten ja vanhusten vuorovaikutustilanteet Metsätähdessä arkipäivän kohtaamisiin sekä erityisiin tilaisuuksiin. Arkipäivän kohtaamisia ovat ne tilanteet, joissa lapset ja vanhus päivittäin tapaavat. Erityiset tilaisuudet ovat varta vasten yhteiseksi toiminnaksi järjestettyjä työntekijöiden taholta. Niitä ei ole päivittäin, vaan kerran viikossa (toimintatuokio) ja harvemminkin. Tärkeänä koettiin myös erikseen järjestettävät juhlat, retket ja muut tilaisuudet.

Olen tarkastellut lasten ja vanhusten välistä vuorovaikutusta Metsätähdessä Överlundin (1998), Berg Brodenin (1991) näkemyksien mukaan laaditun mallin mukaan. Vuorovaikutus jaetaan toiminnan tasoon sekä mielikuvien ja tunteiden tasoon. Malli on tehty valaisemaan lasten ja heidän vanhempiensa välistä vuorovaikutusta, mutta olen nähnyt sen soveltuvan hyvin myös omaan tutkimukseeni. Toiminnan tasolla tarkastellaan vuorovaikutusta eri kontaktikeinojen avulla (katse, kosketus, keho, ääntely/puhe, toiminta, ilmeet/eleet). Molemmat vuorovaikutuksen osapuolet voivat nähdä, kuulla ja tuntea, mitä toinen tekee. Metsätähdessä toiminnan tason vuorovaikutusta on esim. papan ja lasten tehdessä yhdessä tuoleista veneen, jossa soutelivat. (Berg Broden 1991, 225 - 231; Överlund 1998.)

Toinen esimerkki vuorovaikutuksesta on yhteinen ruokailuhetki, jossa otetaan kontaktia puolin ja toisin. Berg Brodenin (1991) mukaan lasten temperamentit vaikuttavat siihen, minkä kommunikaation tavat valitsevat. Vaikka mallissa ei tule esille aikuisen temperamentit, on syytä huomioda, että vuorovaikutus on aina molemminpuolista, ja

myös aikuisen tapa suhtautua lapseen vaikuttaa suuresti lapsen kokemukseen tilanteesta. Tarkastelen vanhuksia vuorovaikutuksen toisena osapuolena, ja näen yhtä lailla heidän temperamenttinsa vaikuttavan, niin kuin myös elämäntilanteensa, terveytensä, mielenvireytensä ja ympäröivä kulttuuri kokonaisuudessaan. Överlund (1998) toteaa, että aikuinen tuntiessaan lapsen voi kannustaa häntä toimivaan ja vastavuoroiseen kommunikaatioon muillakin kuin puheen/ääntelyn tasolla, monipuolisesti. Vaikka lapselle olisi vaikeuksia puheen tuottamisessa, aikuinen voi kannustaa lasta aktiiviseen vuorovaikutukseen muilla tavoin, mikä auttaa puolestaan lasta myönteisen minäkuvan rakentumisessa. (Berg Broden 1991, 225 - 231; Överlund 1998.)

Mielikuvien ja tunteiden taso rakentuu temperamentista, hoitavan aikuisen taustasta, lapsen minuuden kehityksestä, aikuisen mielikuvista omista vanhemmistaan, aikuisen mielikuvasta lapsesta, aikuisen suhteesta lapseen ja vanhemmuutta (vanhuksen ja lapsen yhdessä oloa) tukevista tai kuormittavista tekijöistä. Mielikuvien ja tunteiden taso sisältää vuorovaikutuksen taustalla vaikuttavat tekijät. Miksi pappi innostui rakentamaan tuoleista venettä lasten kanssa? Hänen aikaisemmat kokemuksensa lapsista, omasta perheestä, itsestään vanhempana, vaikuttivat siihen, että hän ryhtyi tuohon rakennuspuuhaan. Vaikuttamassa on tietenkin myös vanhuksen kunto ja mielentila. Överlund (1998) painottaa Berg Brodenia (1991) siteeraten, että toiminnan taso käsittää kaiken sen, mitä vuorovaikutuksessa voidaan havaita tapahtumina. Molemmat tasot vaikuttavat toisiinsa. Kaikki, mitä lapset ja vanhukset yhdessä kokevat Metsätähdessä, vaikuttaa niihin mielikuviiin ja tunteisiin, jotka vanhukset rakentavat lapsesta ja lapset puolestaan vanhuksista. Mielikuvat ja tunteet puolestaan ohjaavat käyttäytymistä vuorovaikutustilanteissa (Berg Broden 225 - 231, Överlund 1998.)

Kaikki työntekijät ovat haastatteluissa tulleiden asioiden perusteella havainnoineet aktiivisesti vanhusten ja lasten välistä vuorovaikutusta. He kertoivat mielellään mukavista ja onnistuneista tilanteista. Huomionarvoista on, että yhtä tärkeää, kuin järjestetyt yhteistoiminnat, haastateltavien mielestä oli myös aivan normaali arki. Se, että yleensä toimitaan yhteisissä tiloissa, ja nähdään toinen toisiaan, on jo työntekijöiden mielestä arvokasta. Kovin paljon tavoitteita tälle ainutlaatuiselle yhteistyölle ei kuitenkaan vaikuta olevan. Työntekijöillä oli toiveena lisätä lasten ja vanhusten yhteistä toimintaa, koska pitivät sitä tärkeänä. He tuntuivat tarvitsevan tähän enemmän aikaa yhteiselle suunnittelulle. Tiimityöltä ja tiimikoulutukselta toivottiin tähän apua.

Haastatteluissa kävi ilmi, että vanhukset seuraavat lapsia mielellään. He katselevat pitkiä aikojakin lasten touhuja. Ulkopuolinen ei välttämättä havaitse kaikkea, mitä vuorovaikutuksen alueella lasten ja vanhusten välillä tapahtuu. Kiesiläinen(1994) mainitsee, miten herkkä lapsi on aistimaan ympäristöään ja miten hän sisäistää asiat tunteen tasolla osamatta itsekään analysoida niitä. Lapsi varmasti aistii esimerkiksi sen, että vanhus on samassa huoneessa. Lapsen havaittua, että hänestä ollaan kiinnostuneita ja hänen touhujaan seurataan, se voi antaa lapselle turvallisuuden tunnetta ja tunnetta siitä, että hän on tärkeä. Lapselle on tärkeää tietää, että aikuinen on lähellä ja tavoitettavissa, vaikka lapsi saattaisikin leikkiä mielellään yksin tai toisten lasten kanssa. Metsätähden palvelutalossa suurin osa vanhuksista toimii mielellään lasten kanssa, kunhan lapsia ei ole liikaa yhtä aikaa eikä ääni ole liian häiritsevä. Tutkimuksen valossa voin olettaa, että Metsätähden

lapset saavat tavallista päiväkotiympäristöä enemmän aikuiskontakteja. Tällä on puolestaan positiivinen vaikutus lapsen kokemukseen ympäristöstään ja itsestään ja hänen myönteinen kuva itsestään ja omista toimintamahdollisuuksistaan kehittyy. (Bronfenbrenner 1979; Överlund 1998.)

“Ei se paljon tarvii, et pieni kosketus vaan” oli yhden haastateltavan näkökulma lasten ja vanhusten välisestä vuorovaikutuksesta. Tämä liittyi hänen kertomukseensa lapsista, jotka ohi mennessään ruokailutilanteissa silittelivät vanhuksia ja miten vanhukset totuttuaan tähän oikein odottivat lasten koskettavan heitä. Lasten kosketus aiheutti vanhuksessa hyvän olon tunteen. Mielikuvien ja tunteiden tasolla heille tuli muistoja omasta lapsuudestaan, omista vanhemmistaan tai omista lapsistaan. (Berg Broden 1991, 225 - 231; Överlund 1998.) Vanhus saattaa elää yksin ja lämminhenkinen kontakti kosketuksen tasolla saattaa olla harvinaista. Ihminen kaipaa kuitenkin myös fyysistä läheisyyttä. Huonokuntoiset vanhukset eivät selviä ilman toisten apua henkilökohtaisen hygienian hoidossa, syömisessä ja liikkumisessa. On siis tärkeää, että ensisijaisesti näihin perushoitotilanteisiin varataan riittävästi aikaa. Niiden aikana vanhus voi parhaimmillaan kokea läheisyyttä, kosketusta ja toisen ihmisen kunnioittavaa suhtautumista häneen.

Vaikuttaa siltä, että Metsätähden työntekijät eivät halua tinkiä vanhusten perushoidosta. Se mistä joudutaan välillä tinkimään resurssien puutteessa, on muu vuorovaikutus, kuten vanhuksen kanssa keskustelu. Niin kuin vanhus voi saada tarvitsemaansa läheisyyttä ja aikaa perushoitotilanteessa, voi sitä saada myös lapsi. Vaikka päiväkodissakin on välillä kiire, vaikuttaa kuitenkin siltä, että Metsätähdessä hoidossa olevat lapset saavat aikuisilta tarvitsemaansa hoivaa ja huolenpitoa. Usein varhaiskasvatuksessa korostetaan erityistä toimintaa ja aktiviteetteja. Kuitenkin mitä pienemmästä lapsesta on kyse, rauhallinen yhdessäolo ja perushoitotilanteet antavat oivallisia tilaisuuksia havainnoida ja kuunnella lasta sekä olla hänen kanssaan vuorovaikutuksessa. Se on oleellinen osa laadukasta varhaiskasvatustyötä.

Metsätähdessä lasten toiminnan suunnittelu ja lasten henkilökohtaiset opetus- ja kasvatussuunnitelmat eivät sisällä varsinaisesti tavoitteita tai painotuksia lasten ja vanhusten väliselle yhteistyölle. Positiivista on se, että työntekijät tuntevat olevan hyvin tietoisia vuorovaikutuksen positiivisesta merkityksestä niin lapsille kuin vanhuksillekin. Yhtä lailla työntekijät kokivat itsekkin saavansa paljon tästä sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta. Aikuisen omakohtainen positiivinen kokemus yhteistoiminnasta siirtyy lapsiin. Aikuiset kokevat itsekkin oppineensa paljon tärkeää: elämänarvoja, ymmärtämään elämäntähtäystä kokonaisuutena ja sen eri vaiheita, saaneensa tietoa vanhuksen tarpeista ja puhumaan vanhuksen kanssa. Lummelahden (1995) mukaan aikuisella on lasta huomattavasti enemmän aikaisempaa kokemusta, mikä edistää uuden oppimista. Toisaalta entiset kokemukset voivat olla aikuisella myös haitaksi, jos aikaisemmat kokemukset asioista ovat muokanneet asenteitamme ja haluamme nähdä asiat vain tietyllä lailla. Lapsi on tässä mielessä avoimempi mieleltään oppimaan. Lapset suhtautuvat haastateltavien kertoman mukaan Metsätähden vanhuksiin välittömästi kysellen, tervehtien, keskustellen ja halaillen.

Haastatteluissa kävi ilmi, että työpaine on suuri vanhusten puolen työntekijöillä. *“Pitää*

oikein tarkasti kattoo, että mitä tekee seuraavaksi ja mikä on tärkeintä”. Vanhuksista huolehditaan Metsätähdessä hyvin. Henkilökunta haluaisi tehdä kuitenkin enemmän vanhusten elämänlaadun eteen. Tutkimuksen valossa voin päätellä, että Metsätähdessä on vanhuksilla enemmän mahdollisuuksia vuorovaikutukseen, kuin yksikössä, jossa on pelkästään vanhuksia. Vanhukset voivat vapaasti seurata ja osallistuakin lasten touhuihin niin halutessaan. Lapset ja vanhukset ovat yhdessä päivittäin, jolloin on mahdollisuus monenlaiseen vuorovaikutukseen päivän mittaan.

7.3 Yhteistyö muun ympäristön kanssa

7.3.1 Lasten vanhemmat

Haastateltavien mukaan lasten vanhemmat pitävät siitä, että Metsätähdessä on eri sukupolvia yhdessä. Yhtään kielteistä kommenttia ei ole tullut. Hakiessaan lapselle hoitopaikkaa tämä seikka ei ole kuitenkaan paljon voinut vaikuttaa, koska Metsätähti on ainut päiväkotiaseman seudulla. Kaikki päiväkotipaikkaa tarvitsevat lapset hakeutuvat siis sinne. Toisaalta vanhemmilla on vaihtoehtona toivoa lapsia myös alueen perhepäivähoitoon. Tutkimuksessa ei käy ilmi, onko kahden vaihtoehdon välillä Metsätähden monen sukupolven toimintaympäristö vaikuttanut vanhempien ratkaisuun.

Vanhemmat ovat aina tervetulleita Metsätähteen, mutta käytännössä he eivät siellä kovin paljon ole. Hujalan ym.(1998) mukaan perheeltä saatu tuki on hyvin tärkeää päivähoidossa ja vaikuttaa suoraan varhaiskasvatuksen laatuun. Hujala painottaa myös, kuinka vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on ekologisen näkökulman mukaan tärkeää. Hän perustelee tätä sillä, että koti ja päivähoitopaikka ovat molemmat lapsen mikrosysteemejä, joiden keskinäinen vuorovaikutus on lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle hyvin merkityksellistä. (Hujala ym. 1998, 17.) Myös Huttunen (1989) toteaa, että lapsen kasvatusta tulisi nähdä kaikkien kasvatukseen osallistuvien ihmisten väliseksi vuorovaikutusprosessiksi. Hänen mielestään lapsen optimaalisen kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin vaikuttaa se, miten paljon vanhemmat ja muut lapsen kanssa toimivat aikuiset ovat yhteistyössä. (Huttunen 1989, 50 - 51.)

Kun tiedostetaan päivähoiton ja kodin yhteistyön merkitys lapselle, olisi kaikkien lapsen kanssa toimivien syytä kiinnittää tähän seikkaan enemmän huomiota (Garbarino 1990). Salonen (1990) kertoo Suomessa toteutetusta kokeilusta, jossa vanhempia kannustettiin osallistumaan enemmän päiväkodin toimintaan. Osallistumisen seurauksena vanhemmat olivat kertoneet mielikuvansa päiväkodista muuttuneen. Heidän suhteensa lapsiryhmän muihin lapsiin oli myös muuttunut. Jotkut vanhemmat olivat kertoneet, että he olivat oivaltaneet osallistumisen seurauksena oman vastuunsa uudella tavalla. Heille oli kirkastunut yhteistyön ja osallistumisen merkitys. Vanhemmat olivat ymmärtäneet, miten paljon lapselle voi merkitä se, että hän kokee myös vanhempien tuntevan hänen päivittäisen elinpiirinsä. Vanhempien ja lasten oli helpompi ymmärtää toistensa kokemuksia päiväkodista - löydettiin yhteinen kieli. (Salonen 1990.)

Metsätähdessä on toiminnan suunnittelussa huomioitu yhteistyö, ja vanhemmat ovat mukana tietyissä tilaisuuksissa, kuten juhlissa, retkillä ja äitienpäiväkahvilla. Tutkimuksessa ei käynyt ilmi muu yhteistyö vanhempien kanssa. Esimerkiksi päivittäiset keskustelut ovat yhteistyömuoto, jolta yleensä vanhemmat odottavat paljon. He ovat kiinnostuneita kuulemaan lapsen päivästä. Omassa työssäni olen kokenut, kuinka vanhemmat antoivat kirjallisessa palautteessa ymmärtää, että haluavat kuulla enemmän lapsen päivästä hakiessaan lasta. Tämä oli ristiriidassa käytännön arjen kanssa: vain harvat vanhemmat olivat kysyneet mitään hakutilanteesta. Päinvastoin tuntui siltä, että monet vanhemmat olivat kiireisiä. Työntekijöiden on ilmeisesti rohkeammin lähestyttävä vanhempia ja juteltava heidän kanssaan. Kiire ei aina ole todellista, vaan kyse on myös arkuudesta ja siitä, ettei oikein yhteistä kieltä ole löydetty. Vaatii ensin molemminpuolista tuttavuutta ja luottamuksellista ilmapiiriä, ennen kuin vanhemmat kokevat haluavansa pysähtyä keskustelemaan lapsensa asioista. Päivittäinen keskustelu voi toimia tärkeänä tapana lähentää lapsen lähiympäristöjä, mikrotasoja, toisiinsa mesotason vuorovaikutuksessa. Työntekijät voivat yhteistyötaitoihin hakea koulutusta, mutta tärkeintä on rohkaistua kohtaamaan vanhempi omana persoonanaan ja antaa ymmärtää, että arvostaa sekä vanhempia että omaa päivittäistä toimintaansa lasten kanssa.

Hujala ym. (1998) tuovat kirjassaan esiin Powellin (1989; 1996) kokoamat tekijät Bronfenbrennerin teesien pohjalta, jotka edesauttavat lapsen kasvuympäristöjen välistä integroitumista:

- lapsen kohdistetut odotukset ovat kotona ja päivähoitossa sopusoinnussa ja päämäärien välillä vallitsee konsensus.
- perhe ja päivähoito tukevat toisiaan. Lapsen kasvun kannalta epäsuotuisimmat olosuhteet ovat mikäli perheen ja päivähoiton pyrkimykset ovat ristiriitaiset tai suhteet puuttuvat kokonaan.
- lapsen siirtyminen päivähoitoon tapahtuu yhdessä yhden tai useamman lapselle tutun henkilön tukemana.
- perheen ja päivähoiton välillä vallitsee avoin kaksisuuntainen kommunikaatio
- kommunikaatiossa suositaan kirjallisten viestien sijaan henkilökohtaista kontaktia.

Hujala ym. (1998) korostavat, että ekologisesti ajatellen perheen hyvinvointi vaikuttaa lasten hyvinvointiin. Siksi päivähoiton työntekijöiden on tuettava koteja ja arvioitava päivähoiton toimivuutta niiden odotusten kautta, joita perheet päivähoitolle asettavat. He toteavat edelleen, että vanhempien tukemisen tarve pohjautuu yhteiskunnallisiin muutoksiin, eli makrotason ilmiöihin. Perheiden ja sukujen pieneneminen sekä kyläyhteisöjen hajoaminen on jättänyt perinteisiin tukiverkostoihin aukkoja. Ekologisen näkökulman mukaan perheen ja päivähoiton yhteistyön kautta perheiden välisten suhteiden luominen ja sosiaalisten suhteiden vahvistaminen nähdään erittäin keskeiseksi. (Hujala ym. 1998, 17, 129.)

Metsätähden päiväkodin läheisyydessä oleva VAPOn puujalostamo saattaa olla joidenkin Metsätähden lasten vanhempien työpaikka. Näille perheille työpaikan ja lapsen hoitopai-

kan välinen lyhyt etäisyys on suuri etu: aikaa ja vaivaa säästyy aamuin ja illoin. Päiväkodin tarjoama hoitoaika ja muu palvelu on vanhemmalle ekologisen mallin eksotasoa, joka luo edellytyksiä käydä töissä (Garbarino 1990). Metsätähden aukioloajat ilmeisesti riittävät vanhemmille. Aamulla talo avataan joustavasti jo kuuden jälkeen, ja suljetaan klo 17.00. Tutkimuksessani ei tullut ilmi, onko Hankasalmella toinen päiväkotiki tai perhepäivähoitajia käytettävissä niille perheille, jotka tarvitsevat pidennettyä aukioloaika. Osa vanhemmista käy töissä muilla paikkakunnilla tai ovat liike-elämän palveluksessa, jossa vaaditaan yhä joustavampaa työskentelyaika. Osa vanhemmista voi olla vuorotöissä. Heille ei välttämättä Metsätähden aukioloaika riitä. Palvelujen riittävyys on asia, jota kunnissa on tarkkaan seurattava. Aktiivinen lapsen lähiympäristöjen vuorovaikutus mesotasolla toimii tärkeänä tiedonlähteenä kaikille osapuolille. Yhteistyössä voidaan järjestää niin lapsen kuin vanhempienkin kannalta paras mahdollinen hoitojärjestely, jossa niin perheen kuin työyhteisönkin tärkeinä pitämät teemat voivat toteutua arkielämässä (Gallimore ym. 1989). Vanhemmille teemoja voivat olla päivähoitopaikan joustavuus aukioloajoissa, matkan pituus ja kulkumahdollisuus hoitopaikkaan, hoitopaikassa tarjottavat ateriat, lapsen erityistarpeiden huomiointi ja taipumusten kehittäminen.

7.3.2 Lasten isovanhemmat

Joka vuosi vanhusten viikolla Metsätähden kutsutaan lasten isovanhemmat. Yhdessä järjestetään esim. lauluhetki ja isovanhemmat jäävät myös pidemmäksi aikaa taloon tekemään jotain lapsenlapsensa kanssa. Viimeksi on ollut huovutusta. Joskus on ollut leikkipäivä. Isovanhemmat ovat tulleet haastateltavien mukaan innokkaasti tähän päivään kaukaakin. He ovat tyytyväisiä, että tällaista järjestetään ja pääsevät näin tutustumaan lapsen päivähoitoympäristöön. Lapselle tällainen päivä on myös erityisen tärkeä.

Lasten isovanhemmat ovat yleensä eri sukupolvea kuin talon vanhukset. Niin kuin yksi haastateltava sanoi: "Ne oikeat mummit ja papat asuvat täällä". Omat isovanhemmat edustavat lapselle kuitenkin jo vanhempaa sukupolvea, jolla on paljon annettavaa lapselle. Tämä ihmissuhde voi olla sekä lapselle että isovanhemmalle erittäin tärkeä ja elämää rikastuttava. Joillakin Metsätähden lapsilla on aktiivinen suhde isovanhempiinsa.

Lapselle isovanhempien vierailu Metsätähdessä on tärkeää, mutta tärkeää se voi olla myös isovanhemmalle itselleen. Hurme (1987) toteaa, että lastenlapsissaan isovanhempi näkee elämän jatkuvan. Hän saattaa ilahtua nähdessään lapsenlapsensa saavuttavan jotain, mitä häneltä itseltään on jäänyt saavuttamatta. Metsätähden ympäristö on lapselle toiminnallinen ja kaunis. Isovanhemman ollessa itse lapsi ei voitu kuvitellakaan tämantapaisista hoitopaikoista leluineen, toimintamahdollisuuksineen ja ruokailuineen. Isovanhemmat voivat saada myös tyydytystä, kun näkevät lapsenlapsensa pärjäävän toisten kanssa ja osaavan yhtä ja toista, mikä ei kotiympäristössä välttämättä käy ilmi. Lapsi kokee vanhempien ja isovanhempien käydessä päiväkodissa, että päivähoitopaikka ei ole irrallinen osa lapsen lähipiiriä, vaan hänen toimistaan ollaan myös toisessa ympäristössä kiinnostuneita. (Hurme 1987; Ambrose 1990.)

7.3.3 Vanhusten omaiset ja ystävät

Metsätähdessä asuvien vanhusten omaiset ovat aina tervetulleita taloon ja mukaan toimintaan. Satunnaisesti he osallistuva yhteisiin tilaisuuksiin jos sattuvat olemaan silloin talossa. Metsätähdessä on ns. kalenteriseinä, jossa ilmoitellaan yhteisistä tilaisuuksista. Vanhukset voivat niistä sieltä lukea, samoin vanhusten vieraat. Haastatteluista käy ilmi, että omaisia käy kyllä Metsätähdessä, mutta he ovat lähinnä vain omien vanhustensa kanssa vuorovaikutuksessa, mikä on toisaalta ymmärrettävää.

Vanhusten ystävät käyvät myös Metsätähdessä ja ovat yhtä lailla tervetulleita taloon. Ne talon asukkaat, jotka ovat pirteitä ja liikkuvaisia, kulkevat myös aktiivisesti talon ulkopuolella ystäviensä luona. Vanhetessa ihmisen lähipiiri pienenee pienenemistään. Jäljellä olevat läheiset ihmiset ovat silloin entistäkin tärkeämpiä. Metsätähti voi tarjota mahdollisuuden tapaamiseen ja huomioida vanhukselle tärkeät ihmiset järjestäessään erilaisia tapahtumia, retkiä ja juhlia.

7.3.4 Muut yhteistyökumppanit

Metsätähti on paljon vuorovaikutuksessa muualle ympäristöön. Päiväkodin henkilökunnalla on ollut yhteisiä tilaisuuksia Hankasalmen muiden päivähoidon työntekijöiden kanssa. Lähiseudun vanhukset käyvät Metsätähdessä ruokailemassa, erilaisissa tilaisuuksissa tai muuten virkistäytymässä. Talossa järjestetään myös esimerkiksi taidenäyttelyitä. Metsätähti vaikuttaa olevan suosittu eri hoitoalojen opiskelijoiden harjoittelupaikka. Päiväkodin johtajalla on aktiivista yhteydenpitoa johtavaan sosiaalityöntekijään, joka hallinnollisesti vastaa Metsätähden vanhusten puolesta. Hänellä on yhteyttä myös muihin päivähoidon esimiehiin ja koko sosiaalisastoon.

Päiväkeskuksen vastaavan työntekijän kanssa tehdään päivittäin yhteistyötä. Päiväkeskus on tässä tutkimuksessa mielletty kuuluvaksi tutkittavan ilmiön mikroympäristöön, koska päiväkeskuksen asiakkaat ja työntekijä ovat päivittäin vuorovaikutuksessa Metsätähden palvelutalon muiden tahojen kanssa. Päiväkeskuksen vanhukset tuodaan viereiseen, kuitenkin päiväkeskukseen kiinteästi liitettyyn rakennukseen, jossa sijaitsee päiväkotit, vanhusten asunnot ja yhteistilat. Päiväkodin lapset käyvät myös silloin tällöin päiväkeskuksen puolella, kun heitä ”tilataan” esim. esiintymään syntymäpäiväsankarille. Vanhuksia hoitavat ja kuntouttavat ammatti-ihmiset käyvät Metsätähdessä, kuten dementiahoitaja, virikeohjaaja ja kotisairaanhoidaja.

Unohtaa ei pidä myöskään lukuisia vierailijoita. Metsätähdessä on varsinkin toiminnan alkuaikoina, mutta edelleenkin, käynyt paljon vierailijaryhmiä, joille on esitelty taloa. Kyse on usein saman alan työntekijöistä muista kunnista, jotka ovat kuulleet Metsätähdestä ja halunneet tutustua tähän yksikköön paremmin. Itse olen myös käynyt tällaisella vierailulla muutamia vuosia sitten. Jonkin verran on muuallakin Suomessa rakennettu vastaavalla tavalla sukupolvia yhdistäviä yksiköitä. Kuinka paljon on Metsätähdellä niihin

osuutta, sitä on vaikea arvailla. Vanhukset eivät haastateltavien mukaan häiriinny vierailijaryhmistä, vaan jopa kehottavat vieraita katsomaan heidänkin kotiaan. Päivähoitolapset retkeilevät toistensa luona. Melkein kerran kuussa on tehty vierailuja aseman koulun eskariryhmään ja päinvastoin. Alueen perhepäivähoitajat lapsineen käyvät Metsätähdessä silloin tällöin, esim. teatteriesitystä katsomassa. Yhteistyötä tehdään myös Niemisjärven ryhmäperhepäivähoitokodin kanssa.

4.7.1999 vieraili Metsätähdessä arkkitehtuurin ja gerontologian professori Victor Regnier Etelä-Kalifornian yliopistosta. Hän valmisteleekin kirjaa erilaisista vanhustenhuollon mahdollisuuksista ja halusi ottaa kirjaan mukaan Metsätähden palvelutalon. Metsätähden maine on kiirinyt kauas. Yksikkö on myös mukana kansainvälisessä Comenius-projektissa, jossa lapset ja työntekijät vaihtavat materiaalia ja tietoa keskenään sekä ovat vuorovaikutuksessa mm. vierailen toistensa luona. Metsätähti on mukana päiväkotiverkostossa neljän muun päiväkodin kanssa. Metsätähti toimi myös v. 1999 YK:n ikäihmisten vuoden pilottina sekä on mukana TELE:n informaatioteknologiaprojektissa, jossa pyritään helpottamaan työskentelyä ja vuorovaikutusta informaatioteknologian avulla entistä paremmin. Kaikenkaikkiaan voi todeta, että Metsätähdellä on yhteistyötä talosta ulospäin enemmän kuin yleensä palveluyksiköillä. Taipale ym. (1997, 193) pitävät aktiivista yhteistyötä tärkeänä sen takia, että tutustumalla toinen toisiinsa saavat kaikki mukana olevat tärkeää uutta tietoa, jonka varassa voi reflektoida ja kehittää itseään, työtään ja työympäristöään.

7.3.5 Arviointia yhteistyöstä

Metsätähti ei vaikuta eristäytyneeltä muusta yhteiskunnasta, pikemminkin päinvastoin. Mukana oleminen mitä moninaisimmissa projekteissa on esimerkki aktiivisuudesta, joka Metsätähden henkilöstöllä on. Toisaalta Metsätähti on myös herättänyt kiinnostusta, ja yksikköä on myös pyydetty mukaan erilaisiin yhteistyöprojekteihin. Vuosien varrella on oltu paljon yhteydessä ulkomaailmaan, osittain ulkopuolisten kiinnostuksesta Metsätähteä kohtaan. Pääseminen edustamaan esimerkiksi hoidettua palvelujärjestelmää kansallisesti ja kansainvälisesti on edellyttänyt Metsätähden yhteisöltä onnistunutta toimintaa monin tavoin. Työntekijät eivät ole kuitenkaan jääneet tyytyväisinä nautiskelemaan hyvästä maineesta, vaan ovat halukkaita jatkuvasti kehittymään itse ja kehittämään Metsätähden palvelutalon toiminnan laatua. Työntekijät ovat tiedostaneet olevansa oikealla tiellä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen mahdollistajana. Palvelutalo on toiminut noin 9 vuotta. Voisi ajatella, että varsinainen uutuuden viehätys olisi jo ohi ja työtavat olisivat rutinoituneet enemmän talon sisällä tapahtuvaksi työskentelyksi. Ilmeisesti kuitenkin talossa on onnistuttu säilyttämään hyvä ja innovatiivinen henki.

Mä oon aina ollu sitä mieltä, että päiväkodit on pikkusen liian sisänpäinlämpiviä yksiköitä ollu...semmost...semmosta ulospäinsuuntautumista kyllä päiväko-deissa kaivattais...että olis suunta sitte vanhukset tai joku muu...mutta että vois vähän laajentaa sitä ympyrää.....Mun mielestä päivähoito ei saa olla niinku semmonen erillinen osa...yhteiskuntaa, koska mehän ollaan aika tiiviisti....lapsia täytyy kasvattaa niinku muuallekin eikä vain siihen omaan pieneen ympyrään. (Niin, myös tulevaisuuteen?) Niin, nimenomaan. (H1,6)

Haastateltava on pannut merkille, että päiväkodit ovat liian sisäänpäinlämpiäviä yksiköitä. Hän on työskennellyt muissakin päiväkodeissa, ja huomannut vuosien varrella päivähoitokulttuurin uusiutumisen tarvetta. Haastateltavan näkökulma myötäilee ekologista lähestymistapaa, jossa lapsen kehityksen tarkastelussa huomioidaan suhde ympäristön eri tasoihin. Bronfenbrennerin (1979) ekologisen mallin mikrosysteemissä tarkastelun kohteena ovat lapsen arkielämän kontekstit. Ne tarkoittavat systeemien välisiä suhteita, joihin vaikuttaa myös fyysiset ja materiaaliset olosuhteet. Metsätähdessä lapsen elämään vaikuttaa ekologisen lähestymistavan mukaan kaikki se, mitä ympärillä tapahtuu, millainen on ympäristön kulttuuri kokonaisuudessaan. Vaikuttamassa on myös mikrosysteemin suhde ulospäin. Bronfenbrenner näkee, että kokemuksia systeemien sisällä tulee tarkastella edelleen laajempien systeemien sisällä, kuin venäläiset nuket. (Bronfenbrenner 1979, 22.). Miten Metsätähti toteuttaa yhteistyötä ulospäin, on ekologisesti ajatellen merkittävää. Mikäli Metsätähden mikrosysteemi lapsen ympäristönä on yhteydessä muihin lapsen mikrosysteemeihin, kuten kotiin ja isovanhempien kanssa luotuun lähipiiriin, opitaan tämän mesotason vuorovaikutuksen kautta paremmin tuntemaan toinen toisiaan ja voidaan löytää yhteinen kieli. Kasvatus on kasvu ympäristöjen välistä yhteistyötä. Huttunen toteaa, että monet lapsen käytöshäiriöt johtuvat kodin ja muun lapsen lähiympäristön välisestä ristiriidasta. (Garbarino 1990; Huttunen 1989, 52; Seikkula 1996, 18 - 20.)

Huttusen (1989) mukaan mikrosysteemi on aina ollut tärkein tarkastelukulma kasvatuksessa. Kasvatuksen ydin on hänen mukaansa vakio eli rakastava vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä. Rusanen (1990) toteaa, että informaalisten suhteiden laadulla ja määrällä on yhteyksiä lapsen ja vanhempien vuorovaikutukseen ja lapsesta huolehtimiseen. Ekologisen mallin mukaan päivähoito voi antaa formaalisen tuen lisäksi myös informaalista tukea ihmissuhteiden kautta. (Rusanen 1990, 17.) Rusanen (1990, 9)) toivoo määriteltäväksi tarkemmin, mikä on vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön ja päivähoitokasvatuksen suhde. Hänen mukaansa näyttää siltä, että yhteistyö on usein valjastettu enemmän palvelemaan päivähoitoa kuin koteja. Jos perhe tai lapsi ei sovi siihen standardimalliin, jota varten päivähoidon tilat, toiminta, henkilöstö ja muut resurssit on luotu, syntyy helposti ongelmia. Kuitenkin päivähoidossa on periaatteessa ollut etusija niillä lapsilla, jotka tarvitsisivat erityisesti päivähoidon tukea kasvuunsa ja kehitykseensä. (Asetus lasten päivähoidosta 239/1973).

Huttunen (1989, 17) toteaa, että kasvatus, joka perustuu välittömään vuorovaikutukseen todellisen elämän kanssa, antaa todellisia elämäkokemuksia, eikä toisen käden tietoa elämästä. Tutkimukseni valossa voin todeta, että haastateltavan toivomus päiväkodin ulospäinsuuntautumisesta on toteutunut Metsätähdessä. Työntekijät ovat pitäneet yllä yhteistä visiota vuorovaikutuksellisesta ympäristöstä ja haluavat sitä koko ajan myös kehittää. Myös ulkoapäin osoitettu kiinnostus talon toimintaa kohtaan on sopinut hyvin yhteen talon oman väen toiveisiin nähden. Mukana olo mitä erilaisimmissa projekteissa ja runsaat vierailijamäärät eivät ole, ainakaan liikaa, häirinneet talon toimintaa vaan ne on nähty tärkeinä keinona suuntautua ulospäin.

Kiesiläinen (1988; 1994) toteaa, että mikäli päiväkotit eristyvät ulkomaailmasta, sillä voi olla yhteyttä myös siihen, että työyhteisö ei ole löytänyt yhteisiä tavoitteita ja toimintatapoja, joiden takana voisi seisoa ja antaa myös muiden tarkastella niitä. Tällaiset yksiköt

reagoivat ulkomaailmaan varautuneesti ja ennakkoluuloisesti. Vaikuttaa siltä, että Metsätähdessä ei ole ollut tarvetta linnoittautua, vaan uskotaan siihen, mitä tehdään ja ollaan valmiita esittelemään omia ajatuksia ja toimintatapoja myös muille. Kuitenkin työntekijöillä on halu edelleen kehittyä ja kehittää toimintaa. Käydessäni Metsätähdessä sain aina osakseni ystävällisyyttä ja toiveeni otettiin huomioon. En huomannut kertaakaan, että joku asia olisi ollut sellainen, josta ei olisi haluttu puhua. Epäkohdat, jotka talossa oli huomattu, liittyivät selkeästi työn kehittämiseen. Moniammatillisella tiimillä oli yhteisesti huomattu epäkohdat, joihin myös yhdessä haluttiin tarttua, kuten yhteisen suunnittelun lisääminen.

7.4 Toiveita toiminnan kehittämiseksi

Haastatteluissa tuli selvästi esiin, että kaikki haastateltavat pitivät lasten ja vanhusten yhdistämistä samaan rakennukseen hyvänä. Arvioidessaan samanlaisen yhteistoiminnan toteuttamista muualla, he totesivat, että jos se ei onnistu samaan tapaan kuin Metsätähdessä, voidaan miettiä muita sopivia tapoja. Pääasia tuntui olevan, että lapset ja vanhukset voisivat tavata. Yksi haastateltava, joka oli työskennellyt myös vanhainkodissa, näki vanhusten laitostumisen vaarat. Hän totesi, että Metsätähdessä on vanhusten elämän laadulle hyvät edellytykset.

No kyllä mun mielestä tää vanhusten ja lasten yhdistäminen sillä tavalla, että nimenomaan nää niinku sukupolvien.....ettei siitä tulis sellasta isoo eroa....kun nyt kaikilla lapsilla ei oo isovanhempiaakaan, ainakaan hirveen lähellä ja nykyään tuntuu, että ne isovanhemmat on niin kauheen nuoria ja meneviä vielä, et tämmönen vanhojen ihmisten näkökulmaa. (H1,7)

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että muuallakin kokeiltaisiin erilaisia tapoja saattaa eri sukupolvia yhteen. Perusteluna oli mm. ettei sukupolvien välille tulisi isoa eroa, että tutustuttaisiin toinen toisiinsa ja opittaisiin tärkeitä asioita elämänkaaresta, kulttuurista ja elämästä yleensä eri-ikäisten näkökulmasta. Säännöllisyyden tarve tapaamisiin nousi esille. Papoista on yhden haastateltavan mielestä pulaa. Heidän mielestään olisi tärkeää, että lapset saisivat jutella myös vanhempien miesten kanssa. Metsätähdessä on suurin osa asukkaista naisia.

Kokeillahan aina kannattaa ja olis kiva kokemuksia vaihtaa. Että se olis kiva, kun nuo vanhukset niinku tulis luo, sillai. Tarkoitan, että lapset ja vanhukset kohtais enemmän toisiaan. Että siitä vois niinku lähtee...se on vähän semmosta nihkeetä. (Olisko sille mitään tehtävissä?) Nii, mutta kumminkin se perustuu sillä tavalla vapaaehtoisuuteen, että jos ei ole halukkuutta, ni eihän sitä voi. (H4,33)

Haastateltavan mielestä on hyvin tärkeää muistaa kaiken toiminnan suunnittelussa vapaaehtoisuus. Onnistumiselle ei ole edellytyksiä, jollei ole halukkuutta riittävästi toimia yhdessä eikä nähdä sitä tärkeänä.

Sit jokainen työntekijä vois kehittää itteensä. (Onko yhteistyö vanhusten kanssa myös haaste päivähoitolle?) Kyllä varmasti, ja sit jos varsinki, jos meitä ois sitte henkilökuntaa enemmän, että ois niinku mahdollista niinku sitte..että tuota...se vie kuitenkin tuo lapsiryhmä meiltä tietysti...että siihenkin joskus jos mahdollista ni

enemmän panostaa. (H6,45)

Metsätähden palvelutalon henkilökunta toi haastatteluissa esille kehittämisideoitaan. Aiemmin on jo tullut esille työntekijöiden väheneminen ja sen aiheuttama kiire. Tästä johtuen tärkeä toive oli luonnollisesti työntekijäresurssien lisääminen, jotta aikaa jäisi enemmän heidän tärkeänä pitämälleen yhdessäololle. Etenkin vanhusten puolella koettiin työ jo fyysisesti välillä niin rankaksi, että esille nousi epäily omasta jaksamisesta ja terveyden säilymisestä pidemmän päälle.

Kehittämisajatuksena nousi myös tilojen uudelleen järjestely siten, että talossa olisi yksi tila, jossa lapset ja vanhukset voisivat työskennellä pienryhmissä esimerkiksi maalaten tai askarrella, ja työt voisi jättää tähän tilaan kesken. Nyt työskentelytilana on sali, josta keskeneräiset työt on raivattava pois aina ennen ruokailuja. Tilatarpeeseen liittyy myös toive kuntosalin kaltaisesta huoneesta, jossa vanhukset voisivat pitää yllä fyysistä kuntoa. Uima-allas on ollut talossa toimivien haaveena jo kauan. Haastateltavat olivat todenneet, että vanhuksen fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin ylläpidolla on hyvin laajat vaikutukset hänen elämänlaatuunsa. Jos Metsätähdessä olisi mahdollista luoda edellytyksiä vanhusten hyvinvoinnille vielä enemmän, vaikuttaisi se myös työntekijöiden motivaatioon, koko talon ilmapiiriin ja ekologisesti yhteiskuntaan. Haastateltavat työntekijät olivat realisteja. He totesivat, että olemassa oleviin tiloihin ei varmaankaan voi heidän haaveilemiaan tiloja järjestää. Ajatus suuntasi tulevaisuuteen: jos joskus rakennetaan lisää, tai jos muualla kehitetään tämäntapaista toimintaa, heidän esittämänsä kehittämis ehdotukset olisivat realistisia.

7.5 Yhteenveto tutkimustuloksista

Metsätähdessä vaikuttaa olevan motivaatiota yhteiseen toimintaan. Se on Kiesiläisen (1994, 4 - 5) mukaan kasvatustyön onnistumiselle välttämätöntä. Alkanut tiimikoulutus koetaan tervetulleeksi. Työntekijät ovat mukana myös päiväkotiverkostossa, jossa he itse saavat tilaisuuden kehittää tarvitsemaansa koulutusta. Lisäksi työn lomassa on tarjolla eri alojen ammattilaisten ohjausta ja muita koulutustilaisuuksia. Jokainen on myös omatoimisesti kehittänyt tietämystään ja osaamistaan. Metsätähden työntekijät ovat suurimmaksi osaksi työskennelleet kauan yhdessä ja oppineet tuntemaan toisensa. Niin kuin päiväkodin johtaja haastattelussa totesi, kukaan ei ole päässyt pakoon vaan on jouduttu pohtimaan asioita yhdessä ja vaikeuksista on opittu selviämään yhdessä. Tätä tosiseikkaa vasten voisi olettaa, että on opittu tuntemaan myös jotain toisen kulttuurisesta taustasta, arvomaailmasta ja persoonallisuudesta. Kukin yhteisön jäsen ymmärtää asiat ja ilmiöt aina omaa taustaansa vasten. (Taipale ym.1997, 182 - 188.)

Toiminnan arkeen Metsätähdessä vaikuttaa laajasti kaikki ympärillä oleva, yhtenä merkittävänä työntekijöistä koostuva moniammatillinen yhteisö ja sen luoma toimintakulttuuri. Eri sukupolvien läsnäolo päivittäin on antanut työntekijöille elämänarvoja ja asioiden tärkeysjärjestystä on kukin kohdallaan joutunut tarkistamaan. Haastatteluista kävi ilmi, että päiväkodin puolen työntekijät eivät mielestään tienneet kovin paljon vanhuksista ennen

työskentelyään Metsätähdestä. Kaksi työntekijää kertoi, että heidän omat isovanhempansa olivat kuolleet heidän ollessa aivan pieniä. Heillä ei ollut omakohtaisia kokemuksia siitä, millaisia vanhukset ovat ja miten heidän kanssaan voisi toimia. Siksi yksi haastateltava koki erittäin tervetulleena, että ennen Metsätähden toiminnan alkua hänellä oli mahdollisuus kiertää kotipalvelun mukana vanhusten kodeissa. Metsätähdessä päiväkodin puolen työntekijät kokivat tarvitsevansa edelleen enemmän tietoa vanhuksista, esimerkiksi miten voi toimia harhaisen ihmisen kanssa, jolle itselleen harhat ovat täyttä totta. Tietoa ja koulutusta on saatu toisilta työntekijöiltä, silloin tällöin talossa käyvältä dementiahoitajalta, samaan työtiimiin kuuluvalla kotisairaanhoidajalta, yhden päivän koulutuspäivistä sekä itse kantapään kautta oppien. Kiesiläinen (1994, 59) korostaa, että erityisesti kasvatusyhteisöissä tarvitaan monenlaista ammattitaitoa. Mielestäni myös eri ikäiset ihmiset ovat työyhteisössä rikkaus. Eri elämänkaaren vaiheissa olevat työntekijät tuovat kukin oman arvokkaan panoksensa kasvatuksen kentälle.

Kiesiläisen (1994) mukaan arvokeskustelua pitäisi käydä enemmän kasvatusyhteisöissä. Toiminnan arjessa korostuu hänen mukaansa jokaisen henkilökohtainen arvomaailma. Kiesiläinen toteaa, että arvoja ei yleensä tiedosteta, niin sisäänrakennettuja ne ovat. (Kiesiläinen 1994, 90.) Työntekijät Metsätähdessä tuntevat toisensa hyvin ja pitävät tätä yhtenä syynä siihen, että haastatteluissa heidän vastauksissaan oli paljon yhteneväisyyttä, *on hitsauduttu yhteen*. Metsätähdessä aikuisten keskinäinen ilmapiiri kuvataan hyväksi. Se ei tunnu olevan vain työntekijöiden oma näkemys, vaan myös ulkopuoliset vierailijat ovat aistineet talossa vallitsevan hyvän hengen. Tämä luo hyvän pohjan yhteiselle toiminnan kehittämiseksi. Yhdessä työskentely ja rikkaassa vuorovaikutuskulttuurissa eläminen on muokannut yhteistä kulttuuria, asioille annettavia merkityksiä. Toiminnan arki Metsätähdessä akkomodoitui eli mukautui työtehtävistä, tärkeinä pitämistä teemoista (aikaa vuorovaikutukselle, tiimityölle, vanhusten ja lasten hyvinvoinnille, kehittymiselle) ja lähiympäristössä ja yhteiskunnassa vallitsevista voimista: voimavaroista (työntekijän omat voimavarat, moniammatillinen tiimi, monitasoinen vuorovaikutuskulttuuri, johtaja työyhteisössä ja viihtyisä ympäristö) ja rajoituksista (vähentyneet resurssit, kiire, lisääntynyt työn määrä). (Gallimore ym. 1989, Tauriainen 1996.)

Naukkarinen (1999, 16) toteaa konstruktionistisesti, että organisaatiossa ne, joilla on valtaa, ovat vastuussa merkityssisältöjen luomisesta, ylläpitämisestä ja purkamisesta. Hänen tutkimuksensa koskee koulua ja koulun työrauhan häirintää, mutta yhtä hyvin ajatuksen voi siirtää omaan tutkimusyksikkööni Metsätähden. Metsätähdessä on työntekijöillä valtaa luoda toimintaedellytyksiä niillä resursseilla, jotka heillä ovat käytössä. Olisivatko he yksin vastuussa niistä merkityksistä, joita itse kukin luo talossa toimissaan? Tällainen näkökulma olisi ristiriidassa tutkimukseni ekologisen viitekehyksen kanssa, jonka viitoittamana painotetaan jokaisen yksilön omaa aktiivista roolia ympäristönsä muokkaajana ja merkitysten luoja. Todellisuudessa lienee niin, että kyseessä on kaksi eri näkökulmaa samaan asiaan. Naukkarisen esille tuoman näkökulman kautta asioiden saamat merkitykset nähdään kontekstisidonnaisesti koko toimintaympäristön (johon kuuluu Metsätähdessä työntekijät, lapset, vanhukset sekä muut yhteistyökumppanit) eikä kontekstivapaasti pelkästään jonkun osapuolen vastuulla oleviksi. Oli tarkastelukulma mikä tahansa, työntekijöiden yhteisöllä on hyvin paljon merkitystä toimintakulttuurin luoja ja ylläpitäjänä. Siksi olen ottanut tutkimukseeni vahvasti mukaan työnteki-

jöiden näkökulman omasta työskentelystään ja näkemyksistään Metsätähden kulttuurista ja vuorovaikutuksesta siinä.

Määrittelin, mitä on lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus Metsätähdessä. Päädyin seuraaviin keskeisiin asioihin:

- 1) Riippuu paljon vanhuksesta, millaiseksi vuorovaikutus muodostuu. Yhteinen toiminta lasten kanssa perustuu täydelliseen vapaaehtoisuuteen ja vanhuksella on aina vaihtoehtona olla kaikessa rauhassa omissa oloissaan. Vanhusten terveydentila, kuulo, persoonallisuus, elämäntilanne ja elämäkokemukset vaikuttavat siihen, kuinka paljon vanhus on paikalla ja osallistuu yhteiseen toimintaan tai yleensä samoissa tiloissa olemiseen lasten kanssa.
- 2) Lapset ovat yleensä aina valmiita vuorovaikutukseen. He ottavat välittömään tapansa kontaktia, mutta aistivat myös herkästi, onko vanhus vastaanottavainen
- 3) Vuorovaikutus on riippuvainen työntekijöistä; miten tärkeänä he pitävät lasten ja vanhusten kohtaamista ja millaisia resursseja työntekijöillä on käytössään.
- 4) Vuorovaikutus on sekä spontaania arjen toimissa tapahtuvaa, että työntekijöiden taholta erikseen järjestettyä.
- 5) Vuorovaikutukseen vaikuttaa koko ympäristön kulttuuri niin mikro-, meso-, ekso- kuin makrotasollakin.

Metsätähden kulttuuri tarjoaa lapsille rikkaan ympäristön toimia ja kehittyä. Se vahvistaa heidän kiinnittymistä omaan kulttuuriinsa sekä kasvua kohti tulevaisuuden monikulttuurista yhteiskuntaa (Sameroff 1989; Weisner 1996). Vuorovaikutuksessa eri-ikäisten ihmisten kanssa lapset saavat kokea kuuluvansa tärkeänä osana yhteisöön. He voivat saada vanhuksilta huomiota ja aikaa niin kuin myös vanhuksset voivat saada lapsilta elämäänsä sisältöä ja virkistystä. Metsätähdessä monen eri alan työntekijät ja erilaiset, eri ikäiset ihmiset luovat lapselle kasvuympäristön, jossa hänellä on mahdollisuus saada oikeita elämäkokemuksia, eikä vain toisen käden tietoa elämästä (Huttunen 1989).

Mielestäni Metsätähdessä toteutuu Bronfenbrennerin (1981) ajatus, että eri ikäisille ihmisille pitäisi antaa entistä enemmän tilaisuuksia olla vuorovaikutuksessa keskenään. Se auttaisi Bronfenbrennerin mukaan muodostamaan terveempää maailmankuvaa, sekä käsitystä itsestä ja toisesta. Liikanen (1993, 149 - 150) toteaa, että Suomessa tulee olemaan runsaasti ongelmia siirryttäessä monikulttuuriseen kasvatukseen ja opetukseen, koska hänen mukaansa ei riittävästi kiinnitetä huomiota lapsen ja nuoren itsetuntemuksen kehittymiseen ja riippuvuuteemme toinen toisistamme. Metsätähdessä lapset ovat tottuneet siihen, että heidän keskuudessaan toimii erilaisia ihmisiä. He näkevät päivittäin talon iäkkäitä asukkaita ja päiväkeskuksessa käyviä vanhuksia, sairaita, vammautuneita ja kehitysvammaisia.

Haastatteluissa kävi ilmi, että vain juuri Metsätähden tullut, päivähoitonsa aloittanut lapsi tuijottelee, ihmettelee ja kyselee nähdessään erilaisia ihmisiä, joihin ei ole tottunut. Pian hän kuitenkin oppii siihen, että erilaiset ihmiset ovat taloon kuuluvia siinä missä he itsekin. Haastateltavat arvelivat, että erilaisuuteen tottuminen Metsätähdessä vaikuttaa myös muissa ympäristöissä ja myöhemminkin siihen, miten lapsi suhtautuu kohtaamiinsa

erilaisiin ihmisiin. Aho ja Laine (1997, 11) toteavat, että lapsen maailmankuva on vielä puutteellinen, mikä johtuu hänen suppeasta elämänhistoriastaan. Mitä realistisempi kuva hänellä on ympäristöstään, sitä paremmat edellytykset hänellä on tulla toimeen sen kanssa. Metsätähdessä lapsella on mahdollisuus saada tietoa ja omia kokemuksia erilaisista, elämänkaaren eri vaiheissa elävistä ihmisistä, myös kuolemasta. Metsätähdessä lasten kanssa työskentelevät ovat mielestäni oivaltaneet sen merkityksen lapselle. He luovat tilaisuuksia lasten ja muiden talossa olevien ihmisten kohtaamiselle, havainnoivat aktiivisesti spontaania arjen vuorovaikutusta ja auttavat lasta käsittelemään vaikeitakin asioita, kuten kuolemaa. Päiväkodin johtaja kertoi, kuinka tärkeää on, että lapsen kanssa kuolemasta keskustellaan ja annetaan hänelle mahdollisuus käsitellä tunteitaan. Lasta ei jätetä sivuun kuoleman kohdatessa vaan koko talon väki kokoontuu muistelemaan talon poissukunutta asukasta.

Metsätähden kodinomainen ilmapiiri vaikuttaa syntyneen luonnollisesti. Sekä yksilöt että ympäristö ovat muokkautuneet vuorovaikutuksessa (Kankaanranta 1998, 23 - 24). Vanhusten toiveita kuunnellaan ja heillä on vaihtoehtona olla myös omissa oloissaan. Lapsilla ei ole aina vaihtoehtoja, vaan he osallistuvat yleensä siihen toimintaan, jota aikuinen on heille suunnitellut. Haastateltavien mukaan lapset ovat lähes aina valmiita vuorovaikutukseen vanhusten kanssa ja suhtautuvat heihin lapsen luontaisella mutkattomuudella. Miten lapsi kokee tilanteet ja selviytyy eteen tulevista haasteista, riippuu paljon ympäristön antamasta palautteesta lapselle (Sameroff & Emde 1989). Tutkimuksessani tuli ilmi laajemmin päivähoitokulttuurin uusiutumisen tarve. Lasten toiminnan pitäisi perustua enemmän heistä itsestään lähtevään tarpeeseen ja lasten yhteisön keskinäiseen toimintaan ja suunnitteluun (ks. Strandell 1995b).

Toiminnan kehittämisessä Metsätähdessä voi mielestäni myös tarkastella, olisiko lasten ja vanhusten keskinäisellä vuorovaikutuksella jotain uusia mahdollisuuksia. Työntekijöiden työmäärästä se ei välttämättä olisi pois, mutta voisi tuoda jotain uutta ja mielenkiintoista keskinäiseen kulttuuriin kaikille osapuolille. Vuorovaikutusmahdollisuuksilla puolestaan olisi ekologisesti ajatellen vaikutuksia myös muille ympäristön tasoille, ei vain Metsätähden mikroympäristöön. Metsätähden henkilöstö on pohtinut erilaisia keinoja kehittää talon toimintaa ja toivoo edelleen moniammatillisen tiimityön antavan jotain uutta kehittämiselle. Ulkopuolisen voi olla helppo arvioida kehittämisen paikkoja, mutta on syytä muistaa, että asiat eivät ole niin yksiselitteisiä kuin miltä päälle päin näyttäisi. Vaikuttamassa on aina monen eri tason ilmiöt mikro-, meso- ekso- ja makrotasolla.

Metsätähti on monin tavoin edelläkävijä suomalaisessa sosiaali- ja terveystalouden verkostossa. Kurran (1999) mukaan Metsätähden palvelutalon hanke sai alkunsa v.1986 Hankasalmen kunnan ja Jyväskylän yliopiston yhteistyönä toteutetusta tutkimuksesta. Siinä kartoitettiin kuntalaisten ja työntekijöiden mielipiteitä vanhustenhuollon järjestämiseksi Hankasalmella. Otettiin huomioon ekologisen näkökulman mukaan mahdollisimman moni vanhusten arkielämään vaikuttava taho. Vanhus itse sai sanoa mielipiteensä. Huomioon otettiin myös hänen kanssaan läheisesti työskentelevien ihmisten mielipiteet. Vanhusten näkökulmasta mikro- ja mesotason vaikutusten lisäksi keskustelussa on ollut mukana myös ekso- ja makrotasolla vaikuttavat asiat, kuten taloudellinen lama ja sektoriajattelun muutos palvelurakenteissa. On otettu myös kokonaisvaltainen tarkastelukulma

Hankasalmen palveluihin. Huomattiin, että on tarvetta myös uudelle päivähoitoyksikölle, ja päätettiin yhdistää päiväkoti ja vanhusten palvelutalo. Tarkoitus oli tehdä taloudellisesti järkevä ratkaisu mutta myös kaikille osapuolille mielekkään ja rikkaan yhteistoiminnan mahdollistava ratkaisu. Siinä onnistuttiin ja kehitystyötä halutaan edelleen jatkaa. (Kurra 1999; Hujala 1998, 10.)

8 POHDINTA

Hujala ym. (1998, 3) toteavat, kuinka suomalainen päivähoito on osana perhe-, sosiaali-, koulutus- ja työvoimapolitiikkaa kansainvälisesti arvioiden maailman huippuluokkaa. Päivähoitolakimme on ainutlaatuinen maailmanlaajuisestikin tarkasteltuna. Hujala ym. näkevät, että suomalaisen päivähoiton vahvuusalueena on kasvatuksellisen tehtävän ja sosiaalipalvelullisen tehtävän yhteen liittäminen. Muualla maailmassa esiopetusta ja päivähoitoa toteuttavat järjestelmät kulkevat omia ratojaan. Voimme syystä olla ylpeitä päivähoitostamme. Suomalainen korkeatasoinen palvelujärjestelmä on aikanaan luotu oman ympäröivän kulttuurin pohjalta olemassa olevaan kulttuuriin - mutta entä tulevaisuuteen?

Bronfenbrenner (1979) esitti 1970-luvulla kritiikkiä oman aikansa lapsipsykologisista tutkimuksista, joissa lapsia tutkittiin irrallaan luonnollisesta ympäristöstään. Lapsen irrottaminen omasta ympäristöstään aiheutti Hujalan ym. (1998, 9) mukaan sen, että kasvatuksesta ja opetuksesta tuli ammattilaisten toimikenttä, jossa vanhemmilla ei ollut sananvaltaa, eikä oikeastaan lapsella itselläänkään. Kasvatus ja koulutus nähtiin lapsiin kohdistuvana ulkoisena vaikuttamisena, toimenpiteinä ja didaktisina menetelminä. Tavoitteissa kyllä korostettiin lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukemista, mutta kasvatus- ja ohjaava teoreettinen perusta pysyi kapeana - siis myös kasvatuksen ammatillinen ote oli kapea. Hujalan tutkijaryhmän näkökulma osuu ekologisesti ajatellen tärkeään ilmiöön. Monet lapset ja nuoret voivat Suomessa - hyvinvointiyhteiskunnassa - huonosti tänä päivänä. Lapsen hoidon ja kasvatuksen luisuminen niin kattavasti yhteiskunnalle on murentanut perheidemme tietoisuutta omasta tehtävästään. Sukupolvien eriytyminen perhe-yhteisöissä ja yhteiskunnallisissa palveluissa on etäännyttänyt lapsiamme luonnollisesta vuorovaikutuksesta vanhempien ihmisten kanssa. Ympäröivän yhteisön kulttuurin syvempi ymmärrys on saattanut jäädä puutteelliseksi.

Rajat ja rakkaus kasvatuksessa ovat olleet teemoina viime aikoina monissa lehtiartikkeleissa, TV-ohjelmissa ja vanhempainilloissa. Yhteisellä keskustelulla ja sopimuksilla on hyvät mahdollisuudet tukea vanhempia vaativassa kasvatustehtävässä. Perheillä ei ole modernissa kaupunkikulttuurissa samanlaista tukiverkostoa ympärillään kuin perinteisessä maaseutuyhteiskunnassa on ollut, ja niin kuin edelleen on suuressa osassa maapallon kulttuureista. Vaatii laajaa keskustelua ja toimia monilla yhteiskunnan tasoilla, ennen kuin makrotason käsitys perheen velvollisuuksista ja oikeuksista voisi palautua oikeisiin uomiinsa. Vanhemmat tulisi saada uskomaan, että he ovat lastensa ensisijaisia asiantuntijoita. Heidän tietonsa ja kokemuksensa lapsesta tulisi ekologisen näkökulman mukaisesti huomioida myös muissa lapsen ympäristöissä.

Rusanen (1990) tuo esiin Basun-projektin (mm. Lahikainen & Strandell 1990), jossa kutsuttiin lapsen arjen kokonaisuutta kaksoissosialisaatioksi. Siinä viitataan lapsen kahteen maailmaan: kotiin ja päivähoidon. Näiden kahden ympäristön muodostamassa kokonaisuudessa lapsi kasvaa. Sosiaaliset suhteet muodostuvat kummankin ympäristön ilmiöiden välille. Näissä kompleksisissa systeemeissä todettiin vain lapsen itse olevan asiantuntija, jos ympäristöt eivät tunne toisiaan. (Rusanen 1990, 17.) Vanhemmat tuntevat yleensä lapsensa parhaiten. Päivähoidon aikuiset oppivat tuntemaan lapsen päivähoitoympäristössä, jossa lapsen käyttäytyminen voi olla hyvin erilaista kuin kotona (Garbarino 1990). Vanhempien ja päivähoidon aikuisten olisi tehtävä yhteistyötä, jotta lapsen arkielämän kokonaisuus muodostaisi johdonmukaisen kokonaisuuden. Rusanen (1990) toteaa, kuinka päivähoidon kehittäminen on ollut tavoitteena sosiaalihuollon v. 1987 käynnistämässä projektissa:” Voisiko jotain olla toisin lasten päivähoitossa?” Oli huomattu niin perheiden, päivähoidon organisaation kuin lastenkin näkökulmasta ongelmia päivähoidon palveluissa. Rusanen mukaan päivähoidon haluttiin saada enemmän kokonaisvaltaista käsitystä lapsen kehittämisestä vuorovaikutuksessa.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää lasten ja vanhempien, samaten vanhusten, näkökulmaa Metsätähden palvelutaloon, heidän omaa kokemustaan Metsätähdessä toimimisesta. Tässä tutkimuksessa päähuomio oli työntekijöiden näkökulmassa, koska tutkimus toteutettiin heitä haastatteleamalla. Lasten kokemus omasta ympäristöstään välittyi tutkimuksessani aikuisten tulkitsemana. Alanen ja Bardy (1990) ovat kritisoineet, kuinka lapsuuden tutkimuksessa lapsuus sijoitetaan aikuisen näkökulmasta tiettyyn paikkaan, kysymättä lapselta itseltään. Oma tutkimukseni ei tuonut esiin lapsen subjektiivista kokemusta, joten Alasen ja Bardyn kritiikki sopii ainakin osittain myös omaan tutkimukseeni. Kuitenkin olen mielestäni tavoittanut laadullisella tapaustutkimuksella Metsätähteä lapsen ympäristönä kokonaisvaltaisesti. Olen mielestäni saavuttanut Bronfenbrennerin (1979, 79, 28 - 29) määrittelemää ekologista validiutta, eli olen tutkijana pyrkinyt ymmärtämään tutkittavien kokemuksia ympäristöstään niin, kuin he itse ne kokevat. Ekologisen validiuden toteutumista olen arvioinut mm. samanlaisten vastausten ja havaintojen saamisella useasta eri lähteestä. Toisaalta olen myös pitänyt mielessä, että ihmisen kokemukset jäävät aina jollakin tasolla ulkopuoliselle salaisuudeksi.

Kiinnitin tutkimuksessani huomion erityisesti lasten ja vanhusten väliseen vuorovaikutukseen. Perusteluina tähän näkökulmaan on ensinnäkin se, että tämän päivän lapsilla ei ole aina kiinteitä ja aktiivisia suhteita isovanhempiinsa. Kuitenkin vanhemman sukupolven

kohtaaminen olisi lapselle monin tavoin tärkeää esimerkiksi kulttuurisen tiedon ja taidon siirtäjänä. Lapset saavat myös vuorovaikutuksessa eri ikäisten ja erilaisten ihmisten kanssa kokemuksia siitä, että ihmiset voivat, ja saavat olla erilaisia, ja että erilaisuus on rikkautta. Tutkimukseni on vahvistanut entisestään käsitystäni lapsen varhaisvuosien merkityksestä hänen kokonaisvaltaiselle kehitykselleen. Konstruktionistisesti lapsi rakentaa merkityksiä kaikesta kokemastaan. Merkitykset suuntaavat hänen suhtautumistaan itseensä, toimintaansa ja ympäristöönsä. Aikuisina meillä on valtaa luoda lapselle mahdollisuus hyvään elämään niillä resursseilla, jotka ovat käytössämme. Lapsuuden ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuus, jossa ymmärretään ekologisesti lapsen olevan myös itse aktiivinen osallistuja kaikilla ympäristönsä tasoilla, on avainasemassa välitettäessä tietoa lapsesta ja lapsuuden ilmiöistä sekä rakennettaessa toimintaympäristöjä lapsille myös tulevaisuudessa. Tulevaisuudessa vanhusten määrän lisääntyessä joudumme ratkaisemaan uudelleen palvelutarjontaan liittyviä seikkoja. Miksei rakennettaisi Bronfenbrennerin (1981) esittämiä eri sukupolvet yhteen liittäviä taloja, joissa lapset saisivat kohdata erilaisia ja erikäisiä ihmisiä ympärillään. Sain todeta tutkimukseni aikana, että yhteistoiminta ja jo pelkästään yhdessä oleminen, antoivat talossa toimiville elämänarvoja. Kiireettömyys ja yhdessäolo olivat muodostuneet Metsätähdessä arvoiksi, joita tavoiteltiin.

Delors (1997) kehottaa ihmisiä opettelemaan elämään yhdessä ja ymmärtämään toista ihmistä, hänen menneisyyttään, perinteitään ja henkisiä arvoja. Näin saattaa hänen mukaansa olla tuloksena uudenlainen mieliala, joka johtaa maailmanlaajuisesti kriisien rauhanomaisempaan hallintaan ja enenevässä määrin yhteisiin hankkeisiin globaalilla tasolla. Delorsin tavoite on haasteellinen. Kukaan meistä ei voi tehdä ihmeitä, vain oman osansa. Vaikutamme omalla toiminnallamme lähiympäristöömme ja sitä kautta ekologisen näkökulman mukaisesti kokonaisvaltaisesti ympäristömme kaikille tasoille. Olen perehtynyt tutkimuksellani Metsätähden palvelutaloon ja sen kulttuuriin. Olen toteuttanut omalta osaltani Naukkarisen (1999, 251) toivetta siitä, että yhä enemmän tutkimus ulottuisi yksiköiden ovien sisäpuolelle. Tarkastelemalla Metsätähden palvelutalon kulttuuria lisään ymmärrystäni lapsen ja meidän kaikkien elinympäristöstä. Hujalan ym. (1998, 11) ajatuksin lisäsin tutkimuksellani tietoa niistä olosuhteista, joista lapset elävät. Tutkimuksessani olen tavoitellut Naukkarisen (1999, 272) tapaan emansipatorista otetta. Olen tarkastellut Metsätähden työyhteisön kulttuuria, työntekoa ja vuorovaikutusta, monesta eri näkökulmasta. Työni tarkoitus on palvella myös Metsätähden palvelutaloa työn kehittämisessä.

Olen löytänyt tutkimuksessani Proutin, Jamesin ja Jenksin (1998) mukaista näkökulmaa sosiaalis-rakenteellisesta lapsesta (social structured child), jossa nähdään lapsuus globaalina ja vuorovaikutuksessa olevana yhteiskunnan muiden rakenteiden kanssa. Lapsuus nähdään kaikkea sosiaalista maailmaa koskevana joka ei koskaan häviä. Olen pyrkinyt tiedostamaan ja tuomaan myös raportissani esille, miten moni eri tekijä yhteiskunnassamme vaikuttaa lapsen elämään. Tiedostan myös, että tutkimuksellani en voinut saavuttaa kaikkea Metsätähden kulttuurissa vaikuttamassa olevaa, vaan paljon jäi myös piiloon tutkijalta. Vaikka käsittelin suomalaista palvelujärjestelmää ja Metsätähden palvelutaloa tällä hetkellä, pyrin suhteuttamaan asiat ja ilmiöt ekologisesti laajempiin ympyröihin. Suhteutin lapsuuden ajallisesti sekä menneeseen, nykypäivään, että tulevaisuuteen - aina läsnä olevana. (Prout, James & Jenks 1998, 206.)

Hytösen (1994) mukaan edelleenkin kasvatuskeskustelussa on liiaksi korostunut suppea, yksilötason näkökulma. Kasvatustieteilijöillä, opettajankouluttajilla, opettajilla ja maallikoillakin on hänen mukaansa usein taipumuksena tarkastella kasvatustilanteita varsin suppeaa viitekehystä käyttäen. Siinä ei Hytösen mukaan huomioida riittävästi ekologisen ajattelun mukaista makrotasoa, laajaa tarkastelukulmaa. (Hytönen 1994, 19 - 21.) Elokuussa 2000 tulee esiopetusta koskeva lainmuutos voimaan Suomessa. Kunnat voivat aloittaa maksuttoman esiopetuksen joko kaikille tai osalle 6-vuotiaita lapsia. Vuonna 2001 esiopetuksen järjestäminen muuttuu kunnille velvoitteeksi. Uudet opetussuunnitelmat esiopetuksen toteuttamiseksi ovat työn alla. (Suomen kuntaliiton yleiskirje 80/2000) On mielenkiintoista nähdä, miten uusissa opetussuunnitelmissa ymmärretään ympäristön merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle. Nähdäänkö lapsi enemmän kuin aikaisemmin itse aktiivisena, luovana ja ongelmia ratkaisevan yksilönä, jolle tulee rakentaa lasta ja hänen toimintaansa rohkaiseva, turvallinen ympäristö? Painottuuko uusissa esiopetuksen opetussuunnitelmissa aikuisen järjestämä toiminta ja ympäristö, johon lapsi sopeutuu, vai rohjetaanko määritellä aikuisen rooli enemmän lasta kuuntelevana ja joustavana, lapsen sisäiseen maailmaan tutustuvana ohjaajana? Vai käykö kenties niin, että ”juhlapuheet” ja käytännön arki eivät kohtaakaan? Tarvitaan keskustelua ympäristömme kaikilla tasoilla, jotta lapsen tärkeät varhaisvuodet saisivat ansaitsemaansa huomiota ja resursseja. Vaikka esiopetus on nyt valokeilassa, täytyy muistaa, että koko varhaislapsuus on lapselle tärkeintä kasvun ja kehityksen aikaa.

Hytösen aiheellisesta kritiikistä huolimatta tieteellisen lähestymistavan lapsen kasvun ja kehityksen tutkimukseen voi todeta suuntautuneen viime aikoina ekologiseen suuntaan lapsen kehityksen kontekstin tarkastelussa. On alettu ymmärtää, että lapsen maailmaan ei voi päästä lähelle irrottamalla lapsi siitä kulttuurista, jossa hän elää. Lapsen ympäristö läheisine ihmisineen, toimintamahdollisuuksineen, arvoineen, tapoineen, elinedellytyksineen ovat kaikki osa lasta ympäröivää kulttuuria, jonka tarjoaminen lapselle on Weisnerin (1996) mielestä kaikista merkityksellisintä lapsen kehitykselle. Miten lasta ympäröivässä kulttuurissa arvostetaan vanhuksia, vammaisia tai toisen kulttuurin jäseniä, vaikuttaa myös lapsen tapaan suhtautua heihin. Miten lasta ympäröivässä kulttuurissa rohkaistaan lasta kokeilemaan itse, ahkeroimaan ja käyttämään rajatonta luovuuttaan, näkyy myös lapsen tavoissa toimia ja toteuttaa itseään. Uskooko hän itseensä, arvostaako omia kykyjään, uskaltaako tehdä töitä sen päämäärän eteen, jonka näkee olevan kaukanakin mutta kovalla työllä saavutettavissa. Ympäröivä kulttuuri ymmärretään ekologisessa lähestymistavassa niin merkittäväksi lapselle, että se olisi otettava huomioon myös lapsen oppimisympäristöä rakennettaessa. Aikuisen rooli ei ole merkityksetön, vaan päinvastoin erittäin tärkeä (Lummelahti 1995). Ohjaava aikuinen on oleellinen osa lapsen ympäristöä ja vaikuttaa osaltaan siihen, miten lapsi kokee itsensä ja ympäristönsä.

Tämän päivän maailma on täynnä muutoksia, joita on usein vaikea, jopa mahdotonta ennustaa. Muutosten kohtaaminen on vaikeaa, jos ei ole valmiuksia siihen. Ihmisiltä vaaditaan yhä enemmän vahvaa itsetuntoa, sosiaalisen todellisuuden jäsentämistä ja vuorovaikutustaitoja. Kasvatuksen ja koulutuksen tulisikin kaikilla ikätasoilla panostaa entistä enemmän ihmiseksi kasvuun, jotta ihminen pystyisi kohtaamaan elämässään muutoksia ja selviytymään elämän solmukohdista. Liikanen (1993) toteaa, että lapset oppivat helposti, etteivät ole tarpeeksi hyviä. Liikanen osoittaa kritiikin lapsen kasvuym-

päristöistä koululle, mutta yhtä lailla tämä tärkeä asia olisi tiedostettava niin kodissa kuin päivähoitossakin. Hän korostaa, kuinka tärkeää on vahvistaa lapsen identiteettiä ja itsetuntoa sekä oman kulttuurinsa tuntemusta kasvaessaan kohti monikulttuurista yhteiskuntaa. Tutkimukseni valossa uskon, että toimiminen erilaisista ja eri-ikäisistä ihmisistä koostuvassa yhteisössä voi tarjota lapselle kasvuympäristön, jossa hän saa tärkeitä kokemuksia elämästä. Suomalaisessa opetuksessa korostetaan Liikasen mukaan helposti unohtuvaa tietoaainesta sen sijaan että lapsi saisi onnistumisen kokemuksia vuorovaikutuksessa toisten kanssa, itse löytäen ja omilla edellytyksillään oppien. Toista ihmistä ei voi opettaa varsinaisesti, mutta voimme auttaa ja helpottaa hänen oppimistaan. (Liikanen 1993, 145 - 150.)

LÄHTEET

- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Opetus ja kasvatus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Alanen, L. & Bardy, M. 1990. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 12. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ambrose, A. 1982. Ihmisen sosiaalinen kehitys: kehityso pillinen ja biologinen tarkastelu. Teoksessa H. McGurk 1982 (toim.) Lapsen sosiaalinen kehitys. Espoo: Weilin+Göös. 13-73.
- Arajärvi, E. & Parkkinen, P. 1989. Hoiva-Suomi 2030. Sosiaalimenot vuosina 1960 - 2030. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Asetus lasten päivähoidosta 239/1973. Suomen laki- ja asetuskokoelma.
- Berg Broden, M. 1991. Mor och barn i ingenmansland. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Bettelheim, B. 1988. Kyllin hyvät vanhemmat. Kirja lastenkasvatuksesta. Juva: WSOY.
- Bogdan, R. & Biklen, S. 1992. Qualitative Research of Education: an Introduction to Theory and Methods. 2. Edition. Boston: Allyn & Bacon.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development. Experiments by nature and design. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. 1981. (toim. Kurt Luscher) Sosialisatiotutkimus. Espoo: Weilin+Göös.
- Delors, J. 1997. UNESCO:n Rauhan-, ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen julistus. Esipuhe.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gallimore, R., Weisner, T. S., Kaufman, S. Z. & Bernheimer, L. P. 1989. The social construction of ecokultural niches: Family accomodation of developmentally delayed children. American Journal on Mental Retardation 94(3), 216 - 230.
- Garbarino, J. 1990. The Human Ekology of Early Risk. S. J. Meisels & J. P. Shonkoff. (toim.) Handbook of Early Childhood Intervention. Cambridge: University Press.
- Hankasalmen kuntasuunnitelma 1998 - 2002.
- Heikkinen, M-L. 1998. Iäkkäiden hoito- ja hoivapalvelut. <http://www.jyu.fi/liikunta/tervtiede/muutos.htm>
- Hellsten, K. 1993. Muuttuva yhteiskunta ja sosiaalipolitiikan keskeiset arvot ja päämäärät. Teoksessa O. Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Toinen painos. Juva: WSOY, 131 - 168.
- Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. ym. 1998. Kasvatusrtaditiot ja niiden muuttuminen. Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Juva: WSOY, 12 - 33.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä; Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hujala, E. & Puroila, A - M. 1998. Muuttuuko varhaiskasvatustyö ja mihin suuntaan. Kasvatus 3/1998.
- Hurme, H. 1987. Isovanhemmuus ja kolmen sukupolven kiintymys. Teoksessa A - R. Nummenmaa (toim.) Perhetutkimus ja ammattikäytäntö 10/1987.

- Huttunen, E. 1989. Päivähoidon toimiva arki. Varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittäminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Huttunen, E. 1990. Lapsen käyttäytyminen ja kasvuympäristö. II osa: Lasten ongelmakäyttäytyminen päivähoiton kasvatustilanteissa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 29.
- Hytönen, J. 1997. Lapsikeskeinen kasvatus. 4. painos. Juva: WSOY.
- Hyvän tuulen Hankasalmi. Kuntaesite 1999.
- Julkunen, R. 1993. Sosiaalipolitiikkamalli, sukupuoli ja hoivatyö. Teoksessa O. Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. 2. painos. Juva: WSOY, 339 - 356.
- Jylhä, M. 1990. Terveysjasairaus. Teoksessa P. Pohjolainen & M. Jylhä (toim.) Vanheneminen ja elämäntietä. Mänttä: Weilin+Göös, 162 - 194.
- Jyrkämä, J. 1996. Kuka on vanha, kuka vanhus? Näkymiä vanhenemisen ja vanhuuden kokemiseen. Teoksessa T. Aittola, L. Alanen & P. Rantamaa (toim.) Minkä ikäinen olettekaan, rouva? Jyväskylän yliopistopaino, 107 - 120.
- Kankaanranta, M. 1998. Kertomuksia kasvusta ja oppimisesta. Portfoliot siltana päiväkodista kouluun. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 1991. Ajattelu alkaa ihmetyksestä. Ryhmätyöstä yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.
- Kiesiläinen, L. 1988. Päivähoidon kasvatuskulttuuri. Helsinki: Hakapaino.
- Kiesiläinen, L. 1990. Päiväkoti kasvatusyhteisönä. Helsinki: Hakapaino.
- Kiesiläinen, L. 1994. Kasvatusyhteisöjen kulttuurivallankumous. Kriittinen korkeakoulu. Helsinki: Hakapaino.
- Kiesiläinen, L. 1994. Lapsen laatu. Hämeenlinna: Karisto.
- Koskinen, S., Ahonen, S., Jylhä, M., Korhonen, A - L & Paunonen, M. 1988. Vanhustyö. Vanhustyön keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus.
- Kurra, L. 1999. Metsätähti - kolmen sukupolven talo. Moniste. Hankasalmen kunta.
- Kurra, L. 1999. YK:n ikäihmisten vuosi 1999. Moniste.
- Laki lasten päivähoitosta 36/1973. Suomen laki- ja asetuskokoelma.
- Lehtovirta, M., Huusari, M., Peltola, L. & Tattari K. 1997. Kasvurenkaita. Psykologia ja kehityspsykologia. Porvoo: Kirjapainoyksikkö.
- Lievegoed, B. J. Towards the 21st century: doing the good. North Vancouver.
- Liikanen, P. 1993. Kasvaminen kansainvälisyyteen. Jyväskylän yliopiston opettajainkoulutuslaitos. Tutkimuksia 50. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Linnankylä, P. 1994. Mikä ihmeen portfolio? Arvioinnin ja oppimisen liitto. Teoksessa P. Linnankylä, P. Pollari & S. Takala (toim.) Portfolio arvioinnin ja oppimisen tukena. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, 9 - 31.
- Lummelahti, L. 1995. Lapsikeskeinen esiopetus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- McGurk, H. 1982. Teoksessa H. McGurk 1982 (toim.) Lapsen sosiaalinen kehitys. Espoo: Weiling+Göös. 7 - 12.
- Merjola-Partanen, S. 1994. Hoitotyön työelämän tulevaisuus: näkökulmia koulutuksen kehittämiseen. Teoksessa A. Kananoja & M. Elovainio (toim.) Sosiaali- ja terveydehuollon työn tulevaisuus. Stakes Raportteja 150. Jyväskylä: Gummerus, 22 - 36.
- Metsätähden päiväkodin toiminta. Moniste.

- Mieskolainen, R. 1999. Metsätähdessä torjuttiin uupumusta. *Hankasalmen Sanomat* 18.2.1999.
- Miettinen, S. & Väänänen, S. 1998. Näkökulmia lapsuustutkimukseen. Teoksessa L. Laurinen (toim.) *Koti kasvattajana, elämä opettajana*. Juva: WSOY. 67 - 81.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42 - 61.
- Naukkarinen, A. 1999. Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. *Jyväskylä Studies In Education, Psychology and Sosial Research* 149. Jyväskylän yliopisto.
- Niiranen, P. 1995. Arka lapsi päiväkodin vertaisryhmässä. Joensuun yliopisto. *Kasvatustieteellisiä julkaisuja* 24.
- Patton, M. Q. 1980/1990. *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Second edition. London: Sage Publications.
- Perttula, J. 1994. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena, johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampereen yliopisto. Suomen fenomenologinen instituutti.
- Piirainen, J. 1993. Hyvinvointivaltio ja yhteiskunnalliset ristiriidat: kohti postkorporatistista sosiaalipolitiikkaa. Teoksessa O. Riihinen (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Juva: WSOY, 291 - 320.
- Pirttilä, J. 1996. Asiantuntijat teorian soveltajina. Teoksessa T. Aittola, L. Alanen & P. Rantamaa (toim.) *Minkä ikäinen olettekaan, rouva?* Jyväskylän yliopistopaino, 151 - 170.
- Pohjolainen, P. 1990. Mitä on sosiaaligerontologia. Teoksessa P. Pohjolainen & M. Jylhä (toim.) *Vanheneminen ja elämänkulku*. Mänttä: Weilin+Göös, 17 - 55.
- Prout, A., James, A. & Jenks, J. 1998. *Theorizing childhood*. Cambridge. Polity Press.
- Pulkkinen, L. 1994. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Juva: WSOY, 26 - 45.
- Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintö. 1980; 1989. Helsinki. Sosiaalihuolto.
- Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 1994. *Oppiminen ja koulutus*. Juva: WSOY.
- Ruoppila, I. & Harmainen, S. 1984. Kasvuympäristön merkitys perhesuhteiden muodostumiseen nuorena lapsiperheessä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Helsinki.
- Rusanen, E. (toim.) 1990. Muutoksen hallinnan strategiat päivähoidossa. Voisiko jotain olla toisin lasten päivähoidossa - projektin loppuraportti, osa I. Sosiaalihuollon julkaisuja 9/1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Salonen, K. 1990. Vanhempien osallistuminen päiväkodin toimintaan. Teoksessa E. Rusanen (toim.) *Muutoksen arki päivähoidossa. Voisiko jotain olla toisin lasten päivähoidossa-projektin loppuraportti, osa II*. Sosiaalihuollon julkaisuja 11/1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 46 - 59.
- Sameroff, A. J. 1989. *Principles of Development and Psychopathology*. A.J. Sameroff & R. N. Emde (toim.) *Relationship Disturbances in Early Childhood. A Developmental Approach*. New York: Basic Books. 17 - 32.
- Sameroff, A. J. & Emde, R. N. 1989. *Understanding Early Relationship Disturbances*. A. J. Sameroff & R. N. Emde (toim.) *Relationship Disturbances in Early Childhood. A Developmental Approach*. New York: Basic Books. 3 - 16.
- Seikkula, J. 1996. *Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

- Senge, P. 1994. *The fifth discipline. The art and practice of the learning organization.* Great Britain: Century business.
- Siren-Tiusanen, H. 1996. Saako lapsi nukkua, liikkua ja elää omassa rytmisään. Näkökulmia nuorimpien päiväkotilasten kuormittavuuteen. Jyväskylä: LIKES- tutkimuskeskus.
- Strandell, H.1994. Lasten toimien sosiaalisuus ja mitä siitä voi oppia. Teoksessa M. Riihelä & R. Kauppinen *Esiopetus linnunradalla. Stakes-raportteja 163.* Jyväskylä: Gummerus, 103 - 113.
- Strandell, H.1995a. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Gaudeamus.
- Strandell, H.1995b. Päiväkotipäivä on sosiaalisuuden juhla. *Lastentarha* (1). 28 - 31.
- Strandström, M. & Sormunen, A.1994. Kuntahallinnon näkökulmia Teoksessa *Sosiaali- ja terveydenhuollon työn tulevaisuus.* A. Kananoja & M. Elovainio (toim.) *Stakes Raportteja 150.* Jyväskylä: Gummerus, 3 - 13.
- Suojanen, P.1996. *Kulttuurien tutkijan arki.* Tampere:Mainos Makasiini Oy.
- Suonoja, K.1994. Sosiaalialan koulutuksen merkitys alan kehittymiselle. Teoksessa A. Kananoja & M. Elovainio (toim.) *Sosiaali- ja terveydenhuollon työn tulevaisuus.* Stakes Raportteja 150. Jyväskylä: Gummerus, 60 - 71.
- Suomen kuntaliiton yleiskirje 2/80/2000.
- Spradley, J. P. 1979. *The Ethnographic Interview.* New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Super, C. M. & Harkness, S. 1986. The Developmental Niche: a Conceptualization at the Interface of Child and Culture. *International Journal of Behavioral Development* 9, 545 - 569.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen & E. Saari, S. 1995. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja.* Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Taipale, V., Lehto, J., Mäkelä, M., Kokko, S., Kling, T. & Viialainen, R. 1997 (toim.). *Sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet.* Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.
- Takala, T. 1991. *Kasvatussosiologia.* Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Takala, S. 1994. Arviointi - ongelma ja mahdollisuus. Teoksessa P. Linnankylä (toim.) *Portfolio arvioinnin ja oppimisen tukena.* Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen tutkimuslaitos, 1 - 8.
- Tauriainen, L. 1996. Perheen tarpeiden kohtaaminen ja vammaisen lapsen kehityksen tukeminen ekokulttuurisen teorian näkökulmasta. Teoksessa L. Alanen, P. Kähkönen (toim.) *Arki, perhe, politiikka.* Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 3, 69 - 82.
- Thomas, R. M.1992. *Comparing Theories of Child Development.* Third Edition. Watsworth Publishing Company. Belmont. California.
- Vaherva, T. 1998. Työ oppimisympäristönä. Teoksessa L. Laurinen *Koti kasvattajana, elämä opettajana.* Juva: WSOY, 213 - 234.
- Valsiner, J., Benigni, L. 1986. Naturalistic research and ecological thinking in the study of child development. *Developmental review* 6, 203 - 223.
- Varteva, E. 1998. Päiväkodit verkostoituivat yritysmaailman tapaan. *Metsätähden päivä koti lähettää satuja Ranskaan ja Italiaan.* Hankasalmen Sanomat 2.4.1998.
- Varto, J.1996. *Laadullisen tutkimuksen metodologia.* Tampere: Tammer-Paino Oy.

- Weisner, T.S.1996. Why Ethnography Should Be the Most Important Method in the Study of Human Development. R. Jessor, A. Colby & R. A. Scweder (toim.) Ethnography and Human Dvelopment. Context and Meaning in Social Inquiry, 276 - 305.
- Överlund, J. 1998. Puhe ja kieli kehittyvät vuorovaikutuksessa. Teoksessa K. Launonen, A - M. Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Tampere: Tammer-Paino Oy, 20 - 37.

Painamattomat lähteet:

- Haltia, M. 1999. Studia Generalia-luento 9.5.1999. Helsingin yliopisto.
- Ketosalo, P. 1998. Metsätähti - kolmen sukupolven talo. Video.

LIITE 1: Tutkimuslupa-anomus

Tuula Dahlblom
Tyyppäläntie
40250 JYVÄSKYLÄ
puh. (työ)
(koti)

HANKASALMEN SOSIAALILAUTAKUNNALLE

Pyydän lupaa pro gradu-tutkielmaani varten. Opiskelen Jyväskylän yliopistossa varhaiskasvatuksen laitoksella maisterikoulutuksessa. Olen valinnut gradu-työni aiheeksi lasten ja vanhusten vuorovaikutuksen. Olen alustavasti kysynyt mahdollisuutta päivätoimintakeskus/päiväkoti Metsätähden johtajalta haastatella henkilökuntaa heidän kokemuksistaan tuosta arvokkaasta yhteistyöstä. Vanhusten määrä lisääntyy tulevaisuudessa. Kokemukset tämänhetkisistä toimintamuodoista voivat olla arvokkaana tukena suunniteltaessa tulevaisuuden hyvinvointipalveluja vanhuksille ja lapsille.

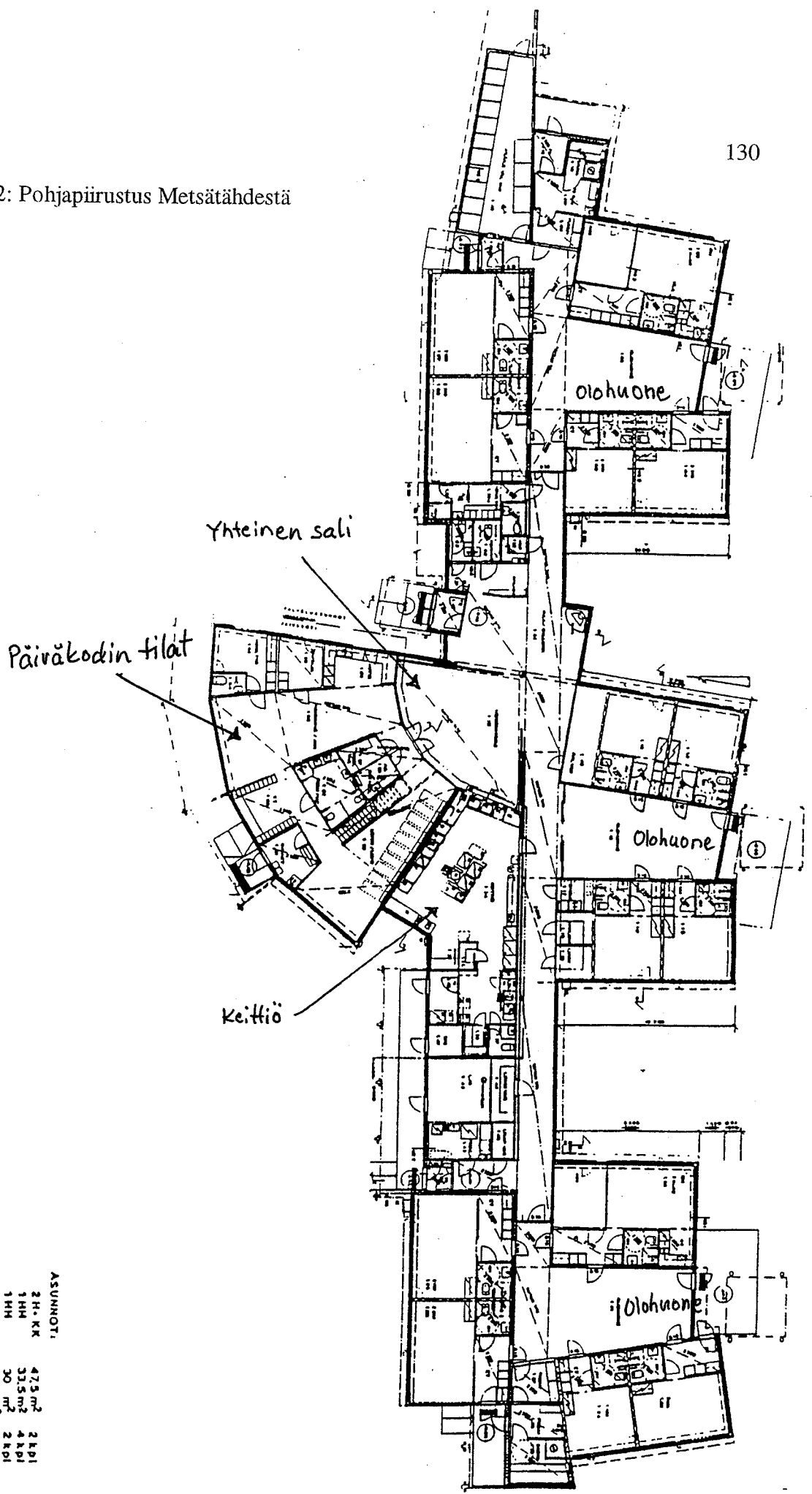
Haastattelut toteuttaisin touko-kesäkuussa 1999. Tutkimusaineiston tietosuojasta huolehditaan. Vastaan mielelläni kysymyksiin, jotka liittyvät tutkimukseni toteutukseen.

Tutkimukseni ohjaajana toimii professori Markku Leskinen.

Jyväskylässä 16.3.1999

Tuula Dahlblom

LIITE 2: Pohjapiirustus Metsätähdestä

ASUNNOT:	
2H-KK	475 m ²
1HH	315 m ²
1HH	30 m ²
1HH	22 m ²
	2 kpl
	4 kpl
	2 kpl
	6 kpl

LIITE 3: Aineistonkeruun vaiheet

5.5.1999:

Haastattelu 1: 1,1 t, josta sain litteroituja sivuja 7 (1 - 8)

Haastattelu 2: 1,2 t, -"- -"- -"- 11 (9 - 20) käsin litteroitu

Haastattelu 3: 1 t, -"- -"- -"- 6 (21 - 27) käsin litteroitu

Sain mukaani esittelyvideon Metsätähdestä (20 min.)

-"- esitteen Hankasalmen kunnasta

-"- esitteen Metsätähden palvelutalosta

Observointia

Päiväkirjamerkintöjä

10.5.1999:

Haastattelu 4: 1 t, josta sain litteroituja sivuja 6 (28 - 34)

Haastattelu 5: 40 min., -"- -"- -"- 4 (35 - 38)

Haastattelu 6: 50 min., -"- -"- -"- 6 (39 - 45)

Observointia

Päiväkirjamerkintöjä

9.1.2000 Sain kopion kuntasuunnitelmasta

11.1.2000

Tiimipalaveri 1,5 t.: -sain palautetta löydöksistäni ja johtopäätöksistäni
-ryhmähaastattelussa uutta aineistoa tutkimukseen

Haastattelu 7: 30 min., josta sain litteroituja sivuja 4 (46 - 49)

Haastattelu 8: 25 min., josta sain litteroituja sivuja 3 (50 - 52)

Katsoin uudelleen esittelyvideon (20 min.), josta tein muistiinpanoja

Sain kopioida mukaani lehtileikkeitä Metsätähden toiminnasta (9 sivua)

Sain monisteen päiväkodin päiväjärjestyksestä

Observointia

Päiväkirjamerkintöjä

LIITE 4: Päiväkodin päiväjärjestys

Päiväkoti aukeaa klo 6.30. Lapsia vastassa on yksi henkilökunnasta. Tarpeen mukaan aukioloajoista voidaan joustaa.

Aamuhetki on rauhallista puuhailua muutaman lapsen kanssa. Lapset pelaavat mielellään erilaisia pelejä tai istutaan ja lueskellaan kuvakirjoja. Useimmat lapsista ovat tulleet päiväkotiin kello 8:aan mennessä. Silloin tulee myös toinen työntekijä auttamaan aamupalan jakamisessa. Aamupalakärry haetaan keittiöstä ja aamupala katetaan saliin. Joku lapsista saattaa tulla aamupalalle hieman myöhemmin, mutta yleensä kaikki ovat syöneet klo 8.30 mennessä. Kärry viedään takaisin keittiöön ja pöydät siistitään.

Säästä riippuen lähdetään ulos n. 9.00 ja lapsia autetaan pukemisessa tarpeen mukaan. Yleensä esikoulukäiset ovat jo hyvin omatoimisia. Ulkona lasten käytössä on aidattu sisäpiha. Lapset saavat leikkiä myös pikku metsikössä varastorakennuksen takana, mutta leikkialue on yhdessä lasten kanssa sovittu. Päiväkodin alueella on erityisesti varottava isoa avo-ojaa ja huoltoliikennettä. Aikuisen on huolehdittava siitä, että lasten leikit ovat turvallisia. Ulkoilu on myös erinomainen aika leikkiä yhdessä tilaa vaativia sääntöleikkejä.

Kello 10:00 ovat kaikki henkilökunnasta tulleet töihin ja voidaan aloittaa tuokiot pienryhmissä. Ryhmien jako vaihtelee tilanteen mukaan vuosittain. Päiväkodissa voi olla 6-vuotiaiden, 5-vuotiaiden ja 3-4-vuotiaiden ryhmä. Ryhmät voivat olla myös jaettu kahteen esikoululaisten ryhmään ja yhteen pienempien ryhmään. Pääasia on, että lapset voivat puuhaila myös pienissä ryhmissä, jolloin aikuinen ehtii huomioida lasta enemmän.

Tuokioita varten laaditaan toimintasuunnitelma syksyisin ja keväisin. Suunnitelma on kirjattu ylös ja sitä voidaan tarkistaa myöhemmin. Suunnitelmaan kuuluvat kuukausiteemat ja vielä yksityiskohtaisemmat viikkosuunnitelmat. Toimintatuokioiden suunnittelun yhteydessä sovitaan myös ryhmäjako ja yhteiset tapahtumat talon asukkaiden kanssa. Esikouluryhmässä toteutetaan saamaa suunnitelmaa, sen lisäksi jokaisella esikoululaisella on oma kirja, josta tehdään viikottain tehtäviä.

Toimintatuokio kestää noin 40 min. Lounas on n. klo 11. Talon asukkaat menevät ruokailemaan yleensä vähän aikaisemmin. Lapset käyvät käsien pesulla ja ennen ruokailua luetaan ruokarukous. Lapset siirtyvät saliin ja saavat ruuan tarjottimille. Isoimmat lapsista kantavat itse tarjottimensa pöytiin, pienempiä aikuiset auttavat. Osa lapsista ruokailee päiväkodin puolella yhden aikuisen kanssa. Ruokailutilanne on osa tapakasvatusta. Opettelemme hyviä käytöstapoja,

“sivistynyttä” pöytäkeskustelua ja maistelemme kaikkia ruokia. Lasten ruoka-allergiat otetaan huomioon. Ruokailun jälkeen lapset kuljettavat astiat kärryyn ja menevät huuhtomaan suunsa. Päiväkodissa on luovuttu hammasharjojen käytöstä.

Noin klo 12 on lasten päivälevon aika. Lepohetki on noin tunnin mittainen. Lapset lepäävät ps. “Nukkarissa”, mihin aikuinen laittaa jokaiselle patjan, tyynyn ja peiton.

Aikuinen lukee satua ja lepo hetken lopuksi kuunnellaan satukasetti. Ne lapset, joita väsyttää saavat nukkua ja toiset lähtevät leikkimään. Lapset leikkivät, piirtävät ja pelaavat kunnes n. klo 14 valmistaudutaan välipalalle. Käsi pesun jälkeen kokoontutaan nukkumahuoneeseen, hiljennytään ja siirrytään ruokasaliin syömään. Välipala syödään hyviä ruokailutapoja noudattaen.

Välipalan jälkeen on iltapäiväulkoilun aika. Lapset käyvät wc:ssä ja heitä autetaan ulkovaatteiden pukemisessa tarpeen mukaan. Yksi aikuisista menee ulos vastaanottamaan lapsia. Ulkona ollaan kotiin-lähtöön asti, jos sää sallii. Jos sää on huono, käydään ehkä “happihypyillä” ulkona ja tullaan sisälle leikkimään ja tullaan sisälle odottamaan kotiinlähtöä. Päiväkoti sulkee ovensa klo 17.

